

ALAIN DE BOTTON

DESFĂTĂRILE ȘI MÂHNIRILE MUNCII

Desfătările și mâhnirile muncii

Desfătărilor și mâhnirile muncii

Alain de Botton

Traducere din limba engleză
și note de Mihaela Ghiță

VELANT
CĂRȚI ÎNSEMINATE.

Redactare: Ramona Tănase
Corectură: Rodica Crețu, Dușa Udrea-Boborel
DTP: Ofelia Coșman
Coperta: Ioana Trușcă

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BOTTON, ALAIN DE

Desfătările și mahnirile muncii/ Alain de Botton;
trad.: Mihaela Ghiță. - București: Vellant, 2017
ISBN 978-606-980-026-3
I. Ghiță, Mihaela (trad.)
821.111

Titlul original: *The Pleasures and Sorrows of Work*
© by Alain de Botton
© 2017 Editura Vellant

Editura Vellant
Splaiul Independenței, nr. 319A, Sector 6, București
tel.: 021/211 77 41
www.vellant.ro

Toate drepturile asupra versiunii în limba română aparțin Editurii Vellant.

ISBN 978-606-980-026-3

Cuprins

I. Observând cargouri	7
II. Logistica	29
III. Fabricarea biscuiților	65
IV. Consilierea profesională	103
V. Știința spațială	129
VI. Pictura	171
VII. Ingineria electrică	193
VIII. Contabilitatea	227
IX. Antreprenoriatul	271
X. Aviația	293
Mulțumiri pentru fotografii	332
Mulțumiri	333

I. Observând cargouri

1.

Imaginați-vă o călătorie de la un capăt la celălalt al unuia dintre marile orașe moderne ale lumii. Să luăm Londra, de pildă, într-o zi de luni deosebit de cenușie de la sfârșitul lui octombrie. Zburați pe deasupra centrelor ei de distribuție, a lacurilor de acumulare, a parcurilor și a pompelor ei funebre. Gândiți-vă la infractorii ei și la turiștii ei sud-coreeni. Vizualizați fabrica ei de sandviciuri de la Park Royal, unitatea de alimentație din Hounslow care are contract cu companii aeriene, depozitul DHL din Battersea, avioanele cu reacție private Gulfstream de la aeroportul City și cărucioarele pentru curățenie din hotelul Holiday Inn Express de pe Smuggler's Way. Ascultați țipetele din sala de mese a școlii primare Southwark Park și tunurile amuțite de la Imperial War Museum. Gândiți-vă la instructori auto, la cititori de contoare și la adulterini șovăielnici. Stați în maternitatea de la spitalul Sf. Mary. Uitați-vă la Aashritha, venită pe lume cu trei luni prea devreme, înfășurată în tuburi, dormind într-o cutie din plastic produsă în cantonul elvețian Obwalden. Priviți pe fereastra Sălii Tronului de pe latura vestică a palatului Buckingham. Admirați-o pe regină în timp ce ia prânzul cu două sute de arhitecți cu dizabilități, apoi, la cafea, ținând un discurs în care preamărește voința. În interiorul parlamentului, urmăriți-l pe ministru propunând un proiect de lege care reglementează înălțimea la care sunt montate prizele în clădirile de utilitate publică. Gândiți-vă la curatorii Galeriei Naționale în timp ce votează pentru achiziționarea unei picturi aparținându-i artistului italian din secolul al XVIII-lea Giovanni Panini. Cercetați fețele potențialilor Moși Crăciun care sunt intervievați pentru angajare în subsolul magazinului Selfridges de pe Oxford Street și minunați-vă de dicția psihanalistului maghiar care susține o conferință pe tema paranoiei și alăptatului la Muzeul Freud din Hampstead.

Între timp, la periferiile estice ale Capitalei are loc un alt eveniment care nu va lăsa nicio urmă în amintirea publicului și nici nu va atrage atenția nimănui în afară de participanții direcți, dar care nu este cu nimic mai puțin demn de a fi consemnat. *Zeîța mării* își croiește drum spre portul Londrei dinspre Asia. Construită cu un deceniu în urmă de compania Mitsubishi Heavy Industries la Nagasaki, are 390 de metri lungime, e vopsită în portocaliu și negru și își poartă numele sfidător, căci nu face niciun efort să evoce grația și frumusețea pentru care sunt recunoscute îndeobște zeițele, fiind turtită și cântărind 80 000 de tone, cu o etravă care se bombează ca o pernă umplută prea tare și cu o cală în care sunt stivuite mai bine de o mie de containere din oțel, felurit colorate, pline cu marfă ale cărei surse de proveniență variază de la fabrici din zona coridorului Kobe până la crângurile din Munții Atlas¹.

Acest leviatan se îndreaptă nu spre porțiunile mai cunoscute ale fluviului – unde turiștii își cumpără înghețate în miros de motorină –, ci spre un loc unde apele au o culoare cafeniu-murdar, și malurile sunt roase de debarcadere și de depozite de mărfuri – o zonă industrială în care ajung să pătrundă puțini dintre locuitorii Capitalei, deși cursul ordonat al vieților lor și, nu în ultimul rând, proviziile lor de băutură carbogazoasă Tango și de balast pentru ciment depind de operațiunile complexe care au loc în el.

Nava a ajuns în Canalul Mânecii târziu seara trecută și a urmat curbura coastei regiunii Kent până la un punct aflat la câteva mile mai sus de Margate, unde, în zori, și-a început ultima fază a călătoriei sale în susul Tamisei, un decor lugubru care amintește și de trecutul primitiv, dar dă seama și de un viitor distopic, un loc unde parcă te

¹ Regiune industrială care s-a dezvoltat de-a lungul coridorului Tokyo–Osaka, ajungând să înglobeze aproape 70% din populația Japoniei, fiind deservită de o vastă infrastructură de drumuri și căi ferate

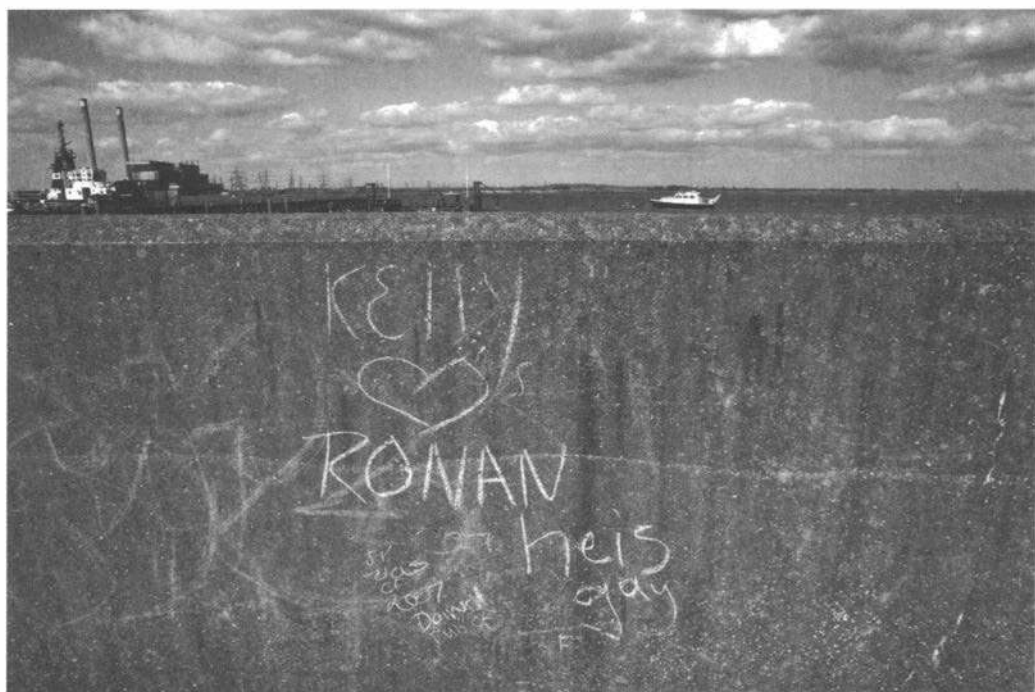

aștepți să iasă un brontozaur de după scheletul unei fabrici de automobile mistuite de foc.

De fapt, lățimea aparent generoasă a fluviului nu asigură decât un canal navigabil îngust. Obișnuită să aibă sute de metri de apă cu care să se joace, nava înaintează acum cu băgare de seamă, ca o sălbăticiune mândră închisă într-un țarc la zoo, sonarul ei scoțând o înșiruire constantă și sfioasă de sunete de avertizare. Sus, pe punte, căpitanul malaysian își aruncă privirea pe o hartă maritimă care redă fiecare prag subacvatic și țărnișă de la insula Canvey până la Richmond, în timp ce peisajul înconjurător, chiar și acolo unde abundă în monumente și clădiri de utilitate publică, aduce cu acele „terra incognita”, așa cum apăreau marcate pe hărțile primilor exploratori. De o parte și de alta a navei, râul produce vârtejuri cu sticle de plastic, pene, plută, scânduri lustruite de apa mării, carioci și jucării decolorate.

Zeița acostează la cheiul de descărcare puțin după ora unsprezece. Având în vedere încercările prin care a trecut, s-ar fi așteptat să fie întâmpinată măcar de un oficial mărunț sau de un cor care să intoneze „Exultați, bucurați-vă”. Dar o întâmpină doar un maestru care îi înmânează unui membru filipinez al echipajului un teanc de formulare vamale și apoi dispare, fără să întrebe cum arătau zorii deasupra Strâmătorii Malacca sau dacă erau marsuini în largul coastei Sri Lanka.

Însuși parcursul navei este unul impresionant. Cu trei săptămâni mai devreme a ridicat ancora la Yokohama, și de atunci a poposit la Yokkaichi, Shenzen, Mumbai, Istanbul, Casablanca și Rotterdam. Cu doar câteva zile mai înainte, în timp ce peste halele din Tilbury cădea o ploaie mocănească, își începea călătoria în susul Mării Roșii sub un soare necruțător, în timp ce îi dădea târcoale o familie de berze din Djibouti. Macaralele de oțel care se mișcă acum peste cala

ei desfac o încărcătură amestecată, compusă din cuptoare cu convecție, pantofi sport, calculatoare de birou, becuri fluorescente, caju și animăluțe de jucărie viu colorate. Cutiile cu lămâi marocane aduse de ea vor ajunge pe rafturile magazinelor din centrul Londrei înainte de căderea serii. În York vor ajunge televizoare noi la crăpatul zorilor.

Nu sunt mulți consumatori pe care îi preocupă de unde provin fructele pe care le mănâncă și, cu atât mai puțin, unde au fost confecționate cămășile pe care le poartă sau cine a fabricat inelele cu care se prinde furtunul de la duș. Originile și traseul cumpărăturilor noastre ne rămân indiferente, deși – cel puțin pentru cei înzestrați cu mai multă imaginație – o ușoară umezeală pe fundul unui ambalaj de carton sau un cod enigmatic imprimat de-a lungul unui cablu de computer pot trimite cu gândul la procese de fabricație și transport mai grandioase și mai misterioase, mai demne de a suscita întrebări și a fi studiate decât bunurile în sine.

2.

Zeița mării este doar una dintre zecile de nave care își croiesc drum în susul Tamisei în această zi de octombrie. Un vas finlandez sosește din Marea Baltică, încărcat cu suluri de hârtie de lățimea tunelurilor de cale ferată, menite să alimenteze mașinile tipografice zgomotoase din Wapping și West Ferry. Un cargobot așteaptă la apă joasă în dreptul centralei electrice din Tilbury, îngreunat de 5 000 de tone de cărbune columbian – suficient combustibil să alimenteze fierbătoarele de ceai și uscătoarele de păr din partea de est a Angliei până la Anul Nou.

Într-o dană, o navă specializată în transportul de mașini își deschide sabordurile ca niște făci imense, ca să elibereze trei mii de sednuri de familie care au petrecut douăzeci de zile pe mare de când au ieșit din uzina lor din Ulsan, Peninsula Coreei. Aceste automobile

Hyundai Amica, aproape identice, care miros a plastic proaspăt turnat și a mocheta sintetică, vor fi martore la prânzuri constând din sandviciuri și la certuri, la partide de amor și melodii ascultate pe autostradă. O să fie conduse în peisaje mirifice și lăsate să se umple de frunze prin parcurile școlilor. Câteva o să-și omoare proprietarii. Uitându-te înăuntru pe geamul acestor autoturisme neatinse, la scaunele lor acoperite cu hârtie cafenie imprimată cu solicitări coreene elegante și criptice, capeți sentimentul că tulburi o inocență asociată mai degrabă cu somnul nou-născuților.

Dar portul nu e interesat de asocieri lirice. În jurul orașului Tilbury, companiile de transport naval își prezintă serviciile direct din sediile lor cu geamuri fumurii. Ca să-și liniștească și să-și ademenească așadar clienții, ele sugerează faptul că voiajele navelor lor – chiar și cele care presupun ocolirea Capului Bunei Speranțe pe timp de iarnă sau transportarea a treizeci de turbopropulsoare peste Pacific – sunt la fel de banale ca un drum între două stații de metrou.

Chiar și așa, cheiul n-o să poată părea niciodată cu adevărat banal, pentru că oamenii o să fie mereu minusculi prin comparație cu oceanele imense și, ca atare, referințele la porturi îndepărtate vor conține întotdeauna promisiunea nedeslușită a vieților care se desfășoară acolo și care pot fi mai însuflețite decât cele pe care le ducem noi aici, o anume încărcătură romantică fiind asociată cu denumiri precum Yokohama, Alexandria și Tunis – locuri care, în realitate, nu sunt ferite de plictiseală și de compromis, dar care sunt suficient de îndepărtate încât să întrețină, pentru o vreme, anumite visuri de fericire oarecum confuze.

3.

De fapt, destinația navelor nu o reprezintă un singur port, de sine stătător, ci mai degrabă o alăturare haotică de dane de descărcare și

de fabrici care mărginesc de-a valma o porțiune a Tamisei dintre Gravesend și punctul de trecere cu bacul Woolwich. Aici se strecoară vasele încontinuu, în verile umede și în iernile cețoase, noapte și zi, ca să-i livreze Londrei balastul și oțelul armat, boabele de soia și cărbunele, laptele și pasta de lemn pentru fabricarea hârtiei, trestia-de-zahăr pentru biscuiți și hidrocarburile pentru generatoare – o zonă la fel de remarcabilă ca oricare dintre muzeele orașului, dar despre care ghidurile nu pomenesc nimic niciodată.

Numeroase fabrici sunt situate chiar pe malul fluviului, îndeajuns de aproape încât să excaveze sau să aspire materia primă direct din cala navelor, și se ocupă cu producerea unora dintre ingredientele mai puțin glorificate care stau la baza bunei funcționări a civilizației noastre utilitariste: polioliu care se adaugă în pasta de dinți pentru a o ajuta să-și păstreze umiditatea, acidul citric utilizat la stabilizarea detergentului de rufe, izoglucoza folosită pentru îndulcirea cerealelor de la micul dejun, stearina folosită la fabricarea săpunului și guma xantan folosită pentru îngroșarea sosului de friptură.

Cu aceste procese sunt însărcinați niște ingineri care au reușit să-și învingă înclinația naturală spre lene pentru a stăpâni dilemele aride ale chimiei și fizicii, oameni care se poate să-și fi petrecut douăzeci de ani specializându-se în depozitarea solvenților inflamabili sau în reacția pastei de lemn la vaporii de apă, iar în timpul lor liber, să frunzărească *Buletinul mărfurilor periculoase la transport*, singura publicație lunară din lume dedicată manevrării și transportului în bune condiții al uleiurilor și produselor chimice.

Oricât de inumane ar părea, proporțional, instalațiile portuare, ele, de fapt, nu au fost create decât ca urmare a apetitului nostru prozaic. O fabrică ridicată pe malul fluviului, cu conducte ca tentaculele unei hidre încolăcindu-se pe după pântecul ei și cu un horn în vârf suflând fum portocaliu, nu e răspunzătoare pentru nimic

mai sinistru sau mai ezoteric decât fabricarea biscuiților cu brânză cheddar. Un petrolier a traversat tulburea Mare a Nordului din Rotterdam, transportând dioxid de carbon cu care se fac bulele de gaz pentru limonada copiilor. Cutia gri-metalic a fabricii Kimberly-Clark din Northfleet, având opt etaje înălțime și fiind îndeajuns de mare cât să adăpostească un portavion, produce baxuri de suluri de hârtie igienică în două straturi. Pofta noastră colectivă de dulciuri și nuci, băuturi și batiste din hârtie a chemat nave de pe continente îndepărtate și a înălțat turnuri industriale care rivalizează cu catedrala Sf. Paul.

Atât de misterioase sunt operațiunile care se derulează în jurul portului, încât un singur om nu va putea niciodată să aspire să cuprindă cu mintea mai mult de o fărâmă din ansamblul lor. Un comandant de navă se poate bucura de putere deplină în perimetrul Tamisei de jos, dar, de îndată ce vasul lui a tras la țarm, va fi retrogradat la postura de învățăcel care observă manevrele de acostare și refrigerarea pe termen lung a citricelor – aria lui de competență încheindu-se la fel de abrupt ca autoritatea hărții lui navale.

Totuși, orice tristețe ne-ar încerca la gândul că generalistul ar putea să dispară, aceasta poate fi contracarată de recunoașterea faptului că evul nostru ne oferă acces la maeștri incontestabili ai diverselor meserii, cum ar fi de pildă depozitarea bitumului sau fabricarea de benzi transportoare pentru încărcarea navelor – în sine, un gând la fel de reconfortant ca acela că există profesori de medicină axați exclusiv pe felul în care funcționează enzimele hepatice sau că, în orice moment, câteva sute de savanți din întreaga lume nu cercetează decât perioada merovingiană târzie a istoriei francilor, transcriindu-și descoperirile pentru *Zeitschrift für Archäologie des Mittelalters*, o publicație academică editată de departamentul de științe umaniste al Universității din Tübingen.

Tendința spre supraspecializare există și la nivelul mecanicii. Zona portului este înțesată cu mașinării care nu sunt la îndemâna publicului larg, care nu posedă nici flexibilitatea, dar nici slăbiciunile amatoricești ale unor mijloace de transport generice cum sunt autocamioanele și furgonetele. Ele seamănă cu niște animale ciudate ale căror habitate izolate au recompensat apariția unor înzestrări bizare – capacitatea de a aspira gândaci din noroi, de pildă, sau de a atârna cu capul în jos deasupra unui râu subteran – în același timp trecând cu vederea lipsa unor deprinderi mai prozaice. O fi atinând motostivuatorul R30XM2 construit de Hyster Corporation din Cleveland, Ohio, o viteză maximă de numai 5 km/h, dar, în perimetrul limitat al unui depozit de mărfuri, el alunecă elegant pe pardoselile de ciment și etalează o agilitate de balerin atunci când extrage suluri de hârtie de pe rafturile de sus dispuse de o parte și de alta a unui coridor îngust.

Pare firesc să admiri răbdarea și nervii de oțel ai celor care au investit banii în construirea acestor ramuri ale industriei, fie și numai cele două sute cincizeci de milioane de dolari necesare pentru imersarea carenei unui cargobot transoceanic. Investitorii știu că nu e nimic neverosimil sau prezumțios în a-ți însuși economiile poștașilor și asistentelor medicale dintr-o țară întreagă, ca apoi să pariezi sumele respective pe finanțarea de depozite de mărfuri din Panama și operațiuni administrative în Hamburg. Ei își permit să-și lase fondurile să le scape din ochi vreme de un deceniu și mai bine – și le lasă pe mâna căpitanilor și a ofițerilor secunzi, le îngăduie să traverseze tropicele Capricornului și Cancerului, să navigheze prin estuarul Long Island și prin Marea Ionică, să acosteze în porturile comerciale Aden și Tanger, încrezători că investiția lor va ecluza în cele din urmă înapoi la ei, încărcată de răsplata răbdării și a sânguinței. Ei știu că astfel cheltuiala lor reprezintă, de fapt, o formă de precauție, fiind

infinat mai puțin primejdioasă decât să-ți ții banii la saltea, întru posibila sărăcire și falimentare a tuturor.

4.

Și atunci de ce, investite fiind atât cu importanță practică, cât și cu reverberație emoțională, vasele comerciale și facilitățile portuare trec neobservate, mai puțin pentru cei implicați în mod direct în operațiunile lor?

Nu e doar din cauză că sunt greu de localizat și prohibitiv semnalate. Unele dintre bisericile venețiene sunt la fel de bine tănuite, și, cu toate astea, sunt vizitate din plin. Navele și porturile sunt făcute invizibile de prejudecata nefondată conform căreia este ciudat să dai glas unor sentimente prea puternice de admirație față de un petrolier sau o fabrică de hârtie, sau, de fapt, față de aproape orice aspect al lumii truditore.

Însă nu toată lumea se lasă descurajată. La capătul unei dane din Gravesend, cinci bărbați stau laolaltă în ploaie. Poartă mantale impermeabile din plastic și bocanci cu talpa groasă. Sunt tăcuți și concentrați, privind în față la fluviul învâluit în negură. Trasează drumul unei siluete, pe care graficele lor orare le-o indică drept *Grande Nigeria*. Mai știi și că are ca destinație Lagos, că are cala plină cu piese Ford pentru piața africană, că este propulsată de două motoare diesel Sulzer 900 și că măsoară 214 metri de la prora la pupă.

Cercetarea lor minuțioasă nu are niciun temei practic. Nu cade în sarcina lor să pregătească dana pentru următorul ocupant ori, asemenea personalului de la turnul de control din apropiere, să îi repartizeze o cale navigabilă pentru călătoria spre Marea Nordului. Nu vor decât s-o admire și să consemneze trecerea ei. Ei oferă studiului vieții portuare o dăruire remarcată mai degrabă în legătură cu arta, comportamentul lor implicând convingerea că astfel creativitatea

și inteligența pot fi la fel de prezente în transportul osiilor pe după capul Saharei vestice pe cât sunt în folosirea tehnicii *impasto* la realizarea unui nud de femeie. Și totuși, oricât de nestatornici par, prin comparație, vizitatorii muzeelor, cu precipitarea lor spre restaurantele cu autoservire, cu predilecția lor pentru magazinele de suvenir, cu entuziasmul cu care se folosesc de bănci. Cât de rar se întâmplă ca un bărbat să-și fi petrecut două ceasuri pe furtună în fața tabloului *Femeie care se scaldă*¹, având la dispoziție doar un termos cu cafea.

Ce e drept, observatorii de vapoare nu reacționează față de obiectele entuziasmului lor cu prea multă imaginație. Ei fac trafic de statistici. Energiile lor se concentrează pe trecerea în jurnal a datelor și a vitezelor de navigare, consemnând numărul de turbine și lungimile osiilor. Se comportă ca un bărbat care s-a îndrăgostit până peste cap și care îi cere prietenei lui permisiunea să dea curs trăirilor care îl animă, măsurându-i distanța dintre cot și omoplat. Însă, transpunând o pasiune într-un set de date concrete, cel puțin observatorii se subscriu unui șablon cu o ascendență statuată, vizibilă cu precădere în mediul academic, unde un istoric al artei, mișcat până la lacrimi de gingășia și seninătatea pe care le sesizează în tabloul unui pictor florentin din secolul al XIV-lea, poate ajunge să scrie o monografie, deopotrivă lipsită de cusur și de indiferență, pe tema istoriei fabricării vopselei în epoca lui Giotto. Pare mai ușor să dăm curs înflăcărilor, făcând să circule date concrete, decât examinând mai simpla întrebare în ce fel și de ce am fost mișcați.

Însă, indiferent de incoerențele lor, cel puțin observatorii de vapoare sunt extraordinar de receptivi la unele dintre cele mai uluitoare aspecte ale evului nostru. Ei știu ce aspect al lumii noastre ar

¹ Tablou aparținând lui Rembrandt, expus la Galeria Națională din Londra.

atrage un marțian sau un copil. Se desfată sesizându-și micimea și neștiința prin alăturarea cu inteligența vastă a minții colective moderne. Stând în apropierea unui vas tras la chei, cu capetele lăsate pe spate pentru a privi la turelele lui de oțel care se pierd în înaltul cerului, ei intră într-o stare de mirare tăcută, satisfăcută, aidoma pelerinilor dinaintea contraforturilor catedralei din Chartres.

Și nici nu se rușinează să pară excentrici atunci când curiozitatea lor o cere. Se lasă pe vine ca să zărească elicele vasului. Adorm gândindu-se în ce punct de pe suprafața oceanului s-ar putea afla un anume petrolier. Concentrarea lor amintește de cea a unei fete care se oprește în loc în mijlocul unei artere comerciale aglomerate și, în timp ce trecătorii o ocolesc, se apleacă să cerceteze, cu grija unui specialist în studii biblice cufundat în paginile unei cărți legate în pergament, o bucătică de gumă de mestecat imprimată pe caldarâm sau mecanismul de închidere al buzunarului de la hăinuța ei. Și ei sunt ca niște copii, prin felul în care răstoarnă noțiunile convenționale de loc de muncă bun, prețuind aspectul interesant al unei profesii mai presus de beneficiile materiale ce decurg din ea, evaluând nemaipomenit de favorabil postul de macaragiu într-un terminal de mărfuri datorită perspectivei pe care o oferă asupra vaselor și cheiurilor, la fel cum un copil ar putea visa să conducă un tren datorită șuierului ademenitor al ușilor acționate hidraulic ale vagoanelor sau să se facă diriginte de oficiu poștal, datorită satisfacției pe care o încearcă atunci când lipește etichete par avion pe plicurile dolofane.

Hobby-ul observatorilor de vapoare își are sorgintea în obiceiurile călătorilor din epoca premodernă, care, la sosirea într-o țară nouă, se arătau deosebit de interesați de grânarele, de apeductele, de porturile și de atelierele ei, considerând că observarea muncii putea fi la fel de însuflețitoare ca orice de pe o scenă sau de pe zidurile unei capele – o schimbare de ton față de opinia contemporană care

asociază extrem de mult turismul cu joaca și, ca atare, ne abate atenția dinspre o preocupare pentru topitorii de aluminiu și uzine de tratare a apelor reziduale în favoarea voluptăților trâmbițate ale teatrului muzical și ale muzeelor figurilor de ceară.

Bărbații de pe malul fluviului s-au eliberat de asemenea așteptări, își manifestă neîngrădit preocuparea pentru deplasarea încărcăturilor și pentru bubuitul benzilor transportoare. În vreme ce un privitor oarecare aflat pe chei s-ar putea să nu vadă altceva în afară de trei camioane ieșind din curtea unei fabrici, *ei* au învățat să observe odiseea neîntreruptă a unui transport de trestie-de-zahăr braziliană, adusă pe cargobotul *Valeria* și transformată între timp în zahăr, care pleacă de la rafinăria de zahăr Tate and Lyle din Silvertown, având drept destinație o fabrică din Derby specializată în prăjituri cu stafide. Satisfacțiile de care au parte se aseamănă cu cele ale unui ornitolog care, zărind prin binoclu o vietate pe care majoritatea ar trece-o cu vederea – considerând-o o pasăre albastru-cenușie oarecare –, știe să salute prima apariție în primăvara respectivă a unei *Phylloscopus trochilus* odihnindu-se la capătul călătoriei ei de 6 500 de kilometri dinspre habitatul ei de iarnă din ținuturile mlăștinoase ale Coastei de Fildes.

5.

Cât de neștiutori suntem, prin comparație, înconjurați de mașinării și de procese pe care le înțelegem doar vag; noi, care nu știm nimic despre macarale de eșafodaj și despre mineraliere, care înregistrăm economia doar ca pe un șir de cifre, care am evitat să studiem îndeaproape aparatajele de comutare și depozitarea grâului și ne scutim de o familiarizare cu protocoalele de fabricare a cablului de oțel rezistent la rupere. Câte am putea învăța de la bărbații aflați la capătul unui chei de la periferia Londrei!

Ei au reprezentat sursa de inspirație pentru această carte, autorul nădăjduind că ar putea îndeplini într-o oarecare măsură rolul unuia dintre peisajele acelea urbane din secolul al XVIII-lea care ne înfățișează oameni muncind de pe chei până la templu, de la parlament până la contabilitate, panorame precum cele ale lui Canaletto în care, într-un singur cadru imens, se pot vedea docheri descărcând lăzi, negustori târguindu-se în piața principală, brutari în fața cuptoarelor lor, femei cosând la ferestre și consilii de miniștri reunite într-un palat – scene cuprinzătoare care au rolul de a ne reaminti locul pe care ni-l acordă munca fiecăruia dintre noi în cadrul stupului omenesc.

Bărbații de pe chei m-au inspirat să încerc să închin un cântec de slavă inteligenței, specificității, frumuseții și atrocității locului de muncă modern și, nu în ultimul rând, pretenției sale remarcabile de a reuși să ne furnizeze, alături de dragoste, principala sursă a sensului vieții.

II. Logistica

i: Un centru logistic

1.

Acum două secole, strămoșii noștri ar fi știut cu exactitate istoria și originea fiecăruia dintre lucrurile – puține la număr – pe care le mâncau și le dețineau, precum și a oamenilor și a uneltelor implicate în producerea lor. Erau familiarizați cu porcul, cu dulgherul, cu țesătoreea, cu războiul de țesut și cu lăptăreasa. Gama de articole care pot fi cumpărate se poate să se fi lărgit exponențial de atunci, însă puterea noastră de a le înțelege sorgintea s-a diminuat aproape de tot. În acest moment, pe cât ne sunt de la îndemână, pe atât de detașați la nivel imaginativ suntem de fabricarea și de distribuția bunurilor noastre, un proces de înstrăinare care ne-a privat de o multitudine de oportunități de a ne minuna, de a ne arăta recunoștința și de a ne simți vinovați.

Esențial, atât pentru sărăcirea imaginației noastre, cât și pentru îmbogățirea noastră practică, este domeniul de activitate cunoscut sub numele de logistică, o denumire care își are originile în figura militară elinească a intendentului, *logistikos*, care odinioară răspundea de aprovizionarea unei armate cu alimente și cu arme. Astăzi, termenul este folosit pentru a desemna în mod colectiv artele depozitării, inventarierii, ambalării și transportului, o industrie care socotește, printre cele mai mari realizări ale sale, „culoarul răcoros de trecere” dintre Africa și Europa, de-a lungul căruia circulă florile tăiate și legumele, centrul logistic FedEx din Memphis, Tennessee, și perfecționarea cutiei din carton ondulat.

2.

În inima Angliei, la câțiva kilometri sud-vest de râul Avon, în apropierea palatului regelui Iacob I de la Holdenby House, se înalță un

grup de douăzeci și cinci de antrepozite cenușii impunătoare, dintre cele care mărginesc șoselele de centură și aeroporturile, însă arareori își dezvăluie utilitatea privitorilor, parând tacit curiozitatea sau mânia pe care o poate suscita. Laolaltă, antrepozitele alcătuiesc unul dintre cele mai mari și mai avansate parcuri logistice din Europa, din punct de vedere tehnologic. Fiind situate în apropierea a trei artere principale, autostrăzile M1, M6 și A5, ele se află la o distanță de maximum patru ore cu mașina de 80% din populația Marii Britanii și în fiecare săptămână, de obicei pe timpul nopții, gestionează un procent însemnat din stocurile ei de materiale de construcție, rechizite, alimente, mobilier și computere.

În ciuda importanței lor, antrepozitele nu doresc câtuși de puțin să se facă cunoscute publicului. Ele sunt răsfirate pe un amplasament de o monotonie categorică, marcat de pante line, de arbori ornamentali și de întinderi de iarbă nefiresc de verde. Nu le interesează defel problematica și posibilitățile pe care le incumbă arhitectura. Nu le pasă decât de dimensiune. Te uiți la tavanele lor ca de catedrală și descoperi, în loc de îngeri, întinderi prozaice, economicoase de oțel, evidențiate de benzi fluorescente, care îi călăuzesc privitorului ochii înapoi spre șirurile de rafturi simetrice și spre mișcările rapide ale motostivuitoarelor. Faptul că centrului logistic i s-a îngăduit să adopte această înfățișare austeră și monolitică semnalează confuzia noastră cu privire la cât de mult cântărește ceea ce vedem în fața ochilor. Acceptăm faptul că muzeele pot alocă averi pentru achiziționarea de picturi religioase delicate aparținând școlii flamande timpurii, având dimensiunea unei cărți cartonate, dar nu vedem nimic nesăbuit în a ceda, neglijent, porțiuni întinse de planetă intereselor neîngăduitoare ale oamenilor de la Jones Lange Lasalle¹, dintr-o ezitare stranie

¹ Companie americană de consultanță și brokeraj imobiliar.

de a recunoaște faptul că, la urma urmei, s-ar putea să fim în sinea noastră la fel de afectați de priveliștea a cinci kilometri pătrați de spații de depozitare aruncați în mijlocul câmpiilor comitatului Northamptonshire ca de privirea binevoitoare a unei Madone de douăzeci de centimetri ieșită din atelierul lui Rogier van der Weyden¹.

Totuși, ar fi absurd să descriem centrul logistic ca fiind urât, și atât, căci el are trăsăturile înspăimântătoare, insipide, de o frumusețe imaculată ale multora dintre locurile de muncă moderne.

În vârful unei pante de pe suprafața amplasamentului, dând spre șase benzi de autostradă, se află o cafenea-restaurant frecventată de șoferii de camion care fie tocmai au descărcat, fie așteaptă să își ia în primire încărcătura. Oricine nutrește o dezamăgire de pe urma traiului domestic și-ar putea afla alinarea în acest bufet cu autoservire placat cu faianță, intens luminat, cu mirosul lui de cartofi prăjiți și benzină, căci are aerul reconfortant al unui loc unde toată lumea se află doar în trecere, și ca atare nu are nimic din atmosfera de apropiere sau de veselie însuflețită care ar putea proiecta o lumină umilitoare asupra propriei înstrăinări. Se autopropune drept amplasamentul ideal pentru prânzul de Crăciun pentru cei dezamăgiți de familii. Clienții pot face turul raioanelor unui generos bufet cu autoservire, să combine plăcinta cu pește cu pizza la tigaie sau hamburgerul cu sosul de curry, fără să simtă nevoia să se scuze pentru dimensiunea sau pentru excentricitatea propriilor alegeri și să ocupe în tăcere un loc la una dintre mesele galbene de plastic care dau spre șuvoiul de stopuri roșii de afară.

Lucrările de reparație sunt frecvente pe porțiunile acestea de autostradă și au rolul de a încetini traficul până la stagnare, îngăduindu-ți să urmărești cu privirea avansarea treptată a autocamioanelor Skania

¹ Rogier van der Weyden (1399/1400–1464), pictor flamand, considerat unul dintre cei mai importanți ai secolului al XV-lea.

și Iveco înțesate cu cantități industriale de articole pe care în mod normal nu le contemplăm decât la scară domestică: batoane de ciocolată, cereale, apă îmbuteliată, saltele și margarină, toate croindu-și centimetru cu centimetru drumul spre Nord, prin întuneric. Prive-liștea are ceva din calitățile alinătoare ale unui râu, ale cărui jocuri constante de umbre îl pot scoate pe privitor dintr-o stare de inerție. E însăși viața, rostogolindu-se în fața ochilor noștri, în manifestările ei cele mai indiferente, mai sălbaticе, mai egoiste, înzestrată cu aceeași voință impasibilă care impulsionează expansiunea bacteriilor și a florei junglei.

3.

Unitatea de scop a operațiunilor care se desfășoară în cadrul parcului logistic este cel mai evident ilustrată în timpul nopții, când apariția lunii pune sub semnul întrebării semnificația serviciilor de curierat eficiente, dintr-o perspectivă interplanetară, la fel cum o face – din perspectiva eternității – o turlă zveltă construită spre sfârșitul secolului al XIV-lea, care se ițește ca o săgeată întunecată dincolo de autostradă.

Odinioară, noaptea era perioada în care membrii speciei noastre își recunoșteau limitările fizice și se îngrămădeau unii în alții ca să-și aline teama de stafii și de vrăjitoare. Totuși, centrul logistic face puține concesii fragilității omenești, lumii spiritelor sau întâietății ritmurilor circadiene. Luminile proiectoarelor se aprind pentru a contrabalansa retragerea soarelui, scaldând perimetrul în lumina portocalie nocturnă pe care o știm de prin aeroporturi și din bazele militare. Muncitorii sunt aduși cu autobuzele într-o zonă centrală de primiri și fac pontajul înainte de ora șapte. Pe un amplasament unde au fost cândva ogoare de ovăz și de grâu, acum antrepozitele așteaptă transporturi de motocoe, de banchete pentru exerciții

fizice și de seturi de grătar. Văzând prin ceață lumina orbitoare care inundă curțile dinspre autostradă, șoferilor aflați în trecere li s-ar putea ierta faptul că se întreabă ce pregătiri scandaloase ar putea fi în curs la ora asta.

Munca de aici are un impact asupra noastră, majoritatea celor care beneficiem fără să știm de pe urma ei într-un rol pasiv. Din când în când, se întâmplă să stăm lungiți în pat, întorcându-ne de pe o parte pe alta, cu gurile căscate dezarmant, în vreme ce o flotă de tiruri este încărcată cu partea leului din cantitatea de lapte semi-degresat destinată nordului Angliei în dimineața respectivă. A asista la activitățile care se derulează în parc pe întuneric ne amintește de acele momente din copilărie când ne trezeam după miezul nopții și auzeam pași și alte zgomote dincolo de ușa dormitorului, părinții debarasând masa sau poate rearanjând mobila, și în felul acesta căpătăm o înțelegere a eforturilor care stăteau la baza ordinii diurne din gospodăria noastră.

4.

Cel mai mare antrepozit din parcul logistic îi aparține unui lanț de supermarketuri care, pe tot parcursul nopții, recepționează livrări de alimente și le recombina pentru a le livra mai departe magazinelor din întreaga țară. Raioanele unui supermarket obișnuit conțin douăzeci de mii de articole, dintre care patru mii sunt refrigerate și trebuie înlocuite la fiecare trei zile, în vreme ce, în cazul celorlalte șaisprezece mii, trebuie refăcute stocurile în maximum două săptămâni. Sunt cincizeci de terminale pentru tiruri, care se întind de-a lungul clădirii, și vehicule sosesc și pleacă într-un ritm de unul la fiecare trei minute.

Înăuntru, angajații se preumblă printre rafturi, așezând produse pe pasarele automatizate care le poartă cu repeziciune spre șiruri de

cuști din oțel, aliniate îndărătul terminalelor de încărcare, unde așteaptă să fie transportate spre o suită de destinații numerotate încifrat. 02093-30 se referă la un oraș cu catedrală care se mândrește cu un teatru și cu o fabrică de bere, un loc care a găzduit o armată a Parlamentarilor în timpul Războiului Civil¹ și păstrează câteva piețe frumoase din epoca georgiană și care, în fiecare dimineață, neobservat de majoritatea locuitorilor săi, e vizitat de un tir articulat care a traversat Dealurile Pennine², transportând în remorca lui parmezan, jeleu roșu, chiftele de pește și antricoate de miel.

Elemente componente ale regimului alimentar al nației se întrec în jurul clădirii, pe benzi transportoare, mult deasupra solului: treizeci de baxuri de chipsuri pentru Northfleet, 1 200 de copane de pui pentru Hams Hall, șaiszeci de lăzi de cutii de limonadă pentru Elstree. Ființe umane, odinioară divizate în funcție de preferințele alimentare la fel de categoric ca de apartenența religioasă, în popoare consumatoare de orez și de grâu, de cartofi sau de porumb, își umplu astăzi stomacul cu o nehibzuită promiscuitate.

Timpul are o importanță vitală. Dintr-o clipă în alta, jumătate dintre mărfurile din interiorul antrepozitului vor fi intrat în ecartul de șaptezeci și două de ore care le desparte de momentul în care devin necomestibile, o perspectivă care suscită eforturi continue de a contracara putregaiul și geografia. Ciorchini de roșii cu cărcei cu tot, care, după ce s-au copt pe câmpurile din apropiere de Palermo în timpul weekendului, își schimbă soarta aparent hărăzită lor de natură în încercarea de a-și găsi cumpărători în extremitatea nordică a Scoției până joi.

¹ Susținători ai Parlamentului Angliei în timpul Războiului Civil englez (1642–1651), luptau contra regelui Carol I al Angliei și a regaliștilor.

² Lanț de munți și dealuri situat în nordul Angliei, care separă regiunea de nord-vest de Yorkshire și nord-estul țării, denumit adesea „coloana vertebrală” a Angliei.

Nerăbdarea orbească este deopotrivă evidentă și în zona de fructe. Poate străbunii noștri se desfătau când și când cu câte o mână de fructe de pădure găsite pe sub o tufă la sfârșitul verii – văzând în ele un semn al mărinimiei neașteptate a unui creator divin –, dar am intrat în epoca modernă atunci când am renunțat să mai așteptăm daruri sporadice de Sus și am căutat să facem orice senzație plăcută disponibilă imediat și în mod repetat.

Este începutul lui decembrie și, într-un raion central, douăsprezece mii de cășune sângerii așteaptă în semiîntuneric. Au zburat ieri din California, traversând cercul polar arctic la lumina lunii, lăsând o dără de oxid de azot pe întinsul unui cer când întunecat, când auriu. Supermarketul nu va mai îngădui niciodată ca modificarea axei Pământului să întârzie satisfacțiile alimentare ale clienților săi: cășunele călătoresc din Israel în miezul iernii, din Maroc în februarie, din Spania primăvara, din Olanda la începutul verii, din Anglia în august, și din crângurile de lângă San Diego din septembrie până de Crăciun. Există un interval de doar nouăzeci și șase de ore între momentul în care cășunele sunt culese și cel în care încep să cedeze dinaintea asaltului putregaiului cenușiu. Un număr neverosimil de adulți au fost obligați să își subjuge trândăvia, să mute paleți dintr-un capăt în altul al halelor și să aștepte blocați în trafic în tiruri diesel huruitoare pentru a se supune pretențiilor exigente ale fructului moale și cărnos.

De n-ar prima preocupările pentru siguranță în imaginația proprietarilor săi, antrepozitul ar constitui o destinație turistică ideală, căci observarea mișcării tirurilor și a produselor în miez de noapte induce o stare deosebită de calm, domolind ca prin minune pretențiile eului și contracarând orice primejdie de a ajunge să cântărești prea mult în propriii ochi. Faptul că fiecare dintre noi este înconjurat de milioane de alte fâpturi omenești rămâne o informație inertă și

nesugestivă, nereușind să ne smulgă din perspectiva egocentrică de zi cu zi, asta până când aruncăm o privire spre o stivă de zece mii de sandviciuri cu șuncă și muștar, toate ambalate în cutii de plastic identice, asamblate într-o fabrică din Hull, făcute din aceeași pâine desăvârșită, ca bumbacul de albă, și care urmează a fi mâncate pe parcursul următoarelor două zile de o suită extraordinară de concețâțeni cărora aceste sandviciuri ne presează să le facem loc în imaginația noastră autocentrică.

Acest siloz de proporții pantagruelice reprezintă dovada că am devenit, după câteva mii de ani de strădanii, cel puțin în lumea industrializată, singurele animale care s-au emancipat de sub ingerințele căutării neliniștite a următoarei surse de hrană și, ca atare, și-au degajat noi porțiuni de timp – în care să învețe suedeza, să stăpânească analiza matematică și să își facă griji în legătură cu autenticitatea relațiilor dintre ei, evitând prioritățile alimentare obsesive și acaparante cu care se luptă încă pinguinul imperial și antilopa arabă.

Însă lumea noastră de belșug, cu mări de vin și munți de pâine, nu s-a vădit nici pe departe locul debordant visat de strămoșii noștri în anii de foamete ai Evului Mediu. Mințile cele mai luminate și-au petrecut existențele profesionale simplificând sau accelerând funcții de o banalitate absurdă. Sunt ingineri care redactează teze pe tema vitezelor dispozitivelor de scanare și consultanți care își pun întreaga carieră în slujba implementării unor economii infime în mișcările stivuitorilor și ale operatorilor de elevatoare. Încăierările care se iscă pe fondul consumului de alcool prin orașele comerciale sâmbătă seara reprezintă simptome previzibile ale furiei date de reclusiunea noastră. Ele ne reamintesc prețul pe care trebuie să-l plătim pentru supunerea noastră de zi cu zi în fața altarelor prudenței și ordinii – și furia care se acumulează tacit sub un exterior deosebit de pașnic și de ascultător.

5.

Capătul estic al antrepozitului este dominat de o selecție enciclopedică de locuitori ai oceanelor lumii. Stivuți pe rafturi în inima provinciei engleze se găsesc macrou de apă rece din Australia, homar tropical de stâncă din Mexic, grenadier albastru din Noua Zeelandă, pește-delfin din Ecuador și pește-pescar din Costa Rica.

Cercetând expresiile acestor vietăți, cu fețele lor pe rând nobile, stângace, urâte, înțelepte și înspăimântătoare, suntem deturnați de la planurile noastre obișnuite și forțați să luăm act de faptul că omul are planeta în coproprietate cu niște ființe distincte, pe care le-am condamnat să-și sfârșească existența sub rondulele de lămâie, singura lor vină fiind faptul că posedă o textură carnoasă și că n-au oase mici.

Cum au ajuns peștii aceștia aici? Cum au murit? Cine a confecționat ambalajele? Și, chiar și mai creativ, ce ar putea descoperi un pictor redând pielea unui macrou sau un inginer atunci când cercează cleștii unui homar tropical de stâncă? Implicită în aceste întrebări este o neputință mai generalizată de a aprecia fascinația și frumusețea ocazională ale lumii active.

Remarc un raft înțesat cu stive de fileuri de ton proaspăt. „Prins la fir în Maldive” scrie pe ambalaj, o aserțiune la fel de concisă și de ispititoare ca un epitaf pe o piatră de mormânt. Faptul că peștele acela scos din apă la depărtare de câteva continente ar putea să ajungă în termen de câteva ceasuri într-un depozit din Northamptonshire este o dovadă absolută de geniu logistic, bazat pe o interacțiune complexă între tehnologie, disciplină managerială și standardizare legală și economică.

Tăcerea aproape conspirativă în privința acestei realizări este cea care mă intrigă și mă incită, și, în timp, dă naștere dorinței de a mă prinde de un pește și de a-l urma, într-un ritm oarecum tacticos, înapoi spre mare. Ar fi putut fi, bineînțeles, un alt produs de larg

consum: aş fi putut să iau urma unui rulou de tablă de oţel dintr-o fabrică de automobile din Bavaria până în tufărişul din deşertul australian sau a unei jurubiţe de fir de bumbac dintr-un război de ţesut din Mexic până în luncile irigate de pe cursul inferior al Nilului. Lecţiile tonului, deşi se derulează la nivel de specificităţi, sunt totuşi unele general valabile, despre valoarea înotatului în amonte, pentru a urmări odiseele uitate ale lăzilor, a asista la viaţa tainică a antrepozitelor şi, în felul acesta, a atenua sentimentul anesteziat, eminamente modern de dislocare între lucrurile pe care le consumăm atât de neatenţi în vârtoarea vieţii noastre de zi cu zi şi sorghinţile şi creatorii lor necunoscuţi.

Iau decizia să îmi ancoroz călătoria în jurul imaginilor, căci domeniul logisticii pare să resimtă cel mai acut lipsa detaliilor concrete. Aşadar, în continuare urmează un eseu fotografic a cărui unică ambiţie este aceea de a modifica, fie şi numai pentru o secundă sau două, o parte dintre procesele cognitive care ar putea avea loc data viitoare când vă aflaţi dinaintea unui obiect care a fost transportat în mod misterios şi cu o viteză neverosimilă, jumătate de glob, pe întuneric.

ii. O călătorie logistică

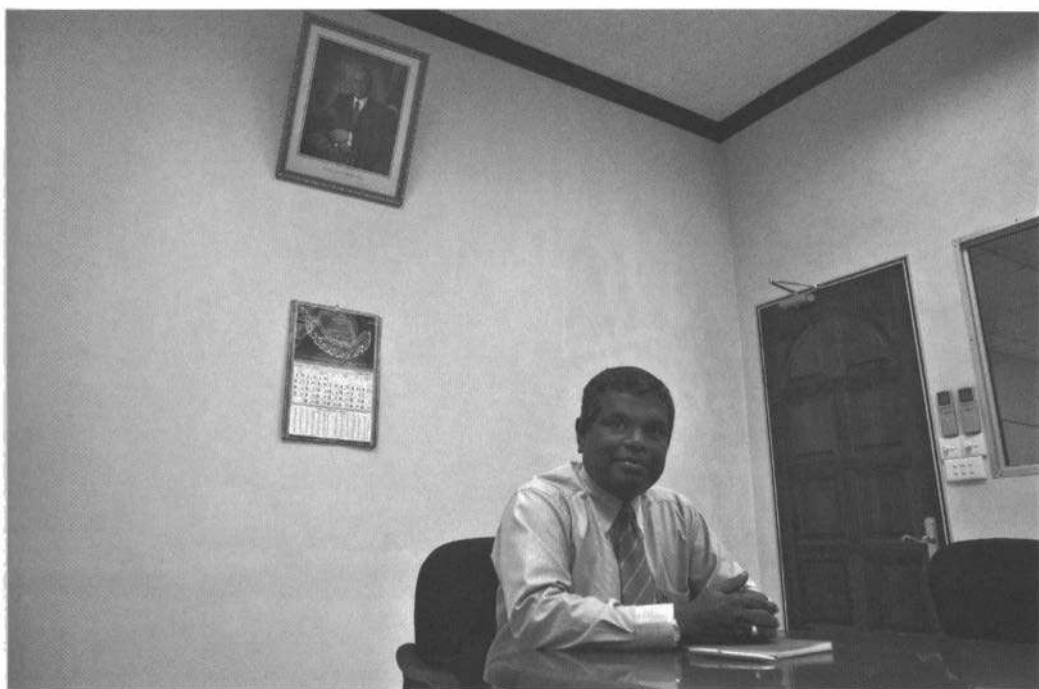
E imposibil să iei urma peștilor fără să ai o apetență pentru umilință. Nimeni nu e dispus să se confeseze scriitorilor, care nu vin cu niciun ban și îți pot crea neazuri. Chiar și într-o eră caracterizată de o transparență politică ridicată, afacerile rămân opace observatorilor. Tentativele de a urmări – ca să nu mai vorbim despre cele de a observa îndeaproape sau a fotografia – felul în care peștii de apă dulce ajung pe mesele noastre au potențialul de a suscita în interiorul industriei cam aceeași suspiciune cu care trebuie să fi fost întâmpinate interelările legate de comerțul cu

sclavi în anii 1780. Iau legătura cu cincisprezece firme specializate în importul fructelor de mare. Trei dintre ele au în holul de la intrare aceeași sculptură înfățișând un marlin. Toate refuză să discute detaliile rețelilor lor logistice.

Nu pare să-mi rămână decât să o pornesc spre Oceanul Indian, în speranța că voi descoperi indicii la fața locului. În Male, capitala Insulelor Maldive, fotograful și cu mine ne cazăm la hotelul Relax Inn, al cărui îndemn eponim ne trezیم incapabili să-l urmăim. În primele cinci zile nu facem decât să batem pasul pe loc. Ca să ne mai omorăm vremea între întreveneri sterile, rătăcim prin oraș, vizitând monumente patriotice și moschei. În spatele localului Seagull Café descoperim un mic cimitir dedicat vilegiaturiştilor morți, majoritatea din Norvegia, Germania și Anglia. Aceştia sunt comemorați aici nu din pricină că ar fi fost nedoriți acasă, ci fiindcă rudele lor și-au dorit

ca ei să-și petreacă eternitatea într-un pământ mai prietenos decât al țărilor de origine, înghețate și cețoase. Parcul îi omagiază nu doar pe cei care au reușit să moară aici, dar și un contingent la fel de numeros de oameni care și-ar fi dorit cu înfrigurare acest lucru, dar și-au dat obștescul sfârșit altundeva, poate răpuși de unul dintre nenumăratele virusuri care bântuie câmpiile îmbibate de ploaie ale Europei.

Norocul ne surăde când, după o discuție cu o coafeză cu relații, obținem o întrevedere cu nimeni altul decât Abdulla Naseer, ministrul pescuitului, proaspăt întors în țară după o vizită oficială la ONU. Purtând o pereche de pantofi din piele de crocodil, ministrul ne întâmpină cu un aer solemn, vizibil conștient de puterea pe care o exercită, nu doar asupra vieților peștilor, ci și a temnicherilor lor. După ce ne ascultă cu răbdare povestea, le strigă câteva ordine subalternilor aflați în încăperea alăturată, se oferă să ne facă apoi cunoștință cu un exportator de ton și cu un grup de pescari din insulele din Nord. Pe când ne pregătim să ieșim, ne întinde un set de cărți de

vizită, dându-ne permisiunea să le fluturăm în fața oricui ne-ar face probleme în peregrinările noastre prin jurul fiefului lui foarte bine păzit. Neștiind sigur cum să-mi exprim recunoștința, îi propun să bem un ceai împreună data viitoare când trece prin Londra.

Parcurgem distanța până la o insulă de coral perfect rotundă și lungă de un kilometru, din al doilea cel mai nordic atol al lanțului care formează arhipelagul Maldive. Din zbor, e ușor să o confunzi cu o stațiune turistică, deși, văzută de aproape, îi lipsesc indispensabilele vile înconjurate de apă, băile termale și cuplurile din Baden-Württemberg care își reinnoiesc jurămintele. Nu există decât niște colibe rudimentare – cât să nu te bată briza –, rezervoare de apă de urgență donate de UNICEF, muște, o școală cu două încăperi – finanțată de o moschee saudită – și o singură prăvălie. La sosire suntem informați că pescarii noștri au rămas izolați în larg din pricina unei defecțiuni la motor.

Așa că petrecem trei zile nemaipomenit de lungi așteptând într-o baracă de tablă încinsă, prevăzută cu două paturi de campanie și un robinet propriu, și reflectăm la viața gândacilor și la tristețea insulițelor. Pe temperaturi care ating 35 de grade la umbră, deseori ne așezăm sub un copac de pe porțiunea principală de teren viran, supravegheați de președintele Republicii Maldive, Maumoon Abdul Gayoom, dictatorul, poetul și islamistul al cărui portret stă de strajă, prin lege, pe fiecare dintre cele două sute de insule locuite ale țării și care aduce izbitor de mult la înfățișare cu răposatul meu tată.

La ora mesei, localnicii se fac nevăzuți în casele lor, pentru a prăji un amestec de pește, nucă de cocos și ceapă, dar, cum ne lipsesc dotările culinare obligatorii, ajungem să ne bazăm considerabil de mult pe stocurile prăvăliei locale al cărei proprietar devine și singurul nostru prieten, căci este dificil să găsești spirite înrudite în comunitățile mici. Măncăm biscuiți cu ciocolată la micul dejun, roșii la conservă și maioneză la prânz, și ketchup și porumb dulce în loc de cină.

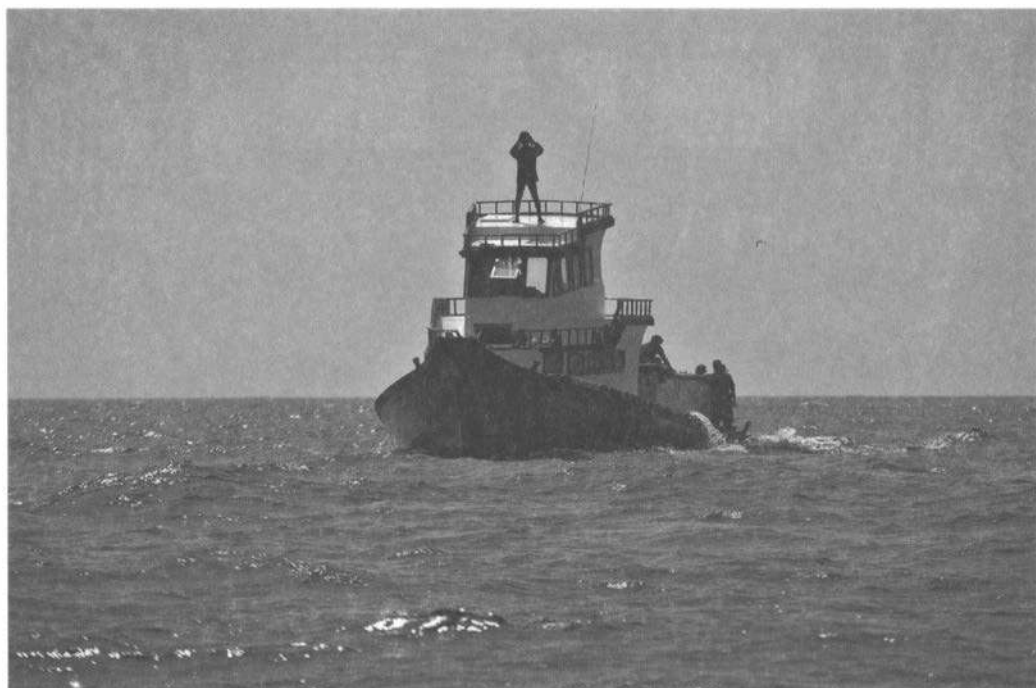

În fine, motorul este reparat și pornim spre larg. Vasul de pescuit se află sub comanda căpitanului Ibrahim Rasheed, în vârstă de 33 de ani și tată a cinci copii a căror existență depinde de priceperea lui de a urmări și a ciomăgi cel puțin cincisprezece toni ajunși la maturitate în următoarele 24 de ore. Spălătul pe dinți a ajuns greu în Maldive, însă obiceiul s-a împământenit mai abtîr decăt ar fi putut spera vreodată directorii de la Colgate-Palmolive, mulțumită, într-o oarecare măsură, unei campanii TV având ca protagonist un rechin cu o dentiție sclipitoare.

Tubul zace pe un raft din toaleta-chicinetă a vasului de pescuit. La micul dejun ne alăturăm echipajului în cabina principală pentru o masă proaspăt gătită, prima după multe zile: *mirubulee boava* (tentacule de caracatiță), urmate de o invitație să mestecăm un mănunchi de frunze de palmier areca.

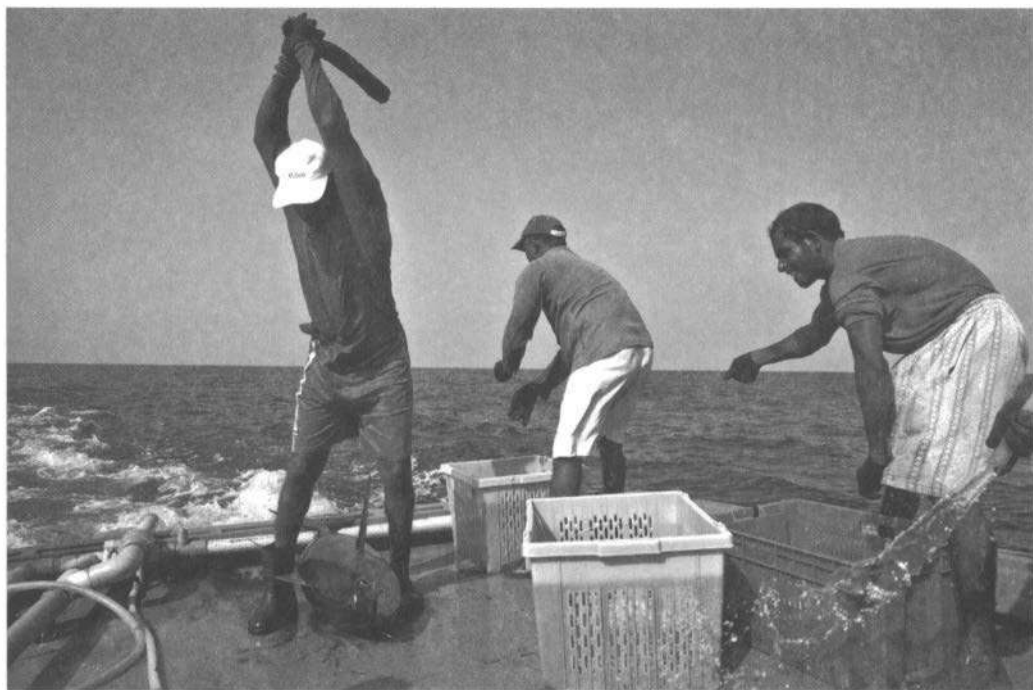

După micul dejun, urmează un șir de jocuri de cărți. Tonii de sub noi mai au câteva ceasuri în care să profite de viața pe planeta asta. N-ar trebui să se înțeleagă din această imagine că autorul este cumva lipsit de empatie sau de bonomie ori că n-ar putea (cum se crede uneori despre intelectuali) să își ocupe locul în mijlocul unui grup de pescari analfabeți din Oceanul Indian, care își împărtășesc anecdote într-o indo-sanscrită de neînțeles. El se află doar în acea stare absorbită, obligatoriu implicând o privire pierdută și o concentrare maximă, care însoțește adeseori încercările de a controla o inflamație intestinală intempestivă.

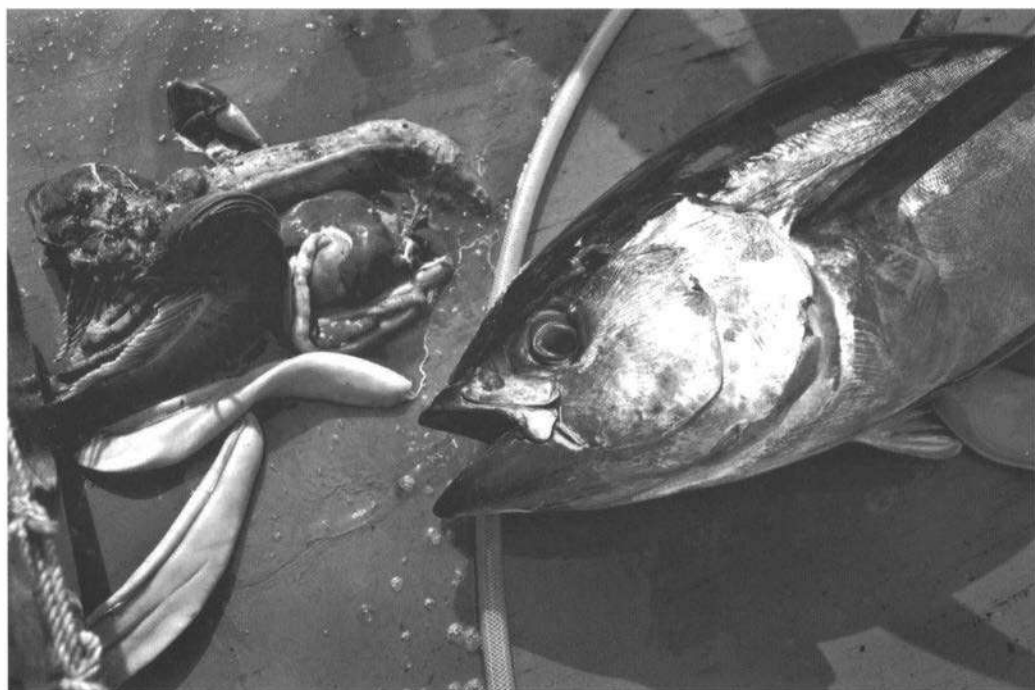
Ceasuri întregi rătăcim fără speranță pe ape. Apoi, puțin după ora 11 dimineața – mijitul zorilor în antrepoziul din inima Angliei –, un banc de toni cu aripioare galbene se apropie dinspre est, înotând în formă de V, peștii mai bătrâni, mai cutezători, la exterior, iar cei mai tineri, la interior. Se deplasează cu 50 de kilometri pe oră spre Somalia, dinspre coastele Indoneziei. Deoarece nu au o bășică înotătoare, bieteile vietăți nu au de ales decât să înainteze neabătut; nu se pot opri să se odihnească purtate de curent, precum liniștitul epinefel, fiindcă ar cădea pe fundul oceanului și ar muri, devenind și mai îmbietori pentru om, din pricina eforturilor lor continue, căci, prin îndoirea

permanentă a cozilor, carnația lor devine musculoasă și, astfel, deosebit de gustoasă. Un strigăt răsună pe punte. Un pește din banc – după toate indiciile un exemplar mai masiv, mai matur, un veteran a cinci ani de navigare netulburată – a luat o gură din macroul întins ca momeală. Cincisprezece minute mai târziu, își anunță prezența la tribord, cuprins de panică și furios, izbind cu coada în coca vasului. Cu o greutate de 50 de kilograme, se zbate să se elibereze din cablul care îi sfășie cerul gurii, dar nu îi pune la socoteală pe cei doi bărbați aflați deasupra, unul la câte o extremitate, care vâra cângi de oțel în apă și îl așvârle pe punte cu un țipăt victorios. Apoi se dezlănțuie iadul.

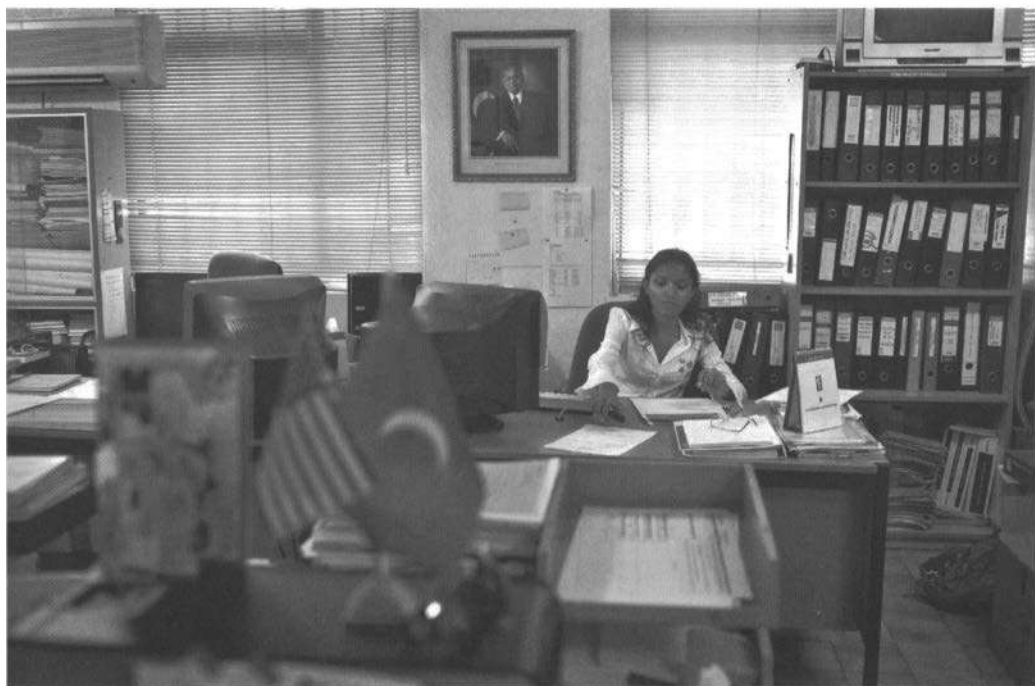
Tonul n-a mai fost niciodată atât de departe de apă, n-a mai văzut atâta lumină, dar știe instinctiv că o să se înece în atât de mult aer. Pescarii trebuie să-l împiedice să-și inunde arterele cu sânge în disperarea lui, altminteri se va închide la culoare, compromițând în felul ăsta aspectul pe care l-ar avea carnea lui pe o farfurie. Așa încât fratele căpitanului îl îndeasă cu repeziciune între cizmele de cauciuc și înalță un mai butucănos și mare, care aduce cu ciomagul arhetipal al omului preistoric, cioplit din trunchiul unui cocotier. Îl coboară cu putere. Ochii tonului țâșnesc din găvanele lor. Coadă i se zbate. Fălcile i se deschid și se închid ca o gură de om, dar nu poate să scoată nici măcar

un țipăt. Maiul izbește din nou. Se aude un zgomot înfundat, de creier înțesat și de experiență, care se fac zob într-o carcasă osoasă strâmtă, făcându-te să te gândești că și pe noi ne desparte doar o izbitură puternică de un sfârșit categoric al ideilor rânduite cu grijă și al preocupării noastre excesive de sine. Între timp, pescarul s-a înfuriat și lovește animalul cu sete de răzbunare, blestemând în *dhivehi* vietatea care trage să moară: „Nagoobalha, nagoobalha, hey aruvaalaanan“ („Jigodie, jigodie, s-a zis cu tine“). E primul ton pe care îl prinde în ultimele opt zile și are acasă șase copii care îl așteaptă.

Un sânge roșu-intens țâșnește din creierul vietății și improașcă barca de la o margine la cealaltă. Doi marinari mai tineri se reped și îi spintecă gura, scoțându-i branhiile și aparatul respirator. Apoi își îndreaptă cuțitele spre burta lui, eliberând corpurile nedigerate ale unor pești mai mici – caesionidae, pești-cardinal, scrumbii mici – pe care i-a consumat la micul dejun la începutul acestei zile infernale. Puntea devine alunecoasă de la atâtea măruntaie. În timp ce măcelul continuă, mă trezesc gândindu-mă obsesiv la fiul meu cel mare, care are patru ani și cam aceeași lungime ca unii dintre peștii mari. Nu mai pare neverosimil ca, așa cum susțin numeroase religii, să fim cu

toții, până la urmă, de la molie la președinte, membrii aceleiași imense și irevocabil fratricide familii. Despovărat de mațe și de aparatul reproducător, tonul este săltat în aer și azvârlit în primul dintre cele patru compartimente frigorifice care, înainte de lăsarea nopții, se vor umple cu leșurile altor douăzeci de tovarăși de-ai săi. Nu poți să nu te întrebi ce atmosferă va domni în bancul lor, la șazezi de metri adâncime, în timp ce supraviețuitorii își vor continua drumul spre Somalia; dacă va exista o amintire a membrilor lipsă și, în străfundurile întunecoase, o groază teribilă.

Sosim la fabrica de procesare a peștelui – care ține legătura îndeaproape cu importatori și supermarketuri britanice. Adevărata natură a birocrăției s-ar putea să nu fie nicăieri mai limpede pentru observator decât într-o țară în curs de dezvoltare, căci doar acolo va fi pusă în evidență de garnitura completă de documente, dosare, birouri și dulapuri furniruite, care redau relația strictă și indirect proporțională dintre productivitate și hârtogăraie. În ciuda poveștilor moralizatoare de la o suită de antecesorii, de la Gauguin la Edward Said, nu reușesc să suprim întru totul imaginile efemere ale unui viitor alături de Salma Mahir, secretara proprietarului

uzinei, care nutrește tot atât de multe prejudecăți despre țara mea câte nutresc eu despre a ei. Tatăl meu maldivian continuă să vegheze.

Când sosește, în sfârșit, șeful fabricii de procesare a cărnii de ton, este un fenomen neașteptat. Ca temperament, Yasir Waheed îmbină romantismul flegmatic al unui poet francez de la sfârșitul secolului al XIX-lea cu agresivitatea rapace a unui capitalist anglo-american contemporan. Cartea lui preferată, scrisă de Bill Zanker și Donald Trump, este *Think Big and Kick Ass in Business and Life*. Tocmai s-a întors de la o conferință pe teme de electronică și care s-a ținut în Dubai, de unde s-a ales cu un mouse fără fir cu conexiune prin bluetooth pentru monitorul lui Apple Cinema.

Angajații fabricii se pricep să fileteze un ton, cu macete, în trei minute. Toți au fost pescari la un moment dat. Zgomotul pe care îl face unul dintre cuțitele lor în timp ce desprinde carnea de pe șira spinării te trimite cu gândul la cel pe care îl faci când îți treci unghia peste dinții unui pieptăn. Toți sunt văduvi. Lui Yasir i s-a făcut milă de ei văzându-i cum plângeau la aflarea veștii că tsunamiul a măturat coastele estice ale Sri Lankăi și le-a luat familiile când ei erau ieșiți în larg. Deși există motive medicale și igienice clare când vine vorba despre pregătirea peștelui pentru export – să se impună ca lucrătorii să își acopere părul de pe față cu măști chirurgicale, ca temperatura să fie menținută constant

sub 0 °C și ca toate șorțurile și celelalte haine de lucru să fie incinerate după o singură purtare –, s-ar putea ca faptul că noi suntem cei care au ajuns maeștri neîntrebuți ai tehnicilor de răcire artificială, ai spălăturii continue pe mâini și ai fanteziilor igienice frenetice să reflecte ceva mai adânc înrădăcinat în mentalitatea occidentală.

Ca atunci când te întâlnești din întâmplare cu un prieten vechi într-o țară străină, sunt surprins și puțin înduioșat atunci când dau peste o rolă de etichete portocaliu-aprins pe care le știu bine din supermarketul meu de acasă. Cu imaginea pescarilor ciomăgind toni întipărită în memorie, recunosc că acum sunt un veteran al proceselor însângerate din spatele fotografiei senine de pe etichetele care înfățișează un ponton pentru pescuit și o mare azurie.

Neexistând decât un număr limitat de moduri eficiente de a înainta prin aer sau prin apă, construcția avionului amintește de anatomia tonului.

Airbusul are niște clapete de aerisire, ca niște branhii, lângă roți, și aripioare de-a lungul fuzelajului. Până și părțile inferioare ale celor două creaturi au aproximativ aceeași culoare: un gri de piscină. Un container este fixat sub rândurile de scaune 3 și 9 de la clasa business, celălalt – sub rândurile 43 și 48 de la clasa economică. Pe platforma de parcare, lângă aeronava de pasageri srilankeză cu destinația Londra, se află o aeronavă pentru transportul de mărfuri, cu ferestrele acoperite cu vopsea, care se pregătește să pornească în jurul Pământului transportând

corespondență, legume, documente și probe de sânge. Avionul s-a aflat la Tokyo noaptea trecută, și mâine se îndreaptă spre Milan Malpensa –, unul dintre miile de cargouri care, fără vreo înștiințare pe tabelele noastre cu sosiri și plecări, își urmează traseele singuratice în jurul globului.

Decolăm la 8:30 și ne îndreptăm spre Oceanul Indian. Afară, pentru ochiul liber, neinstruit, avionul pare să plutească în derivă pe deasupra unei mase de vapori albastre și inconsistente, la fel de monotonă și de bulversantă ca marea, dar reconfigurată prin mijlocirea antenelor instrumentelor de zbor (comparabile, ca posibilități, cu mecanismele organice întipărite în craniul tonului în punctul unde a lovit maiul), cerul se revelează drept o rețea de culoare clar delimitată, de intersecții, de linii de garare, de noduri de trafic și de semnale luminoase. Aeronava gonește de-a lungul culoarului aerian A418, care se întinde din Golf până în sudul Iranului. Pe deasupra orașului Shiraz,

într-un interval cunoscut piloților sub denumirea de intersecția SYZ117.8, căpitanul se mută pe culoarul aerian R659, care duce spre UMH113.5, un punct aflat la 10 000 de metri deasupra orașului Uromiyeh, capitala Azerbaidjanului de Vest, unde se zice că ar fi poposit cei trei magi în drumul lor spre Betleem.

Însoțitorii de zbor servesc un curry roșu de pui la clasa economică și, la alegere, vol-au-vent sau omletă cu cașcaval la clasa business. Cerul începe să se întunece. Când și când surprinzi momentul precis când o lumină este stinsă într-o casă, dedesubt. Cineva s-a plictisit să se uite la televizor într-o sufragerie din Craiova, România, cineva din Kalocsa, Ungaria, a terminat de citit un articol din revista de modă *Nok Lapja* și niciunul dintre cei doi nu bănuiește că un proiectil din aluminiu vâjâie pe firmament deasupra lor.

Mă uit la chipurile altora și mă înduioșez. Oamenii se foiesc sub păturile lor sintetice. Dacă am mai trăi pe vremea transatlanticelor, ne-am fi putut împrieteni cu toții înainte să acostăm în Southampton.

Avionul aterizează pe Heathrow la căderea nopții. Tonul ajunge în antrepozit înainte de două dimineața, nedeazăluindu-le nimic despre tumultuoasa lui istorie de peregrinări acvatice și aeropurtate bărbatilor cu veste fosforescente care se perindă pe acolo succesiv. Șoferii din antrepozit nu știu niciodată la începutul unui schimb unde s-ar putea să ajungă înainte de ivirea zorilor. La patru dimineața, Ian Cook primește comandă de la dispecerat să conducă unul dintre cele mai mari autocamioane articulate până la Bristol. Șoferul s-a ocupat de aprovizionarea supermarketurilor în ultimii cincisprezece ani. Își poartă lucrurile într-o gentuță roșie și duce o viață complicată, căci are o nevastă

în Lancashire și o prietenă în Derby. Vorbește tot drumul, acoperind tot soiul de subiecte, de la criminali, habotnici și evazionști la pedofili, într-un solilocviu a cărui temă predominantă nedeclarată, dar chiar și așa puternică o reprezintă declinul și, în cele din urmă, prăbușirea civilizației contemporane. Înainte să se lumineze de ziuă, autocamionul se oprește îndărătul unui hangar de aluminiu dintr-o suburbie a Bristolului, pe intervalele căruia este așezat tonul, la cincizeci și două de ore de când a fost scos cu levieele din saramura afotică a Oceanului Indian.

Eu și fotograful așteptăm ghemuiți îndărătul unui dulap frigorific care pare tămăduitor de rece după arșița Maldivelor. Cumpărători trec agale prin dreptul nostru, aruncând când și când câte o privire absentă spre hălcile de carne de ton. Ca să mai treacă vremea, mă gândesc la oamenii pe care i-am cunoscut pe parcursul călătoriei. Mi-o amintesc pe Aisha Azdah, a cărei sarcină este să procure ambalaje pentru ton. A comandat tăvițe de plastic de la un producător din Thailanda. Într-o după-amiază am fotografiat-o în garsoniera ei, plătită de companie și situată în imediata apropiere a fabricii de procesare a cărnii. Pe perete e agățată fotografia ei de nuntă, care îl înfățișează pe Mohamed Amir, un mecanic care răspunde de feliatoarele fabricate de firma Scanvaegt din Danemarca. Punctul de interes al fotografiei pare

să îl reprezinte fierul de călcat. Acesta este un eseu despre oameni care se bazează unul pe celălalt și, cu toate astea, nu se preocupă câtuși de puțin de rufele murdare ale celuiilalt. Aceasta s-ar putea să fie una dintre misiunile artei în epoca tehnicilor avansate de aprovizionare și transport: să se asigure că Aisha face cunoștință cu Linda Drummond, pentru că, într-un târziu, ea este cea care se oprește la raionul de pește și alege niște fileuri de ton pentru cina familiei. Eu și fotograful ne ridicăm în picioare și îi explicăm povestea noastră. Îi povestim despre călătoria pe care o întreprindem și despre teoria înstrăinării, a lui Karl Marx, așa cum este definită în *Manuscrisele economico-filosofice din 1844*. O întrebăm dacă ne permite s-o însoțim până acasă. Ea își sună soțul, să-i ceară și lui părerea.

Puțin mai târziu, în aceeași zi, fiul de 8 ani al Lindei, Sam, nu este surprins când dă peste doi străini în bucătăria lui. Detestă tonul, dar nu atât de tare pe cât detestă somonul. Nu a uitat de miracolul pe care îl reprezintă logistica. Știe o sumedenie de lucruri despre tiruri și despre avioane. În același timp, este expert în oceanele lumii și ne ține o prelegere despre cum Oceanul Indian nu este un habitat ideal pentru pești, din cauza apei neobișnuit de calde și calme. El observă faptul că glaciala Mare a Nordului susține incomparabil mai multe forme de viață, dat fiind că

furtunile de acolo răscolesc stratul afotic, încărcat de substanțe hrănitoare, care zace la un kilometru sub valuri și în care trăiesc anghila-pelican, peștele-pescar și calamarul-vampir. El lansează și teza subsecventă, mai rar comentată de biologii marini, potrivit căreia uciderea neîncetată a peștilor a lăsat mările sufocate de o oaste de fantome oceanice palide care, într-o bună zi, o să se strângă laolaltă ca să se răzbune cumplit pe omenire pentru că le-a curmat viețile și le-a transportat leșurile în jurul lumii pentru o cină în Bristol.

III. Fabricarea biscuiților

1.

Au început să mă preocupe biscuiții, și într-o zi m-am trezit că o pornesc spre vestul Londrei, pe lângă prăvălii incendiate și șantiere de demolări izolate prin cordoane, până în orașelul Hayes, sediul social al companiei United Biscuits, principalul pion pe piața biscuiților din Marea Britanie și al doilea producător ca mărime în ceea ce privește alunele și nucile ambalate.

Cu multă strădanie și apelând la tot soiul de subterfugii, reușisem să obțin o întrevedere cu directorul departamentului de design de la United Biscuits, un bărbat pe nume Laurence (și nu Lawrence, după cum a ținut să precizeze în mod repetat). Ca să mă pregătesc pentru întâlnire, mă adâncisem în studiul literaturii de specialitate și aflatam o multitudine de lucruri interesante despre biscuiți. Aflatam că britanicii cheltuie anual 1,8 miliarde de lire sterline pe biscuiți și că, din punct de vedere tehnic, piața se împarte în cinci categorii: biscuiți de zi cu zi, delicatețe pentru consumul zilnic, biscuiți de sezon, biscuiți sărați și salatini & pâine crocantă.

În ciuda denumirii lipsite de strălucire, biscuiții de zi cu zi reprezintă o treime din totalul vânzărilor și includ biscuiții digestivi, cei pentru ceai, biscuiții cu ghimbir și biscuiții de ovăz. Doar biscuitul digestiv, adesea înmuiat în ceai pentru a fi mai moale, valorează 34 de milioane de lire anual. Cât despre delicatețele de zi cu zi, situate la jumătatea drumului dintre banal și permisiv, acestea sunt cumpărate îndeobște joia și vinerea, de femei cu vârste cuprinse între 35 și 44 de ani și includ biscuiții cu jeleu jaffa, batoanele cu ciocolată Cadbury's Fingers și biscuiții vienezi cu ciocolată de la Fox. În ceea ce privește biscuiții de sezon, aceștia se comercializează doar între începutul lui octombrie și sfârșitul lui decembrie și se găsesc în cutii bogat ornamentate care conțin combinații de biscuiți cu cocos și ovăz, biscuiți cu unt, batoane cu unt și fursecuri cu fulgi de ciocolată.

Spre marea frustrare a experților din ambele domenii, salatinii & pâinea crocantă și biscuiții sărați sunt confundate în mod curent. Ca să ne lămurim, salatinii & pâinea crocantă sunt biscuiți neîndulciți meniji a fi consumați fie ca parte a unei diete, fie alături de brânză sau de niște pastă tartinabilă, în vreme ce biscuiții sărați trebuie savurați ca atare și sunt mai interesanți decât pâinea crocantă obișnuită, de obicei datorită adaosului de brânză sau de aromă de barbecue. În ultimii ani, această din urmă categorie a tins să se concentreze pe introducerea de produse miniaturale, cum ar fi minibiscuiții cu cremă de brânză și ceapă, minibiscuiții copti cu brânză cheddar și minibiscuiții cu aromă de barbecue Snack-A-Jack.

2.

Cât despre orașelul Hayes, acesta era surprinzător de lipsit de farmec. Avea puține restaurante, o singură pistă de bowling și niciun cinematograf. Localitatea avea atât de multe neajunsuri, încât o tânără pe care am cunoscut-o pe durata cercetărilor mele mi-a mărturisit că ar accepta să iasă la întâlnire doar cu cineva din învecinatul Hillingdon – un orașel care, cel puțin la o traversare în viteză cu mașina, nu m-a frapat ca prezentând vreun avantaj notabil față de vecinul lui.

Fabrica de biscuiți ocupa o clădire de trei etaje din cărămidă bej, într-un parc de afaceri. În ultimii cinci ani fusese deținută de două firme de investiții, dintre care una, Grupul Blackstone, era condusă de un magnat celebru pentru că achiziționase cel mai scump duplex din istoria Manhattanului. Printre cele mai de succes mărci ale companiei se numărau McVitie's, go ahead!, Twiglets, Hula Hoops, McCoy's și KP Nuts. Aceasta mai producea și aperitivul pentru cocktail cu aromă de creveți, Skips, cunoscut pentru reacția efervescentă deosebită pe care o producea în contact cu saliva umană. Un pliant

din holul de la intrare arăta faptul că United Biscuits își lua responsabilitățile sociale în serios și că, prin divizia de biscuiți cu jeleu, a donat un număr de tricouri cu embleme unei echipe de fotbal de juniori din orașul Ruislip.

Laurence m-a întâmpinat în apropierea lifturilor, la umbra unei punji de chipsuri uriașe. Era un amestec volatil de încredere în sine și vulnerabilitate. Era capabil să țină monologuri ample pe teme de specialitate, ca apoi să se oprească brusc pentru a se uita iscoditor în ochii oaspetelui său, căutând indicii de plictiseală sau de batjocură, fiind îndeajuns de inteligent încât să nu poată crede întru totul în propriile aere de importanță. Într-o viață anterioară e posibil să fi fost un sfetnic deosebit de chibzuit și de ascuțit la limbă. Ai fi zis că, având în comun o calviție prematură, s-ar fi putut crea o punte între noi, însă invaliditatea aceasta împărtășită nu făcea decât să fie o asemănare nedorită.

Laurence m-a condus în sala de consiliu, unde pe o masă zăceau împrăștiate cutii de Moments, un biscuit lat de șase centimetri, făcut din ciocolată și pandișpan, lansat în primăvara lui 2006 în cadrul unei festivități (în timpul căreia Laurence ținuse un discurs în franceză) într-o fabrică din Belgia, după un program de dezvoltare de 3 milioane de lire sterline care se derulase doi ani. Laurence era creatorul biscuitului.

3.

A nu se înțelege că Laurence se pricepea la patiserie, cu toate că a adoptat imediat o atitudine defensivă văzându-mi expresia de uimire la aflarea acestui lucru. În ziua de azi, biscuiții sunt o ramură a psihologiei, nu a gastronomiei, m-a informat pe un ton aspru.

Laurence crease formula biscuitului lui adunând niște repondenți într-un hotel din Slough și, timp de o săptămână, punându-le

întrebări despre viața lor, în încercarea de a-i hărțui până când aveau să dezvăluie anumite năzuințe emoționale care mai apoi să fie încorporate în principiile care stau la baza unui produs nou. Într-o sală de conferințe din hotelul Thames Riviera, un grup de mame cu venituri modeste vorbiseră despre nevoia lor de înțelegere, de afecțiune și de ceea ce Laurence numea simplu, cu concizie de aforism, „timp pentru mine“. Biscuitul Moments se recomanda ca o posibilă soluție pentru ieșirea din starea proastă în care se găseau.

Deși ideea de a răspunde unor suferințe psihologice cu aluat de patiserie ar putea părea descurajatoare, Laurence ne-a explicat că, în mâinile unui specialist cu experiență în marketing, deciziile privitoare la lățime, formă, glazură, ambalare și denumire îi pot asigura unui biscuit o personalitate la fel de subtil și de adecvat nuanțată precum cea a protagonistului unui roman extraordinar.

Încă de la început, lui Laurence i-a fost clar faptul că biscuitul lui trebuia să fie rotund, și nu pătrat, având în vedere asocierile prezente în aproape toate culturile între cerc și feminitate și ideea de întreg. În aceeași măsură, era imperios necesar să conțină bucățele de stafide și fulgi de ciocolată întregi, pentru a transmite o impresie de răsfăț, deși, dat fiind că nu se făcea trimitere de-a dreptul la decadență, nu avea să se folosească deloc frișcă.

Laurence și colegii lui și-au petrecut altă jumătate de an lucrând la soluționarea dilemelor reprezentate de ambalaj, ca în cele din urmă să decidă ca un număr de doar nouă biscuiți să fie dispuși într-o tăviță de plastic neagră ambalată într-o cutie lucioasă de carton de 24 de centimetri lungime. În etapa următoare, Laurence a lansat o dezbatere în legătură cu numele pe care aveau să îl dea biscuiților. Au fost analizate cu atenție denumirile Reflections, Retreats, Delights și, ca o trimitere directă la conceptul care stătuse la baza ideii biscuitului, My Times – înainte ca lui Laurence să-i vină ideea denumirii

perfecte în ceea ce ar putea fi cu amabilitate descrisă drept o străfulgerare de inspirație.

Venise vremea să își îndrepte atenția asupra corpului de literă. Potrivit machetei inițiale a designerului, cuvântul Moments curgea de-a curmezișul cutiei cu litere edwardiene romantice, însă unii directori erau îngrijorați că asta denatura rolul proiectat al produsului, acela de completare a vieții de zi cu zi, și nu de modalitate de a fugi de ea – o problemă soluționată printr-o schimbare de ultim moment a orientării *m*-ului și a *s*-ului cu una mai verticală, așa cum îi stătea bine unei gustări care respecta realitățile vieții chiar și când oferea o degrevare temporară de ele.

4.

Poate din pricină că mulți dintre noi știm ce înseamnă să petreci o după-amiază făcând biscuiți, e frapant să dai peste o firmă care se bazează pe truda a cinci mii de angajați cu normă întreagă pentru a duce la îndeplinire această sarcină.

Operațiuni pe care le-ai fi executat rapid de unul singur în bucătărie (pregătirea cuptorului, amestecarea aluatului, scrierea unei etichete), la United Biscuits fuseseră individualizate, codificate și extinse în așa fel încât ajunseseră să se deruleze pe durata unor vieți profesionale întregi. Deși toate slujbele din companie se bazau în ultimă instanță pe vânzarea de dulciuri și de gustări sărate, un procent ridicat dintre angajați nu aveau, din punct de vedere profesional, niciun fel de contact cu vreun aliment. Gestionau parcul de motostivuitoare din depozit sau studiau cu atenție cele aproximativ optzeci de cuvinte scrise pe lateralele unui pachet tipic de alune sărate. Unii căpătaseră competențe extraordinare în colectarea și analizarea datelor de vânzări de la supermarketuri, în vreme ce alții studiau cum să asigure un minimum de frecare între gofre în timpul transportului.

Odată cu acest tip de specializare au apărut o sumedenie de titluri ezoterice: Tehnolog Ambalare, Director de Branding, Manager Centru Învățare, Evaluator Proiecte Strategice. Carierele își croiau drum de-a lungul unor făgașuri adânci și dedicate: un început la Hula Hoops putea fi urmat de o promovare la Chipsuri Tortilla Ondulate, un transfer pe o poziție similară la Minibiscuiți cu Cheddar, o poziție de management la McVitie's Fruitsters și un cântec de lebedă la Alune cu Ghimbir.

Diviziunea constantă a muncii avea drept rezultat niveluri de productivitate admirabile. Succesul companiei părea să confirme principiile eficienței trasate la sfârșitul secolului al XX-lea de economistul italian Vilfredo Pareto, care specula că o societate putea să prospere în măsura în care membrii ei își pierdeau dreptul la cunoașterea generală în favoarea cultivării aptitudinilor individuale în domenii foarte nișate. Într-o economie paretiană ideală, slujbele ar fi tot mai fin subîmpărțite pentru a permite acumularea de deprinderi complexe, care mai apoi ar fi interșanjabile între lucrători. Ar fi în interesul tuturor ca doctorii să nu-și piardă vremea învățând cum să repare boilere, ca mecanicii de locomotivă să nu trebuiască să le coasă hainele copiilor și ca tehnologii de la „ambalare biscuiți” să lase problemele depozitării pe seama unor absolvenți ai specializării în gestionarea lanțului de aprovizionare, ca să-și concentreze mai bine propria energie într-o îmbunătățirea mecanismelor de preparare a rulourilor. Într-o societate ideală, toate locurile de muncă ar fi într-atât de specializate, încât nimeni n-ar mai înțelege ce face celălalt.

De-a lungul unui șir de discuții, adesea năucitoare, cu angajații, am ajuns să-mi dau seama că o utopie paretiană devenise între timp o perspectivă plauzibilă în ceea ce privea United Biscuits. Însă, oricât de spectaculoase ar fost avantajele segmentării muncii de o după-amiază într-o serie de cariere de patruzeci de ani, existau motive să îți pui

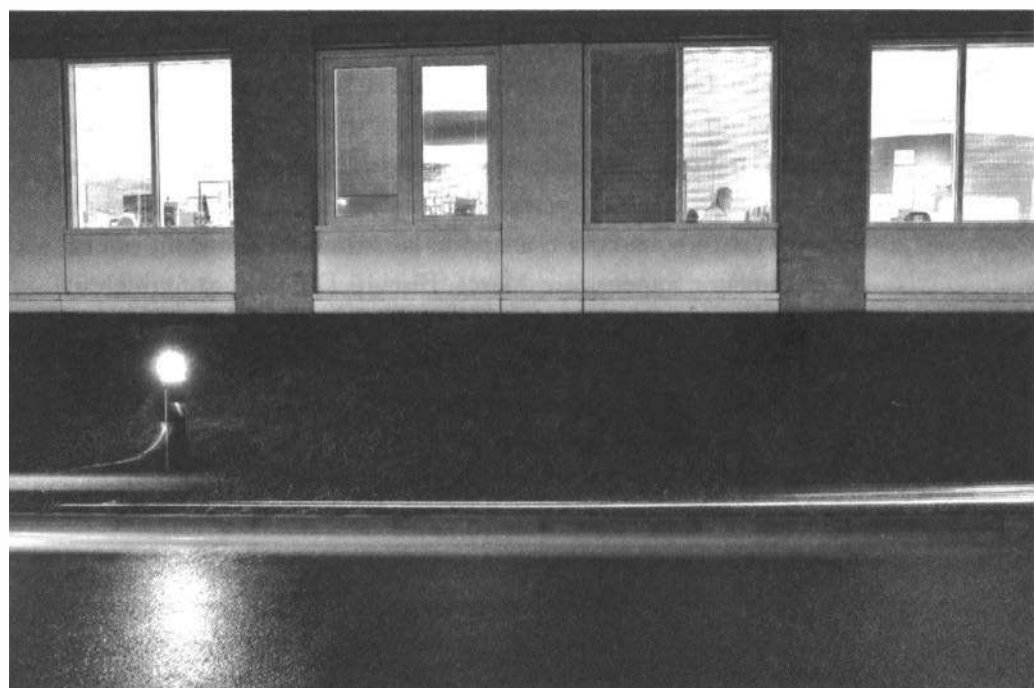
problema efectelor secundare nedorite ale unui asemenea demers. În mod special, te simțai tentat să întrebi – îndeosebi în zilele mohorâte, când norii care se îndreptau spre est pluteau apăsător deasupra sediului principal din Hayes – cât de pline de sens ar fi părut viețile ca urmare a acestui lucru.

5.

Când este o slujbă plină de sens? Ori de câte ori ne îngăduie să le producem plăcere sau să le alinăm suferința altora. Deși adesea suntem deprinși să ne gândim la noi ca fiind eminamente egoiști, nevoia de a munci cu sens pare a fi o componentă la fel de îndărătnică a firii noastre ca foamea de poziție socială sau de bani. Pentru că suntem animale axate pe sens, și nu unele pur materialiste, ne putem pune în mod just problema renunțării la siguranța personală în favoarea unei cariere care va contribui la aducerea apei potabile în zonele rurale din Malawi sau renunțarea la un post în domeniul bunurilor de consum în favoarea unuia în domeniul asistenței pentru persoane cu afecțiuni cardiace, conștienți fiind că, atunci când vine vorba despre îmbunătățirea condiției umane, un defibrilator bine reglat are întâietate chiar și asupra celui mai fin biscuit.

Însă ar trebui să ne ferim să limităm ideea de muncă relevantă prea mult, să ne concentrăm doar pe medici, pe călugărițele din Calcutta sau pe vechii maeștri. Pot exista moduri mai puțin înălțătoare de a contribui la propășirea binelui colectiv, și pare că a confecționa o rondelă perfectă de ciocolată, cu dungi, care ajută la umplerea unui stomac nerăbdător în ceasurile lungi ale dimineții dintre ora nouă și prânz își merită, poate, propriul loc sigur, chiar dacă minuscul, în panteonul inovațiilor menite să ușureze poverile existenței.

Adevărata discuție nu este dacă confecționarea biscuiților este relevantă sau nu, ci în ce măsură această activitate mai poate părea

astfel după ce a fost încontinuu lăbărțată și subîmpărțită între cinci mii de existențe omenești și vreo zece unități de producție diferite. O întreprindere înzestrată cu sens s-ar putea să pară relevantă doar atunci când se desfășoară cu repeziciune în mâinile unui număr limitat de actanți și ca atare atunci când anumiți lucrători pot vizualiza mental legătura între ceea ce au făcut ei în viața lor profesională și impactul avut asupra altora.

Este cu siguranță relevant faptul că adulții care figurează în cărțile pentru copii nu sunt aproape niciodată Directori Regionali de Vânzări sau Ingineri Întreținere Clădiri. Ei sunt vânzători, constructori, bucătari sau țărani – oameni a căror trudă poate fi cu ușurință asociată cu propășirea existenței omenești. Ca niște făpturi receptive din naștere la echilibru și proporții, nu ne putem împiedica să nu nutrim senzația că ceva e anapoda la o titulatură precum cea de „Coordonator Supervizare Marcă, Biscuiți Dulci” și că, indiferent de logica și de perspicacitatea argumentelor lui Vilfredo Pareto, un alt principiu căruia nu i-a dat încă nimeni o denumire convingătoare a fost ignorat în cazul de față, iar niște legi ale firii, mai subtile, au fost încălcate.

6.

Chestiunea era complexă, căci, oricât de modeste erau scopurile companiei United Biscuits, mijloacele pentru producerea biscuiților Moments și a fraților lor necesitau, chiar și așa, aceeași dăruire și autodisciplină la care s-ar fi făcut apel pentru a gestiona un spital sau pentru a deveni balerină. Apărea o problemă de motivare: dacă societatea respectivă avea să reușească să le furnizeze angajaților săi un set de idealuri îndeajuns de înălțătoare în slujba cărora să muncească până la epuizare și să își pună cea mai mare parte a existenței.

O mare parte dintre operațiunile care se derulau la United Biscuits aveau un aer de importanță similar cu cel pe care l-ai putea întâlni într-un turn de control al traficului aerian. Asta din pricină că, în ciuda gustului lor discutabil și a valorii nutriționale neglijabile, biscuiții produceau bani, și asta în cantități care i-ar fi copleșit pe vistiernicii celor mai însemnați monarhi din istorie. Dacă e să analizăm profitul rezultat din vânzarea biscuiților prin prisma graficelor realizate de istoricul modern al epocii Tudorilor, Sir Geoffrey Elton, compania atrăgea, în fiecare an, profituri mai mari decât reușiseră Henric al VIII-lea și Elisabeta I în cele două domnii ale lor luate laolaltă – toate astea dintr-o clădire de birouri de cărămidă bej din colțul nord-estic al orașelului Hayes, aflată la doar douăzeci de minute de mers cu mașina de sălile aurite ale tronului de la Hampton Court.

Drept urmare, până și șeful de la grupul de investiții Blackstone (un om a cărui avere personală întrecea averea tuturor regatelor subsahariene de la descoperirea focului) își părăsise uneori penthouse-ul pentru a se închina dinaintea produselor de patiserie. Dacă sediul principal al companiei împrumuta din estetica unui motel de pe marginea șoselei, aceasta se datora doar faptului că, spre deosebire de locatarii de la Versailles sau El Escorial (distrăși cum erau atunci de gândul la divinitate, la putere sau la frumusețe), liderii companiei de biscuiți nu nutreau nicio îndoială în privința cărei zeități i se închinau.

Poate acesta este motivul pentru care nu aveam să dau peste nicio glumă pe seama biscuiților. Îngrijitorii biscuitului cu alune și ghimbir și ai celui pentru ceai, ai prăjiturii Jaffa și ai biscuitului Moments semănau cu o ceată de curteni răbdători și cu mine grave, care se îngrijesc de nevoile unei odăi pline de odrasle împărătești încăpățănate.

7.

Într-o după-amiază, târziu, după ce se așternuse întunericul peste parcul de afaceri din Hayes, făcând foarte vizibile luminile aeronavelor (multe dintre acestea fiind avioane de pasageri încăpătoare care soseau din Asia) pe când coborau spre Heathrow, am trecut prin dreptul unui birou aflat pe colț în care o angajată redacta un document referitor la eficiența mărcii în cazul gamei de produse Moments. Trecuse aproape un an de la lansarea biscuitului. Expresia lui Renae era gânditoare și preocupată și, deși n-aș fi putut spune din capul locului din ce cauză, ceva din înfățișarea ei îmi amintea de un tablou al lui Edward Hopper pe care îl văzusem cu câțiva ani în urmă la Muzeul de Artă Modernă din Manhattan.

În *New York Movie* (1939), o plasatoare stă în picioare în dreptul scării unui cinematograf somptuos decorat înainte de război. În timp ce spectatorii sunt cufundați în semiîntuneric, ea este învăluită într-o cascadă de lumină aurie. Așa cum se întâmplă adesea în lucrările lui Hopper, expresia de pe chipul ei sugerează faptul că gândurile au purtat-o aiurea. Este frumoasă și tânără, cu un păr blond ondulat cu grijă, înfățișarea ei denotând o fragilitate și o neliniște înduioșătoare, care suscită deopotrivă grijă și dorință. În ciuda slujbei ei umile, ea este păzitoarea integrității și a inteligenței din tablou, Cenușăreasa cinematografului. Hopper pare să formuleze un comentariu subtil și o acuzație la adresa a însuși mediului de expresie respectiv, sugerând faptul că o invenție tehnologică asociată cu în-suflețirea colectivă a reușit, în mod paradoxal, să ne diminueze preocuparea pentru semenii. Puterea tabloului rezidă în juxtapunerea a două idei: prima – aceea că femeia este mai interesantă decât filmul care rulează pe ecran – și a doua – că ea nu este băgată în seamă *tocmai din pricina* filmului. În graba lor de a-și ocupa locurile în sală, spectatorii nu au băgat de seamă că în mijlocul lor se află o protagonistă

mai înduioșătoare și mai fascinantă decât orice personaj pe care l-ar putea livra Hollywoodul. Rămâne în sarcina pictorului care lucrează cu un limbaj mai discret, mai perspicace să salveze ceea ce pelicula și-a încurajat spectatorii să nu vadă.

O dinamică asemănătoare părea să opereze în biroul central din Hayes, unde exista un dezechilibru sensibil între valoarea atribuită presupuselor centre de interes – biscuiții – și însemnătatea neglijată a unor oameni, precum Renae, care trudeau pentru a le satisface pretențiile. M-am întrebat dacă biscuiții nu erau cumva parte din însăși problema în întâmpinarea căreia fuseseră gândiți să vină, iar confecționarea și comercializarea lor nu contribuiau tocmai la exacerbarea sentimentului de deșertăciune și a stării de încordare nervoasă pe care pretindeau că le alină.

M-am întrebat de față cu Renae de ce, în lumea noastră, cele mai mari sume de bani păreau adesea să rezulte din vânzarea celor mai neînsemnate lucruri și de ce îmbunătățirile radicale în materie de eficiență și productivitate aflate în centrul revoluției industriale se extind arareori dincolo de furnizarea de bunuri materiale de uz curent, cum sunt șamponul și prezervativele, mănușile pentru cuptor sau lenjeria. I-am spus lui Renae că roboții și dispozitivele noastre își produceau grosul beneficiilor la baza piramidei nevoilor noastre, că eram în mod vădit experți în confecționarea cu repeziciune a dulciurilor și, cu toate astea, încă mai căutam mijloace fiabile de a genera stabilitate emoțională sau armonie conjugală. Renae n-a avut prea multe de adăugat la această analiză. O expresie înspăimântată i s-a întipărit pe chip și m-a rugat s-o scuz.

Mai târziu, prins fiind în trafic la ieșirea din Hayes, într-un peisaj punctat de antrepozite de mobilă la reducere și rezervoare de produse chimice, mi-am pierdut cumpătul și i-am urat casei biscuiților o năpastă biblică, așa încât directorii ei să învețe să tremure

dinaintea zeilor cuveniți. Mi-am amintit un paragraf din *The Crown of Wild Olive* a lui John Ruskin¹, scrisă în 1866, cu 81 de ani înainte de inventarea prăjiturii Jaffa: „Dintre toate risipele, cea mai mare risipă pe care o poate comite omul este cea a trudei. Dacă într-o dimineață ai coborî în camera în care ții laptele și ai descoperi că mezinul tău și pisica se joacă împreună, iar băiatul a turnat toată smântâna pe podea s-o lipăie pisica, l-ai muștra pe copil și ți-ar părea rău de laptele irosit. Însă dacă, în loc de străchini de lemn pline cu lapte, ar fi boluri din aur cu viață în ele și, în loc să lași bolul din aur să fie sfărâmat de Dumnezeu la izvor, îl sfărâmi tu însuși în țărână și verși sângele omenesc pe jos să-l lipăie dușmanul, aceea nu este risipă! «Ce!» îți spui, probabil, «Să irosești truda omenească nu e ca și cum i-ai omorî pe oameni». Oare? Mă întreb cum altfel ai putea să-i anihilezi mai deplin“.

Prieteni bine intenționați m-au avertizat că păream să mă afund într-o stare de spirit necunoscută și într-o câțva isterică și că poate mi-ar prinde bine un „timp pentru mine“, cu mai puțin stres.

8.

O săptămână mai târziu am fost înștiințat că managementul la vârf al companiei United Biscuits mi-a aprobat solicitarea de a vizita fabrica unde se produceau biscuiții Moments, pe un amplasament din estul Belgiei, în zona agricolă deluroasă dintre Verviers și granița cu Germania.

Am ales să-mi petrec câteva zile pe drum, așa că am luat feribotul până la Ostend, apoi am șerpuit pe drumuri lăturalnice, poposind când și când pe la câte o grădină zoologică sau pe la vreun muzeu de heraldică, temându-mă că altfel aș fi riscat să păresc teritoriul

¹ John Ruskin (1819-1900), scriitor, critic de artă și filosof englez.

Belgiei mai devreme decât îmi propusesem. Totuși, când venea vorba despre luatul mesei, mi se făcea frică de intimitatea impusă pe care restaurantele de familie provinciale o implică de cele mai multe ori și preferam să mănânc în anonimatul benzinăriilor de pe autostradă. La una dintre acestea, de pe E40, am cunoscut un turc care transporta o încărcătură de curmale de la Izmir la Copenhaga. Am intrat în vorbă după ce am parcat lângă tirul lui articulat, lângă care se bărbiera cu un aparat Braun sofisticat, care îi proiecta o lumină verzuie înspăimântătoare pe față. Pentru că i-am admirat camionul de mare tonaj, cromat, de culoare vișinie, m-a invitat să arunc o privire în cabina șoferului, care dispunea de un mic spațiu pentru dormit în partea din spate, dotat cu carpete turcești viu colorate, lambriu de tec sculptat și o fereastră care dădea spre un peisaj european distonant de lin în care păștea o turmă de vaci din rasa Holstein-Friza.

Ajuns la Liège, m-am cazat la Holiday Inn, un turn de beton care șovăia la periferia orașului, parcă temându-se să pătrundă în centrul medieval și ducând acut dorul arhitecturii Detroitului sau Atlantei. Seara am comandat în cameră un escalop de pui pané și l-am mâncat stând în pat și citind o carte despre istoria artei în Țările de Jos. La un moment dat, după miezul nopții, am început să urmăresc o emisiune TV alcătuită dintr-o succesiune neîntreruptă de anunțuri matrimoniale ilustrate, transmise de telespectatori, printre alții un brutar din Charleroi care căuta „l'amour et un peu plus”¹, o emisiune care a continuat câteva ceasuri bune, într-o noapte fără somn, demonstrând niveluri de alean pe care nu le intuisem până atunci din scurtele mele interacțiuni cu locuitorii acestei țări mici și divizate.

A doua zi dimineață m-am trezit, la fel de obosit, în zgomotul unui aspirator aflat dincolo de ușă. Înfășurat într-un prosop, am

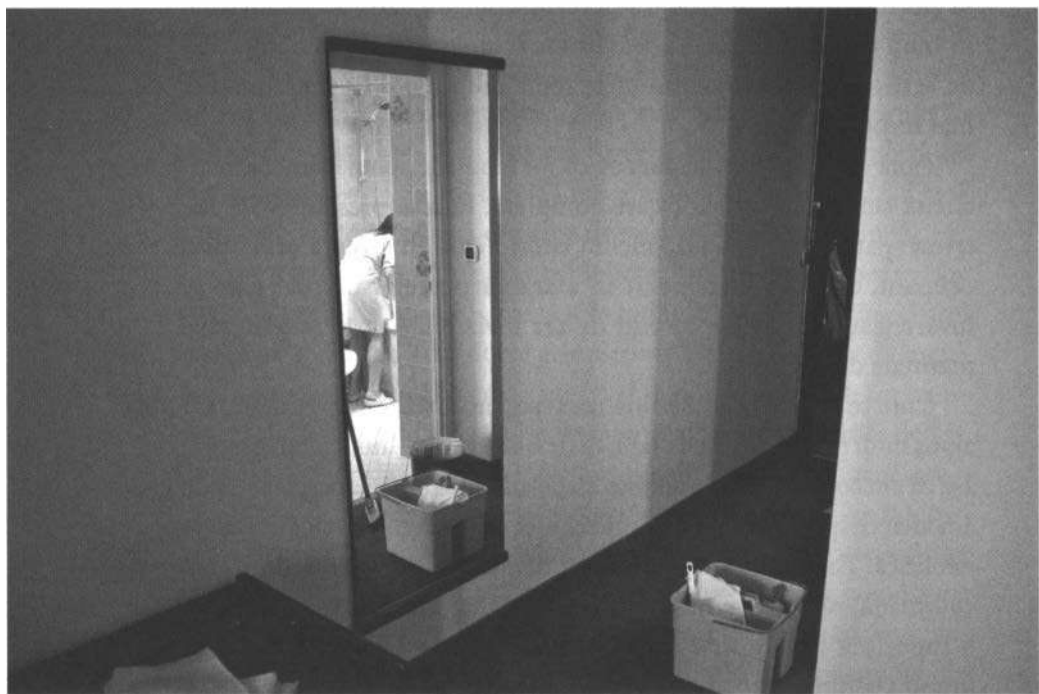
¹ Dragoste și ceva în plus (fr.).

deschis ușa și am văzut un cărucior și o tavă de room-service abandonate, pe care zăceau resturile ciudat de îmbietoare ale unui hamburger cu cartofi prăjiți. Ușa de vizavi era întredeschisă, și înăuntru am zărit două cameriste care râdeau însuflețit în timp ce trebăluiau. Văzându-le în timp ce scoteau așternuturile, mi-am amintit de cartea pe care o citisem în seara precedentă, în care se descria în detaliu modul în care artiștii din secolul al XVII-lea ai regiunii căutaseră să glorifice presupusele deprinderi ale muncilor casnice, preamărind în mod special curățatul bucătăriilor și al curților, preferând astfel de activități în detrimentul unor teme biblice considerate unanim mai respectabile.

Până când am fost eu gata să cobor la micul dejun, camera învecinată suferise o transformare completă. Fusese preschimbată într-un spațiu imaculat, fără niciun istoric, care își aștepta următorul ocupant, complet încremenit în afara particulelor de praf care se învâртеbeau purtate de curenți de aer invizibili în bătaia unei raze matinale de soare.

Cum se întâmplă adesea înaintea unei întrevederi importante, am ajuns mult prea devreme la fabrica de biscuiți din satul Lambermont, așa că am condus până la un muzeu de arheologie din apropiere, unde am aflat despre cremene și despre confecționarea topoarelor în Belgia neolitică. Existau vestigii ale unor dispute urâte și, într-un dulap cu vitrină, rămășițele unui bărbat căruia îi fusese spartă țeasta cu o toporișcă și care fusese descoperit de către arheologi ghemuit într-o postură de apărare, strângându-și corpul cu brațele pentru a para loviturile adversarului. Agonia morții în vremuri străvechi devenise atât de intensă, încât însemnătatea și concretețea prezentului au fost, o vreme, puse la îndoială.

Dat fiind faptul că întâlnirea mea pentru a face turul fabricii fusese programată să înceapă la indecisa oră 12:30, mai devreme în

dimineața respectivă mă întrebam dacă avea să mi se ofere prânzul sau ar trebui să mănânc înainte, ca în cele din urmă să mă decid să îmi fac niște sandviciuri cu brânză la micul dejun, o gustare pe care o mâncam acum în mașină în timp ce ascultam la radio un interviu cu ministrul de finanțe belgian.

Când am oprit în fața porților fabricii, Michel Pottier, directorul, mă aștepta în persoană, cărând după el încă un halat alb, o pereche de galoși de cauciuc și o plasă de păr, o ținută impusă tuturor vizitatorilor care, dându-ți senzația că aderaseși la o mișcare milenaristă extremă, reușea să confere conversațiilor o tonalitate anume.

Un personaj inimos și guraliv, Pottier îmi pregătise un al doilea prânz în colțul biroului lui și se aștepta la un apetit sănătos din partea mea, așa că am mai înghițit trei sandviciuri și câțiva biscuiți Moments care tocmai ieșiseră de pe linia de fabricație în dimineața cu pricina. În timp ce mâncam, Pottier mi-a trecut în revistă câteva dintre provocările pe care le implică producerea biscuiților, punând în mod deosebit accentul pe necesitatea de a răci aluatul îndeajuns de repede încât să nu topească ciocolata cu care urmează să fie glazurat. Ani întregi de lucru în preajma instalațiilor zgomotoase îl lăsaseră pe amfitrionul meu ușor surd de-o ureche și, în același timp, îi conferiseră obiceiul de a se apleca stânjenitor de aproape de interlocutorul său, așa de aproape, încât am început să mă cutremur la gândul că avea să pronunțe un cuvânt conținând sunetele *p* sau *g*. Expozeurile lui Pottier pe teme precum capacitatea anuală de producție a fabricii și vâscozitatea ideală a ciocolatei nu reușeau să estimeze cu precizie nivelul de interes al interlocutorului său, însă transmiteau suficient de limpede o mândrie surprinzător de intensă în ceea ce privea fabrica și pe lucrătorii ei.

Pe lângă biscuitul Moments, fabrica producea o serie de alte mărci de prestigiu pentru piața europeană, inclusiv Delichoc, Gateau și

Teatime. Pottier mi-a adus la cunoștință că produsul din urmă, un baton învelit în ciocolată, fusese comercializat recent într-o cutie în ediție limitată pe care era reprodusă o imagine a doi membri de rangul al doilea ai familiei regale belgiene ținându-și în brațe nou-născutul.

Când am intrat în hala de producție principală, mi-am adus aminte de sentimentul aparte care mă încercase în alte fabrici la vederea unor obiecte de uz casnic mărunte ieșind din fălcile unor mașinării gigantice, adăpostite în hangare îndeajuns de încăpătoare pentru aeronave. Biscuiții, pe care până atunci îi văzusem doar în pachete de câte nouă, se rostogoleau aici de-a lungul benzii transportoare într-un ritm de 1 100 pe minut. Un dispozitiv de pulverizare pluridimensional înveșmânta biscuiții Moments în ciocolată, în timp ce un altul îi împănă cu bucățele de nucă. Tehnologia care stătea la baza acestui dispozitiv fusese împrumutată de la aplicații dintre cele mai diverse, precum mitraliera, capsatorul, brațul automatizat al navetei spațiale și războiul de țesut. Un malaxor frământa șase mii de tone de aluat, în timp ce, alături, o altă drăcărie asambla treizeci și cinci de mii de ambalaje de biscuiți viu colorate pe oră.

Această automatizare fusese introdusă nu atât din pricină că ființele umane nu erau capabile să execute sarcinile care le reveneau, ci din cauză că mâna de lucru devenise prohibitiv de scumpă. Știința economiei dicta că era mai logic să angajezi câțiva ingineri să elaboreze mașini hidraulice cu trei brațe și apoi să concediezi două treimi din personal și să le plătești ajutor de șomaj, așa încât să poată sta acasă să se uite la televizor, subvenționați din venituri rezultate din impozitele plătite de corporații de genul lui United Biscuits.

Te simțai înconjurat de o abundență pe care consumatorii care își desfac pachetele de biscuiți Moments cel mai probabil nu și-ar putea-o imagina. De pildă, hala fără ferestre, plină de o mireasmă

delicată de zahăr și ciocolată, unde două femei de vârstă mijlocie cu plase pentru păr pe cap stăteau față în față aplecate peste un covor de cauciuc mișcător, pândind până și cel mai mic defect din textura aluatului și întinzându-se când și când să culeagă un biscuit în culpă, privirile lor concentrate sugerând faptul că erau prinse într-o partidă încordată de dame. Chiar și așa, munca le lăsa destulă energie pentru conversație: una îi spunea celeilalte că fiul ei, în ciuda sfaturilor pe care i le dăduse, încă se mai vedea cu o târă obsedată de țoale și de salonul de bronzare (din descriere, nu părea foarte interesantă), în timp ce șiruri compacte de biscuiți treceau prin dreptul lor, spre destine neștiute din săli de ședință din Dundee sau cămine de bătrâni din Poole.

Apoi venea Hassan, a cărei sarcină era aceea de a sta cu ochii pe un malaxor cât casa, adăugând grăsime vegetală când era cazul, și care sosise în Belgia dintr-un sat din vestul Algeriei cu trei luni în urmă. Mai era și stația de autobuz uitată de lume din fața fabricii, de unde lucrătorii plecau spre sate și orașele învecinate, în vreme ce, pe pășunea alăturată, un cal se uita alene în sus la drapelul companiei United Biscuits, care flutura ca o bucată de flanelă în bătaia unui vânticel înghețat.

Fabrica era o entitate economică – nu încăpea îndoială –, dar era și un produs al arhitecturii, psihologiei și etnografiei. Te întrebai dacă proprietarii ei din cadrul Grupului Blackstone erau conștienți de totalitatea implicațiilor pe care le presupunea deținerea unei suprafețe din pământ și a celei mai mari părți a vieților a două sute de oameni din estul Belgiei și dacă o asumare abstractă a acestor adevăruri le trecea vreodată prin minte atunci când se uitau peste cifrele care indicau profitul și pierderile în birourile lor din Manhattan și dacă, la apusul carierelor lor, ar fi putut chiar să simtă o plăcere

deosebită și un sentiment de responsabilitate de pe urma investiției făcute fără legătură cu vreun considerent de natură financiară.

Majoritatea strădaniilor lui Pottier se concentrau asupra menținerii liniei de fabricație permanent în funcțiune. În vara precedentă, când temperaturile atinseseră 40 °C în interior, trebuise să împrumute un șir de aparate de aer condiționat de la aviația belgiană, ca să-și protejeze ciocolata. Firele de păr rebele reprezentau o preocupare constantă și necesitau prelegeri săptămânale ținute personalului în privința folosirii corecte a bonetelor din bumbac. Chiar și așa, se înregistraseră trei întreruperi costisitoare ale procesului de fabricație în perioada de dinainte de Crăciun, cauzate de alarme false atunci când niște fibre negre care aduceau cu firele de păr fixate la capetele anumitor dispozitive se desprinseseră, incidente care îl determinaseră pe Pottier să instaleze un set de perii noi, finisate într-o nuanță de portocaliu-aprins care arareori se poate vedea pe un creștet omenesc.

Grija și priceperea pe care le aducea Pottier în ocupația lui veneau să întărească teza enunțată în cartea pe care o citisem în seara precedentă, prin analizarea a două abordări contradictorii ale ideii de muncă așa cum se regăsesc în istoriile filosofiei protestante și, respectiv, catolice. În dogma catolică, definiția muncii nobile fuse-se în general restrânsă la cea prestată de preoți în slujba lui Dumnezeu, în vreme ce treburile practice și serviciile plătite erau clasate într-o categorie cu totul josnică, fără legătură cu etalarea vreunei virtuți eminamente creștine. Prin comparație, viziunea protestantă asupra lumii, așa cum evoluase pe parcursul secolului al XVI-lea, încerca să reabiliteze valoarea sarcinilor de zi cu zi, sugerând că multe activități aparent neînsemnate puteau, de fapt, să îi ajute pe cei care le duceau la îndeplinire să-și dezvăluie calitățile sufletului. În această paradigmă, smerenia, înțelepciunea, respectul și mărinimia puteau fi exersate într-o prăvălie la fel de sincer ca într-o mănăstire. Mântuirea

putea fi consolidată la nivelul vieții de zi cu zi, și nu doar în momentele solemne, sacre pe care catolicismul le favorizase. Măturatul curții și aranjatul dulapului de haine erau în mod intim legate de temele capitale ale existenței.

Pottier însuflețea idealul protestant. Felul său de a se comporta distrăgea atenția de la ce făcea în favoarea modului în care o făcea. Abordarea lui sugera faptul că era posibil să existe o continuitate, mai degrabă decât o piedică insurmontabilă, între munca la vârful și la baza piramidei importanței, și că multe dintre aptitudinile etalate în executarea sarcinilor celor mai înălțătoare se puteau regăsi la fel de bine într-un hangar de oțel care răsună de zgomotul malaxoarelor de aluat și al mașinilor de glazurat.

9.

Capacitatea producătorului de a afirma că munca lui constituia un aport semnificativ la progresul omenirii era parțial subminată de modul neserios în care înțelegea să-și lanseze pe piață produsele. Măhnirea era singura reacție rațională la aflarea veștii că un angajat își petrecuse trei luni punând la cale o campanie promoțională destinată supermarketurilor, având la bază oferirea de abțibilduri gratuite înfățișând niște personaje de desen animat pe nume Fimbles. De ce fugiseră adulții atât de mojicește de răspunderile care le reveneau? Nu erau oare alte țeluri mai însemnate pe care să le atingi înainte ca Moartea să se ivească la orizont cu mantia ei întunecată și coasa azvârlită pe umăr?

Înainte însă de a-l lua peste picior pe Directorul de Branding de la Divizia Biscuiți-Aperitiv Picanți sau, că tot veni vorba, pe Managerul Evenimente Speciale care își dăduse acceptul pentru sortimentul la cutie cu imaginea principelui Philippe și a principesei Mathilde ai Belgiei pe capac, era înțelept să-mi amintesc faptul că

la baza artei de a vinde biscuiți se afla un imperativ care era, fără îndoială, deopotrivă presant și îndeajuns de simplu cât să se califice drept semnificativ: și anume supraviețuirea. Lucrătorii erau ocupați cu străvechea îndeletnicire a încercării de a rămâne în viață, care, întâmplător, necesita, într-o economie de consum axată covârșitor pe satisfacerea unor dorințe tangențiale, un șir de activități care sunt mult prea lesne luate drept clovnerie.

În ciuda câtorva ani de profituri zdravene, bilanțul companiei United Biscuits era veșnic vulnerabil. După închiderea tuturor industriilor locale (siderurgică, textilă și minieră), zona din jurul fabricii avea unul dintre cele mai mari procente ale șomajului din Uniunea Europeană și, subsecvent, rate mari ale infraționalității și ale suicidului. Orice eroare de calcul când venea vorba despre branding sau despre tehnologii de fabricație ori o creștere bruscă a prețului grâului, sau o disfuncționalitate în aprovizionarea cu cacao puteau elimina într-o clipită o parte din mâna de lucru, care avea șanse minime să-și mai găsească vreodată un loc de muncă acceptabil în zonă. Pottier era conștient de răspunderea pe care o purta pentru oamenii lui. Se arăta deosebit de îngrijorat de comportamentul rapace al concurentului său principal, marca înșelător de prietenoasă LU, deținută de gigantul francez Danone. Cele două firme se înțeșteau constant asemenea cerbilor care se încaieră pe viață și pe moarte pentru un habitat restrâns, în cazul de față cei aproximativ zece metri ai raftului alocat îndeobște biscuiților în supermarketurile din nordul Europei. Echipile de vânzări ale fiecăreia dintre cele două companii desfășurau campanii viclene pentru a-i fura celeilalte cota de piață. Fiecare produs pe care United Biscuits îl fabrica în Belgia era imitat de LU: Delichoc, un biscuit cu unt învelit în ciocolată, concura cu Le Petit Écolier de la LU; Gateau, biscuitul lor simplu cu unt, se întrecea de la egal la egal cu Le Petit Beurre al celor de la LU; iar desertul lor

cu gust de portocală și ciocolată, Colombine, era contracarat de Pim's Orange de la LU; până și Domino, napolitana lor cu cremă de ciocolată, se lupta pentru supraviețuire cu Le Fondant al celor de la LU.

Producerea și promovarea tuturor acestor produse nu era deloc o joacă, ci mai degrabă o încercare de a subzista, care nu era cu nimic mai puțin serioasă și, ca atare, era la fel de demnă de a fi tratată cu același respect și demnitate ca o vânătoare de mistreți de a cărei reușită se poate să fi depins odinioară soarta unei întregi comunități primitive. Căci, dacă un dispozitiv de ambalat nou nu funcționa cu eficiența scontată sau dacă un slogan nu reușea să incite imaginația cumpărătorilor, casele oblonite și deznădejdea aveau să fie iminente în suburbiile învecinatului Verviers. Biscuiții purtau pe umeri vieți.

Inițiativele comerciale moderne s-ar putea să nu fie dintre cele pe care ne-am obișnuit să le asociem cu eroismul. Ele implică bătălii purtate cu instrumente dintre cele mai siropoase, cu oferte speciale două la preț de unul și mită sub formă de abțibilduri, dar tot bătălii se cheamă că sunt, comparabile ca intensitate și cerințe cu urmărirea animalelor ascunse prin pădurile periculoase ale Belgiei preistorice.

10.

M-am întors în Anglia pe traseul urmat săptămânal de o flotă de autocamioane articulate care transportau încărcături de biscuiți Moments de la fabrica lor la centrul de distribuție al companiei United Biscuits din Ashby-de-la-Zouch. Aproape de Ostend m-am oprit la o benzinărie a cărei parcare din față era înțesată cu camioane care se îndreptau spre feriboturile care traversau Canalul.

M-am lăsat furat de gândul la fabricile de pe tot cuprinsul continentului, implicate în fabricarea grisinelor și a lumânărilor, a elasticelor și a untului, a lasagnei și a bateriilor, a fețelor de pernă și a vapurașelor de jucărie, și mai apoi mi-am închipuit camioane care

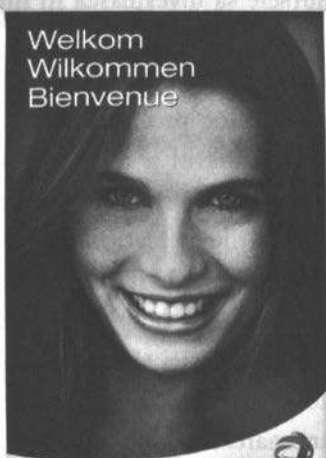
în clipa aceea pesemne că traversau Europa, înaintând spre Nord cu seturi de fondue, spre Vest cu componente de înaltă fidelitate, pe sub Alpi cu celofan și de-a lungul Golfului Biscay cu pufarine.

Pe la marginea unui câmp care se întindea peste drum de benzinărie trecea linia de cale ferată de mare viteză Thalys, de-a lungul căreia trenuri-săgeată goneau cu 250 de kilometri la oră între Olanda și Franța, fiecare vehicul costând vreo 28 de milioane de euro. Înăuntrul, poate că pasagerii citeau ziarul sau beau ceva (poate un Pepsi Light, o Tropicana Vitalité multifruct, o Fanta de lămâie sau un Schweppes Dry Orange), în timp ce, afară, umbrele copacilor tremurau în penumbra înserării aidoma imaginilor proiectate ale filmelor vechi. Ce extraordinară era această civilizație: excesiv de bogată, însă înclinată să-și sporească averea prin vânzarea unor lucruri uimitor de mărunte și doar vag relevante, o civilizație sfâșiată și incapabilă să aleagă rațional între scopurile meritorii în slujba cărora pot fi folosiți banii și mecanismele adeseori imorale și distructive prin care aceștia sunt obținuți.

În secolul al XVIII-lea economiștii și politologii au luat pentru prima dată act de paradoxurile și reușitele societăților de consum care pun în centru comerțul, luxul și averile personale, în vreme ce susțin, de formă, urmărirea unor țeluri mai înalte. De la început, observatorii acestor societăți au fost ținuiți locul de două dintre trăsăturile lor cele mai evidente: bogăția și decadența lor spirituală. Veneția în vremurile sale de glorie era o astfel de societate, Olanda – alta, Marea Britanie a secolului al XVIII-lea – o a treia. Cea mai mare parte a lumii le calcă astăzi pe urme.

Desfrăul lor i-a îngrozit întotdeauna pe o parte dintre cei mai nobili și virtuoși membri ai lor, care au denunțat consumerismul, preamărind în schimb frumusețea și natura, arta și frățietatea. Însă incinta unei fabrici de biscuiți este un loc propice pentru a-ți aminti

Welkom
Willkommen
Bienvenue

că întotdeauna a existat o problemă insurmontabilă în calea acelor țări care ignoră producția eficientă de biscuiți și-i descurajează cu asprime pe cei mai înzestrați cetățeni să-și petreacă viața elaborând campanii promoționale inovatoare: sunt sărace, într-atât de sărace încât sunt incapabile să asigure stabilitatea politică sau să aibă grijă de cetățenii lor cei mai vulnerabili, pe care i-au pierdut din pricina foametei și a molimelor. Țările nobile au fost cele care și-au lăsat cetățenii să moară de foame, în vreme ce cele egocentrice și copilăroase au avut întotdeauna, pe spuză gogoșilor și a celor șase mii de sortimente de înghețată, resursele să investească în maternități și în tomografe craniene.

Amsterdamul s-a întemeiat pe vânzarea stafidelor și a florilor. Palatele venețiene au fost construite cu profiturile rezultate din negoțul cu covoare și mirodenii. Zahărul a construit Bristolul. Și totuși, în ciuda politicilor lor adesea amorale, a lipsei de idealuri și a liberalismului lor meschin, societățile mercantile au fost binecuvântate cu prăvălii bine aprovizionate și cu vistierii îndeajuns de burdușite încât să asigure construirea de temple și de spitale pentru orfani.

Din locul meu de la fereastra benzinăriei situate pe autostradă, la ieșirea din Ostend, urmărind plecarea unui tir care transporta suluri de hârtie igienică spre Danemarca, am desfăcut o cutie de biscuiți Moments, pe care Pottier mi-o oferise ca dar de rămas-bun, și m-am gândit la societățile în care averi fabuloase sunt acumulate în ramuri industriale care au foarte puțin de-a face cu nevoile noastre sincere și relevante, ramuri unde e greu să eludezi discrepanța dintre o importanță a mijloacelor și o lipsă de însemnătate a scopurilor și unde suntem, din această cauză, predispuși la crize de însemnătate în fața monitoarelor și în antrepozitele noastre, meditănd cu ușoară deznădejde la banalitatea muncii pe care o prestăm, asta în timp ce preamărim belșugul material care decurge din ea – conștienți că ceea

ce poate părea o joacă copilărească este, în realitate, nici mai mult, nici mai puțin decât o luptă pentru supraviețuirea noastră. Toate aceste idei păreau încorporate într-un pachet de biscuiți Moments, lipicioși și înveliți în ciocolată.

IV. Consilierea profesională

1.

Oricât de puternică este tehnologia noastră și oricât de complexe corporațiile noastre, trăsătura cea mai uluitoare a lumii noastre active s-ar putea să fie, la urma urmei, una intrinsecă, constând dintr-o fațetă a modului nostru de a gândi: din convingerea larg răspândită că munca ar trebui să ne facă fericiți. Toate societățile s-au construit în jurul muncii. A noastră este prima care sugerează că ar trebui să căutăm să muncim chiar și în lipsa unui imperativ de ordin financiar. Se consideră că alegerea ocupației ne definește identitatea până într-acolo încât întrebarea cea mai stăruitoare pe care le-o punem celor pe care îi întâlnim prima oară nu este de unde sunt sau cine au fost părinții lor, ci ce *fac*, presupozitia fiind aceea că drumul spre o existență încărcată de sens trebuie să treacă invariabil prin porțile indeletnicirii remunerate.

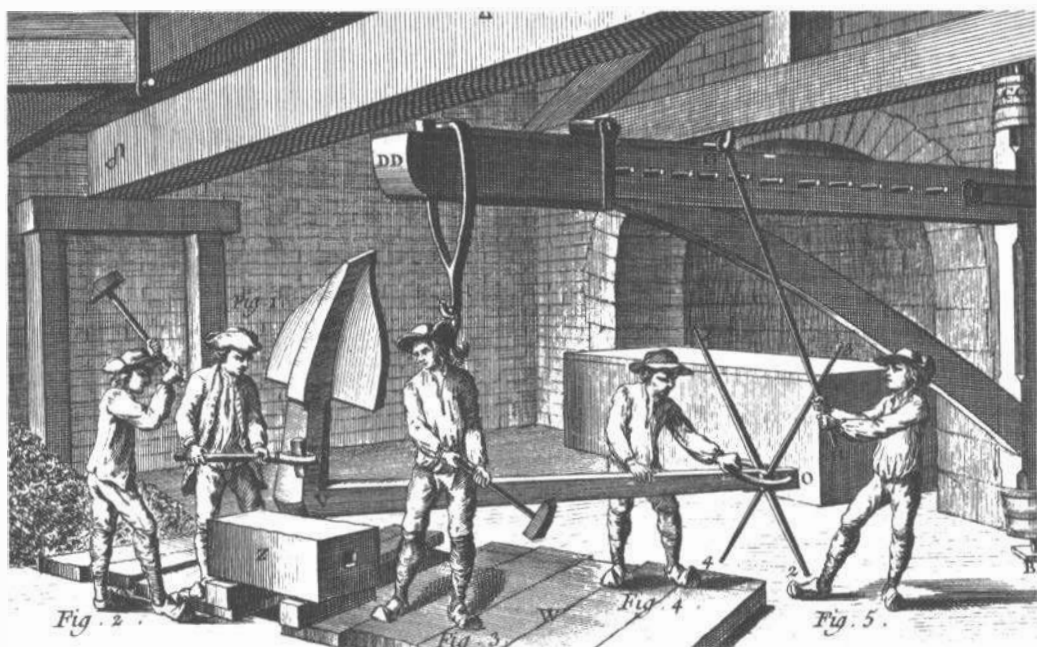
N-a fost mereu așa. În secolul al IV-lea î.Hr., Aristotel definea o mentalitate care avea să dureze mai bine de două milenii atunci când s-a referit la o incompatibilitate fundamentală între satisfacție și o slujbă plătită. Pentru filosoful grec, nevoile bănești te plasau la egalitate cu sclavii și animalele. Munca mâinilor, asemenea celei a laturilor mercantile ale minții, conducea, în timp, la deformare psihologică. Doar un venit personal și o viață tihnită le puteau îngădui cetățenilor prilejul de a se bucura de plăcerile mai nobile datorite de muzică și filosofie.

Creștinismul timpuriu a adăugat la ideea lui Aristotel teza și mai sumbră că suferințele pricinuite de muncă erau o modalitate adecvată și implacabilă de a ispăși păcatele lui Adam. În biografiile marilor artiști, bărbați precum Leonardo și Michelangelo, descoperim primele trimiteri la meritele activității practice. Deși această reevaluare era, într-o primă fază, restrânsă la munca artistică și, chiar și atunci, doar la exemplificările ei cele mai strălucite, cu timpul

a ajuns să cuprindă aproape toate îndeletnicirile. La jumătatea secolului al XVIII-lea, punând sub semnul întrebării poziția aristotelică, Diderot și D'Alembert își publicau cele douăzeci și șapte de volume din *Encyclopédie*, pline de articole care preamăreau geniul și bucuria pe care le presupuneau coacerea pâinii, plantarea sparanghelului, exploatarea unei mori de vânt, făurirea unei ancore, tipărirea unei cărți sau administrarea unei mine de argint. Textul era însoțit de ilustrații ale uneltelor folosite pentru îndeplinirea acestor operațiuni: printre altele, scripeți, clești și menghine, instrumente al căror rost precis se poate să nu le fi fost întotdeauna limpede cititorilor, dar pe care, chiar și așa, le recunoșteau ca încurajând atingerea unor țeluri practice și respectabile. După ce și-a petrecut o lună într-un atelier de confecționat ace din Normandia, scriitorul Alexandre Deleyre a scris poate unul dintre cele mai influente articole din *Encyclopédie*, în care descria cu deferență cei cincisprezece pași ce trebuie urmați pentru a transforma o bucată de metal într-una dintre uneltele acelea îndemânatică și adesea pierdute din vedere, folosite pentru a coase nasturi.

Pretinsă a fi un compendiu obiectiv de cunoștințe, enciclopedia era în realitate un imn închinat nobleței muncii fizice. Diderot își dezvăluia motivele într-un articol despre „Artă”, făcându-i cu ou și cu oțet pe cei care tindeau să venereze doar artele așa-zis „liberale” (muzica și filosofia lui Aristotel), făcând abstracție de echivalentele lor „mecanice” (precum orologeria și țesutul mătăsii): „Artele liberale și-au cântat singure în strună destul; a venit vremea să-și înalțe glasurile întru preamărirea artelor mecanice. Artele liberale trebuie să izbăvească artele mecanice de umilința la care au fost supuse atâta vreme de prejudecăți”.

În felul acesta, gânditorii burghezi ai secolului al XVIII-lea abordau formula aristotelică dintr-o perspectivă complet nouă: satisfacțiile

Aici, de asemenea, posibilități de a fi fericit.
Encyclopedie, Diderot și D'Alembert

pe care filosofi greci le descoperiseră tihnei erau acum transferate în sfera muncii, în vreme ce îndeletnicirile lipsite de vreo răsplată pecuniară erau secate de orice însemnătate și lăsate în grija întâmplătoare a unor diletanți decadenți. Acum părea cu neputință să fii fericit și neproductiv, așa cum, odinioară, părea puțin probabil să muncești și să fii om.

Unele aspecte ale acestei evoluții a atitudinii față de muncă își găseau un corespondent fascinant în concepțiile despre iubire. Și în acest domeniu, burghezia secolului al XVIII-lea îmbina plăcutul cu utilul. Ei susțineau că nu exista niciun conflict inerent între pofta trupească și cerințele de ordin practic pe care le presupunea creșterea copiilor în cadrul grupului familial și, ca atare, putea exista iubire romantică într-o căsnicie, la fel de bine cum o slujbă remunerată îți putea face plăcere.

Inițiind prefaceri ai căror moștenitori suntem și astăzi, burghezia europeană a întreprins pașii cruciali de a coopta deopotrivă în numele căsniciei și al muncii plăcerile rezervate până atunci – pesimist sau realist, poate – de către aristocrați domeniilor complementare ale aventurii amoroase și ale hobby-ului.

2.

Cu acest trecut în gând, am devenit interesat să cunosc un consilier profesional, un specialist desemnat să găsească modalități de a garanta că munca va ajunge sinonimă cu împlinirea personală.

O căutare pe internet a scos la iveală o firmă numită CareerCounselling International, al cărei site web promitea să-i ajute pe cei care erau puși în fața „unor decizii capitale și a unor alegeri profesionale chinuitoare”. Această afirmație categorică m-a făcut să mă aștept la un sediu mare și bine dotat, însă compania s-a dovedit a fi administrată din spatele unei locuințe victoriene modeste și înghesuite,

situată pe o stradă prăpădită din sudul Londrei. Avea un mic birou administrativ și o sală pentru consultații cu reproduceri după Paul Klee și priveliște spre un iaz cu crapi și o sfoară de rufe. Singurul angajat cu normă întreagă, Robert Symons, un psihoterapeut de 55 de ani, pornise afacerea cu doisprezece ani în urmă și o administra împreună cu soția sa, June, care îl ajuta cu contabilitatea și cu notarea testelor de aptitudini. Cei doi soți erau admirabil de atașați de unele dintre cele mai puțin îndrăgite legume din repertoriul englezesc, căci în majoritatea timpului – chiar și dimineața la prima oră – locul mirosea puternic a varză fiartă sau a napi. Symons studiasă psihologia la Universitatea din Bristol, unde ajunsese să fie influențat de școala de psihologie umanistă care pune accentul pe creativitate și pe dezvoltarea personală. În timpul liber scrisese o carte intitulată *Eu cel adevărat: Cariera ca o probă de individualism*, pe care se chinuia s-o publice de câțiva ani.

Symons era un bărbat înalt și bărbos care arăta de parcă ar fi fost în stare să se ia la trântă cu un lup, însă forța lui fizică contrazicea felul de a-i trata pe pacienți, asemănător cu cel al unui preot. Într-o altă epocă, ți l-ai fi imaginat drept parohul unei enorii rurale liniștite, crescând albine și o țestoasă în grădină, nutriend puține convingeri, dar ocupându-se cu o seriozitate nemaipomenită de nevoile celor suferinzi și neliniștiți. În sala de consultații ne-am așezat față în față cu un platou cu smochine între noi, un fruct pentru care mi-a mărturisit că dezvoltase aproape dependență. Atât de blânzi erau ochii lui, încât părea genul de persoană deschisă la confesiuni dintre cele mai neobișnuite. Nici cea mai mare bizarerie nu părea capabilă să-l surprindă sau să-i smulgă o părere jignitoare. Mă încerca o dorință nedeslușită să-mi fie tată.

Trei zile pe săptămână, Symons avea întrevederi cu clienți la el acasă, iar în celelalte două mergea pe la firme prin țară, sfătuindu-i

pe muncitorii aflați pe punctul de a fi concediați sau pe managerii cărora le venea greu să își asume responsabilitățile care le reveneau. Mai oferea și seminare motivaționale pentru șomeri, testări psihologice în vederea interviurilor și, dintr-un stand închiriat pe la târgurile de joburi de la universități, ședințe cu absolvenți care se pregăteau să intre pe piața muncii.

Am convenit să-i observ metodele de lucru pe durata câtorva săptămâni. Aveam să-l însoțesc în călătoriile lui și, prin intermediul unui monitor amplasat în biroul lui administrativ (după ce vom fi obținut permisiunile aferente), urma să asist la consultațiile lui cu clienții. Tot ce-mi cerea la schimb era să-i recomand un agent literar eficient.

3.

Trei zile mai târziu ședeam pitit într-un dulap îngust care servea drept cabinet de lucru, uitându-mă la un ecran alb-negru pe care se transmiteau evenimentele care se derulau în sala de consultații învecinată, unde prima clientă din ziua respectivă începuse să-și treacă în revistă istoricul personal și nemulțumirile profesionale cu un amestec fascinant de formalism și de sinceritate. De jur împrejurul meu erau hârtii și dosare stivuite până la tavan și, pe podea, o geantă cu echipamentul de sport al lui Symons, care degaja mirosul puternic al pantofilor sport folosiți de curând. Vocea clientei se auzea atât prin difuzorul amplasat pe monitor, cât și, mai direct, prin pereți. Era unul dintre glasurile acelea cristaline, cu pronunție englezească perfectă, pe care ai putea s-o capeți crescând în Walton-upon-Thames și obținându-ți licența în istorie la Keble College în Oxford. Printr-o crăpătură a ușii vedeam paltonul clientei atârnat în hol, o haină din cașmir albastru-intens, plină de stropi de apă, alături de o servietă subțire din piele.

De trei ori și-a întrerupt clienta propriile relatări, dându-și brusc părul pe spate și spunând: „Îmi pare nespus de rău, probabil că găsiți lucrurile astea insuportabil de plictisitoare“, la care Symons răspundea calm, de parcă s-ar fi așteptat să o audă spunând asta: „Sunt aici doar pentru dumneavoastră“. După douăzeci de minute de la începutul ședinței, terapeutul a coborât glasul și și-a întrebat clienta, aproape șoptit, cu o căldură îndatoritoare în glas, ce se alesese de copila spontană și exaltată care pesemne că fusese. La care, în mod cu totul neașteptat, Carol, un avocat specializat în probleme fiscale în vârstă de 37 de ani, care conducea un departament de patruzeci și cinci de oameni într-un birou situat în apropiere de Banca Angliei, a izbucnit în plâns, în timp ce Symons o urmărea cu privirea lui blândă, iar afară pisica vecinilor se plimba în jurul iazului cu crapii.

După ce Carol a plecat, în timp ce azvârlea la coș un morman de șervețele folosite și rearanja pernele de pe canapea, Symons a comentat că cea mai des întâlnită și inutilă iluzie care îi supăra pe cei care veneau la el era ideea că ar fi trebuit, cumva, în mod normal, să intuiască – cu mult înainte să-și fi terminat studiile universitare, să-și fi întemeiat familii, să fi cumpărat case și să fi ajuns în fruntea unor firme de avocatură – ce ar fi trebuit să facă în realitate cu viața lor. Erau bântuiți de ideea că, din cine știe ce greșeală sau prostie, își rataseră adevărata „vocație“.

Acest termen straniu și nefericit intrase în circulație într-un context creștin în perioada medievală, în legătură cu confruntarea bruscă a omului cu un imperativ de a se consacra învățăturilor lui Iisus. Însă Symons era de părere că o versiune laicizată a acestui concept dăinuise până în epoca modernă, când tindea să ne tortureze cu așteptarea ca sensul vieții să ni se reveleze la un moment dat într-o formă de-a gata și definitivă, care, la rândul ei, avea să ne facă permanent imuni la sentimente de confuzie, invidie sau părere de rău.

Symons prefera un citat din volumul *Motivație și personalitate* al psihologului Abraham Maslow, pe care îl prinsese în piuneze deasupra toaletei: „Nu este normal să știm ce vrem. Lucrul acesta este o realizare psihologică formidabilă și anevoioasă“.

4.

Când Carol a revenit săptămâna următoare, purta o fustă verde și un tricou și părea cu zece ani mai tânără. Symons și-a cerut scuze pentru mirosul din încăpere (soția lui pregătea piure de napi cu crustă de brânză) și i-a sugerat să se supună unui mic exercițiu scris. I-a așezat dinainte trei coli albe de hârtie având titlul „Lucruri care îmi plac“ și a lăsat-o zece minute să alcătuiască o listă cu toate lucrurile care îi veneau în minte, de la cele de importanță capitală la cele aparent lipsite de însemnătate, timp în care el a ieșit să aducă niște ceai de lămâie și ghimbir, căci se opusese întotdeauna interdicției freudiene privind familiaritatea excesivă dintre terapeut și client.

Carol a umplut colile, întrerupându-se adesea ca să privească pe fereastră. Avea genul acela de frumusețe puternică, masculină aproape, pe care ai fi asociat-o cu soția unui administrator colonial de rangul al doilea din Uganda anilor '20.

Symons știa că era absolut inutil să încerci să-i îndrumi pe oameni spre vocații mai aducătoare de împlinire doar discutând deschis cu ei despre ce le-ar plăcea să facă. Grijile legate de bani și de poziția socială sigur le-ar fi anihilat majorității clienților capacitatea de a se gândi sincer la posibilitățile pe care le aveau la dispoziție. Prefera ca aceștia să revină la principii de bază, făcând asocieri libere de idei, în jurul unor grupuri de preocupări care îi încântau și îi entuziasmau, fără a încerca să așeze pe acestea ceva atât de solid precum scheletul unei cariere.

Symons avea o metaforă preferată: căutându-și aptitudinile, clienții lui trebuiau să se comporte ca niște vânători de comori care trec cu detectoare de metale pe deasupra pământului, atenți să audă ceea ce el denumea bipurile de bucurie. Un bărbat putea să capete primul indiciu că adevărata lui pasiune o constituia poezia, nu auzind porunca unui glas sfânt în timp ce răsfoia un volum de versuri, ci dintr-un semnal de avertizare pe care îl percepea la vederea negurii deasupra unei văi liniștite, privită de la ultimul etaj al unei parcuri de la marginea orașului. Sau un politician, cu mult înainte să se înscrie în vreun partid ori să fi căpătat o înțelegere profundă a artei guvernării, ar putea să ia act de un asemenea semnal grăitor atunci când ar reuși să-i împace pe doi membri ai familiei.

Întâmplător, bipurile lui Carol s-au dovedit uluitoare de diverse. Printre plăcerile ei se numărau vizitarea bisericilor vechi, oferitul de cadouri, ordonatul lucrurilor, luarea mesei într-un restaurant cu specific pescăresc pe care îl ținea unul dintre prietenii ei în Margate, achiziționarea de scaune vechi și lecturarea blogurilor despre economie.

Carol și Symons au dedicat mai multe ședințe interpretării listei, afișând ceva din detașarea unui cuplu de arheologi însărcinați să studieze molozul dintr-un oraș străvechi. Cu cât discutau mai mult despre restaurantul pescăresc, cu atât devenea mai limpede că nu locul în sine era cel care o atrăgea în mod deosebit pe Carol; ce o impresionase era exemplul cuiva care își asumase riscul de a construi o afacere pornind de la un hobby. Symons a reținut din această discuție cuvântul *pasiune*, pe care l-a notat pe o tablă albă prinsă de ușă. Cât privea dragostea lui Carol pentru blogurile de economie, s-a dovedit în timp că era centrată pe entuziasmul ei pentru un blog anume, care se ocupa de chestiuni de antreprenoriat social. Symons a scris *altruism și afaceri* pe tablă.

Consultantul și clienta și-au îndreptat mai departe atenția asupra invidiei. Symons era un mare fan al acestui sentiment și deplângea modul în care rolul lui util în a ne atrage atenția asupra oportunităților era prea adesea reprimat dintr-un moralism pedant. Fără invidie n-am avea cum să ne dăm seama ce ne dorim. Așa încât Symons i-a mai acordat un răstimp de zece minute lui Carol ca să înșire numele tuturor celor pe care îi invidia în mod constant – adăugând, pe când se pregătea să iasă din încăperea, că nu-l interesa amabilitatea și că, dacă nu găsea cel puțin două nume de colegi sau prieteni apropiați pe bucata ei de hârtie, avea să știe că fusese evaziv de sentimentală.

Urmărind aceste ședințe pe canalul cu circuit închis, am ajuns să simt că ceea ce se petrecea în încăperea cu igrasie de alături avea o importanță istorică. Symons își consacrase viața acordării unui grad de atenție excepțional până și celor mai neînsemnate sentimente ale altcuiva. După milenii întregi în care acțiunea fusese preferată în detrimentul reflecției, iar inteligența restrânsă în primul rând la discutarea unor idei abstracte aride, perplexitățile de fiecare zi ale unui om obișnuit își găsiseră în sfârșit o platformă unde li se acorda atenția metodică pe care o meritau. Printre toate celelalte firme, cu mai mare tradiție, care se îngrijesc de elemente aflate tocmai la baza ierarhiei nevoilor noastre – firme care oferă asistență în grădinarit și curățenie, contabilitate sau IT – iată, în sfârșit, o antrepriză consacrată interpretării radiotransmisiilor, esențiale și totuși supărător de nedeslușite, ale psihicului.

Deasupra biroului lui Symons era o fotografie a sculpturii neterminate a lui Michelangelo intitulată „Sclavul (Atlas)“, din colecția Galleriei dell'Accademia din Florența. În acest bloc de piatră, încremenită la jumătatea drumului dintre materia brută și piesa de muzeu, o siluetă omenească fără cap încă se vede zbătându-se să se desprindă dintr-o bucată de marmură. Obiectul acela neterminat

îi plăcea lui Symons ca metaforă a ceea ce credea că poate face consilierea profesională pentru noi toți: citându-l pe Nietzsche, să ne ajute *să devenim cine suntem*.

5.

După o lună petrecută împreună, Symons m-a întrebat dacă mi-ar plăcea să îl urmez într-o deplasare de lucru în nordul Angliei. Prima noastră oprire avea să fie la Newcastle, unde rezervase un spațiu la un târg universitar de cariere. Două mii de studenți erau așteptați să se plimbe de colo colo printr-un amfiteatru victorian plin cu angajatori din toate sectoarele de activitate, iar Symons avea să ofere consultații de câte o jumătate de oră, cu posibilitatea continuării discuției la telefon.

Trenul dinspre Londra era arhiplin, așa încât controlorul – făcându-i-se milă de noi că stăteam în picioare pe culoar cu niște genți mari în care se aflau componentele standului lui Symons – ne-a lăsat să mergem în compartimentul de clasa I, unde am stat pe fotolii îmbrăcate în catifea și ni s-a servit un mic dejun constând în cârnați și ouă. Totuși, departe de a-l înveseli pe Symons, luxul acela neașteptat a părut să scoată la lumină o latură melancolică pe care nu i-o mai văzusem. În timp ce vestigiile Angliei industriale treceau prin dreptul ferestrei, medita la decăderea culturii și a manierelor în ziua de azi. Apoi, mutându-și atenția, mi-a vorbit despre cât de puțini oameni erau dornici să investească în serviciile lui și cât de puțini dintre aceia îl tocmeau pentru mai mult de o ședință introductivă sau optau și pentru altceva în afară de metodele lui de consiliere bazate pe testare, pornind de la costul și rapiditatea lor. Majoritatea britanicilor se resemnau să își petreacă întreaga maturitate muncind la slujbe alese pentru ei de eul inconștient de la 16 ani, a conchis el, în timp ce, vizavi, aparent venind să confirme această analiză,

o adolescentă răsoia fără tragere de inimă paginile dedicate vedetelor din revista *Bella*.

Am ajuns la târgul de cariere exact când se deschideau ușile și ne-am grăbit să ne montăm standul. Studenții intrau în valuri, cel mai adesea foarte binedispuși, umblând în găști și izbucnind constant în hohote de răs amenințătoare. Sănătatea și, în unele cazuri, frumusețea lor evidente erau menite să sugereze faptul că experiența și cunoașterea s-ar putea să nu fie, la urma urmei, niște mărfuri foarte valoroase la adăpostul cărora să te refugiezi.

Cățiva vizitatori luau pliante când treceau în viteză prin dreptul standului, însă majoritatea își vedeau grăbiți de drum, îndreptându-se spre un furnizor de sisteme de apărare și un lanț de supermarketuri aflați vizavi. Ziuă păguboasă și obositoare a părut să se confirme când, spre sfârșitul după-amiezii, Symons s-a apucat să verifice un teanc de chestionare de prezentare pe care le distribuise ca să descopere că unul dintre ele fusese completat de Søren Kierkegaard. În căsuța intitulată „Ce mi-ar plăcea să realizez în carieră”, comicul în formare scrisese „să răstorn hegemonia valorilor pseudocreștine și ipocrizia Bisericii Daneze recunoscute”.

În seara aceea ne-am retras la un hotel Ibis mohorât, unde sala de mese fusese închisă din pricina unei inundații și, după un sandvici cu brânză cumpărat de la o benzinărie, ne-am dus devreme la culcare.

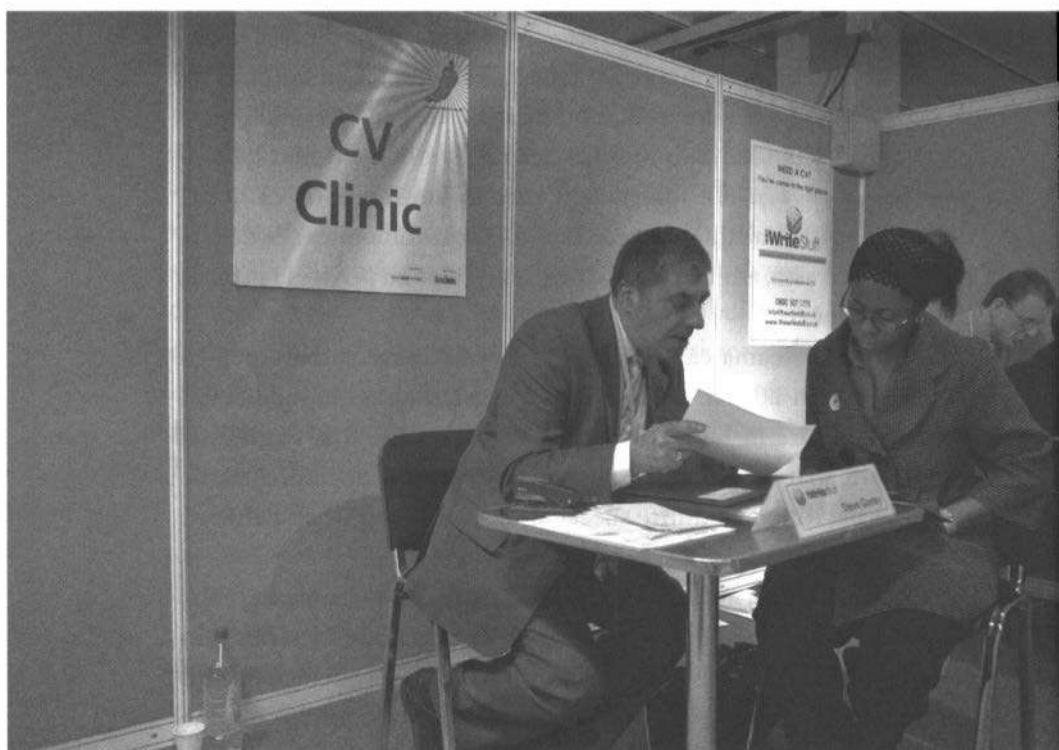
Totuși, a doua zi lucrurile au început a se îmbunătăți, când am plecat la Middlesbrough să vizităm o firmă de reparat parbrize care demarase procedurile de concediere a douăzeci și cinci de cadre de conducere de nivel mediu. Șefii îi ceruseră lui Symons să susțină un seminar intitulat „Încrederea în sine” pe parcursul căruia avea să îi ghideze pe lucrătorii concediați printr-o serie de exerciții menite să-i ajute să-și imagineze un viitor mulțumitor pentru propria persoană. În ședința de dimineață a proiectat niște diapozitive pe un

ecran: *Pot să fac orice, dacă îmi pun în minte. Pot să fiu puternic și să urnesc munții din loc. Pot să-mi propun țeluri și să le ating. Nimic din ce am făcut până acum nu lasă să se întrevadă puterile care se ascund în mine.* Acestea erau completate de o cărticică pe care Symons a distribuit-o, conținând extrase din biografiile unor bărbați și femei celebri care s-au realizat pe cont propriu. Pe forțat era un citat din Leon Battista Alberti: *Omul poate face orice, dacă vrea.*

Nimic din toate astea nu era ușor de urmărit și, de câteva ori, m-am trezit privind stingher pe fereastră la bufetul cu autoservire de dedesubt. M-a îndurerat în mod deosebit să-l aud pe unul dintre participanți repetând, sub îndrumarea lui Symons: *Eu sunt autorul propriei mele povești.* În toaleta spre care m-am îndreptat ca să mă detensioneze mental am încercat să-mi analizez tulburarea. Pe de altă parte, făcând asta, am început să devin suspicios cu privire la propria mea atitudine.

Mi-am dat seama că prelegerea lui Symons mă tulbura pentru că oglindea un adevăr îngrijorător, dar esențialmente ineluctabil despre împlinire în lumea modernă. În societățile mai vechi, mai ierarhizate, soarta unui individ era, în mare, decisă de împrejurările nașterii sale; diferența dintre succes și eșec nu atârna de eficiența cu care declara *Pot să mut munții din loc.*

Totuși, în lumea modernă meritocratică, fluidă socialmente, condiția socială a individului ar putea fi determinată de încrederea în sine, de imaginația și de capacitatea acestuia de a-i convinge pe alții de drepturile lui – o modalitate de propășire care aruncă o lumină mai puțin avantajoasă asupra filosofilor stoicismului și resemnării. Se părea că puteai să-ți irosești șansa în viață din pricina unui dispreț arbitrar față de cărți cu titluri precum *Voința de a reuși*, crezându-te mai presus de lozincile lor încurajatoare. Puteai fi condamnat să eșuezi nu de o lipsă de talent, ci de un soi de orgoliu pesimist.

 Graduate
Fasttrack

După prânz, Symons i-a condus pe directorii lui înapoi în sala de conferințe și le-a oferit ocazia să-și împărtășească speranțele de viitor, ideea fiind că o revelație publică de genul acesta avea să funcționeze ca o promisiune față de ei înșiși care ar fi fost mai dificil de încălcat atunci când avea să le slăbească încrederea în sine. O angajată puțin trecută de 40 de ani, care lucra la firmă de douăzeci de ani, le-a vorbit despre ambiția ei de a-și deschide o ceainărie în satul unde copilărise. Însuflețirea ei era atât de mare, iar planurile ei atât de minuțioase (pe pereți aveau să atârne fotografii cu Shirley Temple tânără), încât era aproape imposibil să nu te simți mișcat. Chiar *pot* să mut munții din loc, a conchis ea și s-a întors la locul ei, în aplauzele tuturor celor prezenți.

Am simțit cum mi se umplu ochii de lacrimi. Asta mi-a reamintit că, indiferent de ce înțelegere raționalistă aplicăm câteodată la felul în care funcționăm, păstrăm totuși niște nevoi umilitor de simple, printre altele o foame uriașă și constantă de susținere și iubire. Părții arhaice a personalității noastre i se adresau exercițiile motivaționale ale lui Symons, laturii aceleia care nu are nevoie nici de elocință, nici de raționamente complexe și care va trece cu vederea frazele greoaie atât timp cât sunt încărcate de dozele de speranță necesare, izbăvitoare.

Spre sfârșitul zilei, Symons și-a antrenat auditoriul într-o discuție despre ceea ce el numea glasurile disperării, atitudini asimilate care accentuează probabilitatea de eșec. Mulți dintre participanți au identificat sursa unor asemenea glasuri la un părinte inutil sau la un dascăl dezaprobat, cineva care, cu decenii în urmă, îi criticase sau îi neglijase. Rând pe rând, bărbați și femei în toată firea s-au ridicat în picioare pentru a povesti cum, pe vremea când de-abia ajungeau la clanță, înduraseră un afront cumplit la adresa imaginii de sine: un profesor de matematică îi muștrase aspru pentru cunoștințele slabe

de algebră sau un tată le spusese că sora lor era cea bună la artă, așa că ei ar face bine să se rezume la sport.

Dovezile sugerau că formarea din primii ani de viață ai individului era o misiune la fel de delicată și de importantă ca turnarea corectă a fundației unui zgârie-nori și că până și cea mai mică impuritate introdusă într-o etapă timpurie putea avea o forță tiranică de a destabiliza animalul-om până la sfârșitul zilelor lui. A continua să tăgăduiești însemnătatea unor traume din copilărie de-abia perceptibile însemna să dovedești aceeași judecată sănătoasă, nesăbuită care îi împinsese odinioară pe strămoșii noștri să ia în răs ideea că în stropii de salivă ar putea exista niște colonii cât un vârful de ac de microorganisme mortale.

Privită din această perspectivă, ponderea atribuită ideilor despre influența mediului și consolidării respectului de sine în teoriile educației moderne nu mai păreau un indiciu că societățile noastre înnebuniseră sau se prostiseră. Din contră, această accentuare era la fel de fin armonizată cu cerințele vieții active contemporane cum erau stoicismul și vitejia cu exigențele vremurilor de demult.

Ea își datora existența nu atât mărinimiei, cât unei necesități de ordin practic. Asemenea metodelor de creștere a copiilor, era menită să garanteze că progeniturile aveau să beneficieze de șanse maxime de supraviețuire într-un mediu ostil.

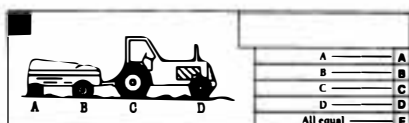
6.

La câteva săptămâni după ce ne-am întors din Nord, l-am însoțit pe Symons la un birou din centrul Londrei, unde fusese contractat de o bancă americană să îi supună pe câțiva candidați la angajare la testări pe durata întregii dimineți. Symons nădărduse că operațiunea respectivă avea să poată fi îmbinată cu o rundă mai instructivă de interviuri față în față, însă s-a dovedit că banca nu-și dorea să irosească

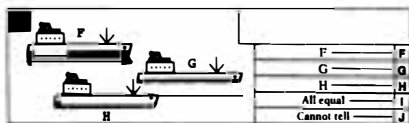
timpul și resursele necesare. Testele aveau să fie notate peste noapte, iar o decizie privind angajarea avea să fie luată a doua zi.

Subiecții lui Symons și-au dedicat cea mai mare parte a ședinței completării Profilului de Personalitate Morrisby, cel mai respectat și răspândit dintre toate chestionarele de aptitudini. Pândit eu însumi aproape tot timpul de îndoieli privind înțelepciunea cu care îmi alesesem cariera, m-am alăturat candidaților, în speranța că aveam să aflu mai multe despre judecata mea profesională. Am căutat excepțiile în liste de cuvinte și am încercat să rezolv ghicitori vizuale și analogii de tipul „*Greu este față de ușor ce este a) lat b) zi c) a sări pentru d) cărămidă e) îngust f) casă*”.

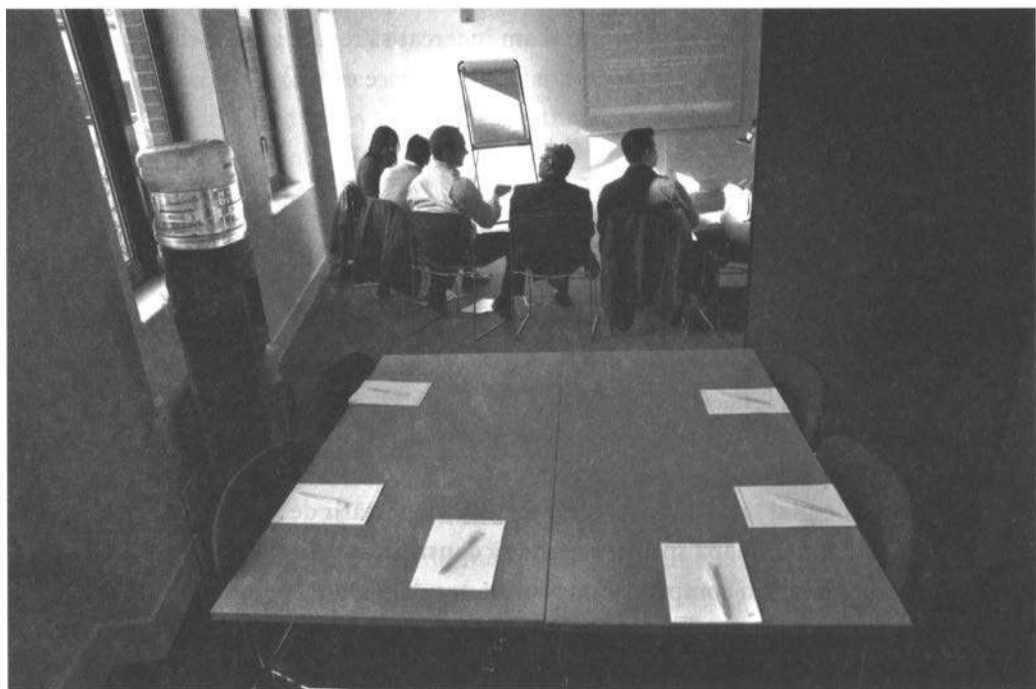
Care roată se învâрте mai repede atunci când tractorul se mișcă?

Care dintre aceste nave identice are cea mai grea încărcătură?

Două zile mai târziu mi-au venit rezultatele testării de la biroul lui Symons într-o mapă special menită să consfințească importanța concluziilor lor. Prin comparație cu subtilitatea dialogului psihologic la care asistasem între Symons și Carol (care între timp își dăduse demisia de la firma ei de avocatură și candidase pentru un post de conducere la o organizație filantropică destinată să se ocupe de locuințe sociale), raportul îmi dădea senzația că fusese redactat de un computer. „Candidatul demonstrează abilități medii care l-ar face potrivit pentru o serie de posturi de nivel mediu în administrație sau comerț”, începea documentul, înainte de a evidenția un talent

deosebit pentru marketing și o lipsă de pricepere cu cifrele. „Viitorul lui poate fi într-unul dintre următoarele domenii: diagnoză medicală, prospectare de zăcăminte de țiței și gaze sau industria de agrement“.

Mi-am mărturisit dorința de a îmbrățișa concluziile raportului în speranța de a-mi înăbuși îndoielile legate de viitor. În același timp, raportul nu era de natură să-mi insuflă vreun dram de încredere în sine, ba din contră, cu cât zăboveam mai mult asupra lui, cu atât părea să semnaleze limitările consilierii profesionale în general. Mi-au revenit în minte mirosurile de varză și de napi din biroul lui Symons. M-a frapat ca straniu și regretabil faptul că, în societatea noastră, un lucru cu un asemenea potențial de a-ți schimba radical viața ca vocația fusese de cele mai multe ori abandonat în seama terapeuților care își practicau meseria din grădina casei. Ceea ce ar fi trebuit să fie una dintre cele mai admirate profesii din lume se căznea să atingă prestigiul aflat la îndemâna unui agent de turism.

Poate însă că această desconsiderare era o reflectare firească a cât de puțin reușesc la urma urmei să înțeleagă terapeuții din firea omenească. O foame de înțeles de răspunsuri de la potențialii clienți îi ispitesc pe mulți dintre ei să promită mai mult decât puteau oferi, aiudoma profesorilor de scriere creativă care, din lăcomie sau din sentimentalism, dau uneori de înțeles că toți cursanții lor ar putea produce într-o bună zi literatură de calitate în loc să admită cinstit adevărul supărător, atât de anatemitat într-o societate democratică, acela că scriitorul mare, la fel ca și lucrătorul fericit, rămâne o anomalie, la fel de imun la metodele agriculturii industriale ca o trufă.

Adevărata amploare a obstacolelor care stau în calea descoperirii propriului potențial a fost confirmată cu mai multă precizie de către sociologul german Max Weber atunci când, în eseu *Știința ca vocație* (1918), l-a descris pe Goethe ca fiind o ilustrare a celui tip de

personalitate inventivă și sănătoasă „care se ivește doar o dată la o mie de ani“.

În restul istoriei, pentru majoritatea dintre noi, potențialul nostru promițător nu se va materializa niciodată; n-o să ne aducă sume de bani generoase și nici nu va genera obiecte sau organizații deosebite. Nu va rămâne decât o speranță reportată din copilărie sau un vis cu care cochetăm în timp ce conducem pe autostradă și ne simțim planurile plutind la orizont. E nevoie de adaptabilitate, de inteligență și de noroc pentru a reconfigura harta realității noastre, în vreme ce pe fiecare versant al vârfurilor măreției sunt aliniate colinele nesfârșite populate de becherii chinuiți ai realizării.

Majoritatea stăm în echilibru la marginea genialității, bântuiți de gândul că ne aflăm atât de aproape, însă în mod vădit de partea greșită a liniei de demarcație, relaționarea cu realitatea fiindu-ne subminată de o suită de defecte psihologice minore, dar decisive (puțin prea mult optimism, un spirit de frondă imatur, o nerăbdare sau un sentimentalism dezastruoase). Suntem ca un aparat de zbor supersonic splendid care, din cauză că îi lipsește o componentă minusculă, a rămas blocat lângă pistă, transformat într-un mijloc de transport mai lent decât un tractor sau o bicicletă.

M-am despărțit de Symons pentru prima oară conștient de cruzimea involuntară ascunsă discret în mărinimoasa garanție burgheză că oricine poate descoperi fericirea prin muncă și iubire. Nu că aceste două entități ar fi, fără excepție, incapabile să ofere împlinirea de sine, doar că nu o fac aproape niciodată. Și, atunci când o excepție este fals prezentată ca reprezentând regula, năpastele, în loc să ni se pară niște aspecte inevitabile ale vieții, ne vor copleși ca niște blesteme. Negând locul firesc rezervat pentru alean și pentru greșeală în lume, ideologia burgheză ne privează de șansa consolării colective pentru căsniciile noastre turbulente și pentru năzuințele noastre

nefructificate și, în schimb, ne condamnă la sentimente neîmpărtășite de rușine și la chin, pentru că am dat cu obstinație greș în a deveni cine suntem.

7.

Până la urmă, doisprezece agenți literari au citit manuscrisul lui Symons. Toți au răspuns politicos și pe un ton încurajator. *Eu cel adevărat: Cariera ca o probă de individualism* nu și-a găsit încă un editor.

V. Știința spațială

1.

În august 2017, într-o după-amiază tropicală umedă, un avion de pasageri Air France ateriza în Guyana Franceză, transportând la clasa business doisprezece directori principali de la o companie de televiziune japoneză, care zburaseră de la Tokyo până în America de Sud ca să asiste la lansarea satelitului lor.

Directorii achiziționaseră dispozitivul pentru a-i ajuta să pună bazele unui nou tip de post de televiziune, care, sperau ei, avea să capteze imaginația publicului japonez și să pună capăt dominației postului de stat NHK, renumit pentru faptul că se axa pe filme interminabile despre anotimpul florilor de cireș sau despre obiceiurile de vânătoare ale tigrului tibetan. Aveau în vedere un post care să difuzeze filme *anime* despre faptele de vitejie ale unor roboți războinici și drame romantice despre școlărițe seducătoare, precoc. Își doreau concursuri televizate care aveau să le aplice o pedeapsă sadică perdanților și telenovele care aveau să deszăgăzuiască aleanurile extraconjugale ale nevestelor salariaților care trăiau de-a lungul traseelor de navetiști din Tokyo.

Însă topografia japoneză a pus dintotdeauna probleme insurmontabile oricui a căutat să intre pe piața comunicațiilor, căci țara se întinde pe patru insule principale, majoritatea masiv împădurite și predispuse la furtuni și erupții vulcanice, condiții de mediu ce necesită investirea în instalații de întreținere prohibitiv de scumpe – ceea ce explică de ce, în cea mai parte a perioadei postbelice, televiziunea japoneză a rămas fără rival în mâinile monstrului cumpătat, iubitor de flori de cireș și deținut de stat.

Totuși, directorii deschizători de drumuri și-au imaginat o cale de a ocoli obstacolele de natură logistică. Ei au descoperit că, dacă propulsau un satelit în spațiu și, mai ales, îl determinau să se plaseze pe o orbită la 110 grade spre est, la treizeci și șase de mii de kilometri

deasupra pământului, aveau să poată transmite un semnal către orice locuitor al arhipelagului, cu singura condiție să dețină o antenă parabolică ieftină. Un serial precum *Sensei No Kaban*, despre legătura amoroasă interzisă dintre o tânără de 20 de ani și profesorul ei de caligrafie în vârstă de 75 ani, putea fi transmis în straturile superioare ale atmosferei și apoi refractat așa încât să ajungă atât în munții acoperiți de gheață din Hokkaido, cât și pe coasta mărginită de palmieri și de zgârie-nori a insulei Okinawa.

Și așa s-a dezvoltat ideea primului post de televiziune prin satelit din Japonia, însuși numele acestei afaceri fiind menit – după cum se arăta în declarația-program a canalului – să le insuflă telespectatorilor „o stare de nedumerire și uluire constantă”: WOWOW TV. Însă aveau să intervină o sumedenie de alte necazuri pe parcursul transpunerii în realitate a planului de afaceri – printre altele, ciocniri cu funcționari și legiuitori guvernamentali, tranzacții cu acțiuni dure-roase cu Nippon Corporation și Fuji Incorporated și negocieri tensionate pentru a obține drepturile de difuzare ale popularului serial coreean de televiziune *Mă numesc Kim Sam Soon*. În fine, a urmat o căutare extinsă după un satelit propriu-zis care, după oferte de la companii concurente și un proces nu cu mult mai plin de demnitate decât o târguială într-un bazar, a dus la achiziționarea, de la corporația Lockheed Martin, a unui model A2100A de 100 de milioane de dolari, un dispozitiv care așteaptă să își cunoască noii proprietari într-un hangar amplasat într-un luminiș din junglă, aflat la câțiva kilometri depărtare de aeroport.

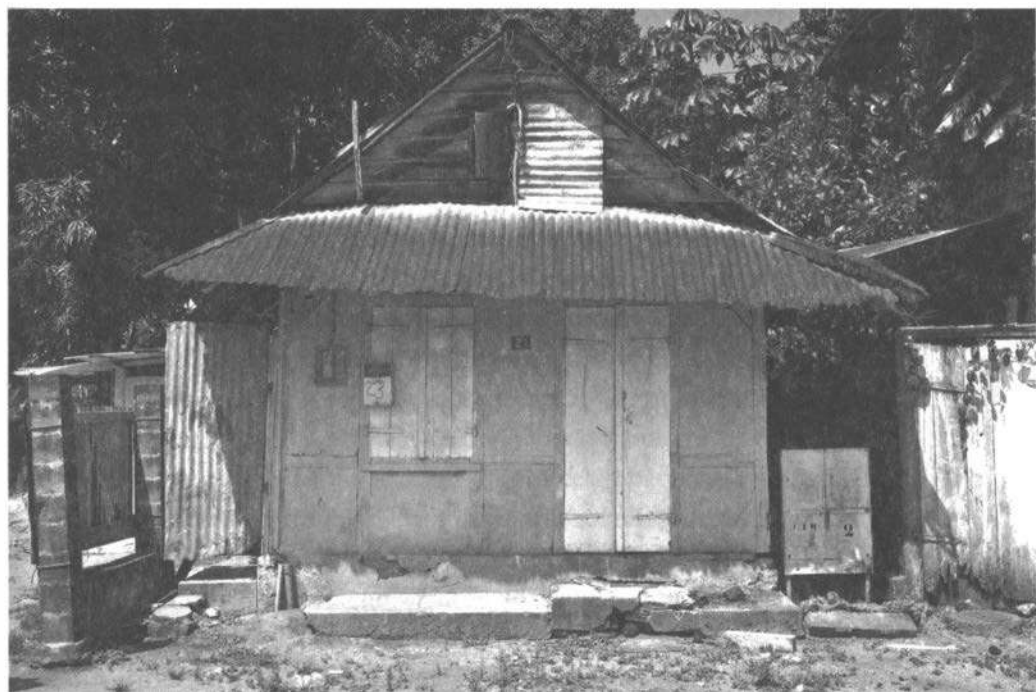
2.

Directorii de televiziune japonezi au coborât unul după altul din avion, au trecut prin dreptul unei fotografii a președintelui Franței și au intrat într-o zonă VIP unde au fost întâmpinați, cu tot respectul

și căldura cuvenite cuiva care tocmai achitase o taxă de lansare de aproape 75 de milioane de dolari, de membri ai conducerii la vârf ai agenției spațiale comerciale franceze Ariane Espace. După îndeplinirea formalităților vamale, odată intrați oficial pe teritoriul Guyanei Franceze, fiecare director a primit câte o cutie mare din lemn care conținea o machetă din argint a satelitului lor și au fost conduși spre un microbuz care avea să-i ducă la hotel.

Era evident faptul că sosiseră într-un colț aparte al lumii. Dificultățile în ceea ce privește Guyana Franceză încep de la încercarea de a o repera pe hartă. Rareori a fost o țară confundată atât de ușor și de frecvent cu altcineva: cu Ghana aflată pe coasta de vest a Africii, cu Guyana aflată la est de Venezuela, cu Guineea din vecinătatea Senegalului, cu fosta colonie portugheză Guiné, învecinată cu Guineea și cunoscută acum sub denumirea de Guineea-Bissau, cu Guineea Ecuatorială situată mai jos de Camerun sau cu insula Noua Guinee, împărțită între Indonezia și Papua Noua Guinee. Până și pronunția numelui țării tinde să iște probleme, englezii referindu-se la ea drept French Guiana (Gui-aana), în vreme ce francezii preferă mai contrasul Guyane (Gu-iaan).

Și, mai important, teritoriul poartă povara fantastică de a fi concomitent localizat pe coasta nordică malarică a Americii de Sud, între Surinam la vest și Brazilia la sud, și de a aparține statului francez, fiind absorbit într-unul dintre cele douăzeci și șase de departamente de către fostul lui stăpân colonial în 1946. Drept consecință, în acest moment este membru al Uniunii Europene, autoritatea sa juridică supremă este Curtea de Justiție de la Strasbourg, politicile sale privind agricultura și pescuitul sunt trasate la Bruxelles, iar moneda sa, acceptată chiar și în așezarea indiană Pilakoupoupiaina de pe fluviul Oyapock, este euro, de la Banca Centrală Europeană din Frankfurt-am-Main.

Un strat de birocrație franceză și de ambiție burgheză a fost aplicat inegal peste acest caleidoscop tropical. În sătucuri cu case acoperite cu tablă de cositor, terenuri de pétanque se învecinează cu temple voodoo. Singurele două șosele ale țării, Routes Nationales 1 și 2, sunt prevăzute cu indicatoare franceze standard, al căror corp de literă, Frutiger 57 Condensed, este mai obișnuit să arate drumul către Nantes sau Clermont-Ferrand, însă aici se răsuțește în jurul unor toponime amerindiene precum Iracoubo și Awala-Yalimapo. Restaurantele (Café de la Gare, Bar Chez Pierrot) servesc escalopuri de mistreț de junglă sălbatic și pește de Amazon care aduce cu celacantul preistoric, filetat și îmblânzit sub un sos *meunière*.

Lipsurile și deznădejdea sunt evidente peste tot. Țara nu are cine știe ce economie. Nu există nici turism – căci oceanul e plin de rechini și tulbure de la sedimentele fluviale –, nici, din cauza solului sărăcăcios, vreun fel de agricultură. Drumurile care duc spre Brazilia sunt în majoritate impracticabile, și singura legătură sigură cu lumea este zborul zilnic spre Paris (o călătorie spre țările învecinate, Venezuela și Peru, necesitând o legătură din Orly).

3.

Mândri de realizările lor și mărinimoși, directorii de la WOWOW ne-au îngăduit câtorva dintre noi să-i însoțim în călătoria lor.

Un post de televiziune din Hong Kong și-a trimis una dintre cele mai cunoscute tinere reporterițe însoțite – din pricina dificultăților financiare – doar de o echipă de filmare alcătuită dintr-un singur om, care căra în spate un studio întreg, lăsând-o pe tânăra prezentatoare (o celebritate la ea în oraș) să rătăcească de colo colo în pantofi stiletto, cu chipul încremenit într-o expresie obidită, asemănătoare, poate, cu cea afișată de amiralul Estrées, primul colonist francez din Guyana Franceză, în clipa în care și-a dat seama că țara

nu avea să fie El Dorado-ul la care îl convinsese să se aștepte Sir Walter Raleigh¹ în cartea lui vădit fals intitulată *The Discoverie of the Large, Rich and Bewtiful Empire of Guiana*², publicată inițial la Londra în 1595.

Zece specialiști în inginerie aerospațială de la NASA sosiseră cu avionul din Florida în cadrul unui schimb. Apăsăți de înțelegerea propriei superiorități cosmice, se simțeau obligați să nu-și umilească gazdele prin vreo aluzie la realizările agenției lor sau la amploarea resurselor de care dispunea aceasta, așa încât afișau acea purtare permanent curtenitoare și umilă care amintește de cea a membrilor casei regale aflați într-un periplu printr-o mahala. Se lansau în elogiarea atentă a celor mai banale realizări ale omologilor lor, precum capacitatea de a construi o stație de benzină sau de a instala aer condiționat – deși condescendența inerentă părea să le treacă razant pe la ureche francezilor care, în adâncul inimii, erau la fel de ferm convinși, chiar dacă nu atât de sfios, de propria lor măreție.

Fuseserăm cu toții încartiruiți în hotelul Atlantis care, deși proaspăt construit, capitula rapid în fața mucegaiului tropical și a incursiunilor faunei junglei. Șopârle de un galben strălucitor traversau în fugă pardoselile hotelului și, când te întorceai noaptea târziu în cameră, se întâmpla des să dai nas în nas cu un păianjen voinic și neverosimil de păros care stătea nemișcat pe peretele de deasupra televizorului, incident soluționat de un îngrijitor creol care executa monstrul cu o lovitură decisivă cu ziarul făcut sul, lăsând în urmă doar o mângă cafenie care mai amintea de prezența lui, apoi azvârlea

¹ Sir Walter Raleigh (1552–1618), celebru om politic, scriitor și explorator englez. Favorit la Curtea reginei Elisabeta I a Angliei, a avut un rol esențial în colonizarea Lumii Noi.

² *Descoperirea întinsului, bogatului și frumosului Imperiu al Guyanei.*

leșul de pe balcon și, cu o sinceritate neprefăcută, îți ura noapte bună.

Kourou, orașelul ridicat anume în vecinătatea centrului spațial, nu se prezenta cu nimic mai bine decât hotelul. Amintind de Chandigarh¹ sau de Brasília, alte două ilustrări ale palmaresului impresionant al arhitecturii moderne de indiferență față de problemele contextului și culturii locale, se afla într-o stare avansată de descompunere după doar câteva decenii de existență. Bănci de lemn putezeau în bătaia directă a soarelui pe malul lacului artificial, fiind proiectate să ofere un răgaz în timpul genului acela de plimbare de după-amiază pe care niciunui locuitor de la tropice nu-i dăduse încă prin cap s-o întreprindă, în vreme ce fațadele de beton ale clădirilor se coșcoviseră într-o climă care, din aprilie până în iulie, putea să producă într-o singură săptămână cantitatea de precipitații de care avea parte nordul Franței de-a lungul unui an întreg.

4.

Totuși, odată trecuți de porțile fortificate ale centrului spațial, situația era cu totul alta. Clădiri imaculate erau dedicate ansamblului de sateliți, pregătirii propulsoarelor Ariane și depozitării carburanților. Acestea erau împrăștiate pe hectare întregi de mlaștină și junglă, dând naștere unor contraste năucitoare pentru vizitatorii care puteau să iasă din clădirea care adăpostea un dispozitiv de acționare a ajutorului reactiv și în secunda următoare să se trezească într-o porțiune a pădurii tropicale care adăpostește lilieci cu urechi rotunjite și papagali cu ochi albi, înainte să ajungă la un complex de testare a propulsiei de-a lungul coridoarelor căruia erau înșiruite dozatoare de apă Evian.

¹ Oraș și teritoriu federal în India, capitala statelor învecinate Haryana și Punjab, primul oraș sistematizat al țării, renumit pentru arhitectura sa.

În zorii primei zile petrecute în țară am fost transportați cu mașina până la un hangar cam cât catedrala din Reims de mare, unde am zărit pentru prima dată satelitul, așezat pe o platformă centrală, scăldat într-o lumină albă puternică, deservit fiind de un batalion de ingineri cu halate, plase de păr și papuci. Aceștia umpleau rezervoarele satelitelui, îi încărcau bateriile și îi testau transponderele. Dat fiind costul transportării materiei în spațiu, era surprinzător de mic ca dimensiune, o cutie măsurând doar patru metri înălțime pe doi lățime, flancată de câte un panou solar de paisprezece metri lungime și având deasupra un reflector parabolic. Mecanismul lui consta dintr-un motor electric, niște propulsoare pentru a contracara efectele vântului solar și douăsprezece canale de comunicație radio de 130 de wați cu care să transmită o amprență electronică a grilelor de programe ale postului WOWOW.

Pentru a ni se permite accesul în preajma satelitelui, ni s-a cerut să ne supunem unor ritualuri de purificare asemănătoare cu cele impuse la intrarea într-o sală de operații, căci aparatul era o sinteză stranie între robustețe și hipersensibilitate. La viteza la care avea să călătorească în scurt timp – 3,07 kilometri pe secundă –, un fir de păr omenesc rătăcit într-unul dintre transponderele lui putea genera un câmp electromagnetic catastrofal, iar o singură amprență un-suroasă putea să ducă la fisurarea panourilor solare. Satelitul era aidoma unui soldat din prima linie pe care o carte de copii îl poate face să plângă, deși, dacă e să fim cinstiți, vulnerabilitatea lui se vădea doar în condițiile ieșite din comun ale spațiului cosmic, unde razele ultraviolete puternice și aglomeratele de atomi de oxigen puteau exploata orice defect al unui sistem electric, și unde variațiile de temperatură extreme, de la 200 °C la soare la -200 la umbra Pământului, puteau deteriora orice componentă a aparatului care nu fusese

curățată cu sfințenie și înfășurată într-o carapace protectoare de folie din poliamidă aurită.

Înălțat pe estrada lui – suprafețele lui părând să emită o lucire rozalie, cu compartimentele deschise dezvăluind circuite electrice complicate, întregul fiind realizat din componente neobișnuite precum acidul piromelitic – satelitul părea unul dintre cele mai nepământene obiecte imaginabile. Însă, în realitate, nu conținea nimic din ceea ce nu existase pe Terra în primele zile ale facerii, nici vreun lucru care nu fusese (cel puțin în forma sa primară) strecurat inițial în structurile chimice ale oceanelor și munților. Gândirea omenească fusese cea care preparase și recombinase materiile prime ale planetei ca să dea naștere acestei improbabile ofrande către zei.

5.

Priveliștea oferită de diferitele pâlcuri de ingineri cu părul prins în plase care ajutau la pregătirea satelitului sugera ce autodisciplină, ce renunțare la orgoliul de sine presupunea o viață dedicată științei în ziua de azi. Aici nu exista nicio oportunitate pentru glorie personală, nicio perspectivă de monografii sau de nume de stradă în cinstea ta. Acesta era un proiect colectiv pentru care nicio persoană, nici măcar vreo entitate comercială sau academică nu-și puteau aroga în nume propriu meritele.

Apuseseră de mult vremurile în care geniile schimbau de unii singuri cursul istoriei științifice din observatoarele și atelierele lor. Intraserăm în era cumpătată a laboratorului colectiv, unde astrofizicieni și ingineri aeronautici își uneau forțele pentru desanturi întinse pe zeci de ani asupra unor mistere mărunte, rezistând încercărilor mass-mediei de a-l înălța pe vreunul dintre ei la rangul unui Galileo contemporan. O firmă se putea limita la a îmbunătăți randamentul bateriilor zinc-argint în condiții de gravitație zero,

intuind în mod corect absurditatea extinderii pentru a se ocupa și de alte enigme ale sistemelor electrice ale sateliților. Un om de știință își putea petrece toată viața studiind proprietățile titanului la temperaturi înalte sau comportarea hidrogenului în momentul combustiei. Totalitatea contribuțiilor unei persoane la propășirea omenirii ar putea sfârși într-un număr din *Journal of Advanced Propulsion Methods*¹.

Unele dintre caracteristicile tehnice ale noului aparat al postului WOWOWTV erau rezultatul unor cercetări întreprinse la începutul anilor '80 de o echipă de oameni de știință de la Politehnica din Milano care, studiind folosirea domeniilor superioare ale spectrului electromagnetic la sateliții de telecomunicații, descoperiseră o modalitate de a evita interferențele cauzate de plafonul jos de nori și de burniță la frecvențe de microunde mai mari de 10 GHz – o muncă anevoioasă și neremarcabilă care acum, un sfert de veac mai târziu, avea să le îngăduie telespectatorilor japonezi să savureze versiunea necenzurată a filmului anime *Cowboy Bebop* chiar și în timpul celor mai cumplite averse din anotimpul ploios.

Deși sfârșitul epocii geniilor adusesese cu sine, în mod cert, o pierdere a culorii și detaliului romanesc, evoluția noastră treptată spre o eră a efortului colectiv avea, poate, ceva mai măreț și mai liniștitor, căci însemna că soarta explorării planetare nu mai avea să depindă niciodată într-o măsură primejdioasă de niște variabile atât de imprevizibile precum dispoziția nevestei lui Johannes Kepler, Barbara, ori preferințele protectorului lui, împăratul Rudolf al II-lea – deși, cel puțin, astronomul german, asemenea multor alte genii, îi furnizase orașului Kourou un nume pentru una dintre străzile lui demoralizante, un dreptunghi de teren viran mărginit de o curățătorie

¹ Jurnalul metodelor de propulsie avansate.

chimică la un capăt și de un internet-café mistuit de foc la celălalt, o chestiune în care susținători ai unor descoperiri ulterioare n-aveau, poate, să fie niciodată la fel de îndatoritori.

6.

La o distanță mică de mers cu mașina prin junglă, două rachete cu propulsie de treizeci de metri înălțime erau supuse ultimelor pregătiri. Aceste structuri ascuțite cu grijă la vârf, împodobite cu steagurile statelor europene care contribuiseră la finanțarea lor, aveau să fie răspunzătoare pentru propulsarea satelitului în prima etapă a călătoriei. La drept vorbind, erau mai degrabă niște bombe decât niște motoare, căci nu aveau accelerație și, odată aprinse, trebuia să li se permită să-și consume întreaga furie, indiferent de împrejurări, însuflându-le un respect deosebit tuturor celor implicați în detonarea lor.

Dr. Thierry Proudhon conducea operațiunile. A avea o licență în pirotehnie de la Școala Națională de Inginerie Aeronautică din Toulouse și locuia în Guyana Franceză împreună cu familia de trei ani. Un bărbat cu trăsături cizelate, puțin trecut de 40 de ani, părea pe cât era omenesc posibil de rațional, de impasibil și de serios, date fiind nebuniile și frământările la care pare a fi predispusă specia noastră. Nu erau de el suferințele insomniacului sau neliniștile nevroticului. În ziua lansării, el urma să fie răspunzător pentru aprinderea a 500 de tone de compus de perclorat de amoniu, care avea să ardă doar 130 de secunde, dar în răstimpul respectiv avea să reușească să propulseze lansatorul Ariane de cincizeci și doi de metri la 150 de kilometri în înaltul cerului, generând o forță de tracțiune de 1 100 de tone și, concomitent, o bufnitură care avea să se audă până dincolo de graniță, în Brazilia. Apoi, odată energiile lor titanice consumate, propulsoarele aveau să se desprindă de nava-mamă și să

se prăvălească în Oceanul Atlantic, unde o fregată franceză avea să aștepte în apropiere pentru a le recupera.

Incitat de întrebarea prezentatoarei televiziunii din Hong Kong, dar precaut cu privire la direcția senzaționalistă a interpelării ei, dr. Proudhon a șovăit câteva clipe, ca să reflecteze la ce „ar putea să nu meargă bine“, răspunzând cu toată sobrietatea unui profesor de chimie care trece în revistă riscurile folosirii becului Bunsen dinaintea unei adunări de elevi surescitați. A explicat că, dacă pasta propulsivă era greșit amestecată, astfel încât să rețină pungi de aer, putea genera o mărire bruscă a suprafeței materialului inflamabil și, implicit, o creștere a volumului gazelor de combustie, care ar fi avut puterea să spargă carcasa rachetei și să cauzeze o explozie echivalentă, din punctul de vedere al puterii de distrugere pe termen scurt, cu cea a unui dispozitiv nuclear de mici dimensiuni. Însă, s-a grăbit el să dea asigurări publicului – și, implicit, fără să realizeze acest lucru, să-l dezamăgească –, erau doar 0,2% șanse ca un astfel de incident să se întâmple la o lansare.

Neștiind cum să revină la subiectul principal, dar nedorind să pună punct discuției, prezentatoarea l-a întrebat cum arăta această substanță propulsivă misterioasă. Aducea ea puțin cu pasta de dinți? Sau, poate, cu amestecul pentru prăjituri? Dr. Proudhon a ținut-o cu ochii lui gri-verzui și, răspunzând la întrebare cu nivelul de minuțiozitate pe care considera că mass-media îl merită, s-a lansat într-un solilocviu care naviga cu precizie arheologică prin istoria și parcursurile chimiei, dezvăluind, cu această ocazie, faptul că pasta consta din perclorat de amoniu (69,6%), aluminiu (16,0%), polimer HTPB (12,04%), un agent de întărire pe bază de rășină epoxidică (1,96%) și un catalizator pe bază de oxid de fier (0,4%).

Însă dr. Proudhon nu terminase cu noi, căci în continuare ne-a destăinuit faptul că rachetele propulsoare constituiau doar o parte,

și poate nici aceea cea mai importantă, a mecanicii propulsiei, căci, pe lângă ele, racheta principală era echipată cu un motor pe bază de hidrogen și oxigen lichide care să o ajute să-și încheie cu bine parcursul. Această capodoperă a ingineriei, botezată Vulcain, după varianta francofonă a numelui zeului roman al focului și fierului, era în lucru de treizeci de ani și își revendica măreția pornind de la capacitatea ei de a menține două tipuri de combustibil extrem de reactive și de presurizate la o distanță sigură, în rezervoare alăturate, împiedicându-le să se amestece prea devreme și menținându-le pe fiecare la temperatura de îngheț aferentă (-251°C pentru hidrogen și -184 pentru oxigen) chiar și atunci când, la doar cincizeci de centimetri depărtare, camera de combustie în care erau împinse de o turbopompă, într-un ritm de șase sute de litri pe secundă, ardea la $1\,500^{\circ}\text{C}$. Erau mii de alte lucruri la Vulcain care ar fi putut interesa pe cineva care își dorea mai mult decât o înțelegere jurnalistică superficială, a conchis dr. Proudhon cu răceală, însă nădăjduia că aveam să-l scuzăm: era așteptat acasă la Kourou, căci, împreună cu soția, plănuiau să-i scoată pe copii la o plimbare pe seară, să vadă cum micuțele țestoase proaspăt eclozate învață să înoate în fluviul Maroni.

Pirotehnistul părea imperturbabil în fața puterii lui. Avea în subordinea sa o forță mai numeroasă decât aproape oricare alt conducător din istorie, mai numeroasă – de pildă – decât a împăratului chinez din secolul al XVIII-lea Qian Long, un tigru de hârtie prin comparație, ale cărui armate îi ingenuncheaseră cu cruzime și pe uguni, și pe mongoli. Însă înrăurirea exercitată de dr. Proudhon era opusul puterii excesive, era autoritatea disciplinată și gravă a omului de știință căruia i s-a încredințat gestionarea în condiții de siguranță a unei furii impracticabile. Undeva, în lăuntru al acestui bărbat în halat alb, pesemne că mai dăinuiau porniri atavice de a domina, de a țipa, de a stăpâni, de a-și ieși din fire și de a ataca, dar cu câtă grijă fuseseră

înfrânate asemenea instincte, ce reguli de laborator precaute îi dominaseră pornirile, cât de discretă era omnipotența în zilele noastre.

7.

Satelitul și vehiculul lui de lansare reprezentau niște reușite de ordin practic, fără îndoială, dar erau, poate chiar în primul rând, rezultatele unor schimbări revoluționare la nivelul sistemelor de convingeri.

Isaac Newton (a cărui stradă eponimă găzduia singura agenție de turism din Kourou) a fost primul care a postulat teoriile ce aveau să stea la baza lansării înseși, atunci când a speculat că, dacă o ghiulea ar fi proiectată cu o viteză uriașă de la mare înălțime, din vârful unui munte neverosimil de înalt, de pildă, ar orbita de jur împrejurul Pământului, căci gravitația ar trage-o în jos cu aceeași viteză cu care planeta s-ar îndepărta de ea, învârtindu-se în jurul propriei axe. Ideile englezului, împreună cu o sumedenie de alte descoperiri din domeniul chimiei și al fizicii, erau rezultatul unei perspective științifice care marcase o desprindere treptată a conștiinței europene de îndelungatul și tenebrosul ev magic care o precedase.

La patru sute de kilometri depărtare de locul unde racheta era pregătită de lansare, în pădurea tropicală de la granița cu Brazilia, trăiau ultimii indieni waiwai. Majoritatea tribului părăsise de mult jungla, mutându-se la oraș sau în tabere finanțate de stat (un grup trăia în Kourou, unde țineau un apreciat restaurant cu specific waiwai care livra pentru acasă, în Place de l'Europe). Dar cei rămași în sălbăcie păstrau vestigiile unei cosmologii comparabile ca structură cu cea a locuitorilor Vestului de dinainte de ascensiunea științei moderne.

Pentru waiwai, mișcările planetelor, ciclurile anotimpurilor, comportamentul animalelor și proprietățile plantelor erau toate percepute prin prisma mitologiei, fără măcar vreo tentativă de a observa

lucrurile atent sau de a le înțelege cu detașare. Nu încăpea loc pentru adâncirea cunoașterii. Timpul se oprise în loc. Tradițiile nu puteau fi modificate sau cercetate, ele constituind apanajul bătrânilor și al vracilor intangibili ai tribului. Indienii waiwai se proiectau pe sine în tot ce vedeau. De ce avea uneori luna o nuanță de roșu mult mai închis seara? Din pricină că un membru al tribului nutrea gânduri violente, pasibile să degenereze în vărsare de sânge a doua zi. De ce nu plouase? Din pricină că pâlcul de anaconde care sălășluiau în nori și scuipau picături de apă fuseseră mâniate în timpul unei partide de vânătoare. Ce era cerul? Un castron de lut care se sprijinea pe trei stânci drepte.

În reprezentarea indienilor waiwai, omul nu putea exercita o înrâurire directă asupra lumii. Trebuia să roage sau, mai bine zis, să implore spiritele răspunzătoare de funcționarea acesteia. Într-o zi fără vânt, trebuia să fie cu băgare de seamă să nu rănească vreun tapir, căci vântul era controlat de un exemplar uriaș ascuns în cer, căruia îi revenea sarcina de a flutura o frunză de palmier enormă pentru a isca o boare. Dacă voia să iasă soarele, trebuia să-și pună pe cap o coroană din pene de tucan și să sufle într-un caval alungit cu modele de anaconde cioplite, astfel încât să încânte sacrul corp ceresc, convingându-l să se înalțe pe boltă.

Oamenii de știință ocupați cu alimentarea și cu încărcarea în hangarele lor de la marginea junglei se îndepărtaseră enorm de un astfel de tip de gândire. Își dăduseră doctoratul în analiza numerică a hidrodinamicii autoclavelor și în efectele aditivilor polimerici privind reducerea rezistenței la înaintare în cazul conductelor cu debit eruptiv. Ei vedeau Universul ca pe un mecanism îngrijit și logic, care funcționa independent de păcatele și de virtuțile lor, un orologiu impasibil, care putea fi demontat cu ajutorul raționamentului și făcut predictibil la nivel teoretic, fără a fi nevoie să se recurgă la incantație.

Și totuși, ca un nespecialist care cerceta clădirea ce adăpostea platforma de asamblare a rachetei, uitându-te la un obelisc de combustibil solid, înalt de nouă etaje, simțeai că o abordare cât se poate de nevrăjitoarească reușise să producă un dispozitiv care nu era întru totul degrevat de asocieri supranaturale. Trăind alături de știință fără s-o înțelegei, erai constrâns să te gândești la mașinării în același mod cvasimistic în care un waiwai pe jumătate despuiat pesemne că se raporta la fenomenele cerești. De cât talent și neobrăzare dăduse dovadă frăția halatelor albe reușind să suscite o aparență de evlavie mistică doar cu ajutorul unui compus de perclorat de amoniu.

8.

Chiar și așa, cum momentul stabilit pentru lansare se apropia, în aer a început să plutească o senzație de încordare și de teamă. Cerul a căpătat o nuanță vineție, iar atmosfera era straniu de calmă. În Kourou, o dubă a companiei France Telecom s-a ciocnit cu o mașină la intersecția dintre bulevardul Nobel și strada Mère Theresa. Șopârlele năpădiseră hotelul Atlantis.

Oamenii de știință erau îngrijorați în mod special de vreme, care, în această parte de lume, era întotdeauna complicată și teatrală. Aproape în fiecare după-amiază se isca o furtună violentă, cu nori de până la optsprezece kilometri grosime, asta în condițiile în care, deasupra nordului Europei, maximum atins este de obicei de opt kilometri. Croindu-și drum cu viteză imensă printr-un strat compact atât de înalt, racheta risca să antreneze un fulger pe propria ei traiectorie de zbor. Mai mult, zona era recunoscută pentru curenții atmosferici puternici, ceea ce însemna că, și în condițiile în care, la nivelul solului, atmosfera era perfect calmă, la treizeci de kilometri altitudine un tapir cu o frunză de palmier putea isca un curent capabil să devieze o rachetă pe o traiectorie haotică dezastruoasă.

La opt seara, cu o oră înainte de lansare, am fost transportați, sub escortă, pe întuneric, până la o platformă de observație amplasată în junglă, la doar trei kilometri depărtare de locul unde aveau să fie aprinse propulsoarele. Ne-am ocupat locurile într-un luminiș înălțat, de unde se vedea foarte clar rampa de lansare, și am început să privim în tăcere.

Situațiile extreme din punct de vedere tehnologic au obiceiul de a deschide apetitul pentru instructaje de securitate sentimentale care, la rândul lor, tind să dezvăluie atât dimensiunea pericolului în chestiune, cât și inadecvarea acțiunii de răspuns prevăzute. Un membru al detașamentului de elită Brigade de Sapeurs-Pompiers de Paris – care avea deschisă o filială în cadrul centrului spațial – s-a apropiat de grupul nostru pentru a ne vorbi. La distanța la care ne aflam, o rachetă defectă ne-ar fi ajuns în mai puțin de o secundă, a declarat pompierul, deși această perspectivă puțin probabilă nu l-a împiedicat să ne distribuie un set de măști de gaz, explicându-ne că ar trebui să ni le fixăm pe cap pentru ca tuburile pentru respirat să devină funcționale și apoi să le lăsăm deoparte până când avea să se ivească o urgență. În ciuda acestor instrucțiuni, câteva minute mai târziu, permanent conștientă de nevoia de a însufleși știința, prezentatoarea de televiziune din Hong Kong a scos masca operatorului ei din carcasă și, cu ea atârându-i pe față, a susținut un monolog înăbușit dinaintea camerei de filmat, subliniind pericolele la care se expunea de dragul telespectatorilor – asta în timp ce propria ei mască continua să rămână la adăpost într-o poșetă Balenciaga cu ciucuri.

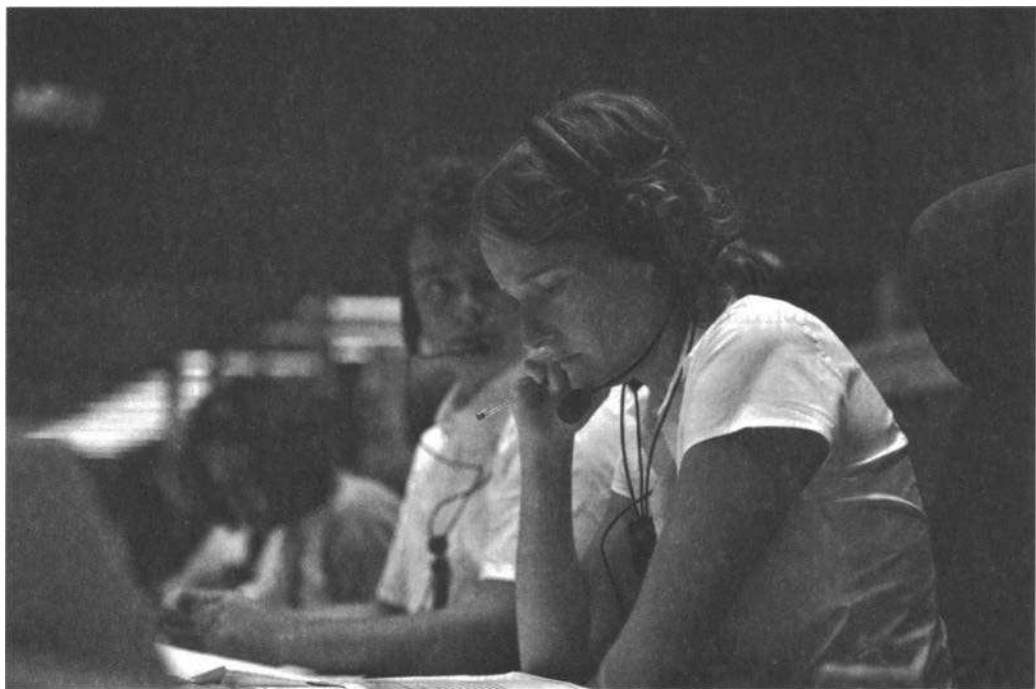
Fusese montat un ecran pe care puteam urmări o transmisiune live din camera de comandă. De la terminalele lor, un grup de treizeci de specialiști monitorizau funcțiile vitale ale lui Ariane. Dr. Proudhon, revenit de la șteptoase, stătea la biroul lui, holbându-se impasibil la

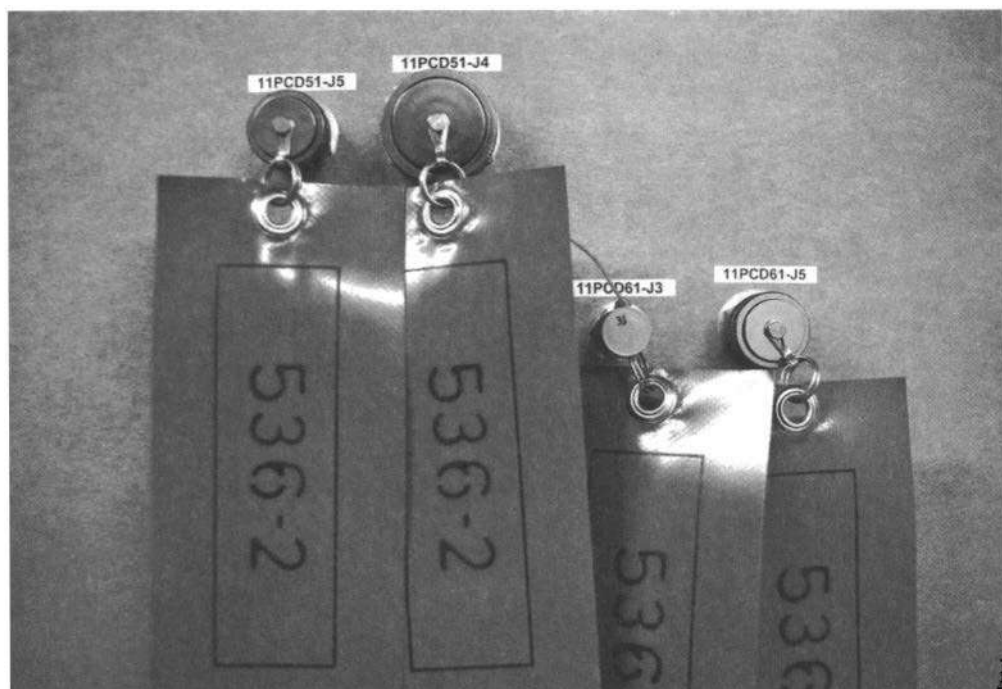
o baterie de monitoare. Venind să contrazică sentimentul de indispensabilitate pe care l-ar fi putut nutri echipa, un al doilea centru de comandă identic era funcțional la câțiva kilometri spre est, adăpostind alți treizeci de oameni, cu exact aceeași pregătire, care așteptau, gata să preia comanda operațiunilor în caz că lansatorul s-ar fi cabrat și le-ar fi incinerat colegii.

Prin întunericul umed, Ariane se distingea limpede pe platforma ei, iluminată de un set de lămpi cu arc în jurul cărora nori întregi de insecte tropicale dansau înnebunate. Mai departe în inima junglei erau porci pecari și maimuțe păianjen, furnicari uriași și vulturi rapace, în vreme ce, în acest neverosimil avanpost de civilizație newtoniană dotat cu aer condiționat, ceva se pregătea să părăsească planeta.

Toate transporturile și cursele aeriene fuseseră degajate pe un arc de cerc care se întindea până pe coasta Africii de Vest. Motoarele lui Ariane aspirau ultimele guri de oxigen printr-un cordon ombilical gros și negru. Toți oamenii care mai adăstau fuseseră îndepărtați din zonă. Nu putea să nu te încerce ceva din tristețea pe care o resimți asistând la plecarea unui transoceanic sau la coborârea unui sicriu în groapă.

Cu treizeci de secunde înainte de decolare, din difuzoare s-a auzit glasul dr. Proudhon. Se părea că tapirul era gata să dea undă verde misiunii. Truda anilor întregi era pe punctul de a se comprima într-o secundă. Timpul, care, în atâtea după-amiezi se scurge alene și fără rost, părea să fi căpătat, în sfârșit, un sens. Când mai rămăseseră doar zece secunde, ca un temnicer care își eliberează prizonierul, dr. Proudhon a răsucit un set de chei și a inițiat numărătoarea inversă oficială. Ajunse în acest punct, nu mai era nicio posibilitate ca lucrurile să se încheie pașnic. *Dix, neuf, huit, sept, retrait de ombilicaux...* Era ciudat să auzi o înșiruire atât de permanent asociată, grație cinemaului, cu Cape Canaveral rostită într-o altă limbă.

Ajuns la *cinq*, s-a auzit o bubuitură înfundată, ca și cum ar fi explodat un obuz, și un prim nor de fum s-a înălțat dinspre partea de jos a lansatorului. Înainte să ajungă la *trois*, vălătuci albi învăluiseră baza acestuia și la semnalul *un, et décollage...* racheta s-a smuls de pe rampă într-o tăcere desăvârșită.

O secundă mai târziu, când zgomotul a ajuns la urechile noastre, ne-am dat seama că era cel mai puternic din câte ne fusese vreunua dintre noi dat vreodată să auzim, mai asurzitor, desigur, decât tunetul, avioanele cu reacție și exploziile controlate din carierele de piatră, energiile concentrate a milioane de ani de energie solară fiind degajate într-o clipită. Ne-am dat seama că eram implicați într-un eveniment irepetabil și nereprezentabil. Mai mult, ceea ce îi oferea scenei dramatismul aparte, deși în mod invariabil avea să fie omisă din relatările ulterioare, era groaza noastră la gândul a ceea ce avea să se întâmple mai departe, căci părea puțin probabil ca un asemenea cataclism să aibă un deznodământ rațional, lipsit de vărsare de sânge.

Racheta s-a înălțat, și spectatorii au răbufnit în cor într-un „ahh” copilăresc, nearticulat și primordial, cu toții uitând de noi preț de câteva clipe – de educația primită, de bunele maniere și de ironie – ca să urmărim cu privirea frumoasa lance albă în ascensiunea ei prin cerul sudic.

S-a văzut și lumină: portocaliul cel mai intens din paleta unui fabricant de bombe. Racheta a devenit un balon incandescent pe firmament, permițându-ne să vedem, clar ca la lumina zilei, plaja, orașul Kourou, jungla, complexul de clădiri al centrului spațial și expresiile uluite ale celorlalți spectatori.

Lansarea părea să se preteze la o sumedenie de interpretări simbolice. Ceea ce vedeam dinaintea ochilor era un tub care transporta un satelit de televiziune asiatic pe orbită, dar era, în funcție de pre-dispoziția fiecăruia (și nu erau multe la spectacolul acela care să

preîntâmpine asemenea gânduri), un spirit, Yahweh, Sfânta Treime, sau o reincarnare a lui Mawari, creatorul atotputernic al universului indienilor waiwai. Scena te trimitea cu gândul la episoadele cu fum și foc pe care prorocii Vechiului Testament le invocau pentru a-și determina asistența să se cutremure dinaintea măreției dumnezeului lor. Și totuși această impresie de divinitate modernă era generată de o mașinărie cât se poate de laică și de păgână. Știința ne învățase să le luăm fața zeilor.

Lansatorul a străpuns un strat de nori și s-a făcut nevăzut, lăsând în urmă doar un muget căruia nu i se putea lua urma, care reverbera prin cer, pe pământ și de-a lungul junglei. Apoi, printr-o spărtură în nori, a reapărut brusc, la o înălțime mai mare decât pe cea pe care ar fi putut s-o atingă vreodată un avion, redus la o pată incandescentă. Satelitul cu care împărțisem o încăpere cu doar câteva zile în urmă ajungea deja în straturile superioare ale atmosferei. Propulsoarele fuseseră aruncate undeva în timpul ascensiunii și acum coborau spre pământ, fiind deja la jumătatea drumului spre Africa, legănându-se de parașute.

O tăcere stranie ne-a învăluit iarăși. Un vânt produs de natură se auzea prin copaci, apoi țipătul unei maimuțe. Îmi simțeam gura uscată. Mi-am dat seama că mâna stângă îmi atârna în aer, încremenită în aceeași poziție de când începuse toată agitația. Undeva în apropiere, la adăpostul unui cort în care fuseseră instalate câteva rânduri de scaune, două persoane discutau în șoaptă în franceză. O tânără cu părul până la umeri și un soi de frumusețe lipsită de afectare îi explica unei prietene cum anume avea să ajungă satelitul pe orbita lui de destinație. Purta o fustă albă de bumbac împodobită cu clopoței și se folosea de un genunchi pentru a reda pământul și de un deget lung și subțire pentru a trasa traiectoria satelitelui. Ținea să-și lămurească însoțitoarea că lansatorul nu avea, așa cum s-ar fi

putut presupune, să ducă satelitul chiar până la destinație; misiunea lui era să-l ridice la 250 de kilometri în atmosferă, până în așa-numitul punct de injecție, de unde satelitul avea să își continue parcursul vreme de alte zece zile, cu ajutorul propriilor lui motoare, până în locul din care avea să orbiteze, la treizeci și șase de mii de kilometri deasupra Japoniei. Trebuia să parcurgă o serie de orbite mai joase, având o formă eliptică ciudată (schițate de-a curmezișul fustei) înainte să dobândească suficientă forță pentru a descrie un cerc perfect (în jurul genunchiului ei stâng) – o demonstrație complexă de balistică pe care n-am reușit s-o urmăresc până la capăt, căci încordarea a devenit într-atât de năucitoare, încât am fost nevoit să mă îndepărtez pe întuneric.

În momentele următoare, comanda rachetei a trecut din mâinile inginerilor din Kourou în sarcina unei serii de stații de urmărire care încercuiau Pământul, neștiute de locuitorii țărilor care le găzduiau. Prima dintre ele era localizată în mijlocul Atlanticului, pe insula Ascension, unde, într-o clădire mică, opera un tehnician singuratic adus din Franța cu vaporul cu o lună în urmă, a cărui unică sarcină era să monitorizeze parcursul lui Ariane în cele patru minute de după ejectarea propulsoarelor. După aceea comanda cădea în seama unei alte unități de monitorizare, la fel de singuratică, situată la nord de Libreville, în Gabon, care, la rândul ei, avea s-o transfere către o stație din Malindi, Kenya. Ultimul din lanț era un far din vestul deșertului australian, cu a cărui izolare simțeam, la momentul respectiv, că rezonез într-un mod straniu.

9.

O petrecere postlansare fusese organizată în Kourou, într-un restaurant situat pe plajă. Salonul fusese decorat cu fotografii cu Ariane

și cu satelitul ei, și se pregătise un bufet care includea carne de capră, caracatiță și un turn din creveți la grătar sculptat în formă de rachetă.

Pe partea cealaltă a planetei, unde era deja a doua zi, deși nu trecuseră decât douăzeci și șapte de minute de când ne despărțiserăm de rachetă, motorul aferent ultimului tronson s-a oprit brusc, iar vârful lui Ariane s-a basculat, pentru a-i permite satelitului să își înceapă parcursul pe cont propriu.

Grupul nostru era animat de o însuflețire nemaipomenită, euforic, chiar. Directorii japonezi se lipeau, rând pe rând, de cămașa albă a directorului agenției spațiale, angajații NASA au început să bea bere, echipa care răspundea de propulsie a destupat niște Bordeaux. Le împărtășeam entuziasmul. Stratul superior al atmosferei Pământului, pe care atât de puține obiecte îl penetraseră în istoria lui de patru miliarde de ani și jumătate (câtă liniște trebuie să fi fost în spațiu pe vremea romanilor, cât de tihnit trebuie să fi părut Evul Mediu de la 250 de kilometri înălțime), tocmai îi îngăduise elegantei noastre săgeți albe să treacă. Inginerii învățaseră cum să amenajeze o casă pentru una dintre mașinăriile noastre în cel mai neomenesc loc cu putință. Curând, aveam să dobândim un alt ochi pe firmament. Mi-am amintit de *Călătorie în India* a lui Walt Whitman, din *Fire de iarbă*, în care poetul se închipuia survolând pământul și creațiile omului și ale naturii de la înălțime, un exercițiu de imaginație căruia doar satelitul modern reușise să-i ofere o dimensiune concretă:

*Văd, uitându-mă în jos la propriu-mi continent, Calea Ferată
Pacifc, biruind toate obstacolele;
Văd șiruri nesfârșite de vagoane șerpuind de-a lungul fluviului
Platte, transportând mărfuri și călători;
Aud locomotivele gonind și țipând și şuierul ascuțit al fluierului
cu abur,*

*Aud ecourile propagându-se prin peisajul cel mai maiestuos
din lume;
Traversez câmpiile Laramie – iau aminte la stâncile cu siluete
grotești – la aflorimente;
Văd lanurile bogate de pîntenași și de ceapă sălbatică – deșerturile
sterpe, incolore unde crește salvia...*

Acum, într-o încăpere luminată ȕipător de la marginea junglei sud-americeane, cu un pahar de rom brazilian în mână, mă revoltam împotriva predispoziȕiei mele către pesimism și neîncredere. Părea prea ușor să susȕii că nu era nimic nou sub soare, că orice progres de ordin material avea să fie în mod inexorabil contrabalansat de regres spiritual, că strămoșii noștri mînuitori de sulite erau la fel de înȕelepți și de destoinici ca noi și că avansul gîndirii raȕionale nu adusesese cu sine decît tragedie. Oare vreunul dintre aceste argumente ținea cont de conturul lui Ariane pe cînd se înălȕa? Recunoșteau ele meritele logicii desăvârșite a sistemelor ei hidraulice? Și, mai ales, oare asemenea platitudini nu trădau resentimentele unei categorii sociale înfrînte și obtuze? Am simȕit cum mă raliez cu inginerii și cu tehnicienii din jurul meu, acești vraci moderni care etalau adesea șepci de baseball și manifestau o predilecȕie pentru umorul gros, dar care deprinseseră modul de funcȕionare al Universului. Ce fiinȕe uluitoare erau! Ce orizonturi nemaipomenite ne deschiseseră!

Singura persoană care nu părea să reușească să se împărtășească de însufleȕirea generală era prezentatoarea de televiziune care ședea posacă la o masă, mutînd un crevet de colo colo în farfurie. Din punctul ei de vedere, lansarea fusese o dezamăgire, spunea ea și, surâzînd stins, adăuga că lansase propria ei numărătoare inversă: pînă cînd avea să se înapoieze în apartamentul ei care dădea spre portul Victoria. Acreala ei mirosea a orgoliu rănit. Singurul subiect

care nu părea s-o stingherească erau țăntarii. Deși relatările despre mușcăturile suferite de alții sunt de obicei la fel de plicticoase precum cele despre visele lor, ea nu mai prididea să se laude cum o mâncaseră de vie în timpul prânzului și apoi ne arăta gleznele, agățându-se de speranța că interesul arătat de atâtea ființe minuscule ar fi putut constitui o ultimă dovadă că nu-și pierduse magnetismul. În clipa aceea mi-am dat seama că era cu puțință să fii gelos pe o rachetă.

10.

M-am servit cu o porție de tocană de capră și cu niște cartofi dulci și mi-am croit drum spre o masă aflată afară. Bolta cerească era incredibil de înțesată cu stele, ca și cum pe o bucată de satin negru ar fi fost împrăștiat din abundență sclipici. Mii de ani de-a rândul, natura și presupusul ei creator deținuseră monopolul asupra uluirii. Calotele de gheață, deșerturile, vulcanii și ghețarii fuseseră cele care treziseră în noi conștiința vremelnice și a mărginirii și ne suscitaseră o trăire în care teama și respectul se amestecau într-un sentiment ciudat de plăcut de smerenie, unul pe care filosofi secolului al XVIII-lea îl denumiseră sublimul.

Însă la un moment dat survenise o transformare ale cărei efecte le resimțeam și noi și a cărei ilustrare o reprezenta și Ariane. Pe parcursul secolului al XIX-lea, principalul catalizator al acelui sentiment al sublimului încetase să mai fie natura. În acest moment ne aflam în plin ev al sublimului tehnologic, când uluirea putea fi cel mai pregnant suscitată nu de păduri sau de ghețari, ci de super-computere, de rachete și de acceleratoare de particule. În acest moment eram aproape în mod exclusiv uimiți doar de noi înșine.

Între timp, natura devenise subiect de îngrijorare și de milă, ca un dușman de odinioară care sosește la poarta ta, sângărând de moarte. Nemaiconstituind un simbol a tot ceea ce ne era superior,

peste tot în jur peisajul natural purta cicatricile puterilor noastre donquijotești. Ne puteam înălța privirea către zăpezile împuținate de pe Kilimanjaro și să reflectăm la efectele negative pe care le aveau turbinele noastre. Puteam să survolăm întinderile defrișate ale Amazonului și să ne dăm seama că pădurea tropicală nu e cu nimic mai robustă decât o floare ținută în mâini. Ne deprinseserăm să simțim respect față de plăcile cu circuite integrate și milă și vinovăție față de ghețari.

11.

Îmi propusesem să-l conving pe unul dintre inginerii care locuiau în apropiere să mă ducă înapoi la hotelul Atlantis cu mașina, însă, la 1 dimineața, acesta și-a pus o pălărie din hârtie și a început să danseze cu o ospătăriță braziliancă, așa că am plecat singur.

Străzile din Kourou, care nu fuseseră niciodată un mediu primitiv, păreau deosebit de mohorâte și de sumbre la ora aceea târzie din noapte. Prăvăliile erau oblonite și cufundate în întuneric, cele mai multe dintre ele. Restaurantul cu specific waiwai, care fusese jefuit cu o zi înainte de o bandă venită de peste graniță, din Surinam, era izolat de poliție cu panglică de avertizare.

Brusc, m-a cuprins melancolia, poate din pricină că-mi dădeam seama cât de puține dintre reușitele care stătuseră la baza lansării lui Ariane aveau să pătrundă în mod fiabil în viața de zi cu zi și, de aici, în ce măsură viața avea să continue ca până atunci, pradă acelor lorași intransigente, forțe gravitaționale și tristeți ca și cele cu care se confruntaseră și strămoșii noștri care trăiau în peșteri. Trupurile noastre aveau să se descompună, planurile noastre aveau să fie deturnate, aveam să cunoaștem cruzimea, pofta trupească și neghiobia – și doar arareori aveam să fim în măsură să reintrăm în contact cu viteza, eleganța, demnitatea și inteligența ilustrate de marile mașinării.

Resimțeam acut dureroasele ajustări psihologice pe care le presupunea viața în epoca modernă: nevoia de a jongla între respectul pentru posibilitățile oferite de știință și conștientizarea faptului că beneficiile ei ar putea fi deconcertant de puține și de limitate. Mă simțeam tentat să sper că toate activitățile aveau să se impregneze de însuflețirea și de rigorile ingineriei, deși în același timp mi se părea evidentă prostia celor care, impresionați peste toate de reușitele tehnologice, pierd din vedere faptul că întotdeauna vom fi urmăriți cu cerbicie de forme elementare de greșală și de ineptie.

12.

A doua zi avea să fie ultima petrecută în Guyana Franceză. Ca să-mi omor timpul înainte de zborul programat seara, am făcut turul capitalei, Cayenne, sfârșind în principalul muzeu al țării, o clădire în stil tradițional creol, acoperită cu tablă aflată într-o stare jalnică, plină cu sulite, portrete de colonialiști și șerpi la borcan.

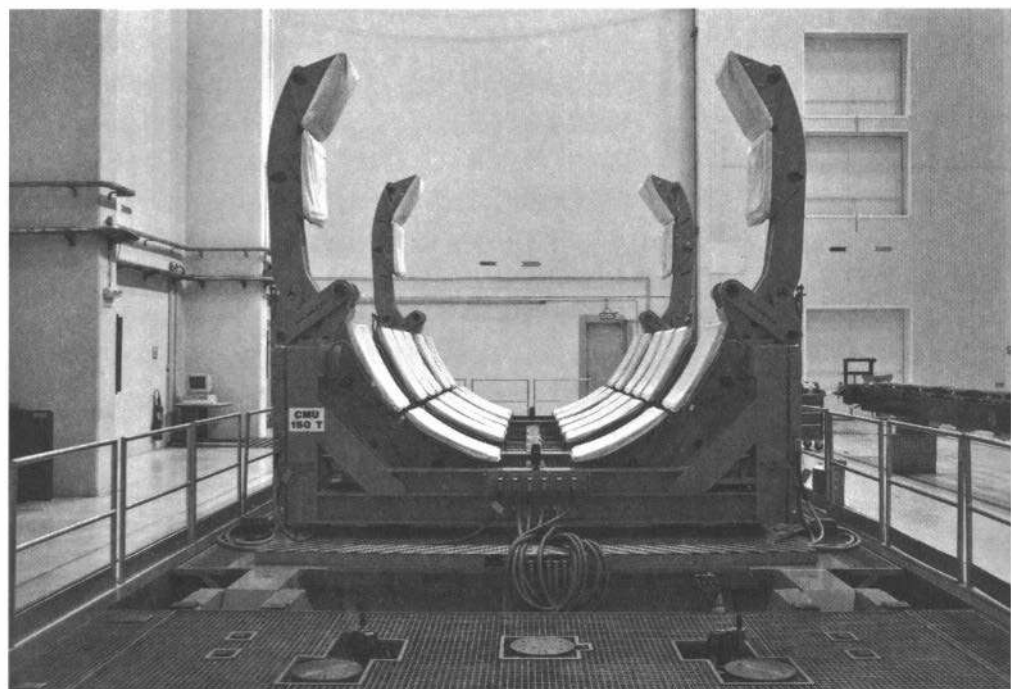
Într-o încăpere dosnică erau atârinate reprezentări ale locuitorilor muncind, de-a lungul a diverse perioade istorice. Primul cadru înfățișa o familie în piei de animale descojind fructe; al doilea, niște pescari care priveau plictisiți în gol de pe marginea unei pirogi; al treilea, o gloată de sclavi care incendiau conacul de pe o plantație. În fine, de două ori mai mare decât celelalte imagini, într-un tehnicolor atrăgător, urma la rând o fotografie înfățișând cinci ingineri în halate albe care asistau la fixarea cu cabluri a unui satelit într-un hangar din centrul spațial. Morala era limpede: Guyana Franceză depășise truda degradantă a trecutului ei, și acum se îndrepta spre un viitor binecuvântat de mâna științei.

Însă resimțeam stânjeneala de a fi nevoit să admir ingineri și tehnicieni aerospațiali așa cum strămoșii noștri își adulau probabil zeitățile. Acești specialiști constituiau niște obiecte ale admirației

improbabile și îngrijorătoare prin comparație cu cerul nopții și cu munții. Epoca de dinaintea apariției științei, oricâte cusururi ar fi avut, cel puțin le oferise reprezentanților ei liniștea sufletească ce decurge din faptul că știi că toate realizările omenești nu înseamnă nimic prin comparație cu splendoarea Universului. Mai binecuvântați când vine vorba despre înzestrări tehnice, dar mai puțin smeriți ca atitudine mentală, noi am fost lăsați să ne luptăm cu sentimente de invidie, de angoasă și de aroganță ce decurg din faptul că nu avem la dispoziție un depozitar al venerației mai fascinant decât semenii noștri geniali, exacti, dotați cu semnalizatoare și neliniștitori.

13.

La mai bine de o săptămână după revenirea acasă, satelitul Lockheed Martin a pătruns cu bine pe orbita sa, alăturându-li-se celorlalte câteva sute care înconjoară ca un colier Pământul. În acest moment transmite imagini ale programelor postului WOWOW TV în întreaga Japonie, de unde poate fi văzut uneori, în nopțile senine, imitând o stea a naturii.

VI. Pictura

1.

Stephen Taylor și-a petrecut bună parte din ultimii doi ani într-un lan de grâu din East Anglia, pictând la nesfârșit același stejar în diverse lumini și anotimpuri. Iarna trecută era acolo în zăpadă până la genunchi, iar vara asta, la ora 3 dimineața, stătea lungit pe spate schițând ramurile din vârful copacului la lumina lunii aflate la solstițiu.

Într-o zi obișnuită de vară, acest artist necunoscut, între două vârste, își încarcă lucrurile în mașină, gata de muncă, înainte de 7 dimineața. Locuiește într-o casă dărăpănată cu terasă situată în centrul Colchesterului, un oraș de o sută de mii de locuitori aflat la nouăzeci de kilometri nord-est de Londra. Citroënul lui deșelat și plin de urme de lovituri a ajuns într-o stare de decrepitudine atât de avansată, încât pare pregătit pentru nemurire. Peste tot pe bancheta din spate, împrăștiate de parcă vehiculul tocmai a fost implicat într-o coliziune frontală, sunt pânze, șevalete, loțiune împotriva țăntarilor, sandviciuri vechi, o sacoșă cu pensule și o cutie cu vopsele. Mai e și o valiză ticșită cu eșarfe și pulovere, căci pictorii în aer liber cunosc cam toți povestea cu Cézanne care a răcit într-o dimineață în timp ce picta o vrabie pe un câmp din Aix-en-Provence, și înainte de apusul soarelui era mort.

Ieșind din Colchester, Taylor trece prin dreptul unui peisaj dezo-lant punctat cu antrepozite și șantiere. Traficul de navetiști te face să fii nervos și iute la mânie. În apropierea gării, un măr pădureț bătrân se înalță în mijlocul unui sens giratoriu, un supraviețuitor impro-babil al lucrărilor la rețeaua de drumuri cărora le-au căzut victimă tovarășii lui. La treisprezece kilometri depărtare de oraș, mergând spre vest, Taylor iese de pe șoseaua principală și o apucă pe un drum de țară puțin umblat. Lujeri înalți până la brâu se pleacă și se fac nevăzuți sub bara din față a mașinii, ca părul trecut prin pieptăn. Taylor găsește locul unde parchează de obicei și, la cincisprezece

metri depărtare de copac, își instalează tabăra într-o rariște din mijlocul lanului.

Se estimează că stejarul are 250 de ani. Asta înseamnă că era deja cămin pentru ciocârlii și pentru grauri când Jane Austen era bebeluș, iar George al III-lea stăpânitorul coloniilor americane.

2.

Pentru cei obișnuiți cu picturile ca reprezentând niște obiecte lustruite, finalizate, care atârnă prin muzee, e surprinzător să vadă mormanul de echipament voluminos și murdar pe care îl presupune realizarea lor. Taylor deține mai mult de o sută de tipuri de pensule, printre care unele din păr de porc, cu vârful în formă de cioc de rață-filbert, pensule din păr de jder, cu capete rotunde, pământufuri de ras, pensule japoneze moi pentru pictura în acuarelă și pensule artizanale din păr de viezure pentru amestecat culoarea.

Pe lângă acestea, Taylor așază pe jos o varietate la fel de eterogenă de tuburi de vopsea deformate care, împreună, alcătuiesc alfabetul lui vizual. E greu de crezut că aceste ingrediente ar putea fi combinate astfel încât să dea naștere unor ciocârlii, frunze fragede și crengi acoperite de licheni, minuțios redată. Paste care, în niște mâini mai puțin pricepute ar sfârși ca murdărie, vor fi îmblânzite și prelucrate pentru a căpăta aspect de pământ și de cer.

Cu timpul, nu va mai exista nimic care să amintească de originile lumești ale picturii. Petele purpurii de pe degetele artistului, stropii roșii de pe pantofii lui, petele lipicioase verzi și albastre de pe paletelile lui – toate acestea se vor dizolva, așa încât tablourile vor rămâne de sine stătătoare, la fel de tăcute în privința obârșiilor lor materiale ca un drum de țară proaspăt croit. Urmărindu-l pe Taylor la lucru, ți se reamintește că, până și Perugino și Mantegna, cunoscuți îndeobște doar drept niște nume fără chip în istoriile artei europene, au fost

cândva ființe cu trup care întindeau vopsea pe bucățele de lemn cu ajutorul unor bețe având în vârf peri de porc, iar la sfârșitul zilei se întorceau acasă de la atelierele lor, murdari de nuanțele pe care le folosiseră ca să redea norii ca de bumbac ce plutesc calm pe deasupra creștetelor pruncilor lor sfinți.

3.

Taylor se apucă să lucreze la crengile joase din partea stângă a unui studiu de care s-a apucat acum o săptămână. Între degetul mare și index ține o pensulă din păr de jder, înmuindu-i vârful într-o picătură de culoare de ulei magenta și siena care, mai târziu, văzute de la depărtare, se vor coagula redând întocmai o frunză în lumina amiezii. Doi ulii zboară sus deasupra lanului, pândind iepuri.

Fiițele burgheziei locale, care adesea se plimbă călare pe alea care trece prin dreptul copacului, își feresc de obicei privirea dinspre acest artist șleampăt în timp ce se mișcă de colo colo în jurul șevaleului, deși, prin compensație, primește întotdeauna un semn aprobator din cap de la un vagabond care rătăcește prin zonă, cu pantalonii spânzurați sus în talie cu o bucată de sfoară, strigând pătimaș mășcări la adresa unui guvern care s-a dizolvat acum un deceniu.

Taylor a dat peste copacul acesta în urmă cu cinci ani, pe când făcea o plimbare pe la țară după moartea prietenei lui. După ce, ca să-și mai tragă sufletul, s-a rezemat de un gard care trece prin dreptul lui, l-a copleșit sentimentul că *ceva* anume la acest copac absolut banal implora să fie immortalizat pe pânză și că, dacă ar fi reușit să se achite onorabil de această sarcină, viața avea să-i fie salvată în feluri nedeslușite, iar greutățile ei sublimare.

Lui Taylor i se întâmplă adesea să uite să mănânce în timp ce lucrează. În momentele acelea este doar un creier și o mână care se mișcă pe o bucată de pânză. Trecutul și viitorul dispar în timp ce

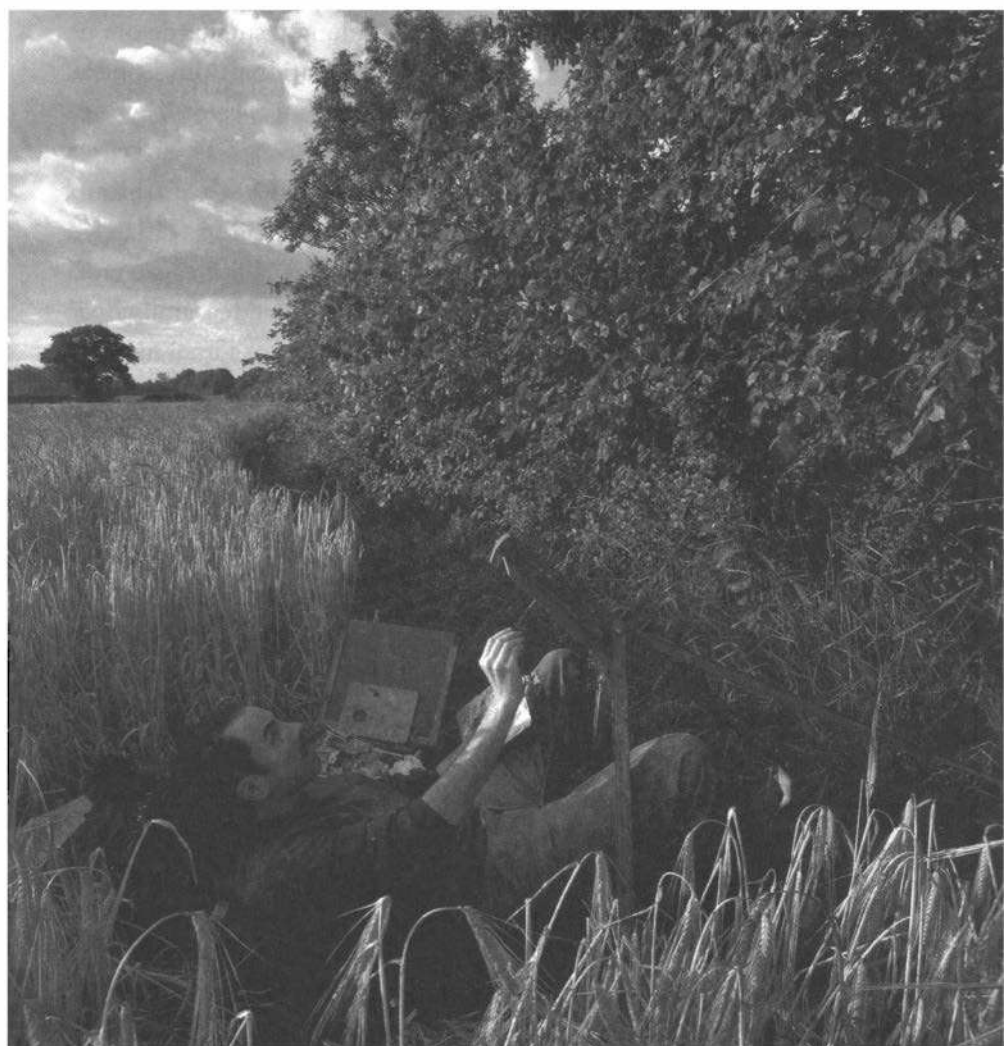
Copacul văzut dintr-un planor la o altitudine de 300 m.

el este absorbit de amestecatul vopselelor, de compararea culorii obținute cu realitatea și de repartizarea ei într-un caroiaj. O insectă poate să treacă netulburată peste mâna lui sau să se instaleze temporar pe urechea sau pe grumazul lui. Pentru el nu mai există ora zece dimineața, nu mai există iulie, ci doar copacul din fața lui, norii de deasupra, soarele care traversează încet bolta și micul gol dintre o ramură și alta, ale cărui definire și desăvârșire îi vor lua o zi întreagă.

Taylor este chinuit de un simț al răspunderii pentru aspectul exterior al lucrurilor. Se întâmplă să nu fie lăsat să doarmă noaptea de ceea ce el consideră a fi o nedreptate la adresa culorii grâului sau o linie de trecere stângace între două petice de cer. Munca îl aduce deseori într-o stare psihică încordată, tăcută, atunci putând fi zărit plimbându-se pe străzile din Colchester. Totuși, preocupările lui nu sunt de natură să stârnească simpatia celor din jur, căci puțini dintre noi sunt pregătiți să se simtă mărinimoși față de o nefericire pricinuită de un pigment aplicat greșit pe o bucată de pânză întinsă neprofitabilă.

Lucrul avansează încet: poate să stea cinci luni la o pânză de douăzeci de centimetri pătrați. Însă abordarea lui plină de migală este, în realitate, rezultatul a peste douăzeci de ani de cercetare. I-a luat trei ani doar pentru a stabili cea mai bună modalitate de a reda mișcarea grâului în bătaia vântului, și chiar și mai mult ca să ajungă să stăpânească tehnicile de culoare. În timp ce, cu zece ani în urmă, ar fi folosit cel puțin zece nuanțe de verde pentru a picta frunzișul copacului, acum apelează doar la trei și, cu toate astea, coroana lui pare și mai bogată, și mai însuflețită tocmai datorită acestei simplificări.

Taylor și-a descoperit profesorii pe pereții muzeelor. Marii maeștri morți sunt niște dascăli mărinimoși; nu e ieșit din comun ca unul dintre ei să îi ofere un sfat de ordin tehnic unui învățăcel născut cu cinci secole după el. Lucrări pe care vizitatorii obișnuiți ai galeriilor

le-ar putea considera un spectacol neînsuflețit sunt, pentru artiști, îndrumare vii.

Bărbat cu mânecă matlasată (1510) al lui Tițian a fost cel care l-a învățat pe Taylor cum să picteze frunze. Nici măcar nu fusese întregul tablou cel care îi captivase atenția de-a lungul sutelor de ore pe care și le-a petrecut dinaintea lui la Galeria Națională din Londra. Nu-l interesa în mod deosebit chipul bărbatului; ceea ce îi reținea atenția era mâneca albastră și, în special, modul în care Tițian reușea să redea impresia de țesătură întinsă, grea și diafană în același timp, în ciuda faptului că folosisese un număr minim de culori. Tițian l-a învățat pe Taylor importanța chibzuinței și cum să faci să sugerezi un lucru, în loc să-l explicitezi. L-a învățat că pictarea unui copac n-ar trebui să fie povestea fiecărei frunze în parte, ci a unei mulțimi dinamice văzute ca un întreg. Sunt doar cinci nuanțe de albastru în mâneca lui Tițian; geniul rezidă în alegerea atentă și în îmbinarea judicioasă a acestor tonalități cromatice, așa încât, în timp ce pliurile din partea de jos par turtite și goale, cele de sus vădesc prezența unui braț atât de limpede, încât privitorul aproape că ar putea crede că poate să vâre mâna în tablou și s-o apuce.

4.

Taylor definește locul lui Tițian în panteon cu cel mai mare compliment de care este capabil: artistul reușea să se uite la o haină ca și cum nu mai văzuse în viața lui ceva asemănător.

Schițarea precisă este esențială în viziunea lui Taylor despre pictură. Cerul nu este niciodată doar albastru, îmi explică el. În porțiunea aflată cel mai aproape de soare, în partea de sus a pânzei, el folosește albastru ultramarin, peste care adaugă cantități din ce în ce mai mari de turcoaz pe măsură ce peninsula îi coboară spre pământ. La limita de 25 de grade, el include în amestec cantități mici de

galben de titanat de nichel și de magenta până când, la orizont, nu se mai vede decât o ceață albă delicată.

Taylor își asumă caracterul restrictiv al provocării la care s-a înhămat. Un eseu pe care l-a scris pentru a însoți o retrospectivă asupra unei jumătăți de deceniu de pictat se deschidea cu următoarea afirmație: „Aproape toată viața mea de adult m-am concentrat asupra anumitor observații privind lumea concretă. În mod special, în ultimii zece ani m-a preocupat modul în care se modifică lumina cum te uiți direct spre soare sau în direcția opusă lui“ – o sintetizare a ambiției situată la limita fină dintre autocritică și megalomanie.

Cu un an înainte, timp de două săptămâni, într-un ianuarie umed, Taylor a stat lungit pe prelate impermeabile la baza stejarului lui și a creionat crochiuri de frunze, bețe, fire de iarbă, râme și insecte. Vreo 180 000 de frunze au căzut din stejar în iarna aceea, menite să fie mâncate, într-un ritm imperceptibil de lent, de sute de milioane de bacterii care trăiesc în preajma rădăcinilor lui. Taylor a pictat habitatul gri-cafeniu al colembolilor, al rotiferelor, al nematodelor, al râmelor, al milipedelor, al pseudoscorpionilor, al limacșilor și al melcilor. A realizat un studiu minuțios al lichenilor care se răsfrângeau peste o bucățică de scoarță, atenția fiindu-i atrasă de această ciupercă după ce a aflat că este o plantă epifită – cu alte cuvinte, un organism care crește pe altceva fără să-l paraziteze. A examinat atent o tulpină de lipicioasă, o plantă verde înaltă, cunoscută de naturaliști drept *Galium aparine*, ale cărei frunze se terminau cu niște cârlige minuscule acoperite cu o secreție vâscoasă produsă de nimfele broaștei-săritoare, pentru a se proteja împotriva prădătorilor în timp ce sug seva gazdei.

Lui Taylor îi este drag vocabularul specializat al biologiei. Este un semn de atenție și marca unei comunități pregătite să se aplece asupra detaliilor. Din punctul lui de vedere, termenii tehnici nu ne

izolează de lumea naturală, ci doar ne ajută să devenim și mai credincioși fenomenelor ei cele mai desăvârșite și mai tainice.

5.

Este sfârșitul unei zile de vară nemaipomenit de calde. Taylor este în lanul lui, pregătit să lucreze toată noaptea.

Luna se înalță deasupra satului vecin West Bergholt, o privește pe care a pictat-o vreme de patru ani înainte să găsească mai ofertant copacul singuratic. Încă îl mai surprinde cât de greu este să identifice momentul precis în care luna se ivește pe cer. La început, ea se ascunde printre luminile orașelor îndepărtate, iar de acolo se deplasează pe ascuns până într-o poziție – un punct mic, dar intens, care acum începe să strălucească puternic – aflată deasupra unei păduri îndepărtate. Pe când coboară, ea trece printr-o transformare cromatică progresivă, pornind de la un portocaliu-vinețiu ca, zece minute mai târziu, să-și piardă îmbujorarea purpurie și, în fine, pe fundalul unui cer tot mai întunecat, să pălească, devenind, din galbenă, de un alb-pur orbitor.

Încet, ochii lui Taylor se obișnuiesc cu bezna. Preponderența verdei pe cerul nopții îi dă senzația că se află într-un acvariu. O viețioasă este aprinsă într-o casă aflată la câțiva kilometri depărtare. O stea, portocalie-fucsia la culoare, se ivește la orizont în timp ce, dedesubt, copacii se leagănă în bătaia vântului, aidoma tufelor de corali mișcate de un curent de adâncime. Taylor aprinde o lanternă mică pe care o poartă atârnată la gât, luminând cutia cu vopsele și șevaletul.

Pe măsură ce noaptea se adâncește, lumea oamenilor se retrage treptat, lăsându-l pe Taylor singur cu insectele și cu jocul luminii lunii pe întinderea de grâu. Își vede arta ca născându-se și nădăjduind să insuflă respect pentru tot ceea ce nu ne seamănă și ne depășește.

Nu și-a dorit niciodată să picteze munca oamenilor, fabricile lor, străzile sau plăcile de circuite electronice. Atenția i-a fost atrasă de acele lucruri pe care, din pricină că nu le-am construit noi, trebuie să facem un efort excepțional de empatie și de imaginație pentru a le înțelege, de un mediu natural care este complet imprevizibil, căci este literalmente imposibil de anticipat. Devotamentul cu care cercetează un copac este o încercare de a se da pe sine la o parte și a lua act de tot ceea ce este alteritate și dincolo de noi – începând cu această matahală arhaică ce se distinge în beznă, cu ramurile ei răzlețe, cu miile de frunzulițe compacte și cu remarcabila ei detașare de tragedia omenească.

6.

Atelier s-ar putea să fie un cuvânt prea generos pentru a descrie mica dependență lipită de dormitorul lui Taylor de la etajul casei, înțesată cu crochiuri ale stejarului în diverse momente din zi și din an.

În ciuda dimensiunii minuscule, este o încăpere deosebit de plăcută. Puține sunt meseriile în care munca de ani întregi poate fi trecută în revistă aruncând doar o privire spre patru pereți și încă și mai puține ocazii ni se oferă să ne obținem toate informațiile și sensibilitatea dintr-un singur loc. De obicei, strădaniile noastre nu își găsesc o corelație materială trainică. Ne disipăm în imense proiecte colective intangibile, de pe urma cărora rămânem cu întrebarea ce am făcut anul trecut și, încă și mai profund, unde ne-am pierdut și ce s-a ales de noi. Ne înfruntăm energiile pierdute în patosul petrecerii de ieșire la pensie.

Cât de diferit stau lucrurile pentru meșteșugarul care preschimbă o bucată din lume cu propriile-i mâini, care își vede truda ca izvorând din ființa lui și care, la sfârșitul zilei sau al vieții, poate să se tragă un pas în spate și să arate spre un obiect – fie că e o bucată de

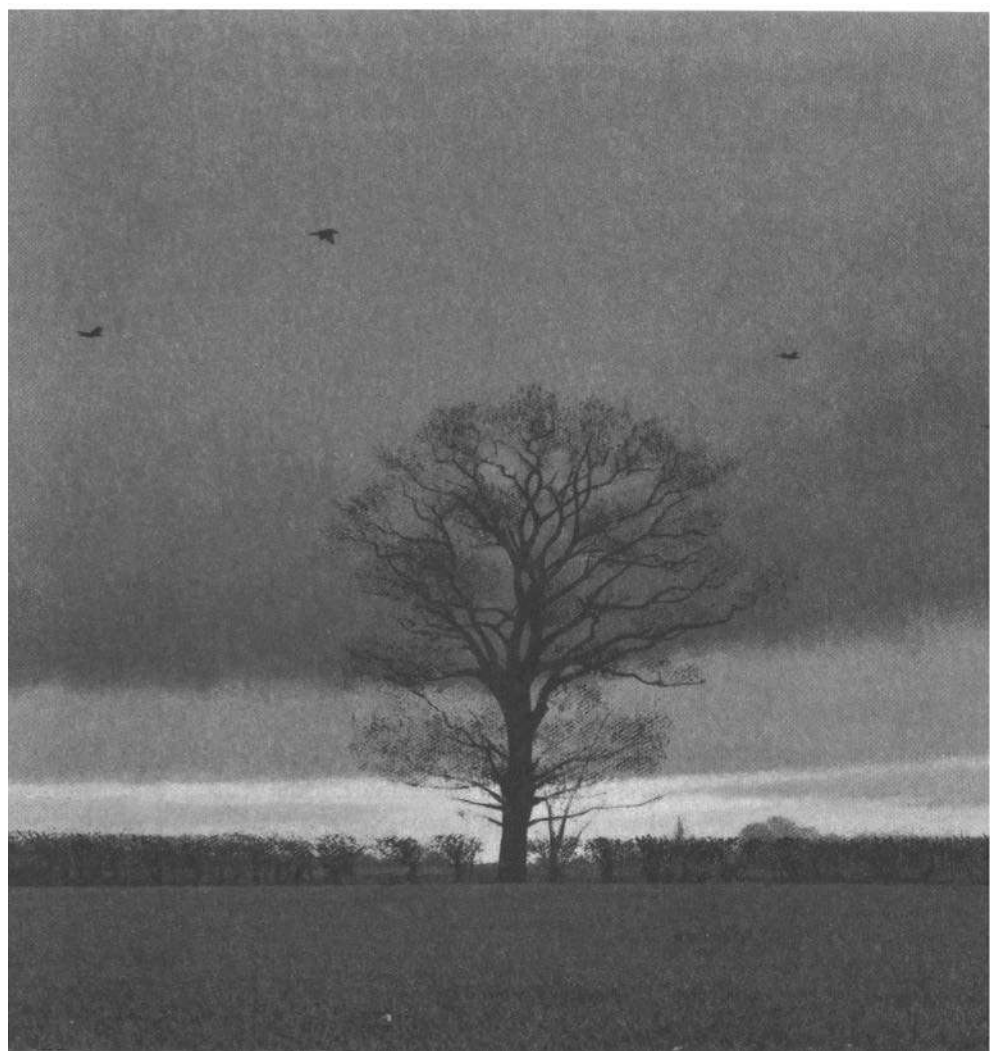
pânză, un scaun sau un ulcior de lut – și să vadă în el un depozitar durabil al abilităților lui și o atestare exactă a existenței lui, astfel simțindu-se adunat laolaltă într-un singur loc, mai degrabă decât înșirat de-a lungul unor proiecte care s-au evaporat de mult, fără să rămână nimic palpabil de pe urma lor.

Taylor este conștient de faptul că realizează lucruri care sunt mai presus de el. Are șansa să se transpună cum trebuie pe pânză, cum nu poate în viața de zi cu zi. Nu e întotdeauna observatorul perspicace, răbdător. Personalitatea pe care o afișează în lume e măcinată de slăbiciuni. Este anxios în preajma altora și predispus să-și mascheze nelineștile sub un răs homeric. Nu este nici puternic în sensul convențional al cuvântului. Parcursul i-a fost marcat de neplăceri tipic englezești. Reușite care, într-o altă țară, ar fi fost mai ușor de obținut – să lase în urmă o formație provincială, proletară și să-și afirme identitatea artistică în cercurile culturale și intelectuale – au fost dobândite cu greu și continuă să fie fragile.

Însă, atunci când se află la șevaletul lui, poate afirma, fără să pară cătuși de puțin arogant, că știe să picteze. În astfel de momente, egalii lui nu mai sunt doar tovarășii de beție de la crășmele din zonă, iar el nu mai este fiul scăpătat al unui poștaş și al unei vânzătoare; este confidentul și moștenitorul lui Tițian.

7.

În primăvară, după trei ani de muncă, Taylor îl ajută pe un șofer să încarce într-o dubă treizeci și două de crochiuri ale stejarului. Destinația lor este o galerie de artă de la marginea City-ului londonez, unde turnuri comerciale masive lasă brusc locul unor străzi de formă neregulată mărginite de birouri micuțe și de magazine. Tablourile vor fi agățate pe pereții subsolului și parterului galeriei, în timp ce

fereastra mare ce dă spre trotuar va găzdui o singură pânză de doisprezece centimetri înălțime înfățișând copacul toamna.

Stejarul pare ciudat de nelalocul lui în peisajul acesta aspru, cu mulțimile care își croiesc precipitat drum spre birourile lor, cu macaralele care se înalță amenințător și cu avioanele care traversează bolta în drumul lor spre aeroporturile aflate la est și la vest. Oamenii ies să-și cumpere cafea, sandviciuri, ziare sau flecuri pentru pantofi, ocupându-se de nevoile lor primare și de ordin practic. În mijlocul unei asemenea efervescențe, pare logic să te întrebi la ce ar putea folosi arta lui Taylor.

Să ne ajute să remarcăm ceea ce am văzut deja. Picturile care înfățișează copacul caută să ne stimuleze și să ne revendice atenția. Într-un fel, ele se aseamănă cu panourile publicitare, deși, în loc să ne forțeze să ne concentrăm asupra unei mărci anume de margarină sau asupra unor bilete de avion aflate la reducere, ele ne îmboldesc să ne gândim la semnificația naturii, la ciclurile anuale ale creșterii și descompunerii, la complexitatea regnurilor vegetal și animal, la legătura pierdută cu pământul și la puterile izbăvitoare ale unor obiecte pestrițe nepretențioase. Am putea defini arta ca orice ne dirijează gândurile în direcții importante, dar încă trecute cu vederea.

Chiar și așa, Taylor privește cu neîncredere orice tentativă de a sintetiza arta în cuvinte. El susține cu convingere că o pictură reușită va face automat orice comentariu nepotrivit, dat fiind că ea trebuie să ne înrăurească simțurile mai degrabă decât facultățile logice. Pentru a reda specificitatea muncii artistice, el citează definiția pe care o dă Hegel picturii și muzicii, ca genuri dedicate „prezentării senzoriale a ideilor”. Avem nevoie de astfel de „arte senzoriale”, era de părere Hegel, deoarece multe adevăruri importante se vor întipări în conștiința noastră doar dacă au fost modelate din material senzorial, emoțional. De pildă, s-ar putea să avem nevoie de un cântec, ca

să ne atragă atenția într-un fel visceral asupra importanței de a ierta, o idee la care până atunci se poate să fi subscris doar din inerție după ce am citit despre asta într-un tratat politic; la fel cum e posibil ca doar dinaintea unei reprezentări reușite a unui copac să fim în măsură să simțim, și nu doar să acceptăm supuși, însemnătatea lumii naturale.

Marile capodopere au ceva de memento. Ele consfințesc ceea ce este trecător: umbra răcoroasă a unui stejar într-o după-amiază de vară fierbinte și fără vânt; nuanța aurie a frunzelor în primele zile de toamnă; tristețea stoică a unui copac desfrunzit zărită dintr-un tren, profilându-se pe fundalul unui cer plumburiu. În același timp, picturile par a fi tainic legate de niște aspecte uitate ale sufletului nostru. Ar putea fi aleanurile nemărturisite cele pe care ni le trezesc copacii și adolescenții care am fost cei pe care îi deslușim în tenta cețoasă a unei zile de vară.

8.

De-a lungul următoarelor opt săptămâni vânzările merg prost la galerie. În presa națională n-a apărut nicio cronică. E greu să cumperi tablouri când știi atât de puține despre părerea pe care și-au făcut-o oamenii cu greutate despre ele.

Totuși, câțiva clienți intră de pe stradă, fără o programare prealabilă, dând curs unei porniri. Un copac este vândut la prânz unui broker de la Deutsche Bank, altul – unui tipograf din Bow, un al treilea, unui cuplu de turiști din Melbourne care au rătăcit drumul spre Gara Liverpool Street.

În ultima săptămână a expoziției, cel mai mic stejar dintre toți, de numai zece centimetri înălțime, realizat din ulei pe carton, este achiziționat de o stomatologă din Milton Keynes. Susan atârnă lucrarea în sufragerie, unde coexistă, luptându-se pentru atenție, cu

un televizor, cu un set de cămile din lemn aduse din Luxor și cu satul lui Noddy și al lui Tessie Ursoaica.

Lui Susan îi place să le arate prietenilor lucrarea. Asta n-are nimic de-a face cu etalarea bogăției sau a statutului social. Într-un fel care nu îi e pe deplin limpede, ea își dorește să le arate celorlalți că seamănă puțin cu tabloul. A mai văzut copacul. Este copacul pe lângă care, copil fiind în Somerset, trecea în drum spre școală. Este copacul pe care îl zărea în timpul plimbărilor cu bicicleta prin Durham, în studenție. Este copacul care se înălța pe un câmp vizavi de spitalul în care a născut primul băiat.

Aidoma unei icoane moderne, seculare, tabloul generează un câmp magnetic în jurul său, sugerând o atitudine cuviincioasă și un cod de bună purtare pentru privitorii săi. Activitatea curentă interferează în mod constant cu ceea ce se petrece în sufragerie. Televizorul este un ecran posesiv. Noddy ratează rar ocazia de a se face auzit. Cu toate acestea, când și când, noaptea târziu, când restul casei doarme, Susan zăbovește preț de câteva clipe asupra picturii, simțind cum se pune în acord cu personalitatea ei, redobândind o conștiință profundă a istoriei proprii și a omenirii.

9.

Expoziția se încheie. Privind retrospectiv, de-a lungul a doi ani, Taylor a câștigat echivalentul salariului pe care îl încasează anual un instalator nepriceput. Firea omenească are o latură nerealistă, care este deosebit de predispusă la a face sacrificii de dragul de a crea obiecte care sunt mai fermecătoare și mai inteligente decât reușim noi să fim.

Taylor nu se lasă descurajat de ghinionul lui. De curând a făcut un drum până într-un sat aflat la nord de Colchester, ca să se uite la un afluent al râului Colne. Vrea ca următorul lui proiect să fie legat de apă. Plănuiește să-și instaleze tabăra pe un ponton de unde,

timp de câțiva ani, va picta râul într-o multitudine de stări și de variante de lumină.

– Te-ai uitat vreodată la apă? mă întreabă el. Vreau să zic, să te uiți la ea cu atenție, ca și cum ai vedea-o prima oară?

VII. Ingineria electrică

100101

1.

La petrecerea de nuntă a celei mai tinere verișoare a soției mele am intrat în vorbă cu un domn între două vârste, afabil, care lucra pentru o companie de electricitate din Scoția. În timp ce mâncam spumă de ciocolată la o masă așezată lângă ringul de dans, am stat de vorbă despre profesiile noastre, iar Ian mi-a spus că treaba lui era să instaleze stâlpi de electricitate în zona rurală a Scoției, nu doar hotărând în privința amplasării lor, dar stabilind și ce înălțime, ce dimensiune și ce rezistență trebuiau să aibă.

În timpul liber era membru fondator al Societății pentru Prețuirea Stâlpilor de Întă Tensiune, un grup care, în ciuda resurselor sărăcicioase și a oprobriului cu care se confruntă adesea, organiza plimbări de-a lungul liniilor electrice și aștepta cu nerăbdare să vină vremea când curiozitatea în legătură cu transmiterea electricității avea să-și găsească locul în panteonul preocupărilor legitime. Împreună cu alți trei membri ai societății, făcuse de curând o excursie în Japonia, unde fusese uluit de suplețea liniilor de electricitate suspendate de-a curmezișul văilor împădurite situate la altitudine, la vest de Tokyo. Cu un an înainte vizitase Africa de Sud, unde, mi-a mărturisit el, mulți stâlpi aveau o construcție cu totul ieșită din comun sau, cel puțin, așa puteau părea pentru un european sau pentru un american. Mi-a descris un stâlp aflat în apropiere de Johannesburg care, având brațele foarte depărtate, nicio bază recognoscibilă și conectorii dispuși în diagonală, nu se potrivea nicicum cu ideea pe care o aveam despre cum ar trebui să arate un stâlp pentru linii aeriene de înaltă tensiune.

Ian mi-a atras atenția că, deși cultura noastră ne îndeamnă deschis să luăm aminte la păsări și la bisericile vechi, nu pune același accent pe stâlpii de înaltă tensiune, în ciuda faptului că ei rivalizează, ca ingenuitate și frumusețe, cu multe dintre obiectivele consacrate

care ne suscită curiozitatea. A invocat drept exemplu Loch Awe din Scoția, o renumită destinație turistică pitorească și romantică dominată de ruinele Castelului Kilchurn din secolul al XIV-lea, al cărui domeniu este totuși traversat de un șir de stâlpi de 400 kW care fac legătura între centrala hidroelectrică de la Ben Cruachan și suburbiile orașului Glasgow.

Însă, pe ilustrațiile care înfățișează lacul și castelul lui, liniile de electricitate sunt aproape invariabil șterse digital, așa încât peisajul etalează o inocență fictivă, dealurile golașe și lacul nepângărit fiind simptomatice pentru ceea ce Ian (care a devenit tot mai vorbăreț sub efectul coniacului) dezaproba ca fiind mentalitatea de pitic de grădină a unor luddiți¹ sentimentali.

2.

Am făcut schimb de adrese, și eu am cam uitat de întâlnirea noastră. Apoi, opt luni mai târziu, Ian mi-a trimis o scrisoare prin care mă înștiința că intenționa să vină în Anglia într-o vacanță activă, pentru a urmări traseul uneia dintre cele mai importante linii de înaltă tensiune din Marea Britanie, o rețea care asigură două treimi din necesarul de energie electrică al Londrei în perioadele de vârf și care se racorda, la un capăt, la o centrală nucleară de pe coasta Kentului și, la celălalt, la un post de transformare din estul Londrei. Avea să călătorească pe jos și cu mașina și se întreba dacă mi-ar plăcea să-l însoțesc.

Așa că ne-am întâlnit în zorii unei dimineți geroase din miezul iernii, într-o laterală a centralei nucleare care domină plaja Dungeness. Amândoi eram îmbrăcați gros și aveam sandviciuri și ciocolată în rucsacuri. În ciuda orei matinale, centrala era în plină activitate,

¹ Muncitori textiliști englezi din secolul al XIX-lea care, într-un protest spontan, au distrus mașinile de țesut.

pregătită să deservească pretențiile inevitabile a cinci milioane de ceainice electrice și boilere. La 750 000 de ani de când rasa noastră a învățat să folosească focul, reactorul nuclear reprezenta cea mai avansată și rațională încercare a noastră de a ține întunericul la distanță. Genera 1 110 MW de electricitate, însă emitea doar un zumzet ascuțit, părând că este alimentată – spre deosebire de omoloagele ei neîngrijite care funcționau pe bază de cărbune și petrol – de logica impenetrabilă și imaculată a fizicii și chimiei avansate, și cam atât.

Chiar și așa, se afla într-o stare îngrijorătoare. O bună parte dintre conductele ei expuse intemperiilor rugineau în aerul sărat, și o bucată mare de pânză fusese folosită pentru a bandaja baza unui turn de răcire. Părea o mare neghiobie faptul că englezilor li se îngăduise să ia parte la tehnologia bazată pe fisiunea nucleară, căci ce popor putea fi mai puțin potrivit să trudească în această ramură exactă și bine reglementată, date fiind neîncrederea lor instinctivă față de autoritate, pasiunea pentru ironie și aversiunea față de proceduri. Era limpede că domeniul ar fi trebuit lăsat cu totul pe mâna raselor teutonice.

Erau 542 de stâlpi de înaltă tensiune și puțin peste 175 de kilometri de linie electrică între Dungeness și punctul terminus din Canning Town, în estul Londrei. Ian și cu mine ne propuseserăm să parcurgem distanța în două zile, în vreme ce electricitatea, înaintând cu 300000 de kilometri pe secundă, avea nevoie de doar 0,00058 secunde pentru asta. Într-un timp mai scurt decât mi-a luat mie să-mi imaginez că cele patru cabluri care se vedeau ieșind dintr-o laterală a centralei trimiteau energia până la măcelăriile, anticariatele și camelele de copii ale Capitalei, ele o făcuseră deja – o idee a cărei neversimilitate era accentuată de plaja de prundiș pustie pe care era amplasată centrala, unde orice trimitere la omenire, ca să nu mai vorbim de un oraș supraaglomerat, era în mod inexorabil stranie.

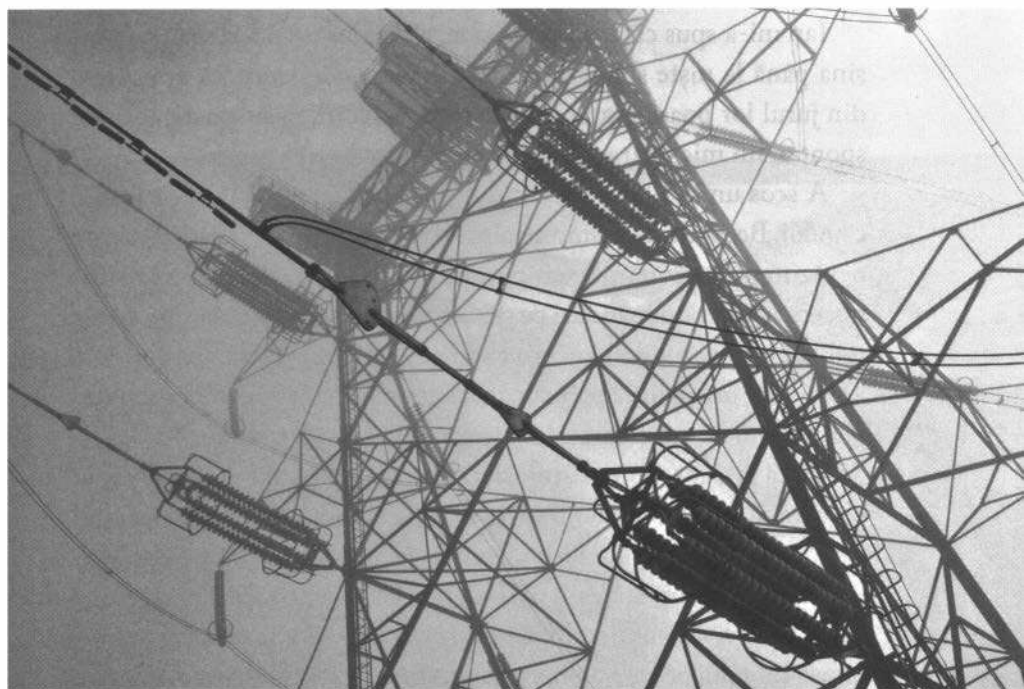
3.

Am pornit la drum pe dedesubtul liniei de înaltă tensiune în direcția nord-vest. Ian a remarcat încântat că aceasta era susținută de stâlpi de tip L6, model pe care îl considera a fi unul dintre cele mai interesante din țară, cu picioare răsfirate, un schelet care avea doar câteva elemente de rezistență și brațe ușor înclinate la capete ca pentru a confirma povara, trăsături care distingeau tipul L6 de altele, printre ele modelul L12, cu o bază solidă și mai îndesat, pe care însoțitorul meu îl detesta profund.

Ian a scos o enciclopedie de buzunar cu stâlpii de înaltă tensiune ai lumii, publicată de o editură din Coreea de Sud, în care erau prezentate exemple de toate dimensiunile și formele imaginabile și care venea să sugereze că există aproape la fel de multe tipuri de stâlpi câte sunt de personalități omenești și, în plus, că ochii noștri au obiceiul să evalueze aceste structuri neînsuflețite după aceleași criterii la care apelăm atunci când ne judecăm cunoștințele din carne și oase. La diferite modele am remarcat mai multe tipuri de sfială sau de înfumurare, de onestitate sau de ipocrizie, iar la unul de 150 kV, folosit pretutindeni în sudul Finlandei, am observat chiar și o senzualitate cochetă în felul în care pilonul principal întindea delicat mâna spre conductorul electric.

Provocarea nerostită cu care se confruntă specialiștii în inginerie electrică părea să fie aceea de a proiecta un stâlp care, la nivel subliminal, să poată fi perceput ca posedând aproximativ același amestec de calități psihologice și fizice pe care le căutam la un prieten sau un iubit ideal.

Deși ajunsesem la o vârstă de natură să-mi dea de gândit, nu-mi trecuse niciodată prin minte să pășesc pe sub o linie de înaltă tensiune, așa că am fost surprins să aud zgomotul puternic pe care îl emitea, ca și cum bucăți de folie de aluminiu ar fi fost suflate cu furie în interiorul

unui cuptor cu ventilator cavernos. 40 000 kV străbăteau linia, suscitând o reacție chimică frenetică în aerul umed când particulele de azot și de oxigen se divizau. Descărcarea corona, cum era denumit fenomenul, îl trimitea pe Ian cu gândul la mariajul lui de cincisprezece ani, recent încheiat. Mi-a explicat că, pe fondul sonor al acestei pâraiture, pe când se aflau sub linia care leagă centrala electrică din Torness de periferia orașului Edinburgh, o sărutase prima oară pe femeia de care fusese părăsit pe nepusă masă cu o lună în urmă.

Ian mi-a spus că, înainte de asta, o condusese pe Megan cu mașina până la niște stâlpi de înaltă tensiune, să-i arate că atmosfera din jurul lor poate fi atât de încărcată cu volți, încât poate aprinde spontan un mic aparat electric.

A scos un tub luminiscent din portbagaj și l-a ridicat deasupra capului. Becul de uz casnic a pâlpâit și s-a aprins, alimentându-se pe nevăzute de la curentul aeropurtat, recipientul fragil cu gaz fosforescent lăptos iluminându-i pe cei doi pe când se îndreptau spre prima îmbrățișare pe fundalul negru ca smoala al dealurilor Lammermuir.

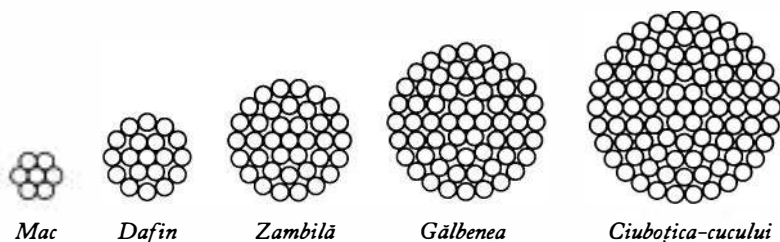
Până la urmă, lipsa preocupărilor comune a fost cea care i-a îndepărtat unul de celălalt, a conchis Ian, solemn și succint.

Ca să mai însenineze atmosfera, imediat după aceea a lăsat capul pe spate și mi-a atras atenția asupra unor cilindri mici de forma unui trabuc fixați pe conductorii electrici și la un capăt, și la celălalt ai stâlpului sub care stăteam. Mi-a spus că inventatorul lor, George Stockbridge, un inginer din California, observase în anii '20 că lungimea cablului pe care o putea susține în condiții de siguranță fiecare stâlp era limitată de tendința cablului de a vibra periculos chiar și în bătaia unui vânt demol. Realizarea lui Stockbridge fusese aceea de a demonstra că această mișcare putea fi domolită în mod eficient dacă o vibrație calibrată cu precizie era aplicată în direcția opusă la mică distanță de fiecare stâlp. Își închinase zece ani din viață și, după

cum aveau să presupună unii dintre colegii lui mai târziu, o parte din sănătatea mentală confecționării unui tub constând din două greutateți masive separate de un arc, care răsuna la o altă frecvență decât conductorul, și astfel era asigurată stabilitatea stâlpului de înaltă tensiune în întregime. Păreau puține inovațiile omenești a căror creație să nu fi pretins un nivel disproporționat de sacrificiu și candoare.

Pe când înaintam, Ian m-a informat că linia noastră electrică era alcătuită din nouăzeci și unu de mănunchiuri de cabluri de aluminiu răsucite în același sens, ca într-o bucată de funie, o precizare care îl plasa la capătul mai impresionant al spectrului, încărcăturile mici fiind de obicei transportate de linii care nu au mai mult de șapte mănunchiuri. Am mai aflat și că, dat fiind că o vedere în secțiunea unei linii electrice dezvăluie o configurație care amintește de desenul rezultat în urma unei tăieturi într-o tulpină, fiecare varietate de grosime a cablului este botezată după o altă floare. Un cablu de aluminiu din șapte mănunchiuri este cunoscut drept mac, unul din nouăsprezece, drept dafin, unul cu treizeci și șapte de mănunchiuri – zambilă, unul din șaiszeci și unu – gălbenea, iar unul cu 127, albăstrea. Înaintarea noastră lentă spre Londra avea să se petreacă la umbra liniară a unei ciuboșica-cucului.

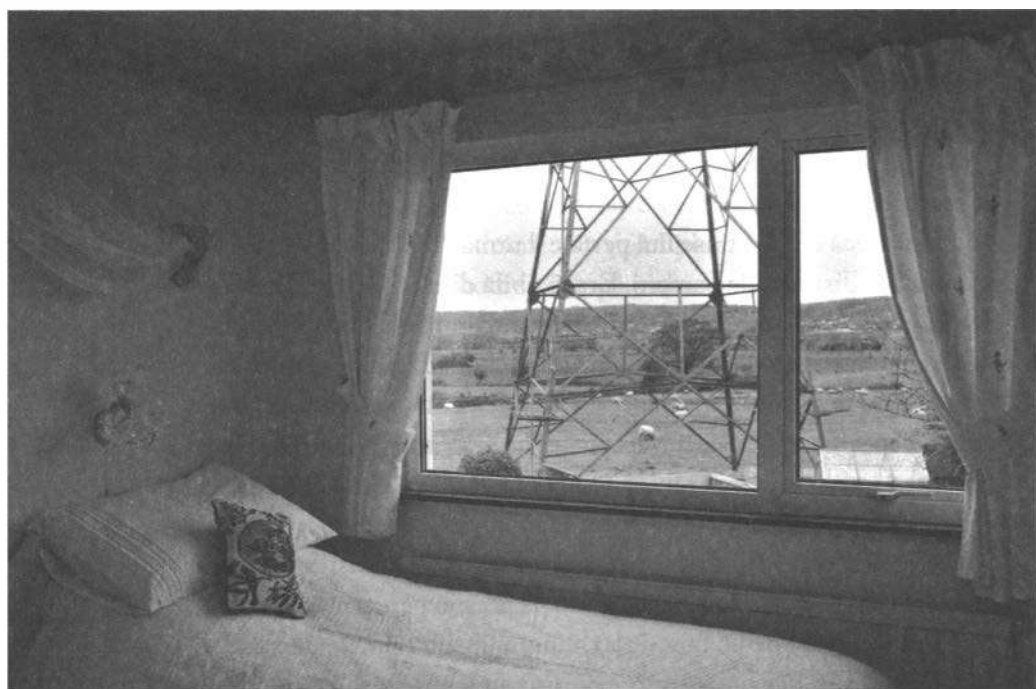

4.

Pentru a putea ține șirul stâlpilor de înaltă tensiune, trebuia să ne abatem de la traseele obișnuite și să cutreierăm, aplecați în poziții ieșite din comun, peste garduri, prin păduri și pe sub poduri de cale ferată. Ni se reamintea suita de rețele alternative care se ascund, aidoma unui înscris estompat de vreme sub arterele de circulație principale rutiere și feroviare: rutele indicate de conductele de apă, de magistralele de gaz, de cablurile de fibră optică, de avioane, de drumurile romane, de viezuri și de vulpi – axe care ocolesc punctele de interes previzibile și își fac cunoscute intențiile doar prin indicii subtile sau absconse, cum ar fi un șir de stâlpi electrici, niște excremente de animale sau o cutie cenușie năpădită parțial de iederă în apropierea unui câmp.

În această etapă a traseului pe care îl urma, linia de înaltă tensiune se ținea la distanță de oameni. Era vizibilă din latrine și de la fereștrele garajelor. Putea fi zărită în treacăt din trenul care duce spre Dover și dintr-un dormitor al fermei Pickney Bush. Însă stâlpii nu dezvăluiau în niciun fel de unde veneau sau încotro se îndreptau, acest mister specific unui peisaj împestrițat cu artefacte industriale mute, deși te încerca o părere rău gândindu-te cât de ușor ar fi fost să se lipească un afiș pe ele, scris de un poet al vieții moderne, care ar fi putut, în câteva distihuri, să împărtășească excursioniștilor aflați în trecere câte ceva din sensul și destinația acestei peregrinări electrice.

Într-un petic de pădure deasă, cunoscut sub numele de Pădurea Stockhill, am dat peste un break roșu care se legăna cu putere de unul singur pe marginea unei poteci înguste, iar Ian a comentat că pasionații de linii de înaltă tensiune ajung adesea să fie martorii unor aspecte ale sexualității umane care își găsesc cu greu expresia în societatea noastră așa-zis emancipată.

Uneori ne gândeam la moarte, căci la tot pasul eram sfătuiți să nu ne cățărăm pe stâlpi, deși niște avertismente și mai puternice le constituiau sumedenia de animale care zăceau electrocutate lângă piciorul stâlpilor. Experiența arăta că lebedele erau cele mai expuse la pericol, căci o zeitate distrată le poziționase ochii pe lateralele capului și, drept urmare, pe întuneric sau când era ceață deasă, se izbeau adesea cu toată viteza de liniile de înaltă tensiune. De obicei, doar conducătorul cârdului murea, celelalte fiind avertizate de sunetul scos de un corp de douăsprezece kilograme care se lovește de un cablu la cincizeci de kilometri pe oră. Câinii și vulpile care viețuiau prin zonă știau îndeajuns de multe despre rețeaua electrică pentru a fi cu mare băgare de seamă, uneori, în nopțile fără lună, stând la pândă la piciorul stâlpilor, unde aveau să urmeze întâlniri între lebede năucite, cu capetele foarte umflate, și câini înnebuniți care, sătui de monotonia hranei la conservă, redescopereau plăcerile ancestrale ale mestecatului de sânge și fulgi.

Am băgat de seamă că Ian măsura de multe ori distanța dintre stâlpi cu ajutorul unui instrument ciudat prevăzut cu o glisieră pe o parte și că după aceea făcea niște însemnări într-o agendă legată în piele. Am remarcat pagini ivorii umplute cu o dantelă de ecuații al căror caracter incomprehensibil avea, întâmplător, avantajul de a-mi îngădui să le admir dintr-o perspectivă pur estetică, așa cum un neinițiat ar aprecia o partitură muzicală sau un text în araba veche.

$$T/T_H = \cosh \frac{wL}{2T_H} \doteq 1 + \frac{w^2 L^2}{8T_H^2} \text{ and if } \frac{w^2 L^2}{8T_H^2} \ll 1 \quad T \doteq T_H$$

Remarcându-mi nedumerirea, Ian mi-a dezvăluit că ce făcea era să calculeze forța gravitațională care acționa asupra cablului și că, în ecuația lui, L reprezenta distanța între stâlpi, w , greutatea efectivă

pe unitatea de lungime, iar T_H , constanta de-a lungul liniei de tensiune. Mi-a explicat că specialiștii în inginerie electrică erau deosebit de norocoși să aibă la îndemână un vocabular exact, eficient și universal cu ajutorul căruia să redea chiar și cele mai întortocheate probabilități electrice, așa încât, din Iran până în Chile, ψ se referea la fluxul electric, μ la permeabilitate, $\mathcal{P}$ la permeanță, iar α la coeficientul de temperatură al rezistenței.

Eram uimit de cât de sărăcăcios poate fi, prin comparație, limbajul uzual, obligându-l pe cel care îl folosește să aranjeze un număr exagerat de cuvinte în stive instabile ca să comunice înțelesuri infinite mai primare decât orice are de-a face cu o rețea electrică. M-am trezit dorindu-mi ca restul omenirii să ia exemplul inginerilor și să convină asupra unui șir de simboluri care ar trimite fără drept de apel la anumite stări psihologice ambigue, volatile și adesea dure-roase – un cod care ne-ar putea ajuta să ne găsim vorbele în momentele-cheie și să ne simțim mai puțin singuri, permițându-ne să ne tranșăm disputele prin schimburi de ecuații rapide și silențioase.

Erau nenumărate sentimentele în cazul cărora ar fi putut să se aplice cu succes concizia inginerescă. Dacă, de pildă, s-ar fi descoperit o literă cu ajutorul căreia să faci elegant aluzie la dorința stranie care ne încearcă uneori de a stârni dragostea unor persoane pe care nici măcar nu le simpatizăm în mod deosebit (β , să zicem); sau la iritarea pe care o simți atunci când cunoștințele tale par a fi mai îngrijorate de boala ta decât ești tu (ω); sau la și mai nedeslușita senzație pe care o poți avea uneori că perioade diferite din viața ta coexistă, așa încât ar fi de ajuns să te întorci în casa în care ai copilărit ca să găsești totul cum era odinioară, când nu murise nimeni și nimic nu se schimbase (ξ). Disponând de un asemenea sistem de notație, am putea să sintetizăm nostalgia și neliniștea nemărginite dintr-o după-amiază de duminică obișnuită printr-o înșiruire perfect inteligibilă și lipsită

de echivoc ($\beta + \omega + \xi \times 2$) și să ne atragem înțelegerea și compasiunea prietenilor în preajma cărora altminteri n-am fi făcut decât să mormăim inutil.

5.

Am pornit mai departe, spre Canterbury. Ghidul turistic ne recomandă să aruncăm un ochi la catedrală și la vestigiile unei vile romane, însă noi am ales să ne îndreptăm spre un cartier de locuințe din suburbia nord-estică, prin care autoritățile, nedorind să permită modernității să interfereze cu profilul proiectat pe cer al orașului medieval, insistaseră să direcționeze cablurile. Era ciudat să vezi stâlpi de înaltă tensiune care, nu cu mulți kilometri în urmă, pășeau magistral de-a curmezișul unor păduri izolate, aterizând prin curți și grădini, cooptați la viața de familie, ca un necunoscut care, de-abia intrat într-o casă, este rugat să care aspiratorul la etaj. De un stâlp era legată frânghia de rufe, de altul era sprijinită o bicicletă de copil. Curentul electric menit să deservească piața Trafalgar trecea pe deasupra câtorva șezlonguri și a unui set de unelte ruginite pentru grătar.

După alți opt stâlpi însă, linia electrică reîntra în pustietate. Tăia în două imensitatea pădurii Clowes Wood, apoi o cotea către vest în direcția mlaștinilor din estuarul Tamisei. Am mers pe jos trei ceasuri prin ploaie, până când linia ne-a condus până la periferia orașului Sittingbourne, unde ne-am hotărât să poposim, în speranța că aveam să găsim ceva dulce de mâncare. Era un loc unde, cum inexplicabil și deseori se întâmplă în comunitățile mici, toată lumea optase pentru aceeași profesie – în cazul de față, coafatul – și, drept urmare, majoritatea firmelor păreau a fi în pragul falimentului. Din fericire, am dat peste o ceainărie care se lăuda cu prăjituri de casă și cu ceea ce numeau „atmosferă din alte timpuri” și ne-am așezat în partea din spate. Ce vesel trebuia să fii într-un loc ca ăsta, unde să nu

te apuce regretul că vei muri. O femeie purtând o bonetă de epocă s-a înființat cu un ceainic. „O să îl las pe unul dintre voi să fie mă-mica“, ne-a înștiințat ea – lucru care, o vreme, ne-a împiedicat pe amândoi să preluăm inițiativa.

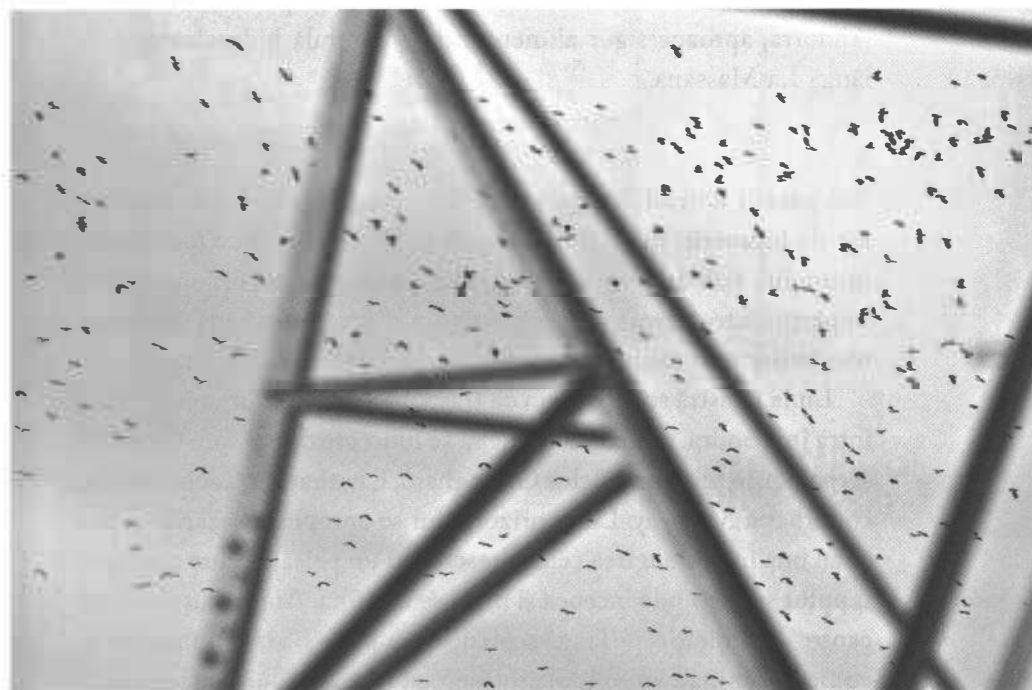
A dispărut în bucătărie, lăsând-o în urmă pe fiica ei – după toate aparențele –, o fată cam pe la 19 ani care, purtând și ea o bonetă de epocă, mătura podeaua cu o expresie pe cât de abătută, pe atât de frumoasă. În ciuda contraponderii reprezentate de două secole de artă și muzică romantică, ce sublimaseră dorința de a fugi de beznă orășelor mici de provincie, pentru ea Sittingbourne rămânea un duș-man de neînving, la fel de persistent ca sosul închegat pe care se stră-duia din răspuț să-l șteargă de pe pardoseală – zbaterea ei fiind sugestivă pentru o luptă mai însemnată, sortită eșecului, cu forțele potrivnice din viața ei.

Ne-am băut ceaiul, am achitat și am pornit din nou la drum, spre orășelul Lower Halstow, unde, cum se lăsa seara de-acum, ne-am cazat la hotel situat în imediata apropiere a unui stâlp. Avea să fie o noapte chinuitoare. Încercând să adorm, mă confruntam cu o in-somnie îndărătnică, însă orice încercare de a mă da jos din pat mă punea numaidecât față în față cu o epuizare și mai profundă. La două dimineața am aprins lumina și am luat hotărârea oficială să citesc până la ivirea zorilor, așa încât să-i prezint laturii mele insom-niace consecințele depline ale răzvrătirii ei. Incapabil să mă concen-trez asupra vreunui lucru consistent, m-am uitat în sertarul noptierei și am dat peste o colecție completă de pliante. Acestea dezvăluiau faptul că hotelul – pe care, altminteri, l-ai fi putut lua drept o anoma-lie – făcea parte dintr-un lanț care avea membri în treizeci și patru de țări. Turistului i se promiteau aceleași farmec și ospitalitate până tocmai, hăt, în Danemarca și Venezuela, întregul glob pământesc părănd, pe cale de consecință, brusc mai mic și mai compromis.

Măcar era o ușurare să aflu că fiecare dintre aceste hotelase era bransat la o rețea de curent electric. Chiar în clipa aceea, un hotel înfrățit din București se alimenta de la o centrală electrică – probabil centrala nucleară de la Cernavodă – pentru a răci minibarurile din cele cincizeci și două de camere cu baie proprie. Un han din Uruguay își ilumina terenul de minigolf deschis non-stop cu curent electric produs de o hidrocentrală din Salto Grande. Iar în cazul unei cabane din Tirol, un stâlp de înaltă tensiune cu o structură deasă de diagonale reușise chiar să se strecoare într-un colț al fotografiei din pliant. Am tras concluzia că erau puține situațiile îngrijorătoare în viața omului modern de la care să nu-ți poți abate gândurile întrebându-te de unde venise curentul electric.

Afară a început o furtună. Departe, în mlaștini, linia a devenit nemaipomenită, răbdând cu calm întunericul și vânturile care băteau dinspre Marea Nordului. Un felinar singuratic s-a aprins în grădină, în capătul îndepărtat al unei piscine pline de frunze. Se legăna în bătaia vântului, un simbol mulțumitor de evident al stoicismului în fața nenorocirilor. M-am gândit la celelalte firme luminoase care ar mai putea fi încă aprinse în această parte a Kentului, la intrarea în benzinării, moteluri, magazine de hrană pentru animale de companie și de articole pentru grădinărit.

M-am gândit și la indiferența noastră față de rețeaua de energie electrică. Singurele făpturi omenești cu adevărat în măsură să simtă recunoștință față de ea probabil că muriseră de mult, în anii '50, căci se întâmplă rar să admirăm o tehnologie care era deja consacrată pe vremea copilăriei noastre. Considerația de care se bucură becul depinde de o amintire contrastivă de adult, a unei lumânări, cea față de telefon de aceea a unui porumbel voiajor, cea față de avion de aceea a unui vas cu aburi, sugerând faptul că istoriile tehnologiei ar trebui să consemneze nu doar momentul când a fost lansată

o anumită inovație, ci și, fapt și mai interesant, când a fost dată uitării – când a dispărut din conștiința colectivă din cauza obișnuinței, devenind la fel de banală și de neinteresantă ca o pietricică sau ca un nor.

Mi-e greu să spun când s-a încheiat șirul ăsta de gânduri sumbre și din ce în ce mai absurde, dar era dimineață când m-am trezit, trântit pe un fotoliu, înfodolit cu paltonul, cu pliantul de la hotel desfăcut în poală la prezentarea unui hotel de pe un versant din Andorra, aproape sigur alimentat de o centrală hidroelectrică de lângă La Massana.

6.

Am părăsit hotelul devreme și ne-am reîntors la linia noastră. Era așa de întuneric, încât ziua părea că se dăduse bătută. De-a lungul drumului, felinarele stradale pâlpâiau, senzorii lor automați fiind împărțiți între nevoia de a respecta ora și aceea de a ceda dinaintea nivelurilor neverosimil de scăzute de lumină pe care le detectau.

Linia noastră se intersecta cu traseul vechiului drum roman care intra în Londra, numai că, în loc să se îndrepte direct spre Capitală, șerpuia prin jurul orașelelor Gillingham, Chatham și Rochester din conurbația Medway. Linia orizontului se apropia. Așezările se înșirau una în prelungirea celeilalte, creând un peisaj despre care n-ai fi putut spune unde începea și unde se termina. Am trecut pe lângă centre de echitație, pe lângă școli de osteopatie și altare împodobite cu flori închinatelor unor bărbați tineri cu păr negru uns cu briantină și unor tinere cu ochi speriați, rugători. În vitrinele magazinelor se vedeau reclame lăudăroase – „Veniți cu oferta voastră de preț. A noastră o să fie mai bună” – și altele care vorbeau cu concizie poetică despre mașinații care ar fi fost de ajuns să însuflețească o tele-novelă: „Spălătorie auto: acum cu un management nou, mai eficient”.

Într-o spălătorie automată din Chatham, am mâncat sandviciuri înconjurați de mirosurile și ritmurile liniștitoare ale așternuturilor care se uscau.

În continuare, linia traversa orașelul North Halling și un complex rezidențial care imita stilul georgian, unde Ian a remarcat că trei dintre case aveau niște mori de vânt micuțe din alamă pe alee. Asta i-a amintit de o cărticică olandeză la a cărei concluzie moralizatoare revenea mereu: *De Schoonheid van hoogspanningslijnen in het hollandse landschap*, scrisă de un cuplu de profesori de la Universitatea din Rotterdam, Anne Mieke Backer și Arij de Boode. *Frumusețea stâlpilor de înaltă tensiune în peisajul olandez* reprezenta o pledoarie în apărarea contribuției ingineriei electrice la farmecul Olandei, făcând trimitere la măreția adesea ignorată a pilonilor în defilarea lor de la centralele electrice până în orașe. Pentru Ian, totuși aspectul cel mai interesant al lucrării îl reprezenta studiul despre istoria relației olandezilor cu morile de vânt, căci el sublinia faptul că aceste obiecte industriale timpurii fuseseră percepute la început ca având toate însușirile amenințător nefamiliare ale stâlpilor de electricitate, și nu neapărat aerul fascinant și jucăuș pe care îl asociem îndeobște cu ele acum. Fuseseră denunțate din amvoane și, din când în când, arse din temelii de sătenii suspicioși. Reevaluarea morilor de vânt fusese în mare măsură opera marilor pictori ai epocii de aur olandeze care, înduioșați de dependența țării lor de aceste obiecte utilitare rotitoare, le-au oferit un loc de cinste în pânzele lor, având grijă să scoată în relief cele mai reușite aspecte, cum ar fi trăinicia pe vreme de furtună și scânteierea palelor lor în lumina amiezii târzii. Lucrări precum *Het Bolwerk Rijenhoofd te Amsterdam* a lui Abraham Funerius și *Molen bij Wijk bij Duurstede* a lui Jacob van Ruisdael au fost cele care i-au inspirat pe olandezi să le acorde un respect și o atenție estetică hotărâtoare mașinariilor lor dătătoare de viață.

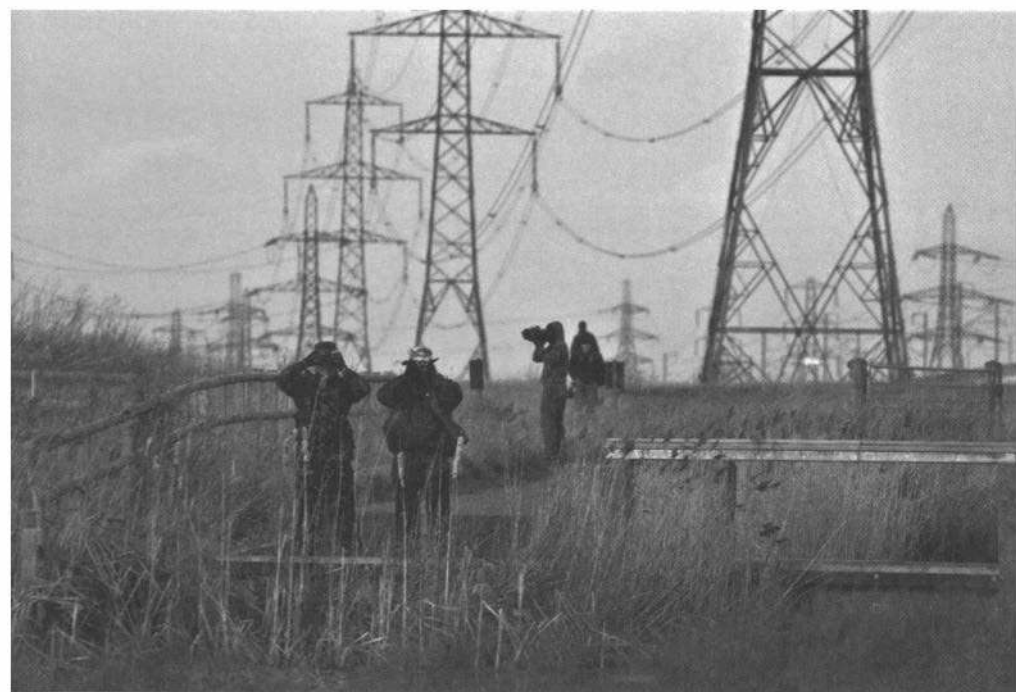

Ian a tras concluzia că ar fi poate mai bine să lăsăm în seama artiștilor din zilele noastre sarcina de a ne învăța să deosebim virtuțile inventarului tehnologiei contemporane. Spera că, în viitor, fotografii înfățișând conductorii aveau să atârne deasupra meselor în sufragerii și că cineva avea să scrie un libret pentru o operă amplasată de-a lungul rețelei electrice.

Șirul de stâlpi pătrundea, în fine, în Londra printr-un punct vulnerabil reprezentat de niște câmpuri deșelene aflate la est de Swanscombe și se furișa prin Northfleet până pe malurile Tamisei. Acolo, în apropierea unui stadion de fotbal, în calea stâlpilor se ȳtea cel mai impunător obstacol cu care se confruntaseră până atunci: o trecere de 1,3 kilometri peste fluviul mareic. Pentru a nu le permite conductorilor să atârne primejdios pe o distanță atât de mare, în mod normal ar fi fost nevoie de trei stâlpi obișnuiți, însă o rută navală aglomerată făcea imposibilă îngroparea unor piloni, așa încât celor doi stâlpi aflați cel mai aproape de maluri nu le rămânea decât să crească în sus, până la o înălțime de 190 de metri, mai înalți decât un zgârie-nori cu patruzeci de etaje, luminile rubinii din vârf abia zăririndu-se prin ceață. Ne încerca un sentiment de mândrie văzând cum linia pe care o știam atât de bine făcea un pas atât de mare.

Însă nu o aștepta cine știe ce răsplată la capătul unui asemenea efort, căci, odată ajunsă pe malul opus, linia de înaltă tensiune intra numaidecât într-un peisaj populat cu antrepozite, magazine și hoteluri de mână a doua, dintre care unul se mândrea cu trei canale de televiziune pentru adulți și o priveliște a podului Queen Elizabeth.

Era vremea prânzului și ne-am gândit la zonele cu restaurante din centrul comercial Lakeside, însă Ian mi-a atras atenția că, dacă măream puțin pasul, aveam să ajungem în punctul în care linia se intersecta cu granița rezervației pentru păsări din Rainham Marshes. Aflată în proprietatea Societății Regale pentru Protecția Păsărilor,

For more
 information
 call 01904 251111

WELCOME TO RAINHAM MARSHES

Rainham Marshes is a Special Site of Scientific Interest (SSSI) and a Site of Special Scientific Interest (SSSI). It is a wetland area of 1,200 hectares, located in the south-east of London. The marshes are home to a wide variety of wildlife, including birds, insects, and plants. The area is also a popular destination for visitors, who can enjoy a range of activities, including walking, birdwatching, and fishing.

What to see
 The marshes are home to a wide variety of wildlife, including birds, insects, and plants. The area is also a popular destination for visitors, who can enjoy a range of activities, including walking, birdwatching, and fishing.

What to do
 The marshes are a popular destination for visitors, who can enjoy a range of activities, including walking, birdwatching, and fishing.

What to see
 The marshes are home to a wide variety of wildlife, including birds, insects, and plants. The area is also a popular destination for visitors, who can enjoy a range of activities, including walking, birdwatching, and fishing.

Above all, get out there and have fun!
 There's so much to see and do

aceasta era un important loc de odihnă pentru speciile migratoare și tocmai își deschisese un centru pentru vizitatori, unde se servea supă de dovleac și tort de morcovi, feluri de bază în orice restaurant cu autoservire al unei instituții care se respectă.

Cu toate acestea, în ciuda scaunului comod, a vederii nestingherite spre mlaștină și a faptului că, nu mai departe de terasa unde stăteam, s-a plimbat multă vreme o forfecuță roșie (pe nedrept numită astfel), Ian s-a posomorât. De jur împrejur se vedeau indicii ale prosperității de care se bucura societatea pasionaților de păsări: avea propria ei editură, administra magazine de suvenire, comercializa prosoape de bucătărie. Lângă automatul de cafea, un măcăleandru din plastic imens, cu ochi rugători, îi îndemna pe clienți să vâre bani printr-o fantă prevăzută în capul lui. Organizația întrezărise o oportunitate în mica satisfacție pe care o încearcă orice om atunci când vede o pasăre și reușise s-o transforme într-o activitate comercială bine organizată și profitabilă, care, în plus, se revendica tacit drept categoric superioară spiritualicește altor hobby-uri. Înfăptuise lucrarea ce îi este atribuită arhetipal culturii, luând un hobby încă neconsolidat, izolat și conferindu-i un limbaj comun și respectabilitate.

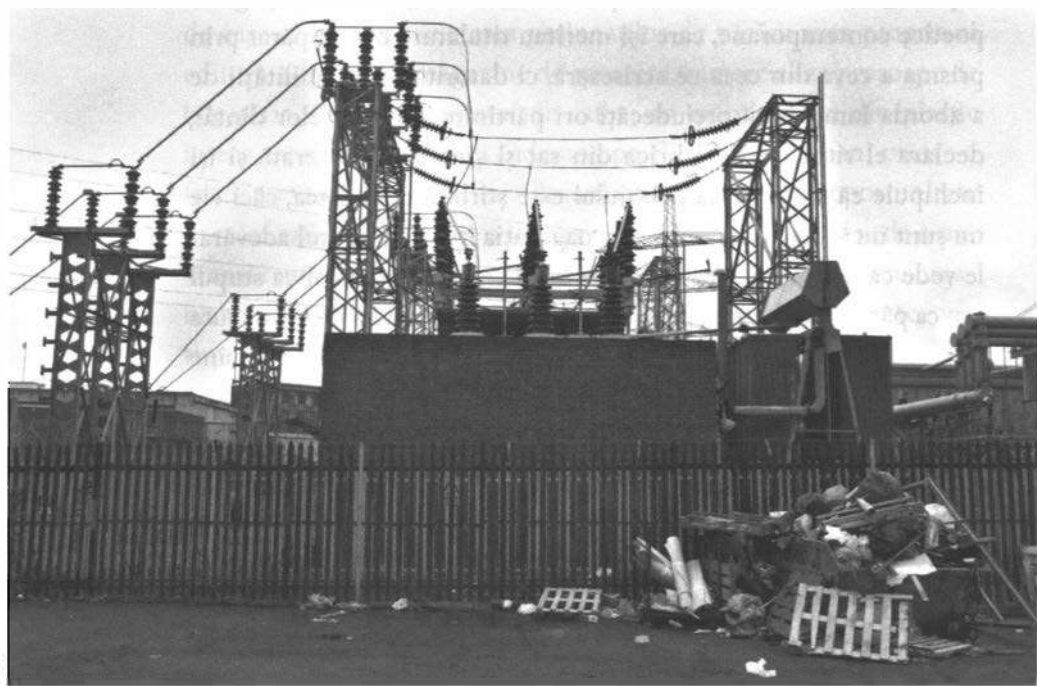
Cât de jalnic de imatură părea, prin comparație, Societatea pentru Prețuirea Stâlpilor de Înaltă Tensiune. Avea numai o mână de membri, nu avea restaurant, abia dacă își permitea să trimită un buletin de noutăți. Ca urmare, să fii cuprins de duioșie la vederea unui stâlp de electricitate rămânea, pentru majoritatea dintre noi, o pornire întâmplătoare și nesuștinută, o iluminare care ar putea să dureze preț de un minut pe când conducem pe autostradă sau ne plimbăm de-a lungul unui ținut mlăștinos, dar care era lipsită de prestigiu și care nu te recomanda în mod deosebit.

Într-un eseu intitulat *Poetul*, publicat în 1844, scriitorul american Ralph Waldo Emerson deplângea definiția constrângătoare a frumuseții

la care subscriau colegii lui, care aveau tendința să rezerve termenul exclusiv pentru peisajele bucolice și scenele idilice neatinse omagiate în operele unor artiști și poeți celebri de odinioară. Însă, în ceea ce-l privea, Emerson, scriind în zorii epocii industriale, asistând cu interes la propagarea liniilor de cale ferată, a depozitelor, a canalelor și a fabricilor, își dorea să creeze premisele pentru legitimarea unor forme de frumusețe alternative. El îi compara pe adepții nostalgici ai poeziei de modă veche cu cei pe care el îi considera adevărate genii poetice contemporane, care își meritau titlatura nu neapărat prin prisma a ceva din ceea ce scriseseră, ci datorită disponibilității de a aborda lumea fără prejudecăți ori părtinire. Tabăra celor dintâi, declara el ritos, „vede fabrica din sat și șina de cale ferată și își închipuie că frumusețea peisajului este știrbită de acestea, căci ele nu sunt încă împământenite în imaginația lor. Însă poetul adevărat le vede ca integrându-se în marea ordine a firii întocmai ca stupul sau ca pânza geometrică a păianjenului. Natura le adoptă foarte iute în cercurile ei vitale și iubește șirul de vagoane care alunecă pe șine ca pe propriile ei creații.

7.

Linia noastră întâmpina necazuri. În vreme ce, în provincie, se bucura deseori de înlănțuiri drepte de câte doisprezece stâlpi și chiar mai mult, densitatea tot mai mare a orașului îi așeza constant în cale obstacole. Ca să pună picioarele în pământ, trebuia să facă uz de răbdarea unui bărbat mătăhălos care pășește cu grijă pe un covor acoperit de obiecte. Ocoala cu mare băgare de seamă rezervoarele de gaz și liniile de cale ferată, se oprea să le facă loc stațiilor de epurare și se ghemuia ca să evite aripile companiei Embraer în dreptul City Airport. La câțiva kilometri de inima Londrei, într-un complex industrial care adăpostea un importator de căzi de hidromasaj

și un producător de torturi, linia se pregătea să dispară definitiv în subteran.

Deloc surprinzător, nu era nicio fanfară care să marcheze momentul, nicio atestare a dealurilor calcaroase și a pajiștilor, a curților din Canterbury și a găștelor din mlaștinile comitatului Kent. Înainte să poată pătrunde în circuitele Londrei, curentul electric trebuia mai întâi regularizat prin intermediul unui șir de izolatori din ceramică, ale căror forme convexe, de coloană, aminteau de obiectele ritualice folosite în liturghia celestă a unui trib primitiv. La capătul unuia deosebit de înalt, un singur tub gros din cauciuc negru stăpânind forța egalizată a întregii linii, se strecura fără pompă în pământ, neștiut de aproape niciunul dintre cei cinci milioane de beneficiari finali ai săi.

Ian avea un tren de prins. Ne-am mărturisit unul altuia că, într-un fel neașteptat, ne părea rău că trebuia să ne despărțim, simțind că trăiserăm împreună lucruri pe care ar fi fost greu să le împărțăm cu altcineva.

În noua ei materializare, mai sărăcăcioasă, linia se îndrepta acum spre o stație electrică ascunsă pe Shaftesbury Avenue în dosul unui restaurant chinezesc specializat în rață cu piper Sichuan. De acolo, curentul electric transportat de ea avea să fie distribuit către raionul de cosmetice al drogheriei Boots de pe Oxford Street, către bancomatele de pe Tottenham Court Road, către sediul companiei British Petroleum din piața Sf. James și spre firma luminoasă a unui club de pe Brewer Street, care făcea reclamă la serviciile unui grup de estoniene care dansau la subsol.

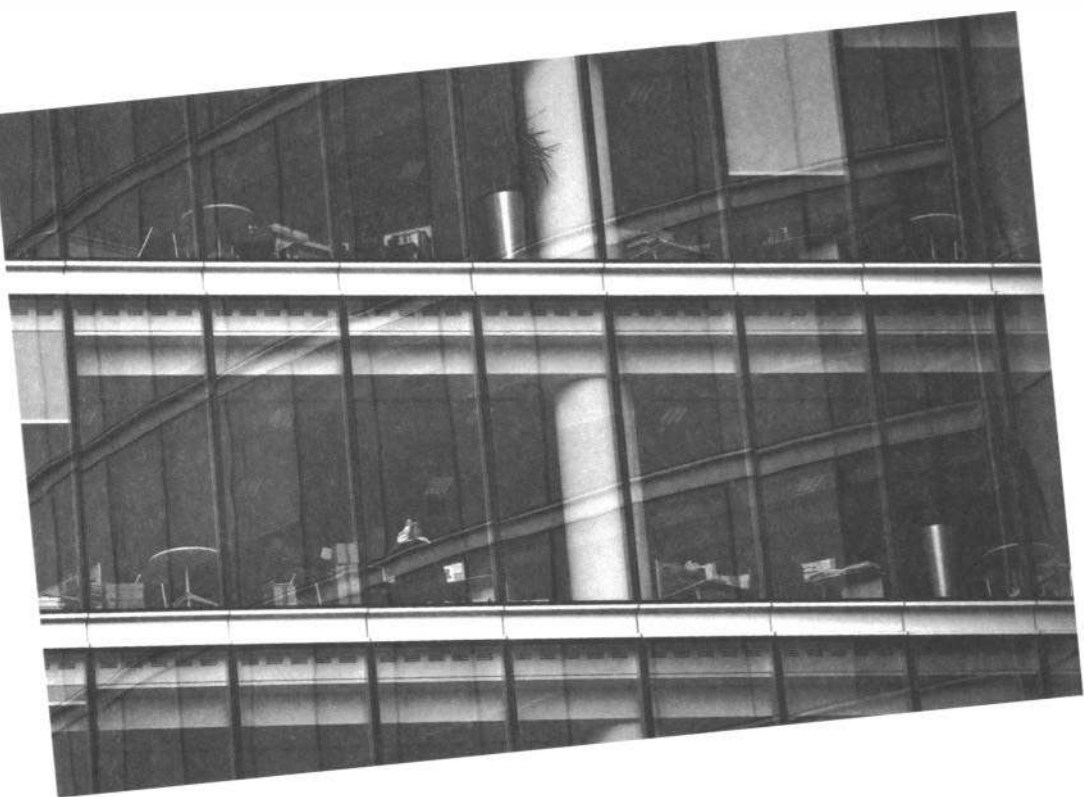
Pe parcursul traseului ei subteran, tensiunea liniei avea să scadă constant, de la un uriaș 400 de kilovolți la un mai modest 275, și apoi, în cartierele rezidențiale, la un pașnic 132, până când ieșea din prize, dezbărată de orice urmă de impetuoșitate, având un neînsemnat

240 de volți. Pe când înainta, curentul avea să facă supremul gest de mărinimie, scutindu-și consumatorii de nevoia de a se gândi câtuși de puțin la el; asigurându-se că niciunul dintre ei n-avea să trebuiască să zăbovească asupra ideii unui șir de stâlpi de înaltă tensiune gri-fier, refăcându-le mental traseul și reperându-le sorgintea tocmai pe coasta sudică, la o centrală electrică monolitică aflată pe marginea unei plaje de pietriș, și imaginându-și-i înfruntând valurile răzvrătite ale Canalului Mânecii și un vânt coroziv, în timp ce emit un bâzâit constant, amenințător.

SAMSUNG

VIII. Contabilitatea

1.

Cum stai cu spatele la Turnul Londrei și te uiți spre malul celălalt al Tamisei, poți să observi un grup de clădiri de birouri noi, înșirate de-a lungul malului sudic. Construcția lor a durat numai șase luni – fiind asamblate din rame de oțel îmbrăcate doar într-un strat de sticlă fumurie –, și încă nu pare că s-au integrat în peisajul orașului, fiind straniu de curate și insensibile la istoria care le înconjoară, dând o impresie neautohtonă de optimism, care s-ar potrivi mai degrabă cu centrul orașelor Toronto și Cleveland. Chiar spre est de ele, într-o piațetă împodobită cu copaci și fântâni arteziene întreținute de firme private, grupuri de școlari străini sosesc cu autobuzul să facă poze cu fluviul, în vreme ce oameni de afaceri, al căror program le-a fost dat peste cap de binefacerile accidentale ale unui tren punctual sau ale unui bulevard neaglomerat, stau pe bănci și se ocupă de mesaje transmise în mod invizibil spre telefoanele lor prin aerul strălucitor al dimineții.

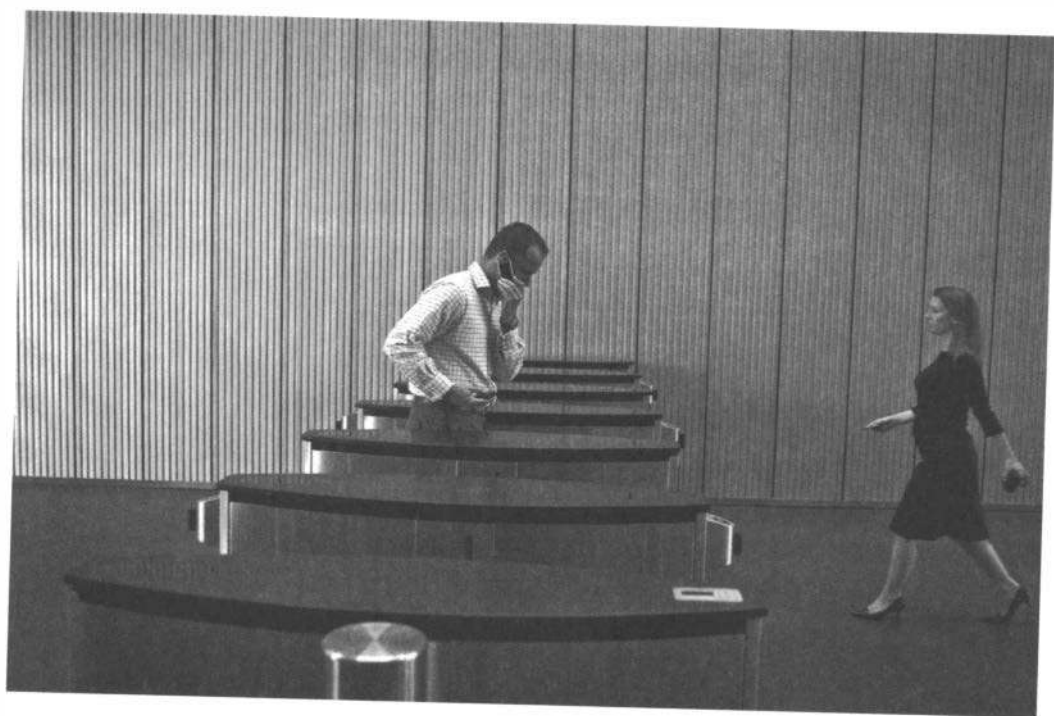
O siglă discretă, amplasată în vârful unuia dintre blocurile-turn, este singurul indiciu exterior că ai ajuns la sediul european al uneia dintre cele mai mari firme de contabilitate din lume. În ciuda rezervei manifestate, clădirea îi îngăduie trecătorului curios să privească nestingherit la ce se petrece înăuntru. Aparent mai conștienți de faptul că au o priveliște decât de acela că reprezintă ei înșiși una, angajații își sprijină picioarele încălțate doar cu șosete pe cutii de cartușe de toner, își mănâncă nestingheriți prânzul la fereastră, se rotesc cu scaunele ergonomice, stau în picioare în semicerc – luând parte la exerciții de grup misterioase –, și scriu acronime pe table albe în încăperi pline de colegi cu expresii concentrate – comportamentul lor desfășurându-se îndărătul unui strat triplu de geam ca într-un film mut straniu, acompaniat doar de o coloană sonoră reprezentată de zgomotele pescărușilor, ale traficului fluvial și ale vântului care bate dinspre est.

Intrând în clădire, dai peste un hol proiectat astfel încât capul oricărui nou-venit se va lăsa în mod inevitabil pe spate pentru a urmări cu privirea o succesiune de etaje care par că se înalță la infinit, și, făcând asta, va reflecta – așa cum te invitau odinioară constructorii de catedrale să faci cu naosurile lor boltite – la respectul ce li se cuvine celor răspunzători pentru înălțarea și administrarea acestui colos. Totuși, spre deosebire de catedrala din Chartres, care anume exact este lucrul față de care trebuie să ne arătăm deferenți este neclar. Poate este munca susținută, precizia, o anume lipsă de scrupule și complexitățile surprinzătoare ale procesului auditării. Pe o placă prinsă de perete se afirmă solemn: „Ne plac oamenii care vădesc integritate, energie și entuziasm“.

Socotind după numărul de persoane așezate pe canapelele din piele roșie din hol, nu e ceva ieșit din comun să fii lăsat să aștepți o vreme atunci când ai programată o întrevedere, așa încât să ți se inculce subliminal ideea importanței gazdelor aflate la etajele superioare. O recepționează, la fel de conștientă de caracterul solemn al rolului ei ca o preoteasă de la Templul din Delfi, e disponibilă pentru un mic ceremonial de inițiere, înmânându-ți un ecuson și direcționându-te spre canapele cu o vagă promisiune că vei fi salvat. Sunt ziare gratuite și sticle cu apă inscripționate cu denumirea firmei. Așteptarea pare a fi cea mai veche dintre activitățile omenești, datând de pe vremea când senatorii romani se plimbau încoace și-ncolo prin fața ușii apartamentelor împăratului, iar neguțătorii stăteau la coadă să-l vadă pe calif în palatele de marmură ale Cordobei medievale. În planul secund, o baterie de lifturi emite bipuri neregulate, în timp ce agenți de pază supraveghează turnichetele, sperând la o confruntare care să îi mai scoată din plictiseală.

Așa cum faci când aștepți la cabinetul unui doctor, ai putea fi tentat să te uiți la ceilalți vizitatori și să te întrebi ce probleme i-au

adus aici. E puțin probabil să fie unele simple. Contabilii nu se ocupă de nevoile superficiale ale vieții. Slujbele lor nici măcar nu au fost create decât târziu în istoria afacerilor, numai după ce milioane de oameni se strânseseră în orașe și se grupaseră în falange ocupaționale – căci, până atunci, contabilitatea ocupa doar câteva momente sporadice deasupra catastifului, la lumina lumânării, într-o odaie lăaturalnică.

Apariția unor specialiști în finanțe – care nu se pricep să pescuiască sau să construiască o casă ori să coasă o haină, însă se angajează fără rezerve să răspundă la întrebări despre amortizare, despre veniturile din operații de participație și despre impozitele pe tranzacții – pare a fi apogeul unei lungi istorii de diviziune a muncii, care a început în Egiptul Antic acum 3 000 de ani și, cel puțin în oaze precum acestea, a generat profituri spectaculoase și niște efecte psihologice secundare.

Totul în clădirea contabililor arată elegant și bine întreținut. Nu se zăresc nicăieri firele de praf specifice lumii obișnuite. Oamenii traversează coridoarele și pasarelele supraînălțate cu pași hotărâți. Cinci mii de angajați sunt împărțiți în divizii denumite Audit, Impozite, Bănci, Piețe de capital, Imobiliare și Servicii de consultanță în Probleme de risc. Ei sunt asistați de un personal auxiliar format din două sute de angajați care repară scaune, împing cărucioarele cu biscuiți în sălile de ședință, redirecționează corespondența electronică și prind laolaltă ecusoane de identificare. Un depozit de consumabile aflat la subsol, mai bine aprovizionat decât peștera lui Aladin, se mândrește cu un stoc de trei mii de evidențiatoare, cu care ai putea să trasezi o dungă galben-fosforescentă în jurul planetei și care te invită să te gândești la multele țări și situații în care se vor termina – de pildă, o cariocă va expira într-un hotel din Kiev, după ce a acoperit numeroasele idei remarcabile dintr-un document de cinci sute de pagini intitulat *Costul mediu ponderat al capitalului în industria exploataării cuprului*.

În percepția mai generală a publicului, contabilitatea poate fi sinonimă cu plictiseala birocratică, însă, privită de aproape, această aglomerare de talente la cifre îi oferă privitorului un studiu de caz privind farmecele discrete ale birourilor, cu amestecul lor curios de camaraderie, inteligență și zădărnicie. Sediul principal de pe malul Tamisei reprezintă decorul pentru o suită de comportamente cel puțin la fel de neobișnuite precum ceea ce ar putea descoperi un etnograf în triburile din Samoa.

M-am decis să petrec o vreme în turnul de sticlă al contabililor, precum și într-una sau două dintre casele lor, pentru a compila un instantaneu al unei zile obișnuite din viața lor.

2.

Este ora șase într-o dimineață de sfârșit de iulie, într-un sat aflat la cincizeci de kilometri de birou, în zona rurală a comitatului Berkshire. A defini ceea ce se apropie în mod dureros de sfârșit, mulțumită insistenței neîndurătoare a unui țârăit electronic ca „fiind adormit“, nu redă nici pe departe adevărata dimensiune a ceea ce s-a petrecut cu adevărat în ultimele șapte ore, de când una dintre contabilele pe care le urmăresc îndeaproape a pierdut contactul cu eul ei conștient în timp ce urmărea o știre locală și a fost purtată pe aripile lebedei somnului. Poate că nu făcea altceva decât să zacă întinsă sub o pilotă, într-o încăpere tulburată doar la răstimpuri de baleierea luminii farurilor pe tavan, însă în tot timpul acesta era purtată în călătorii agitate, însuflețite de chipuri și emoții neașteptate.

Se afla din nou în sala de sport a școlii, dând un examen de algebră, stând în aceeași bancă cu un băiat care, fără vreo neconcordanță frapantă, era în același timp colegul ei în divizia Comerț cu amănuntul și bunuri de larg consum. Au urmat o coadă la supermarket și Regina care striga că i se furaseră cerceii, o scenă care s-a suprapus

peste un rendez-vous pe un feribot cu un iubit pe care nu-l mai văzuse de zece ani, dar care vorbea despre despărțirea lor cu o exactitate pe care, trează, mintea ei n-ar fi atins-o niciodată. E o minune faptul că reușim să fim atât de docili la exterior, rar mișcând câte o mână sau câte un picior, în timp ce călătorim cu asemenea trenuri pline de fantome.

Odată ce a sunat alarma, contabilei nu îi rămâne decât să se îndrepte spre baie, fără le acorde viziunilor ei atenția cuvenită. Asocierile de natură sentimentală și dorințele imposibile sunt reprimare, iar eul este reasamblat ca o entitate aparent coerentă, cu obligații ferme și un viitor dinainte stabilit. Însă, în pâcla zorilor, preț de câteva clipe are senzația că are câte un picior în ambele lumi, părți din ea cramponându-se de vise în vreme ce altele, trezite, își fac de lucru cu robinetele și periuța de dinți. Însă, în timp, podul basculant care făcea legătura cu noaptea este ridicat și, curând, nu mai rămâne decât zgomotul apei care curge și, pe o poliță din dreptul ferestrei, o sticlă de șampon pe care stă scris, cu litere apăsate, într-o reafirmare implicită a supremației realității diurne, sintagma familiară, dar stranie: „Balsam 3 în 1“.

Cât de liniștită era populația țării cu doar patruzeci și cinci de minute în urmă, și totuși cât clătit de păr, legat de cravate, căutat de chei, îndepărtat de pete și țipat la partenerul de viață se vor petrece în următoarele treizeci, în timp ce evenimentele din casa contabilei se vor repeta într-o sută de mii de alte case în cadrul unui cerc imens trasat în jurul Capitalei, din Folkestone în Aylesbury, din Haslemere până în Chelmsford. Alarmerile se pornesc în Rottingdean și în Harwich, alarme așezate în echilibru pe etajere din brad și pe noptiere cu blat din marmură, alarme care vibrează, și altele care declanșează informările unor crainici cu voci catifelate ce descriu amănunțit traiectoriile ciclonilor și ale valurilor.

După duș și îmbrăcat urmează un bol cu Crunchy Nut; apoi o cotrobăială după o poșetă și un impermeabil pentru plimbarea până la gară prin aerul rece. Odată ieșită din casă, îi pare nemaipomenit faptul că lumea naturală e tot acolo și că e, după toate aparențele, atât de netulburată și de liniștită, de indiferentă la preocupările omenești, cu un cer proaspăt de pe care s-au șters urmele vijeliilor de ieri și care nu poartă pică, o scenă de o frumusețe inocentă care vine să susțină orice încercare de a căuta în adâncul sufletului rezerve de optimism și bună dispoziție.

Trenul va sosi la timp, anunță ecranele din gară, iar contabilă se îndreaptă spre capătul peronului pe sub arcadele victoriene poroase de la straturile de vopsea suprapuse de-a lungul deceniilor, trecând pe lângă reclame la piese de teatru din West End și excursii de o zi la castele istorice. Un avion trece pe deasupra, un veteran al plecărilor încă și mai matinale, având, poate, la bord un copil care exact în clipa aceea se uită în jos și vede, în perimetrul unui hublou, adevărata anvergură a liniei de cale ferată în timp ce își croiește drum de pe coastă până în oraș. Înapoi la nivelul solului, de la oarecare depărtare, legănându-se încetișor, cu farurile aprinse și scântei scăpărând în jurul roților, se ivește un tren în livrea verde, sunând din sirena ca de jucărie pe fundalul unui orizont larg.

Când intri în vagon, ai senzația că ai întrerupt o enorie. Aerul rece întrerupe stări de visare care pesemne că au început într-un punct îndepărtat al traseului și s-au învățat de-a lungul lanurilor de grâu. Pasagerii așezați comod pe banchete nici nu ridică privirile, nici nu dau în vreun alt fel de înțeles că au băgat de seamă, însă trădează faptul că au luat act de prezența nou-sositei repoziționându-și cu abilitate membrele astfel încât să-i îngăduie să își croiască drum cu greu pe lângă ei spre unul dintre locurile rămase neocupate. Trenul pornește din loc, reluându-și țcănitul ritmic de-a lungul șinelor montate

acum un secol și jumătate, când Capitala a început să smulgă muncitori din paturile lor aflate în sate îndepărtate ale căror ferme mărginașe marcau odinioară hotarele lumii cunoscute a locuitorilor lor.

E ceva neverosimil în tăcerea din vagon, dacă ne gândim cât de gregari suntem ca specie. Totuși, e mult mai drăguț din partea navetiștilor să se prefacă absorbiți de alte lucruri decât să dezvăluie în ce măsură se evaluează, se judecă, se condamnă și se doresc unii pe ceilalți. Câtiva cutează să arunce câte o privire în stânga și în dreapta, pe furiș, ca niște păsări care ciugulesc semințe. Dar numai dacă trenul ar fi implicat într-un accident s-ar ști cu certitudine cine a mai fost în vagon, ce părțile ale economiei țării ședeau pașnic dincolo de culoarul de trecere chiar înainte să se producă impactul: angajați ai hotelurilor, ai ministerelor, ai clinicilor de chirurgie estetică, ai pepinierelor și ai firmelor de felicitări tipărite.

În jur, toată lumea citește ziarul. Scopul nu este, bineînțeles, acela de a spicui informații noi, ci mai degrabă de a-ți convinge mintea să iasă dispoziția introspectivă indusă de somn. Să-ți arunci ochii pe ziar e ca și cum a-i duce o cochilie la ureche, fiind copleșit de vuietul omenirii. Astăzi se poate citi o poveste despre un bărbat care a adormit la volan după o noapte nedormită petrecută înșelându-și soția pe internet și a plonjat de pe un pasaj rutier, omorând o familie de cinci persoane aflată într-o rulotă care circula dedesubt. Un alt articol vorbește despre o studentă, frumoasă și promițătoare, care a dispărut după o petrecere și a fost descoperită tranșată în portbagajul unui taxi cinci zile mai târziu. Un al treilea trece în revistă detaliile relației amoroase dintre o antrenore de tenis și elevul ei în vârstă de 13 ani. Aceste relatări, atât de fără putință de tăgadă de nebunești și catastrofale, sunt, în mod paradoxal, alinătoare, căci ele ne ajută să ne simțim sănătoși la minte și binecuvântați prin comparație. Putem să le dăm deoparte și să redescoperim sentimentul

de ușurare pe care ni-l conferă rutina noastră previzibilă; putem să ne simțim recunoscători pentru felul în care am știut să ne zăgăzuim dorințele și mândri de înfrânarea de care am dat dovadă neotrăvindu-ne colegii sau neîngropându-ne rudele sub verandă.

Prin dreptul ferestrei se derulează viniete familiare: o centrală electrică, un petic de teren viran, un depozit poștal, un desiș de arbori bătrâni, un pâlcc de școlărițe în uniforme gri cu albastru, o formațiune de nori cumulus care se întinde dinspre vest, un centru comercial care se înalță dincolo de o autostradă, niște articole de lenjerie intimă fluturând pe o frânghie de rufe, apoi, treptat, dosurile vilelor din suburbii care vestesc sosirea trenului în inima Londrei înseși.

În clădirea contabililor, angajații încep deja să își croiască drum prin ușile de sticlă. S-au dat jos din vagoane de cale ferată la Victoria sau Farringdon, London Bridge și Waterloo, au traversat tuneluri cu mașina, au fost zgâlțâiți de autobuze cu motoare diesel, au străbătut în fugă săli de așteptare de prin aeroporturi, au alergat de-a curmezișul parcurilor și au străbătut cu bicicleta dealuri și bulevarde, în fiecare caz ascunzând de restul lumii centrul pânzei de păianjen spre care se îndreptau. Și câte feluri de mic dejun au mâncat. Produse de patiserie din aluat danez, resturile curry-ului de aseară, cârnați, ouă scoțiene și boluri cu Cheerios și Coco Pops, ale căror denumiri vesele sunt menite să le insufle consumatorilor lor speranță.

Angajații își continuă drumul spre etaj fără să se uite în jur. Să te simți în largul tău la birou înseamnă să nu remarci sculptura argintie ciudată din hol și să uiți cât de straniu ți se părea locul acesta în prima zi. Începutul muncii înseamnă sfârșitul libertății, dar și al dubiilor, al încordării și al dorințelor neînfrânate. Cele zece mii de posibilități ale contabilei au fost restrânse în mod plăcut la o mână. Are o carte de vizită pe care o înmânează la întâlniri și care le spune altora – și, poate și mai semnificativ, îi reamintește ei înseși – că este

Senior Manager la Divizia Business, și nu o conștiință difuză trecătoare într-un univers neînsemnat. Cât de dătător de satisfacție este să fii înfrânat de presupunerile colegilor, în loc să fii nevoit să meditezi, în singurătatea orelor dimineții, la tot ceea ce ai fi putut să fii și n-ai să mai ajungi niciodată. În jumătate de oră are programată o întrevedere cu o echipă de la o companie de brokeraj în asigurări, ceea ce îi lasă timp să-și cumpere o brișă și o cafea de la bufet. Începutul zilei de muncă a topit nostalgia așa cum soarele evaporă un strat de rouă. Viața nu mai este misterioasă, tristă, tulburătoare, înduioșătoare, derutantă sau melancolică; este o scenă utilă pentru acțiune lucidă.

3.

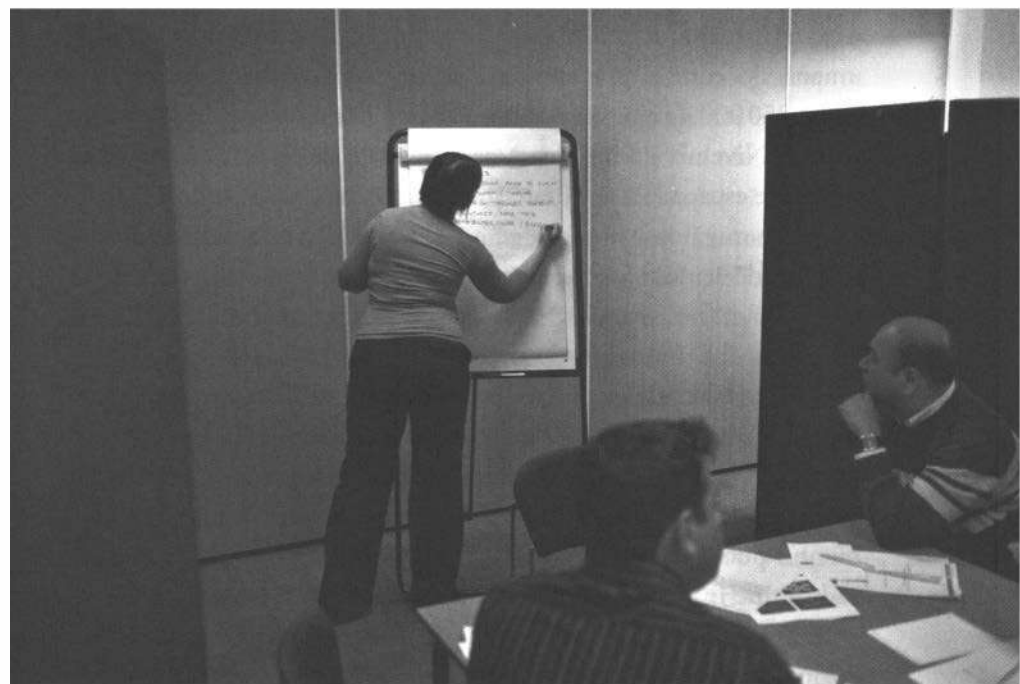
Într-o sală de ședințe de la etajul al șaptelea, zece oameni s-au strâns pentru a discuta felul în care decurge auditarea unei companii din Birmingham care produce ambalaje din plastic pentru industria alimentară. Aceștia variază ca poziție în ierarhie de la un acționar principal, în cămașă, așezat în capul mesei, la un proaspăt recrut într-un costum cu dungi ce sar în ochi, care a ieșit de pe băncile facultății vara trecută. Persiflarea și tachinările afectuoase amintesc de dialogurile dintre un profesor și un grup de elevi infatuați, dar respectuoși. „Te-ai uitat aseară la meci, ariciule?“, îl întreabă acționarul pe tânărul aflat în dreapta sa, al cărui păr este modelat cu dibăcie sub formă de țepi. „Bineînțeles, Robinson, dar o să vă ștergem rânjetul de pe față weekendul viitor“, ripostează acesta din urmă.

Cinci membri executivi ai echipei de audit au fost în Birmingham în fiecare săptămână din ultima lună, cazându-se la un motel situat lângă fabrica de mase plastice, pe șoseaua care intră în oraș. În timpul zilei au lucrat în departamentul economic al companiei, parcurgând dosare și verificând date pe laptopuri. Seara au frecventat

Star of India, un restaurant bengalez situat peste autostrada cu două benzi pe sens, cum te uiți dinspre Colditz (cum și-au poreclit motelul). Politica de deplasări a firmei stipulează că subordonaților li se decontează masa de seară în cuantum de până la 20,50 lire.

Nu este ușor să îi încurajezi pe contabili să intre în detalii în legătură cu ceea ce fac. Au senzația că orice curiozitate manifestată de un civil trebuie să ascundă o batjocură – încă una din seria celor pe care le-au avut de îndurat de la restul lumii încă de după absolvire, când și-au anunțat intenția de a îmbrățișa această carieră. Însă, cu perseverență, disprețul de sine lasă treptat locul unei mândrii mai sincere față de faptul că stăpânesc un meșteșug atât de complicat.

Stau de vorbă cu Emily Wan. Are 28 de ani și tocmai s-a transferat la Londra de la sucursala din Shanghai a firmei, unde și-a găsit un post după ce a absolvit cu note excepționale Universitatea Jiao Tong. Ea compară procesul auditării cu o piesă de tâmplărie. Capitalismul n-ar putea funcționa fără ea, spune zâmbind. Procedurile folosite pentru audituri sunt aceleași peste tot în lume, permițându-le contabililor să lucreze fără probleme cu colegi străini, așa cum fac piloții. Regulile au fost statuate sub forma unei biblii de patru mii de pagini, *Metodologia globală a auditării*, pe care o iau s-o citesc în pat. La Birmingham, fiecare membru al echipei a fost însărcinat cu fundamentarea unui alt aspect al bilanțului clientului: unul îi verifică registrul de mijloace fixe, altul – creanțele, un al treilea – pasivele, un al patrulea – creditorii și un al cincilea – rezervele de capital. La sfârșitul procesului, asociatul principal își va da avizul pe șase sute de formulare care garantează legal corectitudinea calculelor prezentate – în felul acesta permițându-le potențialilor investitori să aibă suficientă încredere cât să-și lase banii să pornească în călătorii digitale îndelungate și intangibile în direcția companiei.

În momentul de față, echipa identifică modalități de a verifica fiabilitatea sistemului de facturare a TVA. Ei schematizează circuitul a o sută de milioane de lire sterline prin instalațiile interne ale clientului în ultimele șase luni. Din cauza unui dosar lipsă, s-a înregistrat o întârziere enervantă în completarea unui formular de prelungire a independenței anuale vizând servicii, altele decât cele de audit pentru obligațiuni din anuități.

Deși distincția dintre „natural” și „artificial” se disipă adesea la o examinare mai atentă, hotărât lucru, am avansat mult de la condiția umană așa cum se prezenta la început, în marele rift siro-african, acum 250 000 de ani. E greu să nu admiri dăruirea pusă în slujba detaliilor. Niveluri de implicare care, în societățile de altădată, erau rezervate escapadelor militare și intoxicării religioase au fost canalizate spre migăloase broderii cu cifre. Poate că istoria stăruie asupra faptelor de arme și a întâmplărilor dramatice, însă realitatea este că puțini dintre noi ies în larg și mulți suntem în port, numărând parâmentele și descâlcind lanțurile ancorelor.

Este indiscutabil faptul că profesia de contabil le oferă celor care o practică un mod aparte de a privi lumea. Contabilii mă întreabă nu cum se scrie o carte, ci dacă impozitele aferente unui titlu se pot plăti de-a lungul mai multor ani sau trebuie plătite integral în momentul publicării. Sunt ca niște specialiști în chirurgie renală care văd în tine în primul rând un rinichi.

Și, mai impresionant, ei par să nu nutrească nici cea mai mică dorință de a se dedica vreunei activități care își propune să lase o moștenire durabilă. Ei au libertatea lăuntrică de a-și exersa inteligența așa cum taximetriștii își exersează abilitățile de a naviga: merg oriunde îi ghidează clienții lor. Săptămâna asta s-ar putea să li se ceară să se ocupe de finanțarea unei platforme petroliere, iar săptămâna următoare, de obligațiile fiscale ale unui supermarket sau ale unei

fabrici de cablu optic, fără să fie opriți în loc de proiectele interne presante, de patologii și de suferința pe care le comportă acestea. Nu nutresc nicio ambiție de a fi recunoscuți de străini sau de a le consemna părerile pentru un viitor placid și trecător. Sunt îndeajuns de echilibrați încât să se fi împăcat cu ideea căderii în uitare. Au acceptat cu eleganță puținătatea oportunităților de a accede la nemurire pe care le incumbă profesia de auditor.

4.

Într-o sală de ședințe de la parter, douăzeci și cinci de noi recruți se află în cea de-a doua săptămână a unui curs de pregătire în contabilitate care durează trei ani. Săptămâna trecută li s-a oferit o prezentare generală a principiilor raportării financiare, iar săptămâna asta vor parcurge mecanismele sistemelor de asigurare a societăților comerciale. Într-o încercare de a le susține moralul, printre altele, firma i-a dus cu autocarul până la un hotel elegant din afara Londrei, pentru a face cunoștință cu președintele consiliului de administrație, și apoi la un centru de relaxare, pentru o după-amiază de tratamente cosmetice și masaje. În plus, le-au fost prezentați psihoterapeutul companiei, spălătoria chimică proprie, directorul departamentului de tehnologia informației și președintele asociației contabililor gay, ai căror membri se reunesc la un pahar în prima zi de marți a fiecărei luni. Iar acum, având în vedere faptul că stagiarii asistă de mai bine de jumătate de oră la o prelegere și mulți dintre ei dau semne de oboseală, instructorul alege să le dea drumul să plece mai repede, ca să deguste din varietatea de croasanți și pateuri expuse afară.

De-a lungul unei bune părți a istoriei omenirii, singurul instrument necesar pentru a-i determina pe angajați să-și îndeplinească sarcinile cu energie și iscusință era biciul. Cât timp lucrătorii nu trebuiau decât să se lase în genunchi și să adune știuleții de porumb

rătăciți de pe aria de treierat sau să care în spate piatra excavată din cariere pe un povârniș, puteau fi loviți cu putere și des, fără teama de repercusiuni și cu folos. Însă regulile ocupării forței de muncă a trebuit să fie rescrise odată cu apariția unor sarcini a căror execuție impunea ca protagoniștii lor să fie într-o mare măsură mulțumiți mai degrabă decât doar îngroziți sau resemnați. Odată ce a devenit evident faptul că cineva de la care se aștepta să îndepărteze tumori cerebrale, să redacteze documente juridice sau să vândă apartamente cu o însuflețire convingătoare nu putea fi posac sau ranchiunos, morocănos sau furios, fără ca acest lucru să se răsfrângă asupra rentabilității, confortul psihic al angajaților a început să fie principala preocupare managerială.

Slujbele din turnurile de sticlă ale lumii nu pot fi gestionate prin intermediul fricii de o forță exterioară. Turnurile de pază sunt inutile când vine vorba să-ți încurajezi subalternii să-și pună inteligența în slujba redactării unor grafice de rescadențare a plății taxelor, ceea ce obligă conducerea la vârf să își trateze subordonații cu un respect plin de îngăduință și costisitor. Acești stăpâni au fost văduviți de mentalitatea trufașă a armatorilor din secolul al XVIII-lea, care, fapt de invidiat, erau liberi să-și catapulteze sclavii în mijlocul Atlanticului la primele semne de scorbut. Noile simboluri ale puterii trebuie să se implice în activitatea creșelor și, la reuniunile lunare, să-și întrebe pe un ton însuflețit subalternii dacă sunt mulțumiți cu locurile lor de muncă.

Persoana responsabilă cu înfășurarea pumnului de fier al autorității în mânușa de catifea aferentă este Jane Axtell, șefa departamentului de Resurse Umane al firmei de contabilitate, localizat la etajul al șaselea. Recent, ea a organizat un concurs de pictat peisaje, pentru a-i ajuta pe auditori să-și elibereze creativitatea neexploată, iar acum, într-un efort de a le ridica și mai mult moralul, s-a

apucat să tapeteze coridoarele și sălile de primire ale clădirii cu plachete inscripționate cu legenda: „Codul nostru etic: cine suntem și ce reprezentăm“.

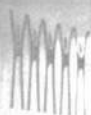
Cu siguranță un cronicar precum Saint-Simon ar fi avut mult mai puține de consemnat dintre cele petrecute la curtea lui Ludovic al XIV-lea dacă Axtell ar fi fost prezentă la Versailles. Mulțumită ei, în momentul de față în firmă sunt în vigoare o politică de toleranță zero față de acțiunile de intimidare și de bârfă, o linie telefonică deschisă 24 de ore pentru angajații cu probleme, forumuri unde pot fi înregistrate reclamații împotriva colegilor și o procedură discretă prin care un manager îi poate aduce la cunoștință unui subaltern că îi miroase gura.

La baza acestor inovații se află convingerea că dinamica locului de muncă este la fel de complicată și de surprinzător de volatilă ca relațiile de familie, cu ingerința suplimentară că, în vreme ce familiile, cel puțin, constituie un cadru consacrat și legitimat pentru o isterie demnă de scenele din *Medeea*, viața la birou se desfășoară de obicei îndărătul unei măști de veselie prefăcută, lăsându-i pe angajați cumplit de nepregătiți să facă față furiei și tristeții pe care le deșteaptă în ei colegii în mod constant.

Oricât de nefirești ar părea strategiile instituite de departamentul de Resurse Umane, chiar caracterul lor artificial este cel care le garantează succesul, căci tonul forțat al seminarelor ținute în deplasare și exercițiile de feedback în grup le îngăduie angajaților să protesteze cu curaj că nu au nimic de învățat din a se supune unor astfel de pe-depse. Apoi, asemenea invitațiilor la petrecerea cuiva care la început iau în răs propunerea gazdei de a juca o tură de mimă, s-ar putea să constate cu surprindere, pe măsură ce jocul se încinge, că reușesc să-și canalizeze dușmăniile, să-și identifice simpatiile și să scape de chinul flecărelii ipocrite.

Our Values Statement

Who We Are and What We Stand For

People who demonstrate integrity, respect and teamwork

People with energy, enthusiasm and the courage to lead

People who build relationships based on doing the right thing

BRIDGEMAN

Există, e adevărat, puține precedente în istorie pentru titulatura postului lui Axtell sau pentru jargonul ei („relaționare cu clienții“, „branding personal“) – un deficit care te-ar putea face să o consideri un rău nenecesar. Dar asta ar însemna să interpretezi greșit specificitatea biroului de astăzi, o uzină de idei care depinde de capacitatea a zeci de mii de angajați de a comunica eficient între ei pentru a deservi nevoile unor clienți neînfrânați și exigenți și, ca atare, prin extrapolare, o entitate extrem de predispusă la lupte sângeroase, la tăinuirea meschină de informații între departamente, la alimentarea de ranchiune toxice pe tema grilelor de salarizare inechitabile, la apariția mătreții pe gurile directorilor, la intercalarea de adverbe înainte de infinitive în comunicatele de presă și la întinderea unor mâini transpirate la întâlnirea cu persoane-cheie – și, ca atare, o entitate care nu se dă în lături de la șperțul colectiv discret mascat sub formă de seri de karaoke și stratageme de tipul „Angajatul lunii“, care îi recompensează pe câștigători cu croaziere pe fluviu și prânzuri în sala de consiliu în compania președintelui.

5.

Mă căznesc vreme îndelungată să-l întâlnesc pe acest președinte, dar prima oară e plecat în Rusia, apoi în India și apoi în Statele Unite, deși, în acest din urmă interval, sunt sigur că îl zăresc intrând într-un lift din sediul londonez. Apoi, într-un alt moment, este oficial la etaj, dar nu are timp să mă primească, până când, în fine, mi se acordă o jumătate de oră în care să stau de vorbă cu el despre viitorul firmei și despre provocările cu care se confruntă profesia lui.

Ne așezăm față în față într-o încăpere goală, supravegheați de șeful departamentului de Relații cu publicul, scopul prezenței acestuia nefiindu-mi clar, altfel decât pentru a sublinia ideea că ar trebui să fiu cu băgare de seamă.

O demonstrație de amabilitate prefăcută reușește cu greu să ascundă iritarea pe care scriitorii i-o provoacă președintelui consiliului. În dimineața aceasta, așa cum se întâmplă în fiecare zi din timpul săptămânii de lucru, s-a trezit la 5, a ieșit să alerge patruzeci de minute și era la birou înainte de 7. Domnește peste 12000 de oameni răspândiți în reprezentanțe din Danemarca, India, Camerun, Senegal, Suedia, Scoția, Albania, Irlanda de Nord, Moldova și Africa de Sud.

Însă, în ciuda ariei lui de competență, a renunțat la toate instrumentele și simbolurile autorității. Toată lumea îl știe după numele mic. Nu are avion personal și nici șofer la scară. Împarte cu altcineva o secretară. Vine la muncă cu trenul. Nu are nici măcar un birou al lui. Arhitecții i-au proiectat unul, cu vedere spre Tower Bridge, însă el a insistat să stea în mijlocul unui etaj obișnuit, la un birou identic cu al oricărui stagiar. Singura trăsătură distinctivă o reprezintă o bucată de plastic laminat, aflată în partea dreaptă a telefonului, pe care este imprimat un citat dintr-un discurs al lui Theodore Roosevelt, în care președintele vorbea despre necesitatea ca fiecare om să țin-tească spre perfecțiune și, „dacă dă greș, cel puțin a dat greș cutezând foarte sus, așa încât locul lui nu va fi niciodată printre sufletele acelea înfrigurate și sperioase care nu cunosc nici triumful, nici înfrângerea“.

Mobilierul președintelui îmi amintește de poemul lui W. H. Auden, *Directorii* (1948):

În vremurile rele de demult nu era chiar așa de rău:

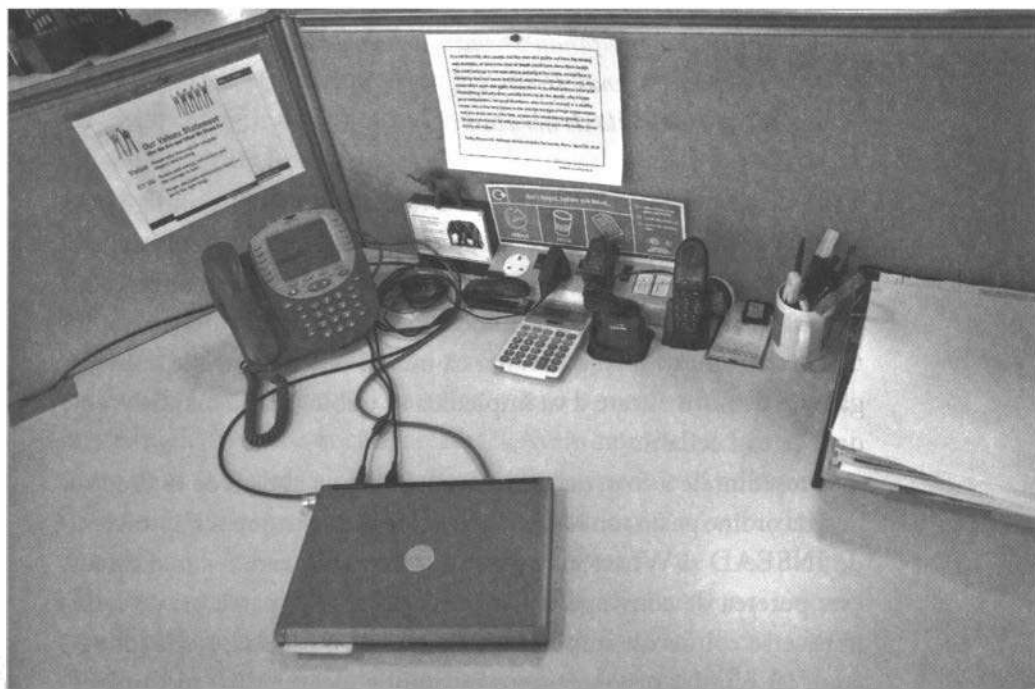
Vârful scării

Era un loc distractiv în care să stai; succesul

Însemna enorm – timp liber

Și mese copioase, mai multe palate pline cu mai multe

Obiecte, cărți, fete, cai

*Decât ai apuca să folosești într-o viață, și să fii
Cărat pe brațe la deal în timp ce te uiți
La alții cum merg pe jos.*

Însă Auden știa încotro se îndrepta autoritatea. În zilele noastre, el se întreba:

*E oare vreun pictor care
Să te înfățișeze înălțându-te victorios dintr-un lac
Pe spinarea unui delfin, gol,
Apărat de o umbrelă de heruvimi?*

Firește, puterea nu a dispărut cu totul; ea a fost doar reconfigurată. Tocmai pozând într-un angajat oarecare, președintele companiei are cele mai mari șanse să-și păstreze poziția în ierarhie. Subalternii lui admiră sinceritatea cu care mimează că le împărtășește soarta, în timp ce în sinea lui își dă seama că numai o demonstrație convingătoare de normalitate îl va împiedica să trebuiască să mai fie vreodată ca toți ceilalți.

Președintele a fost, de asemenea, obligat să abdice de la dreptul de a da ordine pe un ton răstit. Nu are voie să muștruluiască absolvenți de INSEAD și Wharton. Singurul instrument care i-a mai rămas este puterea de convingere. Ca atare, de trei sau patru ori pe lună, în diverse colțuri ale imperiului lui, urcă pe o estradă, își dă jos sacoul, își plimbă privirea peste un public alcătuit din trei mii de contabili și, în timp ce pe fundal se derulează lozinci în Powerpoint, le spune ce profesioniști admirabili sunt, înainte de a le strecura cu iscusință o recomandare de a-și îmbunătăți practica în maniera smerită și rugătoare a unui predicator într-o epocă în care credința cunoaște un declin.

Este evident faptul că succesul în funcția lui va depinde în cele din urmă nu neapărat de ce ar putea face, cât de norocul de a-și pune în acord domnia cu curente favorabile din istoria economică. E asemenea unui general pe câmpul de luptă care se chinuie în zadar să dea impresia că deține controlul în haosul iscat de muniții care explodează când și când.

Poate că președintele îmi intuiește îngrijorările. Pare să privească interviul nostru nu ca pe o șansă de a comunica informații utile, ci ca pe o testare riscantă a abilității lui de a evita să spună orice s-ar putea întoarce să-l bânuie – cu alte cuvinte, să fie cât se poate de plictisitor. Continuă să-mi vorbească pe același ton plăcut, dar impersonal, pe care l-ar folosi ca să se adreseze unei mulțimi. Îl rog să îmi vorbească despre viitorul companiei: „Nimeni nu se iluzionează că nu ne confruntăm cu o serie de provocări importante. Totuși, nu încape îndoială că avem și niște oportunități fantastice“. Ce ambiții nutrește pentru angajații lui? „Toți oamenii și partenerii noștri vor să fie parte dintr-o organizație învingătoare, prosperă, o organizație care câștigă cotă de piață și, ca atare, cultivă oportunități pentru toți oamenii ei.“ Îi place să călătorească? „Avem norocul să facem deja parte dintr-o afacere globală înfloritoare, dar trebuie să ne străduim mai mult să ne punem cu totul în slujba organizației noastre globale și a pieței globale“. Prin ce se deosebește firma lui de concurență? „Oamenii noștri reprezintă marca noastră în ochii clienților, și o experiență personalizată pentru client nu poate fi creată decât asigurându-ne că oamenii noștri împărtășesc valorile noastre“.

După douăzeci de minute de așa ceva, mă simt tentat să-l întreb când l-a apucat ultima oară durerea de burtă în timpul unei ședințe. Dar poate că vorbește astfel nu neapărat din cauză că dorește să îmi tănuiască lucruri, ci fiindcă anii întregi de făcut ocolul pământului, inspirând aer condiționat și susținând prelegeri în calitate de

What I want us all to commit to

LIVE THE FIRM'S VALUES

FOCUS ON CLIENT RELATIONSHIPS

CONNECT ACROSS THE ORGANISATION

HAVE FUN!!!

EY ERNST & YOUNG
Quality In Everything We Do

vorbitor principal, i-au pervertit personalitatea. E posibil să fie mai bine de zece ani de când n-a mai fost lăsat singur într-o încăpere fără să aibă nimic de făcut. Simt cum plictiseala lasă loc mlei față de cineva care, altminteri, te-ai gândi că nu are nici cel mai mic motiv să fie compătimit.

6.

Vine ora prânzului, aducând cu ea un miros îmbietor de mâncare prăjită care se înalță prin atriu până la etajele superioare. Angajații pot trece în revistă meniul zilei pe intranet. Vinerea se servește „pané din captura zilei, sos tartar și o felie de lămâie”; miercurea este pentru curry; iar joia primesc o „friptură aseasonată cu de toate”. Pentru a-i scuti pe potențialii meseni de orice întârziere neprevăzută, o cameră web transmite în direct imagini cu coada.

Totuși, nu toată lumea reușește să se relaxeze în timpul mesei de prânz. Chiar în vârful clădirii, într-o suită de săli de mese rezervate directorilor, asociații principali sunt angrenați în misiunea complexă de a face rost de milioane de lire sub formă de onorarii de la reprezentanții celor mai mari societăți comerciale din țară, în timp ce se prefac preocupați doar de ultimele vacanțe și de educația odraslelor. Cu toate că sumele aflate în joc sunt incomparabil mai mari decât cele cu care au de-a face detailiștii obișnuiți sau agenții de vânzări prin telefon care se milogesc să facă rost de clienți în lumea murdară de dedesubt, asociații au învățat să adopte aerul senin și indiferent pe care îl afișează doctorii și profesorii universitari.

Mark, asociatul care ia prânzul în aripa estică, și-a desăvârșit abordarea în timpul unui curs de pregătire intitulat „Discursul în fața clientului”, al cărui scop era acela de a-i ajuta pe cursanți să își perfecționeze „c”-urile: convingerea de sine, caracterul vandabil, comunicarea, capacitatea și consecvența. Cursul s-a ținut într-un hotel

situat la marginea unei păduri de la ieșirea din Northampton unde, în timpul unei întâlniri de seară, o pereche de vulpi s-a uitat pe geam la Mark cum ședea la o masă cu farfuria de carton și tacâmurile de plastic și exersa modul corect de a mânca împreună cu un client imaginar.

Acum dinaintea lui șade unul în carne și oase pe nume Arun, directorul economic general al celui de-al treilea producător de echipamente stomatologice, ca mărime, din Anglia. Conversația s-a împotmolit. Primul fel nu a sosit încă, iar cei doi bărbați au epuizat deja cricketul, lacul Como, cursele de Formula Unu, relativa ineficiență a panourilor solare și porumbeii din Londra. Mark se simte extraordinar de obosit astăzi, căci noaptea trecută a ajuns târziu acasă după o conferință a industriei petroliere care s-a ținut la hotelul Marriott din Aberdeen, pe tema mecanismelor utilizării schimburilor la termen și a primelor de garantare a împrumuturilor și disponibilizarea de lichidități pentru a finanța costurile de dezvoltare. Cel puțin priveleştea de la fereastră este impresionantă și mai pot fi alocate câteva minute identificării clădirii băncii Lloyds. Au și artă pe pereți. Compania se dă în vânt după artă și, când s-au mutat în noul sediu, i-a trasat unei firme de cumpărători de artă sarcina să dozeze aproape toate încăperile cu lucrări provocatoare și contrariante, aparținând unor artiști tineri. Pe cale de consecință, în sala de mese este etalată o fotografie imensă înfățișând o vacă ce pare că se azvârle într-un râu tulbure. Decorul ar putea fi India; vaca e posibil să fie pe punctul de a se sinucide.

Între timp, Guilherme face turul sălii. În vârstă de 42 de ani, originar din Bagé, sudul Braziliei, a fost angajat de o firmă de catering externă ca să servească la mese în timpul prânzului și la reuniunile de seară. La viața lui s-a întâlnit cu directori de la Axon Group, Braveheart Investments, Dana Petroleum, Indago Petroleum, de la

grupul Omega Diagnostics și de la Zytronic PLC, deși ar fi mai corect spus că s-a aflat un timp scurt în aceeași încăpere cu ei, căci e puțin probabil ca ei să-și amintească de acest bărbat chipeș, cu ochi căprui, tată a șase copii, care le-a oferit cândva o chiflă pudrată cu făină dintr-un coș argintiu.

Astăzi, meniul e compus dintr-un aperitiv constând din linguine cu crab, urmat de o friptură de ton cu plăcintă de cartofi răsti. Să-l angajezi pe Mark să gândească în locul tău te va costa 500 de lire pe oră, în vreme ce Guilherme poate fi tocmnit pentru doar 7 lire – o diferență care se explică nu doar prin istoria și nivelul de prosperitate ale țărilor lor de origine, dar și prin cei trei ani pe care Mark și i-a petrecut studiind să-și obțină diploma în drept, la care se adaugă alți doi petrecuți la colegiul BPP din King's Cross pentru a-și însuși PAR (principiile auditării și ale raportării), apartenența lui la Asociația Experților Contabili Autorizați și cei cincisprezece ani de venalitate, pe când avansa de la debutant la director cu răspunderi limitate, de la director cu puteri depline la manager adjunct, de la manager la manager general și, în fine, de la acționar la acționar principal.

Multe luni mai târziu, cu ajutorul unor bilete la *Così fan tutte* și la vernisajul unei expoziții de peisaje aparținându-i lui Renoir, Arun va da, în sfârșit, curs favorabil solicitărilor imperioase de bani formulate cu grijă de Mark. În ceea ce-l privește pe Guilherme, acesta va fi fost repatriat împotriva voinței lui, după expirarea vizei de ședere.

7.

Răstimpul de după masa de prânz este ciudat de tăcut, ca și cum o amintire ancestrală a siestei ar înăbuși însuflețirea normală a zilei. La etajul al șaptelea, angajații stau în birourile lor, concentrați asupra tastaturilor și a documentelor. Când și când, imprimantele se trezesc la viață cu un zumzet, expulzând pagini care emană căldura

nenatural de intensă și de remanentă a covrigilor proaspăt scoși din cuptor.

Sfidând uniformitatea atotcuprinzătoare a amenajării pe bază de spații de lucru necompartimentate unde mesele de lucru sunt desemnate doar prin acronime austere precum ML6W.246, angajații au reușit să le imprime spațiilor alocate o discretă notă personală. Poți vedea fotografii de familie prinse în piuneze de panourile de plută și, ici și colo, câte o cană sau un flecușteț care omagiază echipe de sport și destinații de vacanță. Dacă te ghemuiești, poți vedea câți dintre ei și-au scos pantofii și își freacă de mochetă tălpile încălțate cu șosete, o mișcare care are drept efect, pe lângă senzația contrariantă pe care ți-o dă frecarea fibrelor de nailon prin bumbac, și impresia că ai reușit, într-un fel neînsemnat, să te sustragi regulilor și ai adus o urmă din intimitatea căminului în teritoriul rezervat muncii.

Veteranii biroului sunt iscușiți când vine vorba despre îmblânzirea mediului în care lucrează. Știu unde să-și ascundă mâncarea în bucătăriile comune și cum să-și cronometreze vizitele la toaletă, astfel încât să reducă riscul de a face conversație deasupra chiuvetei cu un coleg lângă care tocmai au stat în atmosfera înmiresmată și încordată a unei cabine. Perioadele de efervescență productivă sunt presărate cu planuri de ieșit la masă, cu punerea la curent în legătură cu relațiile amoroase și analize tranșante ale isprăvilor vedetelor de cinema și ale criminalilor. Ce puține sunt momentele din zi când chiar se fac bani și câte sunt alocate deopotrivă reveriei și refacerii!

Dincolo de ferestre se văd oameni plimbându-se pe malul fluviului în haine de zi. Relaxarea lor te face să te gândești la logica profundă a muncii care se desfășoară în clădire. Totuși, întrebările capitale tind să îți pară irelevante atunci când ești prins într-o activitate; pregătești pur și simplu un document pentru ședința de la ora patru sau fiindcă l-a solicitat André ori îi trebuie lui Katrin pentru o prezentare

în Bangalore. Pe de altă parte, contabilii sunt experți când vine vorba să facă totalul însemnătății activității noastre profesionale. Compania își obține cea mai mare parte din venituri de pe urma iscusinței angajaților ei de a pregăti la sfârșitul anului dări de seamă financiare care afirmă, după ample preambuluri despre active operaționale, în-trări de capital, împrumuturi și pasive, că rostul unui an întreg poate fi rezumat după cum urmează:

	Anul curent (în £)	Anul anterior (în £)
Cifra de afaceri	50 739 954	30 719 640
Profit net	10 305 392	7 003 417

Astfel de numere redau adevărul despre viața la birou, care este la fel de irefutabil – dar, la urma urmei, și la fel de irelevant sau de deranjant – ca avertismentul trufaș al unui biolog evoluționist, anume că scopul existenței constă în propagarea genelor. Caracterul absolut al bilanțurilor anuale nu face decât să sublinieze în ce măsură a produce bani este, în realitate, un pretext pentru a face alte lucruri, a te da jos din pat dimineța, a vorbi cu competență dinaintea unor retroproiectoare, a băga în priză laptopuri în camere de hotel din străinătate, a susține prezentări în care se analizează cote de piață și a ofta la vederea pantalonilor din lână gri lungi până la genunchi ai lui Katie. Cu mult înainte să fi câștigat primii bani, eram conștienți de nevoia de a ne face de lucru: cunoșteam mulțumirea pe care ți-o dau stivuirea cuburilor, turnatul apei în și din recipiente și mutatul nisipului dintr-o groapă în alta, netulburați de miza mărunță a faptelor noastre.

8.

În legătură cu pantalonii ăia scurți: Katie este asistenta în vârstă de 22 de ani a șefului diviziei Clienți direcți – Europa de Nord. Astăzi ea planifică itinerarul de peste două săptămâni pentru periplul șefului ei prin Scandinavia. Pe birou are un exemplar din *Descoperă Copenhaga*. I-a rezervat o cameră liniștită la mansarda hotelului Imperial din orașul respectiv și, pentru ora 7:30, i-a programat un mic dejun cu angajați-cheie din filiala locală, printre care Søren Strøm, Lasse Skov Kristensen și Morten Stokholm Buhl.

Însă Katie s-ar putea să fie singura persoană din preajmă capabilă să se concentreze și la altceva decât la chipul și silueta ei fermecătoare. Atât de stăruitoare și de necuviincioase sunt gândurile pe care le suscită frumusețea ei, încât e ușor să te porți aspru cu ea sau să o repezi, ceea ce poate fi greșit interpretat drept dezinteres sau chiar grosolanie. Însă codul de conduită al companiei statuează limpede: „Nu tolerăm în niciun fel hărțuirea sexuală la locul de muncă. Hărțuirea sexuală include comentariile înjositoare în legătură cu aspectul fizic al unei persoane; remarcile indecente; întrebările despre viața sexuală a unei persoane; și contactul fizic care lezează demnitatea persoanei sau creează un mediu de lucru intimidant, ostil, degradant, umilitor sau jignitor pentru aceasta“.

La prima vedere, codul pare să aibă în vedere exclusiv apărarea drepturilor nevinovaților, lucru admirabil. S-ar putea însă ca acest alineat necruțător să aibă și un aspect mai cinic și mai puțin altruist, căci ceea ce se dorește protejat poate nu e neapărat un individ anume afectat de atenție necuviincioasă, cât, mai degrabă, însăși corporația. Sentimentele suscitade de pantalonii scurți ai lui Katie sunt o bombă incendiară, pentru că ele amenință să submineze rațiunea de a exista a firmei. Ele riscă să scoată la lumină un adevăr stânjenitor: e infinit mai interesant să faci sex decât să muncești.

Nu e nimic surprinzător în ceea ce privește gelozia manifestată de corporație. Dintotdeauna societățile au trebuit să reglementeze pulsunile sexuale, dacă voiau să realizeze ceva. Doar încrederea noastră naivă în propria lipsă de prejudecăți ne împiedică să acceptăm ce nevoie e ca în codurile noastre de conduită profesională să fie ascunsă o reprimare sexuală sănătoasă.

În aceeași măsură însă, paradoxal, o astfel de reprimare are consecințe sexuale nefirești, căci este una dintre trăsăturile esențiale ale eroticului să triumfe întocmai acolo unde este interzis cel mai abitir. Puține locuri debordau de sexualitate în secolul al XIV-lea mai abitir decât mănăstirile Maicii Domnului, la fel cum azi sunt puține medii la fel de libidinoase ca birourile necompartimentate din corporațiile noastre. Biroul este pentru lumea modernă ceea ce era mănăstirea pentru creștinătatea medievală: un domeniu cast cu o capacitate neîntrecută de a stimula poftele carnale.

Dacă aceste două instituții le-au aplicat pedepse aspre celor care dau semne de comportament culpabil, s-a datorat faptului că fiecare dintre ele este sau a fost depozitarul celor mai prețioase valori ale societății lor: învățăturile lui Hristos, pe de o parte, și banii pe de alta. Banii sunt pentru birou ce era Dumnezeu pentru mănăstire și, fie că dorința sexuală este condamnată cu limbajul unei politici antihărțuire sexuală sau raportat la păcat și la Satana, ea este o erezie la fel de mare, căci a îndrăznit să tăgăduiască țelurile canonice, insinuând cu nerușinare că ar putea exista pe lume elemente mai valoroase și mai acaparatoare decât prețul acțiunilor sau Mântuitorul.

Reprimarea a adus foloase măcar într-o privință: în mod destul de firesc, biroul și mănăstirea au fost deosebit de populare în imaginarul pornografilor. N-ar trebui să ne surprindă să aflăm că romanele erotice de la începutul epocii moderne se axau covârșitor pe depravarea și flagelarea la care se dedau reprezentanții clerului prin

cotloane întunecate și capele, la fel cum pornografia pe internet este preocupată excesiv de felații și sodomii prestate de funcționari într-un decor reprezentat de terminale de lucru și echipamente de birotică.

9.

Biroul începe să se golească la 6 și, o oră mai târziu, au mai rămas doar cei care lucrează la prezentări și rapoarte urgente, unii dintre ei având dinainte o noapte lungă petrecută la birourile lor, punctată de sosirea dozelor de cola și a pizzelor pe la 1 dimineața.

Soarele coboară la orizont, proiectând o lumină portocalie pe panourile de sticlă ale turnului. Care au fost realizările acestei zile? Un angajat i-a oferit unui client consultanță în privința implicațiilor fiscale ale importului de mere din Slovenia. Un altul a redactat un studiu în care se compară impozitele pe vânzări din cinci țări din Africa de Vest. Un al treilea a distribuit ecusoane și a înregistrat în baza de date trei sute de apeluri telefonice primite. Fără îndoială, aceste realizări își vor pierde din însemnătate prin perspectiva timpului. De azi în trei ani, agenda unei după-amiezi de 29 iulie va fi devenit aproape neinteligibilă, asta deși fusese împărțită cu precizie în adăugiri presante de câte o oră, dedicate întrevederilor cu colegi ale căror nume și chipuri vor fi devenit ele însele nedeslușite.

Un angajat de la Servicii de consultanță se îndreaptă spre stația London Bridge și face naveta înapoi în Kent, oprindu-se pe drum la un supermarket pentru o sticlă de vin și un piept de pui în sos de brânză. Nu a ieșit deloc din clădire toată ziua, căci a fost ocupat să redacteze o raportare în Excel asupra unei investiții făcute de o firmă de diagnosticare medicală americană și să răspundă la e-mailuri de la niște colegi privind un proiect aflat în desfășurare în Denver. E surprins, pășind afară din atriumul dotat cu aer condiționat, să constate cât de cald este afară, cât de străvechi pare fluviul, cât de

mulți oameni sunt în viață, ce diverși sunt ca dimensiune și ce purtări afișează.

În mod excepțional, în seara asta are la dispoziție jumătate din vagon numai pentru el. Face drumul ăsta de doisprezece ani. În lumina piezișă a verii, când mirosul de iarbă cosită pătrunde pe ferestre dinspre câmpul deschis, se lasă pradă nostalgiei. Își saltă picioarele pe bancheta din față și se lasă transportat în timp, până în alte seri care păreau aproape identice cu aceasta, care erau la fel de calde și de limpezi, dar care se petreceau pe vremea când mama lui mai trăia, înainte de a i se naște copiii, înainte să divorțeze. Meditează la tot ce-a fost dificil, inutil sau regretabil, dar dintr-o postură detașată, cu o perspectivă calmă și pătrunzătoare asupra imperfecțiunilor lui și a oportunităților ratate, ca și cum viața lui n-ar fi decât un film siropos prost, iar el este protagonistul pe jumătate demn de compătimire, pe jumătate respingător. A ajuns la vârsta rememorărilor, deși în clipa asta, undeva, prin casele răsfirate dincolo de fereastră, se află un băiat de 16 ani pentru care aceasta va fi vara fierbinte crucială plină de alean și descoperiri, cea pe care și-o va aminti peste treizeci de ani într-un tren care nu a fost fabricat încă, nefiind decât minereu de fier în tufărișul roșiatice al deșertului Australiei de Vest.

Apartamentul este tăcut și spăsit. Nu s-a clintit nimic aici, înăuntru, în timp ce, pe malurile Tamisei, contabilul se întâlnea cu departamentul IT și se căznea din răspuțeri să nu-și piardă cumpătul cu un stagiar. Observă prosopul azvârlit în grabă pe canapea după dușul de azi-dimineață. Provocarea o reprezintă să te pricepi să închei o asemenea zi. Interacțiunile de la birou l-au forțat să se concentreze la maximum. Acum în jur nu sunt decât tăcerea și scăpărarea ceasului de la cuptorul cu microunde rămas nepotrivit. Se simte de parcă ar fi jucat un joc pe calculator care i-a testat fără cruțare reflexele, doar ca să fie brusc smuls din priză. Este nerăbdător și

agitat, dar, în același timp, epuizat și vulnerabil. Nu e câtuși de puțin în stare să se apuce de ceva important. Bineînțeles, nici vorbă să poată citi, căci o carte sinceră ar necesita, nu doar timp, ci și o peluză emoțională degajată în jurul textului unde să fie scoase la iveală asocieri și neliniști pentru a putea fi descâlcite. Poate că n-o să reușească să facă decât un singur lucru bine toată viața lui.

Pentru această combinație aparte de oboseală și energie neurastenică singurul remediu eficace este vinul. Civilizația biroului n-ar fi posibilă fără decolările și aterizările dure facilitate de cafea și alcool. Abordarea finală se va realiza sub oblăduirea pașnică a unui Cabernet chilian și a relatării hipnotice, cu desăvârșire nederanjante, a delic-telor și cataclismelor zilei din buletinul de știri de seară.

IX. Antreprenoriatul

1.

Spre sfârșitul acestui proiect m-am întâlnit din întâmplare cu un inventator (scutere electrice pe bază de energie solară) care mi-a spus că niciun eseu despre munca în zilele noastre n-ar putea fi considerat exhaustiv dacă s-ar apleca doar asupra întreprinderilor consacrate care operează în domenii convenționale și bine reglementate. M-a îndemnat să am în vedere armatele întregi de antreprenori, dintre care mulți lucrează de unii singuri în birouri închiriate pe perioade scurte la birouri cumpărate la mâna a doua, având doar o siglă și o carte de vizită care să îi legitimeze, care, an de an, propun invenții și prestații neobișnuite, în speranța că ne vor transforma viețile și își vor schimba soarta.

La recomandarea lui m-am deplasat, câteva luni mai târziu, până la un centru de conferințe situat într-o zonă necunoscută din nord-vestul Londrei pentru a participa la un eveniment anual menit să pună în legătură afacerile mici și potențialii investitori. Două sute de firme din toate colțurile lumii închiriaseră standuri într-un hangar și profitau de oferta de cazare specială într-un Best Western din apropiere.

Erau propuneri noi în toate sectoarele imaginabile ale economiei: sisteme de urmărire prin satelit pentru vite, dispozitive radar portabile pentru recuperarea mingilor de golf pierdute, săli de operație gonflabile pentru teatrele de război, dopuri de urechi compacte pentru soțiile sforăitorilor și un plan de cupoane-cadou pentru oftalmologi. Numeroase companii regândeau modurile de a genera energie și apă potabilă. Trei suedezi aduseseră cu ei o machetă la scară a unei centrale electrice care funcționa pe bază de excremente de pasăre, cu statistici justificative privind cantitatea globală de fecale. Aproape de intrarea în hală, un grup de psihoterapeuți prezentau planuri pentru un serviciu prin care directorilor de companii li se oferea consiliere psihologică pe durata zborurilor transoceanice.

Diversitatea ofertelor sugera faptul că, așa evoluat cum era în acest moment, capitalismul rămâne încă în fașă. S-ar putea să avem impresia că trăim într-o etapă târzie din istoria societății de consum, însă cea mai sofisticată economie contemporană este pasibilă de a fi percepută de generațiile următoare ca fiind la fel de înapoiată ca Europa Evului Mediu întunecat, așa cum o considerăm noi. Au trecut de-abia optzeci de ani de când s-a patentat deodorantul, ușile de garaj cu control de la distanță există doar de treizeci și cinci de ani și abia în ultimii cinci ani chirurgii au descoperit modalitatea sigură de a îndepărta tumorile din glandele noastre suprarenale și de a introduce laparoscopic valve aortice în inimile noastre. Încă mai așteptăm vremea când computerele ne vor ajuta să găsim persoana pe care să o putem lua numaidecât în căsătorie și scanerele pentru localizarea cheilor pierdute, să se găsească o metodă fiabilă de a eradica moliile din casă și medicamentele care ne vor garanta viața veșnică. Un număr colosal de afaceri noi zac latente în neputințele și dorințele noastre actuale. Împlinirea unei părți însemnate și, poate cel mai important, a nevoilor noastre rămâne independentă de mecanismele comerțului.

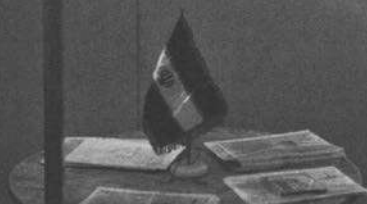
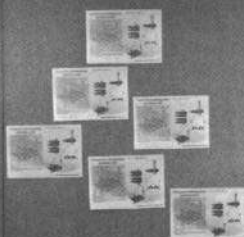
2.

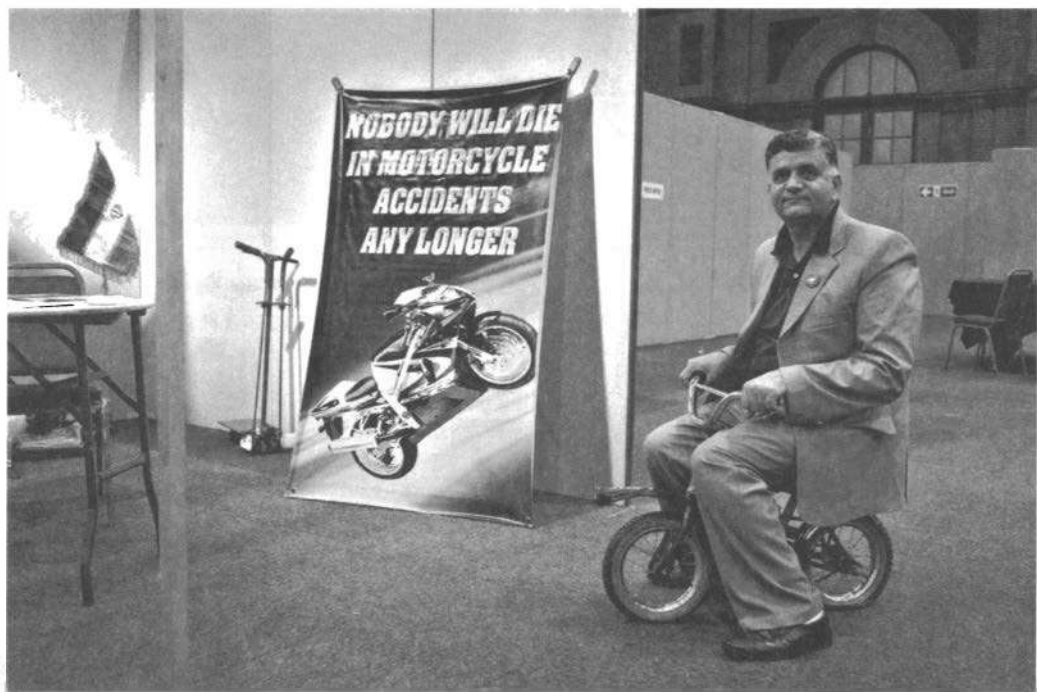
Frunzărind pliantul cu participanții, am simțit o dorință deosebită să-l cunosc pe Mohsen Bahmani, un iranian care inventase o pereche de pantofi care să-i ajute pe oameni să meargă pe apă. Fiecare pantof era confecționat dintr-o bucată de fibră de sticlă fusiformă, prevăzută cu un motor exterior minuscul, cu care te puteai deplasa cu 15 kilometri pe oră, menținându-ți echilibrul cu ajutorul unor bețe de schi modificate. Bahmani își petrecuse cinci ani perfectându-și produsul –, testându-l în apele din apropierea casei mamei lui din stațiunea Mahmudabad de pe malul Mării Caspice – și proiecta aplicabilitatea lui atât pe piața recreațională, cât și pe cea militară.

Împreună ne făcuserăm planuri, prin intermediul e-mailului, să ne întâlnim la prânz într-o franciză Pizza Hut situată vizavi de centrul de conferințe. Tocmai comandasem niște pâine cu usturoi și o sticlă cu apă minerală când am primit vestea că Bahmani fusese reținut la Heathrow în baza suspiciunii că importa echipament pentru fabricarea de bombe și dus pentru a fi interogat la un centru pentru imigranți din Hounslow. Mesajul mi-a fost transmis de unul dintre colegii lui, un om de știință pe nume Mohammed Shorabi, ale cărui politete de modă veche, engleză ritmată și costum din tweed erau indiciile unui soi de anglofilie care în zilele noastre nu se mai găsește decât la cei al căror contact cu Marea Britanie a fost restricționat sau a fost mijlocit exclusiv de operele literare ale perioadei premoderne. Shorabi mi-a spus că cel puțin reușise să treacă de vamă pliantele promoționale ale lui Bahmani și le expusese pe suprafața standului. Cei doi erau colegi la Institutul Inventatorilor, un centru de cercetare din Teheran înființat de președintele Khatami în speranța de a transforma Iranul într-un pol al inovației. Cinci dintre produsele institutului, printre care și pantofii, erau prezentate la târg.

Dat fiind că era deja trecut de unu și jumătate și știam că trebuie să fi investit multă energie în a-mi da de urmă, l-am întrebat pe Shorabi dacă i-ar plăcea să luăm prânzul împreună. Așa că am comandat două pizze supersupreme și am stat de vorbă despre invenția lui Shorabi, un sistem de protecție în caz de impact pentru mașini și motociclete. Exploataând ceea ce el numea erori în primul principiu al mecanicii enunțat de Newton, aceasta implica legarea unui sistem de greutate și de scripeți de roata din față a unei biciclete sau de aripa unei mașini. „Nu mai trebuie să moară nimeni în accidente de mașină”, mi-a zis Shorabi, parafrazând lozinca firmei lui. Apoi a scos din buzunarul costumului o pagină îngălbenită ruptă din ziarul *Tebran*

SHOES TO WALK ON WATER

Times în care era publicat un reportaj despre o testare reușită a echipamentului său – efectuată pe un jeep la o bază militară din Mianeh –, dar și, în josul paginii, un articol fără vreo legătură cu aceasta despre un finis în forță al unui membru al echipei naționale de schi a Iranului, Hossein Saveh-Shemshaki, la o competiție de slalom din Turcia. Shorabi și-a exprimat regretul că restricțiile privind exporturile îl împiedicaseră să expedieze o mașină demonstrativă întreagă la Londra, însă m-a invitat să-i vizitez standul după prânz, pentru a studia o bicicletă de copil pe care reușise s-o aducă încoace și care, mi-a spus el, furniza dovezi consistente în sprijinul principiilor aflate la baza invenției sale. Odată reveniți în hală, nu s-a lăsat greu convins să se plimbe încoace și-ncolo de-a lungul culoarelor acoperite cu mocheta, cu trupul aplecat stângaci peste un dispozitiv minuscul care îmi amintea de propria mea bicicletă Chopper din copilărie, în timp ce vorbea precipitat într-o engleză impecabilă, dar tot mai neinteligibilă, despre siguranța auto și ceea ce el pretindea a fi boicotarea, la îndemnul CIA, a inovațiilor sale de către toți marii producători de mașini din Occident.

La câteva standuri depărtare de cel al iranienilor, am cunoscut-o pe Caroline Oakley, o tânără mamă din Kent și inventatoarea bato-nului de chipsuri, constând din doisprezece centimetri de chipsuri prăjite în baie de ulei având o nuanță cenușie – la fel de multe câte pot fi găsite în mod obișnuit într-o pungă de douăzeci și cinci de grame –, comprimate laolaltă, așa încât alcătuiau o bară uleioasă. Ideea îi venise lui Oakley într-un moment de frustrare dată de faptul că trebuia să se folosească de ambele mâini ca să își mănânce gustarea preferată și era convinsă că, cu răbdare și cu investitorii potriviți, batoanele aveau să devină la fel de omniprezente ca echivalentul lor din cereale. Nu avea cu ea decât o singură mostră preparată acasă, pe care vizitatorii o puteau atinge în timp ce ea le trecea în revistă câteva

dintre beneficiile remarcabile pe care le au chipsurile stâlcite sub formă de baton prin comparație cu cele la pungă: încăpeau mai ușor în cutiile de alimente ale copiilor, ocupau mai puțin spațiu în dulapurile de bucătărie și puteau fi modelate în formă de brăduți de Crăciun și de inimioare pentru Ziua Îndrăgostiților. Promovarea produsului era arealul prietenului lui Oakley, un tânăr încordat care era în mod evident uluit de înzestrările partenerei lui și care m-a forțat să mușc un colț din mostră și să iau acasă un pachet de prezentare. Am încercat să mă gândesc ce alte produse de larg consum ocupau în momentul de față spațiu prețios în recipiente pline cu aer și într-o zi le-ar prinde bine să fie presate sub formă de batoane, dar mi-am pierdut șirul gândurilor. Apoi m-am gândit cum ar putea cuplul din spatele batonului de chipsuri să marcheze o retragere demnă de pe această culme a energiei antreprenoriale: cum ar putea să pară între-bările bine intenționate și involuntar umiltoare ale vecinilor lor și să se raporteze la experiența lor cu chipsurile din perspectiva senectuții, singurul memento al afacerii lor fiind o cutie cu materiale promoționale depozitată într-un colț al podului alături de jucăriile netrebuincioase ale copiilor lor.

Antreprenoriatul pare să depindă aproape întru totul de impresia că ordinea actuală este un indicator nefiabil și laș al potențialului. Absența anumitor practici și produse este considerată de antreprenori ca nefiind nici corectă, nici inevitabilă, ci doar o dovadă a conformismului și a lipsei de imaginație a gloatei. Însă mediul de afaceri își obligă protagoniștii la o asumare lucidă a anumitor adevăruri de ordin financiar și juridic imuabile și totodată să înțeleagă cum sunt alți oameni cu adevărat. Domeniul pare să necesite o sinteză dureros de rară de imaginație și realism.

3.

Data fiind raritatea acestei combinații, era un semn prevestitor de rău să vezi atât de mulți oameni încurajați să-și încerce norocul. Popularitatea târgului (precum și promovarea susținută a acestuia de către o autoritate locală și de o agenție guvernamentală) sugerau cât de strâns legată este ideea lansării unei afaceri noi de accețiunea modernă care îi este atribuită împlinirii, fiind filtrată la nivelul societății noastre prin intermediul admirării profilurilor unor antreprenori ambițioși, dimpreună cu o relativă trecere sub tăcere a falimentelor și a sinuciderilor nu tocmai rare în rândul colegilor lor mai puțin realizați. Compania de tip start-up s-ar putea să ocupe un loc la fel de important în rândul idealurilor noastre de azi precum ritualul înălțării de rugăciuni pentru sufletele morților sau păstrarea virginității femeilor între valorile strămoșilor noștri medievali.

Însă, în realitate, probabilitatea de a ajunge pe culmile societății capitaliste este doar tangențial mai mare decât erau șansele de a fi acceptat în rândurile nobilimii franceze cu patru secole în urmă, deși, cel puțin, epoca aristocrației era mai onestă și, implicit, mai mărinoasă când venea vorba despre sorții de izbândă. Ea nu exagera neconținut posibilitățile care li se deschideau dinaintea tuturor celor care aveau o viziune asupra viitorului chipsului și, ca atare, nu puneau cu cruzime semnul egalității între o viață obișnuită și una ratată.

Epoca noastră dă dovadă de perversitate prezentând o excepție drept normă. Probabilitățile statistice de a reuși să redirecționezi realitatea comerțului mi-au fost dezvăluite de către un investitor în capital de risc sardonice care venise la târg cu puține așteptări în afară de a profita de ocazia de a petrece o zi departe de birou. Dintre cele 2000 de planuri de afaceri pe care le primește anual, mi-a zis el, arunca imediat la coș 1950, pe alte 50 le studia mai atent și până la urmă ajungea să investească în 10. În decurs de zece ani, dintre acele

zece afaceri, patru urmau să dea faliment, alte patru aveau să fie captive în ceea ce se numea „ciclul disperării“ al profiturilor scăzute și doar două urmau să genereze câștigurile însemnate care fac ca firma lui să se mențină pe linia de plutire. Iată o viziune asupra succesului care avea să își dezamăgească garantat 99,9% dintre adepți.

Pe de altă parte, era o anume frumusețe eroică în distrugerea exuberantă atât a capitalului, cât și a speranței pe care o presupuneau activitățile antreprenorilor. Banii strânși cu răbdare de-a lungul a zeci de ani de muncă neremarcabilă aveau, într-un efluviu de optimism inspirat de un plan de afaceri măgulitor, să fie dați pe mâna unui director persuasiv care urma să se zorească să dea foc rugului iscând o văpaie scurtă, strălucitoare și în mare parte lipsită de însemnătate.

Aproape tuturor expozanților de la târg le era scris să se azvârle cu capul înainte pe versantul reușitei antreprenoriale și să-și frângă gâtul; oameni ca Paul Nolan, de pildă, care venise cu ideea unui sistem de etajere rabatabile de montat sub cadă pe care să poți depozita produse de curățat sau cosmetice, ori ca Edward van Noord, un cârciumar din Amsterdam care își pusese economiile de-o viață la bătaie pentru punerea la punct a produsului 1-2-3 Stop Fire, un sistem de stingere a incendiilor, de unică folosință, cu o aplicabilitate limitată în viața reală – doar doi dintre numeroșii participanți de la târg care într-o zi aveau să fie constrânși să revină la moduri mai umile de a-și consolida rațiunea de a exista.

Chiar și așa, cel puțin acești antreprenori puteau fi omagiați pentru faptul că întrupau o latură îndărătnică respectabilă a naturii omenești, aceeași care, în alte împrejurări, ne face să ne căsătorim nesiliți de nimeni și să ne comportăm de parcă moartea ar fi o situație care poate fi evitată. Ei erau dovada gradului în care preferăm, până la urmă, exaltarea și calamitatea plictiselii și siguranței.

La începutul după-amiezii m-am oprit să asist la o ședință a Societății Inventatorilor Britanici, în cadrul căreia unul dintre membri dezvăluia un proiect de dozator de deodorant conceput pentru a fi instalat în gări – o idee care pornise de la constatarea potrivit căreia tovarășii lui de navetă tindeau să asude abundant pe drumul către și dinspre peroanele aglomerate. Membrii societății împărtășeau convingerea că felul în care era organizată lumea în momentul de față nu reflecta în niciun fel adevăratul ei potențial. Obişnuiau să-și inspecteze casele și împrejurimile atenți la orice lucru care nu funcționa cum trebuie: saci de gunoi care nu se închideau bine, cutii de alimente care erau prea greu de spălat sau stâlpi de parcare ce ar fi fost mai bine să se retragă automat atunci când camioanele dădeau cu spatele în ei. Deși eu nu inventasem nimic, pe măsură ce după-amiaza se scurgea (și cele câteva pahare cu vin pe care le comandasem la prânz începeau să-și facă efectul), am simțit că pot să le împărtășesc membrilor grupului câteva dintre propriile mele idei de afaceri care lipseau încă din economia mondială – printre altele, un nou tip de agenție de turism care i-ar fi condus pe turiști în tururi ale amplasamentelor industriale în loc de muzee; un lanț de capele seculare pe care ateii să le poată vizita pentru a-și astâmpăra elanurile religioase nedeslușite; și restaurante care s-ar concentra pe oferirea de lecții de artă a prieteniei și a conversației mai degrabă decât pe mâncare. Chiar și din partea unor oameni atât de deschiși la minte precum inventatorii, lista mea a suscitat o tăcere încordată.

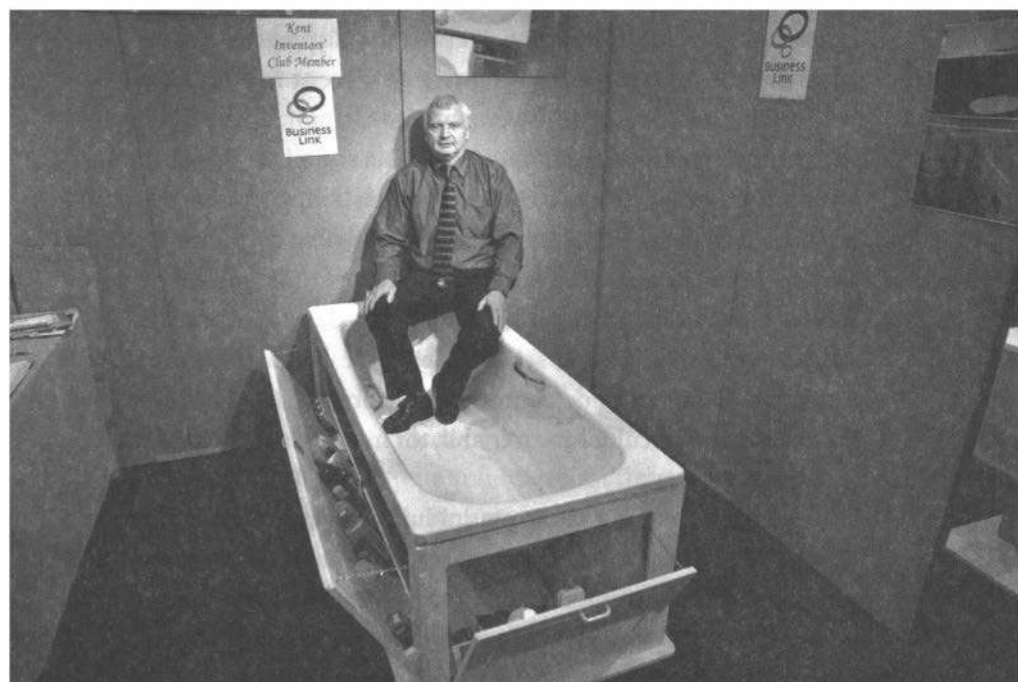
S-a spus adesea că, în vreme ce orice neghiob poate avea o idee bună, doar câteva minți strălucite au curajul să demareze o afacere profitabilă. Membrii Societății Inventatorilor Britanici păreau să răstălmăcească această echivalare deloc măgulitoare (lucru multumitor din punctul de vedere al unui scriitor, o tagmă care e sortită din naștere să fie mai bună la a născoci idei decât la a ști ce să facă

cu ele). Acești inventatori înălțau formularea de idei de antreprize la statutul de activitate vizionară. Deși erau constrânși să-și explice strădaniile în termenii pragmatici ai investiției în capital de risc, în adâncul sufletului erau niște gânditori utopiști chitiți să transforme lumea în bine, dozator de deodorant cu dozator de deodorant.

4.

O serie de vorbitori care se lăudau cu o bună cunoaștere antreprenorială fuseseră invitați să ia cuvântul în fața reprezentanților spre sfârșitul după-amiezii. Trevor Thwaite, un funcționar public, a susținut o prelegere intitulată, cu o ușurătate care nu reușea să mascheze pe deplin neliniștea ascunsă în tema aleasă: „Cum să transformi nestemata de idei într-o căruță de bani“. Au asistat trei oameni, printre care și un malaysian care inventase un paratrăsnet portabil.

Amfiteatrul s-a însuflețit vizibil atunci când, pentru a marca încheierea lucrărilor, târgul a fost onorat de prezența unui celebru industriaș scoțian cunoscut aproape exclusiv sub numele de Sir Bob. De-a lungul unei cariere de patruzeci de ani ca om de afaceri, Sir Bob strânsese un miliard de lire sterline, o sumă pe care își propusese s-o doneze bibliotecii Universității din Glasgow, printre altele și ca să-și învețe cei doi copii valoarea banului. După ce și-a dat seama, pe când era un precoce ucenic de instalator în vârstă de 16 ani, cât de flegmatic era domeniul acesta de activitate, a pus pe picioare un lanț de antrepozite care ofereau opt mii de tipuri diferite de plăci ceramice, produse într-o fabrică din România la o fracțiune din prețul en detail. Aceste depozite comerciale cu lumină obositoare, răsunând de glasurile managerilor care le perorau clienților despre oferte de neratat, anunțaseră sfârșitul tuturor comercianților de faianță din Aberdeen până în Sf. Ives și erau în mod inexorabil legate în mintea publicului de proiectele de reamenajare neizbutite din multe weekenduri

ploioase pline de nervi. Următoarea nestemată din coroana lui Sir Bob a reprezentat-o un lanț de săli de sport care produceau cei mai mulți bani în cele două săptămâni de după Anul Nou, de la oameni prea preocupați de indicele de masă corporală mărit pentru a citi detaliile aferente abonamentelor împovăraătoare. Îndeajuns de firesc, le-a urmat deschiderea a cincizeci de magazine în Scoția și în nordul Angliei, menite să deservească ceea ce Sir Bob denumea „doamna mai corpolentă”. În momentul de față preocupările lui variau de la sănătate la servicii financiare. Deținea douăsprezece poduri peste autostradă în Danemarca și o fabrică de ciment în Albania.

Președintele Societății Inventatorilor Britanici fusese însărcinat să-l prezinte pe Sir Bob adunării, însă și-a subminat bunele intenții cu un excurs amplu despre o călătorie pe care o întreprinsese de curând în Insulele Baleare și despre detaliile planurilor de nuntă ale fiului său, înainte să ne dezvăluie, cu o lentoare extraordinară, cât de norocoși se simțeau el și colegii lui din echipa de organizare să-l găzduiască pe Sir Bob, care, stând în picioare lângă el cu o expresie împietrită și o pereche de pantofi cu platformă, părea, cu fiecare nou capitol al panegiricului interminabil, tot mai puțin norocos că acceptase invitația.

Când, în sfârșit, i-a venit rândul lui Sir Bob, un tip de un metru cincizeci, să preia microfonul, părea mult mai aproape să-și iasă din minți decât ar fi lăsat titlul prelegerii lui – „Antreprenorul din noi toți” – să se întrezărească. S-a lansat într-o tiradă tăragănată punctată de ocări împotriva funcționarilor, a birocrăției, a indivizilor buni de nimic, a milogilor, a beizadelelor și a inspectorilor fiscali înainte să-și îndrepte atenția asupra celor zece lucruri pe care le învățase în cariera sa despre arta de a face bani. Din nefericire, lista era cu desăvârșire banală, fie din pricină că dorea să țină adevăratele secrete numai pentru sine până când ar fi fost îngropat, iar banii lui

ar fi fost în drum spre Hillhead¹ sau fiindcă într-adevăr nu avea idee cum ori de ce el, fiul unui docher șomer din Glasgow, reușise să devină unul dintre cei mai bogați oameni de pe fața pământului, și, drept urmare, se oprise la câteva sugestii despre aptitudinile lui culese de prin cărți de managementul afacerilor cumpărate de la chioșcurile de ziare din aeroporturi.

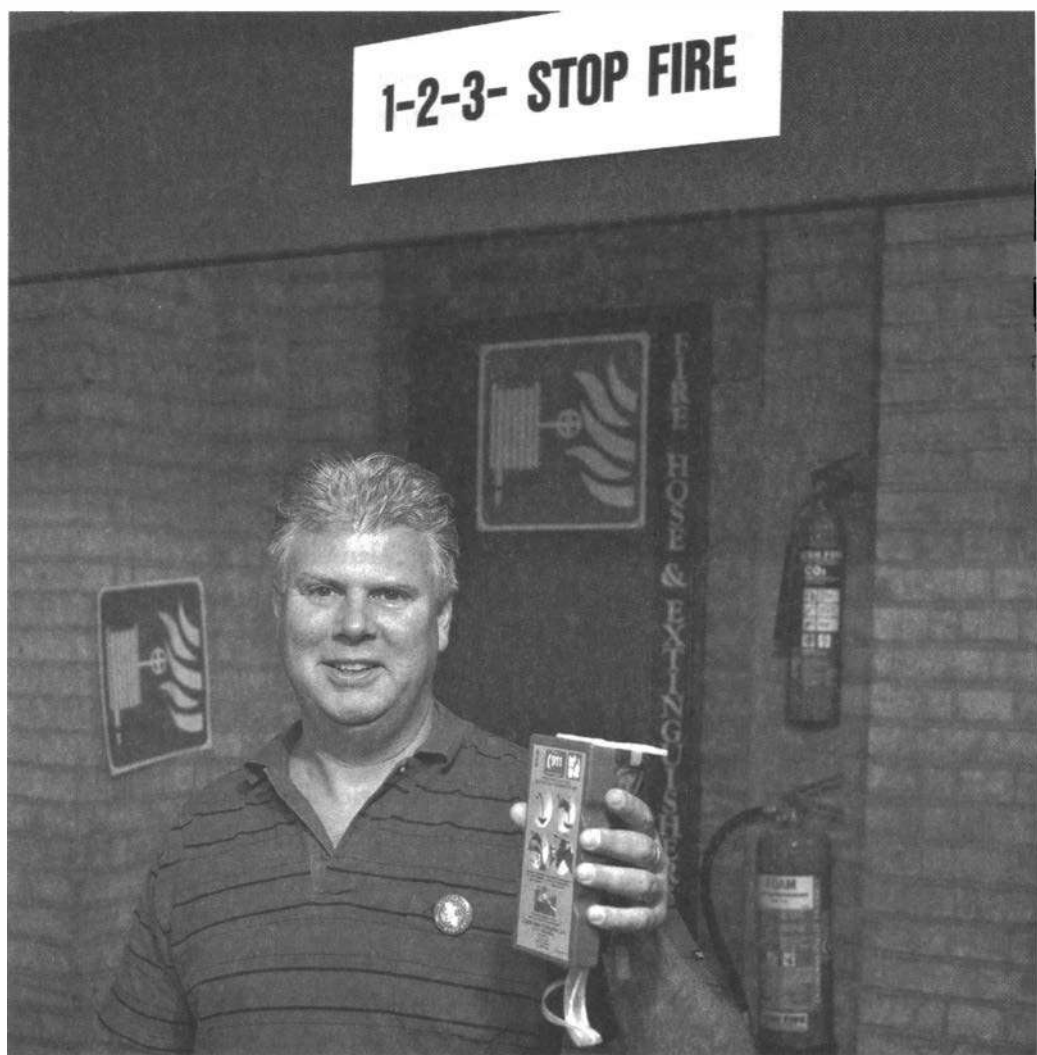
Oricare ar fi fost punctele lui forte declarate, se părea că unicul domeniu în care Sir Bob excela era anxietatea. Ieșea în evidență prin capacitatea lui necruțătoare de a le imputa altora mediocritatea, sugerând faptul că un anume tip de inteligență s-ar putea să nu fie în esența ei decât o predispoziție superioară pentru nemulțumire. A recunoscut că nu avea nici cea mai mică încredere în angajații și în furnizorii lui, mergând până într-acolo încât insista să avizeze personal toate cheltuielile care se înregistrau în fiecare dintre companiile lui și își făcuse un obicei din a sta treaz până foarte târziu în fiecare noapte ca să studieze o mulțime de tabele, fără îndoială mult după ce Edward van Noord de la 1-2-3 Stop Fire alunecase într-un somn netulburat în casa lui din suburbiile Amsterdamului.

Tindem să ne agățăm de ideea că toate calitățile omenești ar trebui să fie legate între ele, că putem fi în același timp frumoși și profunzi, prevăzători și relaxați, înzestrați și echilibrați, însă părea evident că, oricât de demne de admirație ar fi realizările și vigoarea lui Sir Bob, cu siguranță n-ar fi o mare fericire să fii soția sau fiul lui.

Măcar Sir Bob era însuflețitor de democrat. În orice domeniu al afacerilor pe care se întâmpla să-l aibă în vedere, refuza să creadă că succesul ar putea fi de neatins pentru cineva ca el. Activitățile lui felurite îi conferiseră o înțelegere neobișnuit de fină a felului în care mergeau lucrurile, dezbărându-l de perspectiva naivă și copilărească

¹ Zonă din Glasgow unde este situată și Universitatea.

1-2-3- STOP FIRE

din care majoritatea dintre noi încă mai privim lumea. El privea marile artefacte ale finanțelor și industriei care ne înconjoară și care, de multe ori, presupunem că sunt la fel de ineluctabile ca fenomenele naturale – antrepozitele, centrele comerciale, turnurile de control, băncile și stațiunile noastre – nu ca pe rezultatele unor procese îndepărtate sau tainice, ci ca rezultate ale strădaniilor unor oameni cam ca el, indivizi îndrăzneți și muncitori care simțeau că își pot modela singuri destinul. Știa cum se înlănțuiesc lucrurile: știa cum să finanțeze un supermarket și cum să construiască un zgârie-nori de cincizeci de etaje. Știa ce avocat îl putea ajuta să achiziționeze o platformă petrolieră și cum să negocieze cu guvernul australian pentru a cumpăra masiv școli private în New South Wales. Putea să se uite la un peisaj și să fie convins că nu zeii îl creaseră, ci niște oameni care aduceau puțin cu el. Cel puțin în privința asta, era un adult adevărat.

După prelegere s-au putut pune întrebări din public, și un bărbat cu o înfățișare studioasă a profitat de ocazie pentru a se ridica și a întreba de ce se hotărâse Sir Bob să-și lase averea unei biblioteci universitare. Socotind după răspunsul monosilabic al acestuia din urmă, întrebarea fie îl irita, fie îl plictisea. Detașarea lui mi-a amintit de atitudinea multor baroni de-a lungul istoriei care își petrecuseră viața prădând lumea în lung și-n lat și hăituindu-și angajații, dar care apoi, simțindu-și sfârșitul aproape, își băgau discret prada în fundații care și azi continuă să distribuie bani sufletelor sărăcite atinse de o dorință irepresibilă de a redacta monografia despre ceramica asiriană sau de a cânta la fagot, ca și cum baronii ar fi simțit în cele din urmă că nu aveau de ales decât să-și redirecționeze ambițiile și cupiditatea, dacă voiau să ajungă să pară de treabă în modul cel mai convențional cu putință.

5.

Am părăsit adunarea antreprenorilor simțindu-mă deopotrivă în-suflețit și pedepsit. Mi-am recunoscut admirația pentru vizionari precum Mohsen Bahmani (cel cu pantofii plutitori), ale căror afaceri aflate la început de drum căutau să identifice și să exploateze dorințe trecute cu vederea de antreprizele tradiționale. Însă înțelegeam și în ce măsură țelurile acestor bărbați și femei neobosiți erau subminate de faptul evident că interpretau greșit felul în care oamenii ajungeau să ia decizii în spețe precum modalitatea de a traversa un lac sau de a mânca chipsuri, de a depozita produse în baie sau de a stinge un incendiu. Acești indivizi își scriau poveștile într-un subgen al literaturii contemporane, planul de afaceri, și le populau cu personaje în-zestrate cu personalități profund neverosimile, o scăpare care, în cele din urmă, avea să fie pedepsită, nu printr-o recenzie nimicitoare a unui tânăr strălucit în *London Review of Books*, ci printr-o lipsă de clienți și o executare silită neîntârziată.

Prin comparație, cunoștințele de psihologie ale lui Sir Bob erau ireproșabile. El intuia apetența oamenilor pentru parcări spațioase și promova agresiv oferte la accesorii de baie. Știa cât de tare ne putem alarma din pricina grosimii coapselor, dar și cât de lacomi putem deveni atunci când zărim un cârnat la un preț bun (cu doar câțiva ani în urmă, compania lui cumpărase o participație profitabilă într-un lanț de restaurante de tip fast-food din Hamburg, *Goldene Bratwurst*). Însă, oricât de bine ar fi înțeles el preocupările lumești, când venea vorba să deslușească sensul mai profund al propriei activități frenetice, Sir Bob demonstra exact genul de lene pe care nu-l suporta la ceilalți. Părea să îl preocupe doar tangențial finalitatea per ansamblu a acumulării lui financiare și, în mod vădit, nu-l interesa să investigheze dacă, singur, comerțul ar fi putut să genereze

vreunul dintre beneficiile colective pe care le lăsa, batjocoritor, în seama domeniului virtuos și lipsit de virilitate al filantropiei.

Chiar și așa, o fuziune imaginară între laturile cele mai merituoase ale vizionarilor și ale lui Sir Bob avea drept rezultat ceva ce se apropia de o reprezentare a antreprenorului ideal. Fiind, ca personalitate, un amestec sănătos de utopie și pragmatism, el sau ea ar reuși nu doar să identifice o nevoie importantă, dar și să gestioneze provocările birocrăției și ale finanțelor, pentru a asigura soluționării acelei nevoi o formă instituționalizată, influențând astfel viețile altora în moduri în care teoria singură n-ar putea-o face.

Acest ideal nu era, după cum s-a văzut, limitat la sfera imaginației: existau o multitudine amăgitoare de cazuri concrete de antreprenori care reușiseră să întemeieze școli inovatoare și grupări politice progresiste, noi forme de tehnologii menite să îmbunătățească viața comunității și pe a individului. Știam cât de tare îi admiram, căci orice relatare a isprăvilor lor peste care dădeam în presă sau (mai rău) despre care auzeam de la prieteni vechi pe la petreceri avea nemaipomenita capacitate de a-mi provoca accese de invidie și de inadecvare. Spre deosebire de mine, acești indivizi întreprinzători nu se refugiaseră în propriile visuri la prima mențiune despre un impozit pe vânzări sau un registru al angajaților; în schimb, reușiseră să supraviețuiască provocărilor de natură economică, juridică sau de personal și, drept urmare, reușiseră să le dea fanteziilor lor o dimensiune profitabilă și substanțială. Aceste modele de perfecțiune aveau cam tot atâta legătură cu intelectualul de rând cât are un bucătar-șef care deține restaurante cu un autor de cărți de bucate.

Dacă există vreo scuză pentru a face astfel de mărturisiri sentimentale în public, aceea este că sentimentele mele în contextul respectiv nu erau, după toate probabilitățile, ceva ieșit din comun. Un număr frapant dintre noi (cei care încă nu ne-am atins potențialul)

suntem capabili, în momentele noastre intime, să ne exprimăm viziunea legată de modul în care lumea ar putea fi schimbată în bine, închipuindu-ne diverse afaceri pe care ne-ar plăcea să le demarăm. În momentele noastre de complacere de sine, se poate chiar să ne imaginăm cum ar trebui să arate tenda deasupra magazinului sau cum ar trebui formulate reclamele la noul serviciu. Aceste reverii plăcute și acaparatoare par să izvorască exact din aceleași laturi ale personalităților noastre care, pe când eram copii, ne făceau să ne desfătăm amenajând o băcănie într-un colț al bucătăriei sau deschizând un hotel într-o cutie de carton așezată în grădină, ca și cum ar exista un soi de impuls ereditar și constant de a transpune la nivel antreprenorial anumite înflăcărări și intuiții intime.

Mi-am luat angajamentul să mă întorc la târg într-un an cu proprii mei pantofi plutitori.

X. Aviatia

1.

Într-o perioadă când nu reușeam să scriu nimic și îmi petreceam adesea zile întregi în pat întrebându-mă ce rost avea munca mea, am primit un telefon de la un ziar din Slovenia, de care nu auzisem până atunci, care mă întreba dacă aș vrea să călătoresc la Paris în numele lor ca să scriu un articol despre expoziția aviatică de la aeroportul Le Bourget, un eveniment bianual de mare însemnătate în calendarul industriei aeronautice, unde producătorii se adună dinaintea companiilor aeriene și a aviațiilor militare ale lumii și încearcă să le suscite interesul pentru roți, radare, rachete de luptă și perdele pentru cabină.

Redactorul-șef spera că aș putea să le comunic cititorilor lui, vreo sută de mii de oameni din Ljubliana și de pe colinele înconjurătoare, ceea ce el numea „extazul zborului“ și mă încuraja să fiu atent la orice descoperire tehnologică ce ar fi fost posibilă să revoluționeze aviația („Dușuri în cer?”, mi-a sugerat el pe post de exemplu). Deși s-a scuzat pentru onorariul modest și cazarea într-un hotel ieftin care dădea spre o autostradă care intra în Paris, a adăugat că avea permise de acces la multe evenimente de presă importante, inclusiv la unul la care un membru al familiei regale din Abu Dhabi, șeful Ahmed Bin Saif Al Nahyan, era programat să anunțe o comandă de douăzeci și două de A380, cu care își propunea să consolideze poziția fruntașă a emiratului lui pe harta mondială a comerțului scutit de taxe vamale.

Dat fiind că târgul era, cel puțin în primele două zile, rezervat strict pentru profesioniștii din industria aerospațială și pentru presă, domnea o atmosferă de calm și de jovialitate relaxată, pe care o întâlnești îndeobște printre invitații la o nuntă. Se întâmpla des să faci conversație în timp ce stăteai la coadă la apă îmbuteliată sau, pe fundalul zgomotului unui avion de spionaj G550 care executa piruete

pe cerul de deasupra regiunii Île-de-France, să intri în vorbă cu un necunoscut care mânca o *pain au chocolat* pe scaunul de alături, deschizând în felul acesta ochii către noi orizonturi, de pildă, spre cursul vieții de colonel în aviația Gabonului.

Pavilioanele de expoziție situate lângă câmpul de decolare fuseseră împărțite pe țări, ceea ce dezvăluia temperamente naționale, căci acestea erau înglobate în componente de aeronavă. Elvețienii erau specializați în instrumente de zbor, brazilienii erau foarte buni la fabricarea elicelor, iar ucrainenii încercau, în pofida multor greutăți, să se afirme pe piața trenurilor de aterizare și a aliajelor de metal.

Deși bunurile aflate la vânzare erau extraordinar de scumpe, se presupunea că clienții aflați în căutare de echipament aeronautic nu erau insensibili la tehnicile comerțului en detail și, implicit, la farmecele unei foste Miss Suedia îmbrăcată în pisică sau la tentația unei tombole având drept premiu un weekend la Euro Disney. La prânz, multe companii făceau loc pe standuri pentru a servi mâncare din zonele lor de proveniență, în speranța că un potențial cumpărător care spusese nu unei aeronave pentru alimentarea în zbor din Galicia și-ar putea schimba părerea după câteva felii de șuncă uscată. Reprezentanții unei fabrici de la poalele Uralilor aduseseră cu ei o roată mare de cașcaval, învelită în pânză, pe care au tăiat-o în cubulețe cu un briceag, aranjându-le de jur împrejurul pedestalului unui drapel al Federației Ruse, pentru a atrage simpatie față de principala ofertă a întreprinderii: chei pentru demontarea roților pentru cargouri militare.

În mod firesc, unele standuri mai puțin frecventate stârneau mila. Era clar că în nicio ramură a industriei aerospațiale nu erai ferit de competiția zdrobitoare. Nici chiar specializarea extremă – în sisteme de antioxidare pentru flapsuri, de pildă – nu îți garanta în vreun fel imunitatea dinaintea rivalilor. Nu părea să existe pe lumea aceasta vreun lucru pe care să nu se fi apucat să-l producă simultan cel puțin

cinci furnizori diferiți. Chiar și așa, insolvabilitatea unei afaceri nu era întotdeauna un argument suficient de puternic să nu te apuci de ea. Undeva la vârful guvernului Emiratelor Saudite se luase decizia de a rezerva un stand pentru a reprezenta industria aerospațială a țării, fără să se țină cont de faptul că, sincer vorbind, nu se putea spune că exista așa ceva. Dublu ca suprafață comparativ cu un stand obișnuit, pavilionul saudit se mândrea cu candelabre, canapele de piele și pereți îmbrăcați într-un fetru nisipiu care te trimitea cu gândul la Munții Taif. Dar, dat fiind că nu prea avea despre ce să vorbească, directorul stătea mai tot timpul singur, îmbrăcat într-un costum grena și cravată, supraveghind în tăcere un platou de oțel cu curmale. Să nu vină la Paris ar fi echivalat cu a recunoaște că Arabia Saudită nu construia avioane și, pe cale de consecință, că nu era interesată de inovația tehnologică, renunțând la orice pretenție de a fi socotită în rândul țărilor progresiste. Și totuși, faptul că participaseră, și încă cu atâta pompă, nu făcea decât să confirme tacit chiar problema pentru care standul fusese propus drept soluție temerară.

Standurile ocupate de Rusia și de țările înfrățite își abordau problemele cu mai multă eficacitate. Achizițiile de echipament aeronautic care, mai la vest, ar fi necesitat conformarea la norme birocratice sâcâitoare aici primeau undă verde cu aplomb. Era posibil să plătești pe loc avansul pentru un sistem de rachete sau un satelit sovietic, articole promovate adesea cu ajutorul unor filmulețe reprezentând, poate, primele tentative în materie de cinematografie ale vreunui manager și care înfățișau un dispozitiv detonându-se în aer în acompaniamentul unui comentariu cu inflexiuni americane. După ce fuseseră trecute cu vederea atât de multă vreme, artele vânzării erau practicate acum cu o râvnă neobișnuită de oameni care citiseră sânguinos traduceri ale volumului *Cele șapte obiceiuri ale oamenilor foarte eficienți*. Din păcate, așa cum se întâmplă frecvent în lumea mercantilă,

mărcile recunosibile reprezentau un mijloc fundamental de a oferi asigurări, o problemă pe care Compania de Aeronave de Pasageri Moderne Volga nu părea să fi găsit o modalitate facilă de a o ocoli.

În căutarea de inovații tehnologice, mi-am croit drum spre un stand care făcea reclamă la noul avion pentru curse scurte cu șaptezeci și șapte de locuri al unui producător japonez, care promitea costuri de operare semnificativ reduse grație anumitor îmbunătățiri, a căror natură exactă era dificil de înțeles, aduse configurației aripii. O machetă 1:1 a interiorului fusese expediată la Paris în lăzi de la Yokohama și putea fi vizitată în baza unei programări prealabile. După ce am schimbat cărți de vizită, am fost condus înăuntru de doi bărbați sfioși care se ocupau de vânzări și marketing și care au încuiat ușa cvasiaionului de pasageri, s-au așezat de o parte și de alta a culoarului de trecere și se holbau în tăcere în față, la o carlingă imaginară. Speram că, prin cine știe ce șiretlic de bălci, aparatul ar fi putut părea că zboară, însă se părea că vizita (despre care bunele maniere dictau că trebuia să dureze o vreme) nu avea vreo temă sau vreun obiectiv anume, fiind menită exclusiv pentru a le îngădui clienților să inspecteze armăturile scaunelor și bucătăria – pentru a căror calitate mi-am complimentat conștiincios gazdele, ca și cum le-ar fi făcut cu mâna lor. Odată ușa închisă, larma târgului se stinsese, făcându-ne să devenim stânjenitor de conștienți de dificultățile comunicării umane. Am început să-mi imaginez că părăsiserăm periferia Parisului și călătoream printr-o parte a stratosferei trădată de lumina violet care se filtra prin ferestre dinspre standul Pratt & Whitney învecinat. După o veșnicie, ușa s-a redeschis, ne-am croit drum afară, iar șeful departamentului de marketing mi-a oferit un set de cărți poștale cu avionul, adăugând că de-abia aștepta să ne revedem, deși am sesizat că inițiativa era învăluită într-un aer de melancolie, ceea ce mă făcea să mă întreb dacă firma avea să reușească vreodată să

obțină supremația vizată pe piața aeronavelor de pasageri de dimensiuni medii destinate transportului regional.

La standul celui de-al doilea producător de motoare ca mărime din lume mi-am petrecut câteva minute uitându-mă atent la o reprezentantă de vânzări neobișnuit de atrăgătoare, cu păr castaniu până la umeri, îmbrăcată într-un *deux-pieces* bej care își rodea unghia de la arătător și își încrucișa picioarele zvelte în timp ce stătea sprijinită de o pală de elice. Nu era prima femeie de felul ei pe care o vedeam în ziua respectivă. Până în momentul acela fusesem de părere că faptul că vânzătorii se bizuiau constant și cu bună știință pe farmecul feminin era doar o stratagemă vulgară menită să convingă directori de companii aeriene, prin intermediul insinuării implicite că o achiziție i-ar aduce mai aproape de intimitatea cu o agentă de vânzări. Acum începeam să văd altfel lucrurile: părea evident faptul că nicio comandă, oricât ar fi fost ea de profitabilă, nu le-ar fi făcut pe aceste femei disponibile pentru cumpărători, așa încât prezența lor la standuri căpăta o dimensiune mai subtilă și mai eficientă din punct de vedere comercial. Adevăratul lor rol era de a sluji pe post de memento privind inaccesibilitatea frumuseții pentru o bază de clienți alcătuită în proporție covârșitoare din bărbați de vârstă mijlocie cu înfățișare oropsită. Femeile acestea îi îmoldeau să renunțe la orice ambiție romantică și să se concentreze în schimb asupra obiectivelor de afaceri și tehnologice. Mai degrabă decât niște seducătoare, ele erau de fapt imbolduri pentru sublimare și simboluri ale tuturor acelor lucruri de la care cumpărătorii ar fi făcut bine să-și ia gândul, pentru a se putea concentra asupra miilor de componente de echipament atent proiectat dispuse de jur împrejurul haelor.

În ceea ce mă privea, ghidat de prioritățile ziarului sloven, m-am dus la câteva conferințe de presă. Aproape de fiecare dată, la început era o problemă cu microfonul. Niște bărbați ședea la mese decorate

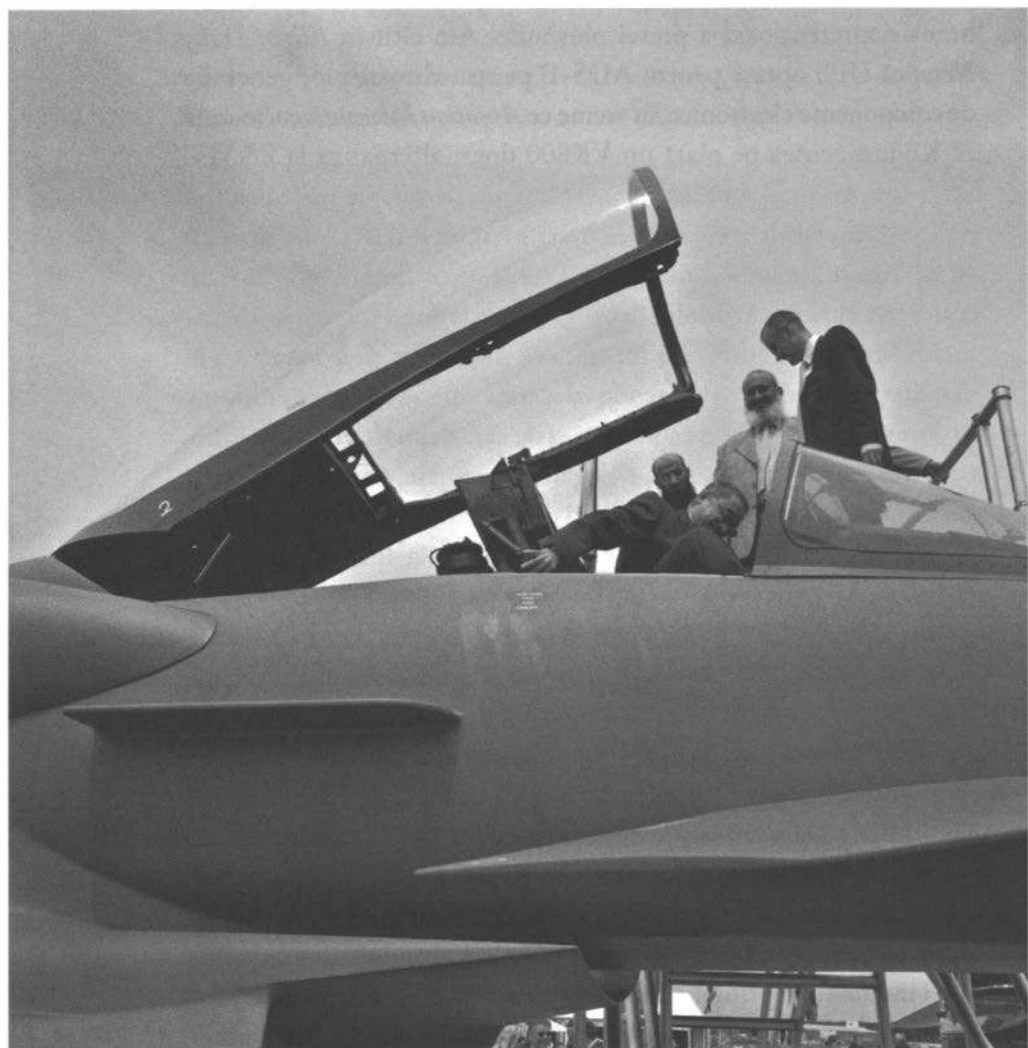

cu steagurile companiei lor și anunțau tranzacții încheiate dinaintea câtorva ziariști. Adesea era greu să-ți dai seama ce însemnătate ar fi putut avea aceste înțelegeri, căci erau formulate într-un limbaj plin de acronime care învingea curiozitatea minților alimentate cu hrana nepretențioasă a presei obișnuite. Am citit în *Flight Daily News* că UPS optase pentru ADS-B pentru viitoarea lor generație de componente electronice, în vreme ce *Aviation International* anunța că Klimov scotea pe piață un VK800 drept alternativă la P&WC PT6. Ininteligibilitatea acestor evenimente, de care depindea pâinea multora, din fabrici răspândite pe toate continentele, nu făcea decât să sublinieze caracterul marginal al subiectelor tratate îndeobște în cotidiene, care nu au de ales decât să se concentreze pe crime, divorțuri și filme, căci cititorilor lor nu li se poate cere să urmărească în detaliu vreunul dintre progresele adevărate care se derulează neștiute în domeniul științei și al economiei și de care depinde viitorul nostru.

Multe țări își trimiseseră delegații ale armatei pentru a inspecta și a comanda dotări noi. Pe drumul de la hotel spre târg se întâmpla des să întâlnești un membru de rang înalt al uneia dintre aviațiile mai sărace ale lumii, stând pe o banchetă dintr-un tren de navetiști, șirul de medalii de pe pieptul lui trimițându-te cu gândul la succese marțiale care nu aveau nimic de-a face cu activitățile cotidiene ale celorlalți pasageri care se îndreptau spre birouri. Într-un astfel de tren am intrat în vorbă, în ultima dimineață a expoziției aviatice, cu trei reprezentanți ai unei republici din Asia Centrală. Fiecare dintre ei căra o punguță care conținea un prosop și un rând de lenjerie, din pricină că, la hotelul la care stăteau, lucru care m-a obligat să-i reevaluez meritele celui în care eram cazat eu, se stricase un boiler, iar aviatorii auziseră că existau dușuri în halele târgului.

Îi interesau în primul rând avioane de atac cu două motoare. Deși nu dispuneau de sumele necesare pentru un Typhoon Eurofighter,

l-au abordat pe producătorul acestuia cu încrederea în sine a unor negociatori versați, înfumurarea lor vrând să sugereze faptul că n-ar fi avut nicio problemă să găsească o varietate de dispozitive de zbor cu aripa de formă triunghiulară în altă parte dacă nu se putea conveni asupra unor termeni avantajoși.

Reprezentantul de vânzări de la Eurofighter i-a condus pe o mică scară până în carlingă. A părut să se iște o luptă pentru întâietate între cei trei și s-au schimbat niște cuvinte care sunau tăios înainte să se lămurească în ce ordine aveau să treacă la panoul de comandă, în timp ce fiecare dintre cei rămași să aștepte se uita suspicios la cei doi colegi, atent la orice semn de nedreptate. Prin acoperișul de sticlă al carlingii, dincolo de câmpul de decolare se zărea un șir de căsuțe cu terasă, multe cu rufe întinse la uscat. Însă, când noii mei prieteni apucau manșa, privirea părea să le fie în cu totul altă parte, poate închipuindu-și avionul zburând la viteza Mach 2 deasupra Munților Pamir în timp ce se îndrepta în jos de-a lungul Ghețarului Fedcenko, după ce a descărcat deasupra inamicului o baterie de rachete aer-sol Storm Shadow, dând uitării în felul acesta umilințele înfruntărilor anterioare, cu nopți înghețate petrecute prin peșteri și mirosul răsuflării de cămilă în zorii înrouați.

Spre sfârșitul ultimei conferințe de după-amiază din cadrul târgului, am aflat că șeicul Ahmed Bin Saif Al Nahyan își anulasе vizita, din cauză că i se îmbolnăvisе șoimul preferat și avea să emită un comunicat de presă în care se subliniau ideile principale ale achiziției de 22 de miliarde de dolari pe care o făcuse. Dorind să amân cât se putea de mult întoarcerea într-o cameră de hotel goală, m-am plimbat prin standul companiei Airbus, studiind machete transparente de fuzelaje de aeronave aflate încă în stadiul de proiect, admirând șirurile minuțioase de scaune miniaturale dispuse în interior și reflectând la planurile ambițioase care vizau viitorul clasei business

aflate în curs de elaborare. Acum, că majoritatea delegaților plecaseră, au sosit echipe de curățenie care s-au apucat să șteargă amprente de pe motoare și să rearanjeze pliantele pe tejghele. Zumzetul stăruitor al aspiratoarelor lor părea să pună sub semnul întrebării însemnătatea a ceea ce producătorul ei denumea familia Airbus și, prima dată după multe zile, m-am trezit gândindu-mă la altceva decât la aviație.

N-ar fi trebuit să-mi fac griji în legătură cu modul în care aveam să-mi petrec seara, căci, atunci când am revenit la hotel, am constatat că era în plină desfășurare o petrecere ca de ultima seară. Dându-și seama că majoritatea oaspeților lor aveau legătură cu târgul, conducerea întrezărise o oportunitate de a mai face niște bani organizând la bar o petrecere la care plăteai pe măsură ce consumeai. Aceasta era șansa mea de a întâlni în carne și oase oameni pe care, pe parcursul celor câteva zile anterioare, putusem doar să mi-i închipui, pe baza huruitului scos de suportul de hârtie igienică și a replicilor pe care le dădeau la telefonul mobil, așa cum le auzeam prin pereții subțiri și chiar flexibili care ne despărțeau. Hotelul nu părea să fi găzduit pe nimeni aflat în postura de a cumpăra sau de a vinde un avion: era mai probabil ca astfel de persoane de vază să își fi făcut rezervare la Crillon, în centrul Parisului, iar în momentul acela poate că navigau în jurul Ile de la Cité în croaziera cu cină inclusă sponsorizată de Boeing, căutând remarci potrivite pe care să le facă despre contraforturile iluminate ale catedralei Notre Dame, ridicată de meșteri pietrari în anii 1240. Prin comparație, locul acesta era preferat de cei cunoscuți în industrie drept furnizori de rangul al treilea sau al patrulea, oameni implicați în producția unor componente de aeronavă mai mici sau mai puțin complexe sau, chiar mai departe de produsul finit, în fabricarea uneltelor necesare la fasonarea acestor piese.

La un cocktail pe bază de Orangina am făcut cunoștință cu un agent de vânzări din Fort Worth, Texas. Compania lui producea furtunurile de cauciuc responsabile pentru distribuirea oxigenului, a combustibilului și a uleiului dintr-o parte în alta a avioanelor comerciale. Cu un lirism involuntar, mi-a descris modul în care aceste vene artificiale transportau lichidele pe sub scaunele pasagerilor, în timp ce se înălțau fără să bănuiască nimic pe deasupra mărilor acoperite de nori spre destinațiile lor. Văzându-mă interesat, s-a aplecat și a scos din servieta supradimensionată de contabil un pliant care înfățișa trei antrepozite gri cu dungi roșii de-a curmezișul liniei acoperișului, amplasate într-un cartier industrial din apropierea aeroportului Dallas-Fort Worth. „Nicio altă companie nu poate egala palmaresul nostru când vine vorba de a furniza soluții de alimentare pe orizontală, integrale“, afirma documentul, deși alegerea directorului de vânzări în ceea ce privea hotelul părea să confirme faptul că nu toți potențialii clienți fuseseră pregătiți să susțină această părere optimistă.

În ciuda faptului că ocazia marca sfârșitul a câteva zile de muncă grea, mulți dintre petrecăreți erau îngrijorați, fie din pricina comenzilor, a nivelurilor acțiunilor, a normelor impuse de Autoritatea Aeronautică Civilă sau a cursului de schimb fluctuant al dolarului. O tulburare deosebită a provocat-o aflarea veștii că Northrop Grumman plănuia să-și restructureze procesul de aprovizionare. Un bărbat a cărui firmă era specializată în teste de coroziune mi-a împărtășit bănuiala că el și soția își aleseseră cel mai prost moment să își renoveze casa din apropiere de Cheyenne, Wyoming, un toponim care mă trimitea prostește cu gândul la o cabană din bârne de lemn arhetipală, ca aceea pe care o văzusem de curând într-o pânză neobișnuit de mare a peisagistului american Thomas Cole.

Din păcate, nu era nimic consistent de mâncare, așa încât, în timp ce stăteam de vorbă, eu și interlocutorul meu am fost nevoiți să ne bazăm pe o cantitate nesănătoasă de chipsuri și alune sărate. Am făcut și niște incursiuni în meniul de cocktailuri, conștienți fiind că nu aveam să reușim să ne rezolvăm toate problemele în seara aceea și drept urmare presupunând că ne-ar fi prins bine să uităm de ele câteva ceasuri cu ajutorul chimiei.

Când mă întorceam la masa noastră de la bar, ducând un al treilea rând de băuturi, am avut o epifanie: că expoziția aviatică era doar unul dintre sutele de evenimente dedicate unei ramuri economice anume care aveau loc în clipa aceea în lume, umplând sălile aeroporturilor cu reprezentanți, făcându-le vânzare producătorilor de valize pe roți, însuflețind motelurile de pe marginea autostrăzilor și sprijinind cariere în industria filmelor porno. Erau convenții dedicate apartamentelor construite pe țărmul mării și echipamentului stomatologic, gestionării deșeurilor și produselor farmaceutice, nunțiilor și rulotelor. Și, în spatele acestor târguri, erau faxuri de confirmare trimise către Sheratonuri și Best Westernuri și tăvi pentru servitul mesei în cameră, unele decorate cu felii de murături, care își croiau încet drum de la bucătării până în camere de-a lungul coridoarelor lugubre ale hotelurilor Crowne Plaza și Fairfield Inns & Suites.

Un glob de discotecă a început să se rotească pe muzica trupei ABBA. Pentru că fusese o zi lungă și era puțin probabil se ne mai întâlnim vreodată unii cu alții, nu părea necuviincios să dansăm, cu atât mai mult cu cât boxele au pornit să bubue pe „Super Trouper“, un cântec ale cărui versuri misterioase făceau referire la o legătură amoroasă internațională înlesnită chiar de avioanele care fuseseră motivul pentru care ne strânseserăm acolo.

Reprezentanții dansau ca să uite de îngrijorările meseriei de a vinde și pentru a mai scăpa de sentimentul de așteptare neliniștită suscit

de bârfele din domeniu. Dansau ca să nu se mai gândească la viitorul dinamic al aviației, cu următoarea lui generație de camere de forță și de punți de apunare electromecanice, cu promisiunile lui de motoare cu consum redus de combustibil și aripi realizate prin procedee nanotehnice. Cu ajutorul globului disco am reușit să ne readucem în prezentul imperfect, reprezentat de un bar slab luminat, situat lângă o autostradă, undeva, în mijlocul unui peisaj industrial populat cu fabrici și centre de conferințe. Ne împreunam palmele umede și ne legănam pe pardoseala acoperită cu gresie, găsind alinare în umanitatea noastră împărtășită – cu abdomenele balonate de la prea multe alune, cu talia care ni se îngroșa, cu digestia noastră proastă, cu somnul întrerupt, cu deconturile de cheltuieli măsluite –, ființe care, din când în când, își înălțau privirea către stele, însă care rămâneau, esențialmente și sfidător, pământene.

2.

Experiența expoziției aviatice mi-a rămas în minte. Am început să mă gândesc altfel la avioane. Când zburam, studiam tapiseria scaunelor, eleroanele și corpurile de iluminat și reflectam îndelung asupra lucrurilor pe care le presupusesse montarea lor la bord: schimburi de cărți de vizită, antrepozite cenușii, valize de reprezentanți de vânzări și cubulețe de brânză aranjate pe farfurii la standuri amenajate la congrese. Nu mă mai gândeam la rama de plastic din jurul ferestrelor ca la ceva inevitabil sau firesc, ci ca la rezultatul cizelat cu răbdare al unui proces tehnologic asupra căruia conveniseră la un moment dat doi bărbați stând pe o estradă cu steaguri dinaintea lor, surprinși de un fotograf de la *Flight Daily News*.

Jumătate de an mai târziu am fost invitat să susțin o prelegere la Universitatea California State situată în Bakersfield, la două ore de mers cu mașina spre nord de locul unde eram cazat în Los Angeles.

Intenția mea era să fac drumul dus-întors în aceeași zi, dar, pe când mă îndreptam spre ieșirea din Bakersfield în mijlocul amiezii – după o prelegere care se remarcase prin absența aproape totală a participanților –, am ratat ieșirea, nimerind pe o autostradă cu despărțitor de sens care m-a condus fără drept de apel în direcția sud-est, în deșertul Mojave.

Semnele civilizației dispăreau cu repeziciune, lăsând locul unui șir interminabil de văi selenare aride, deși să sugerezi că acest peisaj aducea cu luna însemna să eviți în mod nedemn răspunderea pentru o pustietate care nu era specifică doar planetei învecinate. Vulturi dădeau roată pe deasupra. Când și când, după câțiva kilometri de relief nemodificat de la sfârșitul ultimei ere glaciare, se iveau din nou dovezi ale prezenței omului și, de aici, o nouă ocazie de a reflecta la straniețea speciei noastre și cu precădere la tendința de a monta până și în locurile cele mai pustii panouri de afișaj pe care scria „Fahita grozave, prețuri mici”. Erau și ruine răzlețe: barăci din piatră cărora le lipseau acoperișul sau ferestrele și care se năruiau încet, făcându-se la loc una cu deșertul, care păreau atât de vechi, încât era imposibil de crezut că fuseseră ridicate de căutători de aur abia în anii 1880, și nu de un detașament de soldați din legiunea romană itineranți, cu câteva secole înainte de nașterea lui Hristos.

După o oră sau două de condus în cerc, furios pe propria mea prostie, am renunțat să mai sper că voi reuși să mă întorc la Los Angeles în ziua aceea și am oprit la un motel din orașelul Mojave. Într-un hol întunecat, după câteva remarci introductive despre vreme, Kimberly mi-a oferit posibilitatea să aleg între o cameră de lux care dădea deasupra piscinei și o cameră mai ieftină, standard, care dădea spre parcare, adăugând că s-ar putea s-o prefer pe aceasta din urmă, din cauza trenului.

N-a apucat să-mi dea detalii, căci, cu o impetuoasă melodramatică, un vuiet a învăluit în clipa următoare hotelul, făcând imposibilă orice conversație în următoarele patru minute. Sunetul se reverbera de jur împrejurul văii, răsfrângându-se dinspre pereții de stâncă ai Munților Tehachapi și făcând să devină evidentă imensitatea adânciturii nisipoase în care se găsea orașul.

Mojave era situat de-a curmezișul unuia dintre cele mai mari noduri de cale ferată din țară. Mărfare, multe având câte o sută de vagoane, treceau pe acolo fără întrerupere, transportând chimicale și agregate, conserve de fructe și televizoare, carcase de vită și făină de porumb. Trenurile se îndreptau spre nord și spre est, din portul Long Beach spre depouri din Denver și Chicago, și erau atât de pline, încât, în ciuda faptului că erau tractate chiar și de câte șapte locomotive separate fiecare, rareori atingeau mai mult de cincizeci de kilometri la oră. În nopțile înnoirate, în canioanele dintre Mojave și Bakersfield, bande de hoți mexicani reușeau adesea să sară în aceste trenuri agabaritice și să deschidă cu cuțitele containerele conținând marfă de valoare. Lunar, unul sau doi dintre aceștia erau găsiți morți în deșert, înconjurați de saci plini de pantofi sport de proveniență vietnameză, după ce se rătăciseră printre stânci și crevase. Kimberly mi-a arătat chiar o astfel de relatare care fusese publicată în ziarul local. Redactat pe un ton cu desăvârșire neafectat și vindicativ, articolul părea să fie categoric de partea pantofilor.

Experiența cu trenul m-a făcut să-mi vină greu să plec. Faptul că aflasem despre existența lui echivala cu a fi sedus pe cineva într-un bar, doar ca să descoperi, când ea s-ar fi ridicat să meargă să danseze sau să se ducă la baie, că avea doar un picior. Am făcut rost de o cheie de la Kimberly și m-am îndreptat spre camera mea, din care mi-am dat seama aproape instantaneu că trebuia neapărat să evadez până în clipa în care aveam să simt cum mă ia somnul. Am pornit-o

înapoi spre parter cu gândul să profit de piscină. O adolescentă ședea pe marginea ei pe un șezlong și își tăia unghiile de la picioare, care ricoșau la distanțe impresionante pe pardoseala de ciment turcoaz. Din păcate, după câte se părea, cea mai mare parte a bugetului alocat piscinei fusese risipită pe semnalarea – prin intermediul unui panou de afișaj iluminat amplasat pe marginea șoselei – a existenței ei, rămânând puține resurse ca acest lucru să se și întâmple. Avea exact dimensiunea următoare celei de la care ar fi trebuit să fie reconsiderată cadă de baie.

M-am întors la mașină cu intenția să dau o tură prin Mojave. Totuși, asemenea multor orașele din vestul american, nu părea să aibă un centru unde locuitorii să se poată aduna pentru companie, competiții de aruncarea suliței și dezbateri filosofice, așa cum făceau, potrivit majorității relatărilor istorice, în Atena din vremea lui Pericle. Nu exista nici măcar un Wal-Mart¹. Judecând după numărul indicatoarelor care îi erau dedicate, principalul punct de atracție îl constituia aeroportul, care se întindea de-a curmezișul orașului și era compus din câteva barăci, un hangar, două Cessna și o pistă de aterizare. Pe cerul palid al sfârșitului de amiază, un avion ultraușor se deplasa lent pe deasupra văii, fără să avanseze vizibil. Însă, continuându-mi drumul în jurul aerodromului, un spectacol încă și mai frapant mi s-a înfățișat dinaintea ochilor: la orizont, spre capătul pistei, toată populația aeronautică a unui aeroport internațional de mărime considerabilă părea să fi aterizat și să fi fost garată în formație strânsă, aripă lângă aripă, ca și cum o catastrofă despre care nu auzisem încă determinase o migrare în masă a aeronavelor de pe toate continentele spre acest colț al sudului Californiei. Erau reprezentante din Olanda, Australia, Coreea de Sud, Zimbabwe și Elveția; erau Airbusuri

¹ Lanț american de supermarketuri.

pentru traficul pe distanțe scurte și 747 uriașe. Fapt ce sporea straniețea scenei, avioanele nu aveau niciunul dintre echipamentele auxiliare obișnuite – nu se vedeau pasarele de îmbarcare, autobuze, cărucioare de bagaje sau cisterne de alimentare. Stăteau neasistate în lăstărișul deșertului, în timp ce pasagerii lor păreau să se afle încă înăuntru, așteptând să se deschidă ușile.

De-abia când m-am apropiat de ele mi-am dat seama că fiecare avion suferise o stricăciune anume. Cătorva le lipseau boturile; altele aveau orificiile de admisie și sesizoarele înfășurate în folie argintie; câteva își pierduseră trenul de aterizare și erau sprijinite pe containere. Un Air India 737 fusese tăiat în două și îngropat în nisip, așa încât carlinga era orientată spre cer, fără ca partea din spate a fuze-lajului să se zărească pe undeva.

Aeronavele erau izolate de un gard din sârmă ghimpată, de o parte a căruia se vedea o clădire administrativă rudimentară cu un singur etaj. Sperând să obțin permisiunea de a mă uita mai de-aproape, am împins în lături o ușă din tablă ondulată și m-am trezit în mijlocul unui birou. Ocupantul ședea pe vine îndărătul biroului lui, ocupându-se de o problemă cu imprimanta care îl azvârlise în genul acela de dispoziție apocaliptică ce însoțește îndeobște astfel de neplăceri. „Nu!“, mi-a strigat el, fără ca măcar să înalțe capul. I-am explicat că mergeam cu mașina prin dreptul aerodromului și fusesem fascinat de frumusețea stranie și dezolantă a aparatelor gigantice care zăceau abandonate, descompunându-se încet, în deșert.

– Cară-te în pizda mă-tii! Nu oferim vizite ghidate, mi-a replicat pe un ton categoric.

Convins fiind că logica lui avea să beneficieze de pe urma expunerii la izvorul profund al curiozității mele, am purces în a susține un solilocviu, de a cărui variantă șlefuită, dar aproximativă ar fi nedrept să-l privez pe cititor:

„Dorința mea de a cerceta mai îndeaproape aceste obiecte pe jumătate distruse, deși de o natură personală, se înscrie într-o lungă tradiție occidentală de preocupare față de vestigiile civilizațiilor în curs de decădere, ale cărei origini pot fi identificate în secolul al XVIII-lea, dacă nu chiar mai devreme. În perioada aceea, un număr mare de pasionați de ruine, printre care și Goethe, călătoreau în peninsula italică pentru a admira ruinele Romei antice, adesea la lumina lunii, aflându-și alinarea în imaginea palatelor și amfiteatrelor odinioară maiestuoase, care acum erau năpădite de buruieni și adăposteau lupi și câini sălbatici. Germanii, care dintotdeauna au fost maeștri la cuvinte compuse, au inventat termenul *Ruinenlust* pentru a descrie acest nou hobby. Se pare, de altfel, că, cu cât este mai avansată o societate, cu atât mai mare va fi preocuparea ei pentru lucruri năruite, căci va vedea în ele un avertisment izbăvitor de imperativ cu privire la vremelnicia propriilor ei realizări. Ruinele pun sub semnul întrebării preocuparea noastră pentru putere și ierarhie, pentru agitație și faimă. Ele dau o gaură în nebunia infatuată a goanei noastre istovitoare și frenetice după bani. Prin urmare, e de la sine înțeles ca un turist prin Statele Unite, societatea modernă cea mai avansată din punct de vedere tehnologic, să manifeste un interes deosebit față de reversul dezvoltării țării. Aeronava 747 a companiei Continental Airlines, dezintegrată, care se zărește dincolo de fereastra dumneavoastră, reprezintă, pentru mine, echivalentul a ceea ce trebuie să fi fost Colosseumul roman pentru tânărul Edward Gibbon¹⁴.

S-a așternut tăcerea cât timp tovarășul meu a decantat elocința, bogăția referințelor culturale și profunzimea indiscutabilă a spuselor mele. Zumzetul avionului ultrașor se mai auzea încă sus, deasupra.

¹⁴ Edward Gibbon (1737–1794), scriitor, istoric și politician englez. Cea mai cunoscută lucrare a sa, *Istoria măririi și a decăderii Imperiului Roman*, a fost publicată în șase volume între anii 1776 și 1788.

Însă, în mod evident, bărbatul nu era predispus la a face complimente extravagante, căci, atunci când a deschis într-un târziu gura, a fost ca să-mi spună „Du-te-n pizda mă-tii“ din nou, cu o hotărâre care îi lipsise, poate, primei riposte – la acest punct de vedere adăugând, ca nu cumva să persiste vreun echivoc: „Cară-te naibii de aici până nu îți trag un glonț în cur!“

Din fericire, omul nu era atât de intratabil pe cât s-ar fi putut deduce de aici. Avea o înțelegere profundă a valorii banilor și, câteva bancnote de douăzeci de dolari mai târziu, conveniserăm să fiu lăsat să rătăcesc în voie prin perimetrul îngrădit până la lăsarea întinericului, când urma să-l închidă, deși mai întâi trebuia să semnez un document juridic interminabil prin care se garanta că eu sau, în eventualitatea morții mele, rudele mele nu vom încerca niciodată să îi dăm în judecată pe el sau pe moștenitorii lui pentru vreo vătămare pe care aș fi putut-o suferi având în vedere nenumăratele primejdii de afară, printre care se numărau bucăți tăioase de aripi de aeronavă secționate, fuzelaje instabile și șerpilor-cu-clopoței cu cap conic specifici deșertului Mojave care se cuibăreau prin bucătăriile, motoarele și scaunele avioanelor. Mentorul meu s-a despărțit de mine cu un avertisment surprinzător de amabil despre țestoasele de deșert care cutreierau și ele printre rămășițele avioanelor. Multe aveau peste o sută de ani, mi-a zis el – ceea ce însemna că erau în floarea vârstei la vremea când *Spirit of Saint Louis*¹ cucerea Atlanticul –, dar nu aveau încredere în străini și puteau să își golească vezica dacă erau luate prin surprindere, în felul acesta pierzându-și rezerva de apă pentru un anotimp întreg, de aceasta depinzând supraviețuirea lor.

¹ Monoplan personalizat cu un singur motor și un singur loc cu care Charles Lindbergh a zburat în 20-21 mai 1927 în primul zbor transatlantic de la New York la Paris.

Afară, pe aerodrom, degradarea era mai avansată decât îmi închipuisem. În timp ce câteva dintre avioane erau încă întregi, majoritatea fuseseră atât de atent eviscerate și filetate pentru piese de schimb, încât nu le mai rămăsese intactă decât cutia toracică. Terenul era presărat cu trenuri de aterizare și motoare, scaune și containere de marfă, eleroane și profundoare. Dispozitive care își petrecuseră cea mai mare parte a existenței lor fiind dezmiardate de ingineri și de mecanici foarte bine pregătiți, după moarte fuseseră ciopârțite cu drujbe și cu excavatoare.

Era și surprinzător de mult zgomot. Uși de cărucioare de alimente, centuri de siguranță și colaci de toaletă clămpăneau în bătaia vântului, făcând ca locul să sune ca un port de iahting pe timp de furtună. Multe dintre avioane etalau uniforme care serveau drept mărturie a hybrisului lor corporativ: Midway, Braniff, Novair, African Air Express, TWA, Swissair. Majoritatea debutaseră în flotele unor transportatori naționali bine finanțați și apoi, cu timpul, alunecaseră în jos pe treptele ierarhiei aviatice până când, la sfârșitul carierei, ajunseseră să efectueze transporturi de noapte între Miami și San Juan sau să facă naveta între Addis Abeba și Harare, scaunele lor de la clasa business odinioară imaculate fiind cârpite cu bandă adezivă argintie.

Un 707 al companiei Somali Airlines stătea răsturnat într-o rână, mai având atașată o singură aripă. Qantas cumpăraseră aparatul în 1966 și operase cu el ruta Londra–Sydney vreme de opt ani înainte să-l vândă mai departe companiei Malaysian Airlines. În Kuala Lumpur, noii proprietari înlocuiseră cangurul pictat pe coada lui cu o pasăre stilizată și eliminaseră compartimentul business. După un deceniu de zboruri spre Hong Kong, avionul – care, între timp, ruginise tare în jurul părții din spate a fuzelajului – le fusese vândut somalezilor. Șontăcând prin aer cu ajutorul unor piese de schimb neautorizate, Boeingul transportase soldați, traficanți, angajați ai

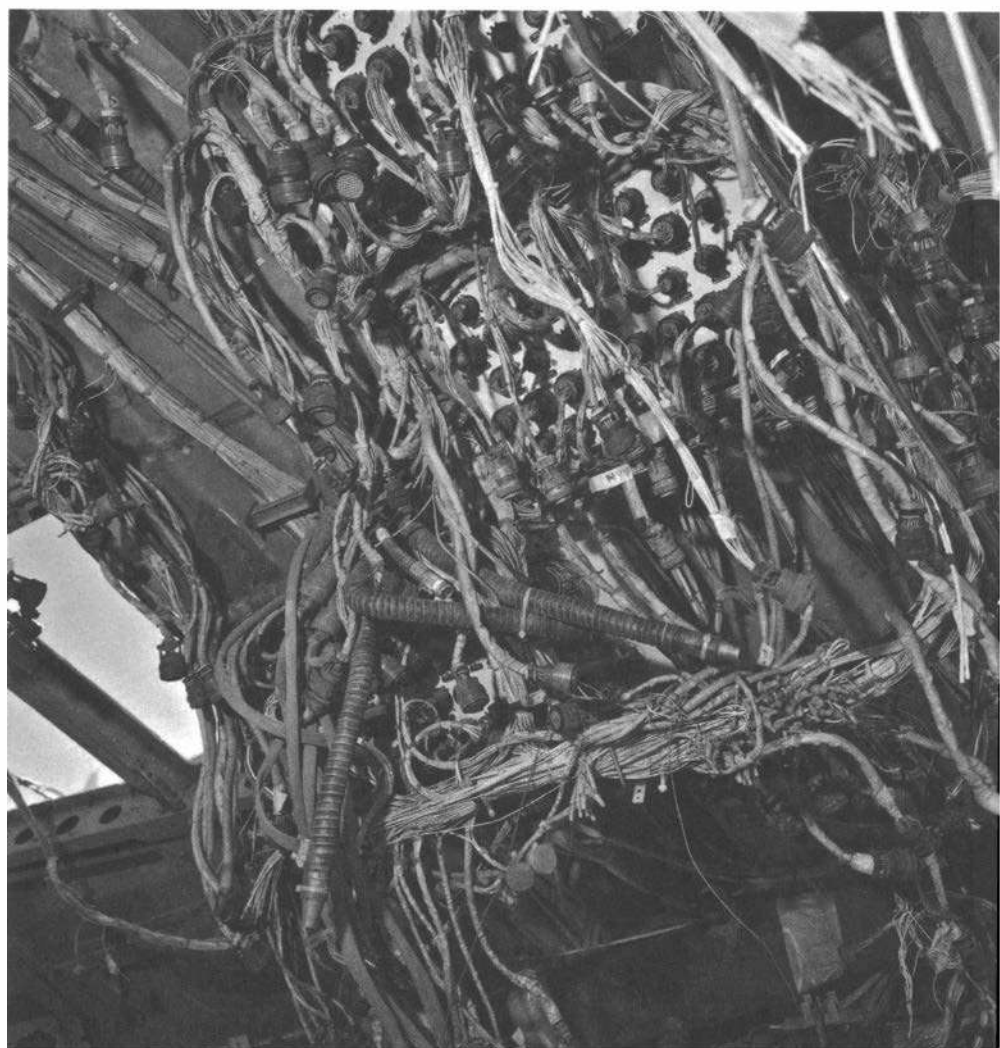
organizațiilor umanitare și turiști între Mogadishu, Johannesburg și Frankfurt. Urmaseră un accident cu o autoutilitară pe aeroportul din Mogadishu, o rană de glonț în coadă în timpul unei ciocniri cu niște insurgenți și o aterizare forțată în Nairobi cu unul dintre motoare în flăcări. După ce compania aeriană a dat faliment, iar directorul ei general a fost împușcat mortal în timpul unui jaf ratat, s-a convenit ca aparatul șubred să fie garat definitiv.

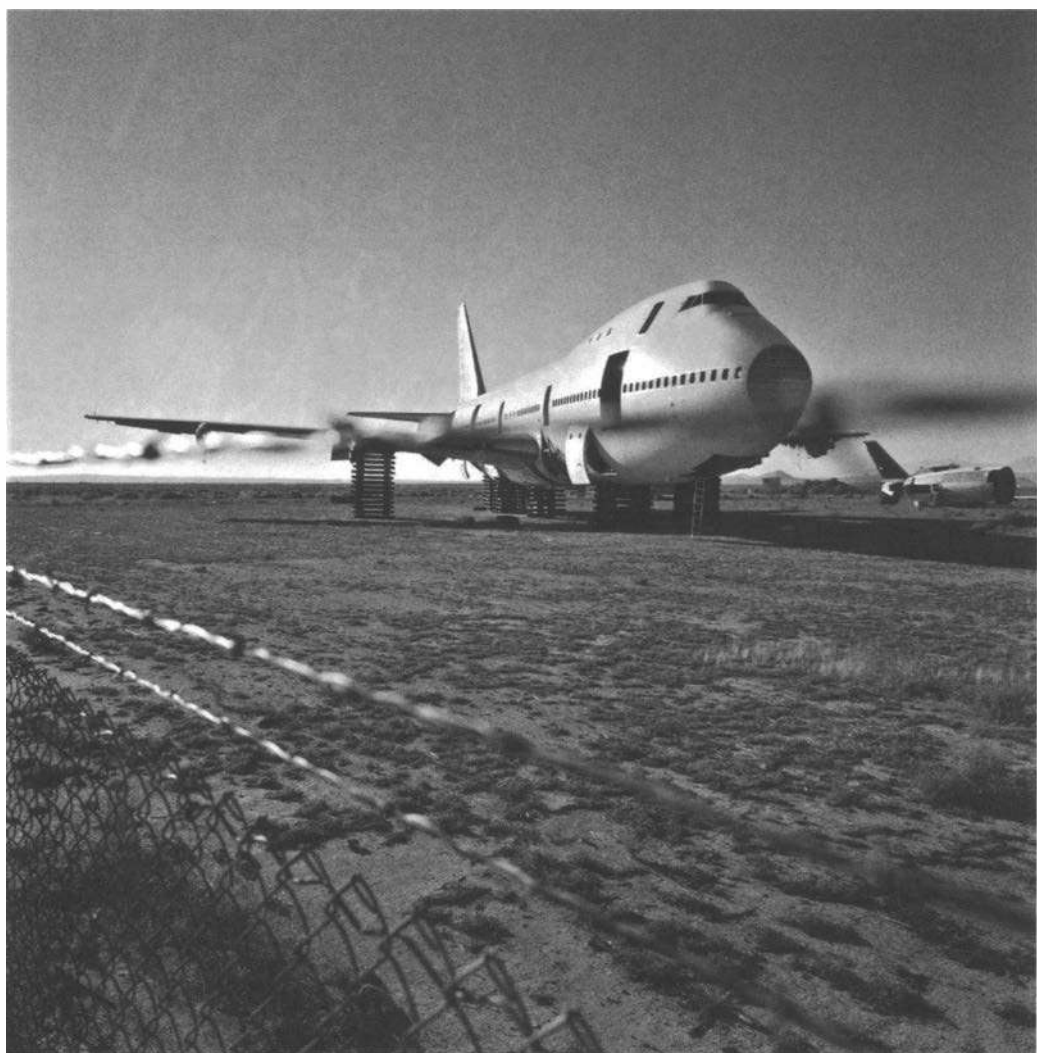
Era frapant să vezi cât de repede îmbătrâniseră acele avioane: deși cel mai vechi dintre ele nu împlinise jumătate de secol de când ieșise de pe linia de producție, păreau mai vechi decât un templu grecesc. În interiorul cabinelor se vedeau vestigii ale unor tehnologii depășite: telefoane din bachelită neobișnuit de mari, bobine de cablu electric gros, cutii voluminoase pe tavan, acolo unde fuseseră cândva încastrate proiectoare de film. În carlingi erau scaune pentru inginerii de zbor, al căror rol era preluat azi de computere de dimensiunea unei cărți cartonate. Câteva aeronave încă mai etalau motoare Pratt & Whitney JT3D, aprigii cai de povară ai anilor '70, care generau o forță de tracțiune remarcabilă la vremea aceea, de 17 500 de livre, fără a bănuși că, peste doar câteva decenii, succesoarele lor vor reuși, cu o fracțiune din cantitatea de combustibil și din emisia de zgomot, să producă o forță de cinci ori mai mare.

Ce face perspectiva morții aparte în epoca modernă este contextul revoluției tehnologice și sociologice permanente în care este plasată și care are rolul de a ne văduvi de orice urmă de încredere în trăinicia strădaniilor noastre. Strămoșii noștri puteau crede că realizările lor aveau o șansă să reziste în fața curgerii evenimentelor. Știm că timpul este un uragan. Clădirile noastre, stilul personal, ideile noastre, toate acestea vor fi curând anacronice, iar mașinăriile cu care acum ne mândrim exagerat de mult vor părea la fel de răsuflăte ca tigva lui Yorick.

Reperând un avion TWA care își pierduse și carlinga, și roțile, am urcat în interiorul fuzelajului și m-am instalat pe locul 1C, un scaun albastru-imperial cu o pată mare pe perna pentru șezut. Era șapte seara, dar afară era încă lumină și plăcut de cald. Îmi venea să apăs pe buton și să comand o cola de la stewardesă, care poate că era moartă acum. Am băgat de seamă că, la câteva rânduri de scaune mai în spate, măștile de oxigen de urgență căzuseră din compartimentul de deasupra. Acest lucru se întâmplase nu în urma unui accident înfiorător cu care le asociem îndeobște – când motoarele au luat foc și toboganul pneumatic zace umflat în jurul ieșirii principale, doamnele fiind prea tulburate să-și amintească să-și dea jos pantofii cu toc –, ci doar printr-o erodare lentă a zăvoarelor lor cu arc. Poate suntem întotdeauna mai pasibili să murim în felul acesta, fără prea mult dramatism, fără pompieri în pelerine de protecție și spumă pe pistă, fără alinarea unui accident colectiv și compasiunea crainicilor, ci în urma unui proces de dezintegrare nesuferit de lent, cu măștile care se slăbesc treptat de la uzură și se leagănă alene în bătaia vântului deșertului, sub privirile șerpilor-cu-clopoței și ale țestoaselor timide și incontinente.

Gândurile mi s-au îndreptat spre oamenii care construiseră și însuflețiseră aceste mașinării, spre angajații care schimbaseră cărți de vizită la Le Bourget cu ocazia expoziției aviatice de la Paris, din 1968, care produsese războaiele din bachelită în Trenton, New Jersey, urmăriseră extinderea companiei Eastern Airlines și, într-o fabrică de lângă Calgary, confecționaseră păturile care acum dispăreau în praful deșertului Mojave. M-am gândit și la căpitan, și la tachinările pe care le schimbam, poate, cu stewardesa care i-a adus cina în carlingă pe o tăviță acoperită cu folie de aluminiu în timpul unui zbor spre Caraibe în 1971, același an în care Idi Amin a ajuns la putere, iar John Newcombe a câștigat al treilea său titlu la Wimbledon.

Mi-am închipuit șapca lui cu șnur auriu împletit și ochelarii de aviator, brațele bronzate, păroase, coborârea spre pista de aterizare din Kingston și camera lui violet cu fucsia care dădea spre piscina clubului Sunseeker, recent deschis în apropierea aeroportului.

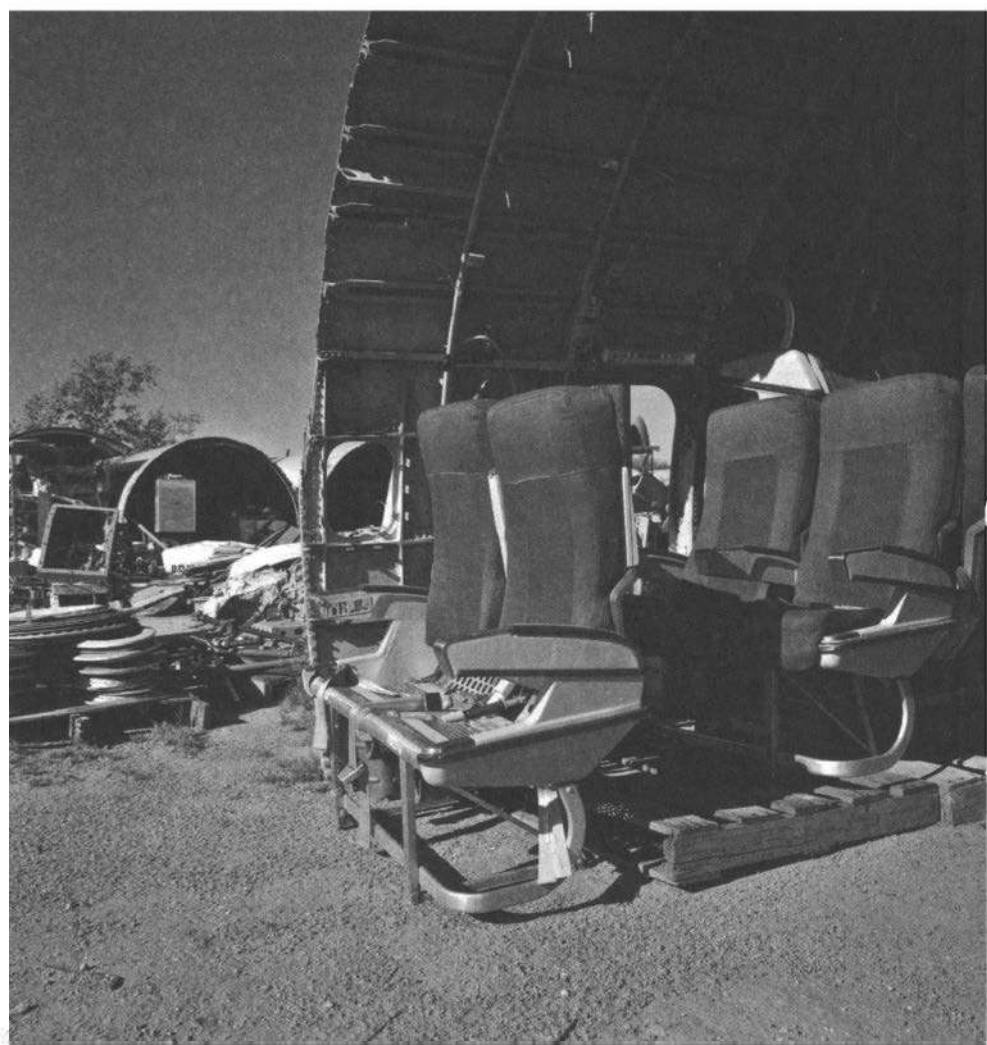
Cât de neverosimil trebuie să îi fi părut gândul propriei morți, cât de în contradicție cu trupul lui sportiv și cu mintea ascuțită. Trebuie să fi fost puține avertismente sau semne că numărul dăților în care genunchii lui aveau să se aplece să ridice o valiză era limitat, că, până la urmă, chiar și gândurile lui cele mai elementare aveau să devină prea anevoios de asociat și că micile atacuri de angoasă care îl încercau când avea de-a face cu congestia de la O'Hare sau cu vremea proastă deasupra Golfului Mexic aveau într-o dimineață să atingă masa critică sub forma unei încordări bruște și decisive în zona pieptului pe o alee din fața casei dintr-o suburbie a Phoenixului.

E greu să te gândești la moarte când ai treburi de făcut: nu pare neapărat tabu, cât mai degrabă ceva improbabil. Munca, prin natura ei, nu ne permite să facem altceva decât s-o luăm foarte în serios. Ea trebuie să ne distrugă simțul proporției și ar trebui să-i fim recunoscători tocmai pentru asta, întrucât ne îngăduie să ne gândim la propria moarte și la năruirea planurilor noastre cu o ușurătate splendidă, ca la niște simple premise teoretice, în timp ce călătorim spre Paris ca să vindem ulei de motor. Funcționăm pe baza unei miopii necesare. În ea se ascunde însăși energia existenței, o voință oarbă la fel de impresionantă ca aceea pe care o vedem la o molie care traversează cu multă caznă un pervaz, ocolind un strop de vopsea lăsat de o pensulă grăbită, refuzând să se gândească la ordinea firii conform căreia o să fie moartă înainte de căderea întunericului.

Argumentele pentru josnicia și vulnerabilitatea noastră sunt prea evidente, prea bine cunoscute și prea plictisitoare pentru a le mai enumera. Interesant este că ne putem angaja să abordăm sarcinile

cu maximum de hotărâre și seriozitate chiar și atunci când lipsa lor de finalitate este evidentă. Impulsul de a exagera semnificația a ceea ce facem, departe de a fi o greșală de raționament, este, în realitate, viața însăși care curge prin noi. O sănătate bună ne încurajează să ne identificăm cu toate experiențele omenești din toate colțurile lumii, să suspinăm când auzim de o crimă dintr-o țară îndepărtată, să sperăm la creștere economică și la progres tehnologic care să depășească cu mult durata noastră de viață, uitând că suntem în permanență la câteva celule distructive depărtare de sfârșit.

Să ne privim ca fiind centrul Universului, iar prezentul ca pe punctul culminant al istoriei, să ne raportăm la întrevederile de pe agendă ca având o importanță covârșitoare, să trecem cu vederea lecțiile pe care le reprezintă cimitirele, să citim doar pe sponci, să resimțim apăsarea termenelor-limită, să ne răstим la colegi, să parcurgem ordinea de zi a conferințelor marcate cu „11:00–11:15: pauză de cafea“, să ne purtăm neglijent și lacom și apoi să ardem pe câmpul de luptă – poate toate astea reprezintă, la urma urmei, filosofia muncii. Înseamnă să îi porți morții un respect prea mare ca să te pregătești pentru ea cu remedii înțelepte. Mai bine să ne surprindă în timp ce expediem pastă de lemn peste Marea Baltică sau când tăiem capete de ton, când elaborăm rețeta unui fel de biscuit greșos, când îl sfătuim pe un client în legătură cu o schimbare de carieră, când lansăm un satelit cu ajutorul căruia să ademenim o generație de școlărițe japoneze, când pictăm un stejar crescut în mijlocul unui câmp, când montăm o linie de tensiune, când ținem contabilitatea, când inventăm un dozator de deodorant sau când confecționăm o spirală din țevă ultrarezistentă pentru un avion de linie. Să ne găsească moartea în timp ce ne construim apărarea de carton împotriva asalturilor ei.

Dacă am putea fi martori la soarta finală a fiecăruia dintre demersurile noastre, n-am avea de ales decât să încremenim pe dată. Cineva care a asistat la plecarea armatei lui Xerxes la drum pentru a-i cuceri pe greci sau care l-a văzut pe Taj Chan Ahk dând ordin să se construiască templele aurii din Cancuén sau pe administratorii coloniali britanici inaugurând sistemul poștal în India ar fi avut oare inimă să îi înștiințeze pe protagoniștii lor înflăcărați cu privire la soarta strădaniei lor?

Cel puțin munca ne va fi abătut atenția, ne va fi oferit bula perfectă în care să ne investim speranțele noastre de perfecțiune, ne va fi canalizat nenumăratele neliniști în direcția câtorva țeluri mărunte și realizabile, ne va fi dat un sentiment al măiestriei, ne va fi făcut respectabil de obosiți, ne va fi pus mâncare pe masă. Ne va fi ajutat să ne ferim de neazuri mai mari.

Mulțumiri pentru fotografii

Acest proiect a fost gândit deopotrivă ca reportaj fotografic și ca eseu. Am avut onoarea de a lucra de la bun început cu fotograful Richard Baker (www.bakerpictures.com), căruia îi sunt foarte îndatorat, atât pentru ochiul lui, cât și pentru umorul lui inepuizabil în momentele de criză. O selecție mai cuprinzătoare de imagini poate fi găsită la: www.alaindebotton.com/work.

Alte surse pentru imagini: Capitolul III – Edward Hopper, *New York Movie*, © Museum of Modern Art, New York. Capitolul VI – Imagini de Stephen Taylor © Ken Adlard, New Moon Photography, Norfolk; fotografie aeriană a copacului, Stephen Taylor (www.stephentaylorpaintings.com), prin amabilitatea Essex and Suffolk Gliding Club; fotografie din interiorul galeriei, Vertigo, 62 Great Eastern Street, London, prin amabilitatea artistului.

Mulțumiri

Le sunt recunoscător multor instituții și persoane care mi-au îngăduit accesul la locurile lor de muncă și care și-au petrecut multe ore stând de vorbă cu mine despre profesiile lor. Mulțumiri speciale li se cuvin lui Martin Garside, Glenys Dawson, Fred Stroyan, Lucy Pelham Burn, Mariyam Seena, Sarah Mahir, Yasir Waheed, Mamduh W., Naleem Mohamed, Salma Ahmed, Ibrahim Rayan, Franco Bonacina, Jose Rossi, Brigitte Kolmsee, Jason Orton, Iain McAulay. Unele nume au fost schimbate în text pentru a proteja identitatea protagoniștilor. Aș dori, de asemenea, să le mulțumesc lui Tom Weldon, Helen Fraser, John Makinson, Dorothy Straight, Joana Niemeyer, Dan Frank, Nicole Aragi, Simon Prosser, Caroline Dawnay și Charlotte de Botton. Le sunt recunoscător editurilor Faber & Faber și Random House, New York, pentru permisiunea de a cita din poemul lui W. H. Auden, *Directorii*, în Capitolul VIII.

Editura Vellant

Splaiul Independenței 319

București, Sector 6

tel/fax (004) 021 211 77 41

(004) 021 211 77 56

www.vellant.ro

„Când este o slujbă plină de sens? Ori de câte ori ne îngăduie să le producem plăcere sau să le alinăm suferința altora. Deși adesea suntem deprinși să ne gândim la noi ca fiind eminamente egoiști, nevoia de a munci cu sens pare a fi o componentă la fel de îndărătnică a firii noastre ca foamea de poziție socială sau de bani.”

Alain de Botton

„Cu o scriitură plină de imaginație și percutantă precum prozele lui Charles Dickens sau George Orwell, Alain de Botton explorează ideea care spune că oamenii rar se simt conectați cu ceea ce fac pentru a-și câștiga existența.”

Word Magazine

„Întrebările pe care Alain de Botton și le pune sunt pe atât de importante, pe cât sunt de tulburătoare.”

Financial Times

